

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ УКРАЇНИ
ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ В БРАТИСЛАВІ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДУБЧИКА В ТРЕНЧИНІ
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЕКОНОМІСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ
АКАДЕМІЯ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«МІЖНАРОДНЕ СПІВТОВАРИСТВО ТА УКРАЇНА
В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ
ПРОЦЕСАХ: АКТУАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ, ПОЛІТИКО-
ПРАВОВІ, БЕЗПЕКОВІ
ТА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ»**

18 – 19 квітня 2023 року

Ужгород – 2023

УДК 327(063):323.2(477)

М 58

Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 500 с.
ISBN 978-617-7825-98-1

Технічний редактор:

Співак В.О., аспірант кафедри міжнародних економічних відносин УжНУ.

Рекомендовано до друку:

*Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №6 від 20 червня 2023 р.);*

*Редакційно-видавничою радою
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(протокол №4 від 16 червня 2023 р.).*

Рецензенти:

Мікловда В.П., доктор економічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії наук України, УжНУ.

Філіпенко А.С., доктор економічних наук, професор, професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, віце-президент АН ВШ України.

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «**Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти**» (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року), у яких розглядаються розробки конкретних науково-прикладних рекомендацій щодо розв'язання системних проблем, окреслення стратегічних пріоритетів подальшої трансформації суспільства і економіки України в умовах сучасних викликів.

Відповідальність за достовірність інформації, точність назв, статистичних даних, прізвищ та цитат несуть автори. Матеріали опубліковані в авторській редакції.

Матеріали видані за сприянням Національного інституту стратегічних досліджень.

ISBN 978-617-7825-98-1

© ДВНЗ «УжНУ», 2023

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Цьогоріч Ужгородський національний університет вшановує знакову подію – 25-річчя створення факультету міжнародних економічних відносин. За чверть століття його колективу вдалося досягти помітних успіхів в галузі підготовки фахівців. Завдяки незмінно високій якості освіти, заснованій на збереженні та примноженні традицій, цей авторитетний структурний підрозділ здобув повагу академічної спільноти як в Україні, так і за її межами. Без сумніву, на новий щабель розвитку підрозділ вивів декан факультету – доктор політичних наук, професор Микола Палінчак. У тісній співпраці з очільниками кафедр міжнародних економічних відносин (д.е.н., проф. Володимир Приходько), міжнародної політики (к.і.н., проф. Ален Панов), теорії та практики перекладу (д.філол.н., проф. Іван Зимомря), прикладної лінгвістики (д.філол.н., проф. Михайло Полюжин) декану вдалося створити сучасну освітню організацією з усіма притаманними їй якостями, з-поміж яких: висококваліфікований професорсько-викладацький склад, широкий спектр пропонованих спеціальностей, потужну матеріально-технічну базу, впровадження інноваційних освітніх програм, інтеграцію в міжнародну, освітню та наукову спільноту.

Переконаний, що колектив факультету міжнародних економічних ще неодмінно примножить свій теоретичний та практичний внесок в інноваційний розвиток та конкурентоспроможність України на міжнародній арені. У цьому ракурсі розглядаю й ініціативу проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти». Впевнений, що цей форум стане платформою для пошуку ідей та рішень у складний для нашої Батьківщини час. Бажаю учасникам конференції та всьому колективу факультету нових наукових звершень, наснаги й успішної реалізації задумів.

Ректор

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

доктор медичних наук, професор

Володимир СМОЛАНКА

ВІТАННЯ
з нагоди 25-річчя від дня заснування
факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету

Шановний Миколо Михайловичу!

Щиросердно вітаю Вас та очолюваний Вами колектив із 25-ю річницею створення факультету міжнародних економічних відносин. До цієї знаменної дати він ішов роками наполегливої праці кількох поколінь його викладачів та співробітників.

Славетна історія факультету розпочалася ще в 1998 році, коли було відкрито Філію Інституту міжнародних відносин КНУ ім. Т.Г. Шевченка. З того часу його шлях був сповнений визначними подіями, різними етапами розвитку та значними здобутками.

Оскільки я мав честь майже десять років викладати на факультеті, тому з упевненістю можу стверджувати, що за час свого існування він перетворився на потужний науково-освітній центр Ужгородського національного університету та став одним із його кращих та найпрестижніших структурних підрозділів.

Результатом успішної роботи факультету є те, що тисячі студентів після завершення навчання обіймають відповідальні посади в органах державної влади, досягають успіху в сфері міжнародних відносин, зовнішньої політики та дипломатії, а також стають відомими економістами, підприємцями та банкірами. Водночас кращі з випускників успішно працюють не тільки в країні, але й далеко за її межами, чим сприяють становленню України як розвинутої демократичної, правової держави та збільшують її інтелектуальний потенціал.

Усі значні здобутки факультету стали можливими завдяки сумлінній, наполегливій та відданій праці всього професорсько-викладацького складу, серед якого виключно висококваліфіковані фахівці та науковці, які у своїй роботі проявляють не тільки професіоналізм, але й вкладають у неї своє серце та душу. Водночас вони діляться зі студентами не лише необхідними знаннями, але і власним значним досвідом та мудрістю.

Я вдячний колективу факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету за той вклад, який він вніс у підготовку не одного гідного та освіченого покоління студентів та у розвиток наукової думки в Україні. Особливо хочу відзначити важливу роль у сприянні розвитку факультету його очільника, який є взірцем відповідальності та працьовитості. Саме завдяки Вашим, шановний Миколо Михайловичу, значним зусиллям, професіоналізму та компетентності факультет зміг отримати такий високий статус і визнання. Переконаний, що попереду у Вас ще багато професійних та наукових звершень, а факультет під Вашим керівництвом продовжить примножувати свої здобутки.

Від усієї душі зичу колективу факультету міцного здоров'я, щастя, творчої наснаги, незгасного запалу та пристрасті у роботі, віри у власні сили, душевної гармонії та рівноваги; нехай вашу життєву дорогу супроводжують тільки успіх, любов та удача!

Також бажаю всім миру та сил у справі, яка з кожним днем наближає Україну до Перемоги!

З повагою та найкращими побажаннями

Суддя Конституційного Суду України

Василь ЛЕМАК

Extraordinary and Plenipotentiary
Ambassador of Ukraine
to the Slovak Republic

**Декану факультету міжнародних
економічних відносин
Ужгородського національного
університету**

**Доктору політичних наук,
професору Миколі ПАЛІНЧАКУ**

18.04.2023 року

Шановний Миколо Михайловичу!

Щиро вітаю колектив факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету та Вас особисто з нагоди 25-ї річниці від дня заснування факультету.

Ви присвятили своє життя шляхетній і водночас дуже відповідальній справі - навчанню підростаючого покоління українців, яким Ви передаєте свій безцінний досвід, готуєте до життя, допомагаєте визначитись з цілями і пріоритетами у цьому складному, мінливому світі.

Сьогодні факультет - один з найпотужніших, широко відомий своїми новаціями в освітній діяльності та національно-патріотичному вихованні молоді.

Ви виховали цілу плеяду студентів, аспірантів, молодих науковців, якими можете пишатися не тільки Ви, але і Ужгородський національний університет та наша країна!

Довгий і славний шлях розвитку, високі показники в підготовці кваліфікованих кадрів для Української держави, вагомі педагогічні досягнення, конкурентоспроможні випускники є міцною запорукою подальшого розвитку факультету.

У цей святковий день зичу Вашому колективу нарощувати свій потенціал, впевнено йти вперед, наполегливо втілювати свою благородну мету. Плідних Вам успіхів на ниві освіти та науки, міцного здоров'я, щастя та добробуту, а нам усім - якнайшвидшої перемоги над ворогом.

З глибокою повагою,

Посол

Мирослав КАСТРАН

Привітання
колективу факультету міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
з нагоди 25-ї річниці заснування

Шановний Миколо Михайловичу!

Щиро вітаємо Вас та професорсько-викладацький склад, співробітників та студентів із 25-ю річницею від дня заснування факультету міжнародних економічних відносин Ужгородського національного університету. Завдяки натхненній праці та професіоналізму колективу факультет здобув повагу не тільки академічної спільноти в Україні та за її межами, але й міжурядових організацій, у тім числі й ОБСЕ. Власне, співпраця ОБСЕ з Вашим факультетом вже має свої добрі традиції. Так, навесні 2022 року я мав честь зустрітися та обмінятися думками з приводу поточної безпекової ситуації та перспектив розвитку міжнародних організацій зі студентами та професорсько-викладацьким складом Університету. А вже наприкінці 2022 року ми мали за честь долучитися до відкриття лінгафонного кабінету, надавши необхідне обладнання для кращого забезпечення процесу вивчення іноземних мов, а також української мови для внутрішньо переміщених осіб. ОБСЕ й надалі з радістю підтримуватиме освітні проекти Ужгородського національного університету загалом і факультету міжнародних економічних відносин – зокрема.

Зичимо колективу факультету міжнародних економічних відносин міцного здоров'я, добра, щастя та подальшого процвітання в успішній Україні.

З повагою

Спеціальний представник Головування –
Координатор проектів ОБСЕ в Україні,
Посол

Генрік Вілладсен

ВІТАННЯ З НАГОДИ 25-Ї РІЧНИЦІ СТВОРЕННЯ ФАКУЛЬТЕТУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ!

Шановний Миколо Михайловичу! Шановні викладачі! Шановні студенти!

Щиро вітаю з 25-ю річницею створення в Ужгородському національному університеті Факультету міжнародних відносин!

Я мав приємність долучитися до викладацького колективу ФМВ в 2011 році. Вже тоді це був один з найкращих факультетів університету з огляду на потужний професорсько-викладацький склад, широку мережу міжнародних контактів і високий рівень студентів. Навіть після того, як я пішов з факультету, я завжди з інтересом стежив за розвитком цього чудового колективу. Мені було дуже цікаво спостерігати за тим, як завдяки зусиллям декана і викладачів зміцнюється міжнародна співпраця факультету, створюються нові можливості для студентських обмінів й підвищення кваліфікації викладачів. Дуже відрадно бачити, що чимало зі студентів, з якими я мав приємність працювати, вже досягли чималих успіхів в різних царинах – хтось боронить нашу країну в лавах ЗСУ, хтось працює в міжнародних компаніях, хтось обрав наукову кар'єру.

Сьогодні, в часи важких випробувань, що випали на долю нашої країни, місія факультету – виховувати фахівців, котрі послідовно і професійно відстоюватимуть інтереси нашої країни в міжнародних відносинах, – є як ніколи актуальною.

Тому бажаю Вам, Миколо Михайловичу, і всьому колективу ФМВ подальших успіхів у освітній і науковій діяльності! Бажаю студентам натхнення в навчанні й майбутній професійній діяльності!

Павло Білак

Викладач ФМВ, 2011-2016 рр.

Експерт з питань належного врядування, Консультативна Місія ЄС в Україні

ЗМІСТ

Розділ 1. СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.....	15
<i>Atamanchuk Z.</i> THE IMPACT OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATIONS IN INTERNATIONAL TOURISM ON INNOVATION DEVELOPMENT	15
<i>Augustín M.</i> ARMENIA-AZERBAIJAN BORDER CRISIS AND TRANS-REGIONAL INFRASTRUCTURE INITIATIVES IN THE SOUTH CAUCASUS	19
<i>Karas M.</i> SCREENING MECHANISMS FOR FOREIGN INVESTMENT IN A GLOBALIZED WORLD: LATEST DEVELOPMENTS	28
<i>Janas K., Jánošková B.</i> SHORT- AND LONG-TERM CHALLENGES AT REGIONAL LEVEL IN THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES	37
<i>Kunychka M.</i> ON SOME ISSUES OF SLOVAKIA-AFRICAN UNION TRADE RELATIONS	43
<i>Namoniuk V.</i> EXPLORING THE POTENTIAL OF RENEWABLE ENERGY TO MITIGATE GAS EMISSIONS IN A GROWING ECONOMY: A SYSTEM DYNAMICS MODEL FOR UKRAINE.....	51
<i>Новак О.</i> THE ANALYSIS OF 2022 GLOBAL FOOD SECURITY INDEX..	56
<i>Profant T. I.</i> THE SUPPLEMENTARY MODEL OF NGOS, CHALLENGES TO GLOBALIZATION AND FREEDOM.....	62
<i>Prykhodko V., Shpachuk V.</i> WAR IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON GLOBAL COLLECTIVE SECURITY AND GLOBAL ECONOMY	67
<i>Stoika I., Stoika O.</i> SOME PECULARITIES OF THE MONETARY POLICY FRAMEWORK OF THE LEGAL TENDER	72
<i>Тоса С., Поп І.</i> DEVELOPMENT OF PERIPHERAL AREAS ON THE ROMANIAN-HUNGARIAN BORDER THROUGH CROSS-BORDER COOPERATION INSTRUMENTS	76
<i>Андреева О.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ	82
<i>Балак І.</i> РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У СУЧАСНОМУ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС.....	87
<i>Бараннік В.</i> УКРАЇНА ТА ЇЇ РЕГІОНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ СВІТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСУ ВТІЛЕНОСТІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ДИНАМІКИ	90

<i>Брензович К.</i> ПОДОЛАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД АГРЕСОРА: КЕЙСИ УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ	97
<i>Була С., Ярошенко Д.</i> ОФШОРИ ЯК СПОСІБ ВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	101
<i>Грод М.</i> МІСЦЕ ЦИРКУЛЯРНОГО ПЕРЕХОДУ В КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	105
<i>Гусарова К.</i> ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПЕРЕХІД В ЗЕЛЕНІЙ АДЖЕНДІ НІМЕЧЧИНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	109
<i>Єресько К.</i> ТОРГІВЛЯ ПІДРОБЛЕНИМИ ТОВАРАМИ В УКРАЇНІ.....	114
<i>Заяць О., Теплова Л.</i> ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС	119
<i>Заяць О., Якоб Є.</i> ОСНОВНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ	124
<i>Заяць О., Ярема Т.</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІННОВАЦІЙНОЇ І КОНКУРЕНТНОЇ СИЛИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС	128
<i>Іщук Ю.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ КРЕАТИВНІЙ ІНДУСТРІЇ.	131
<i>Кикина А.</i> РОЛЬ ФОСАС У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО АФРИКИ.....	134
<i>Король М.</i> ВІЙНА В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР	140
<i>Корольчук Л.</i> ОЦІНКА ВПЛИВУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	144
<i>Кут М., Мандрика У.</i> ООН ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ У СЬОГОДНІШНІХ РЕАЛІЯХ	148
<i>Кушнір Н.</i> ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ	152
<i>Лапа І., Співак В.</i> УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА СИСТЕМА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	157
<i>Лісогор Л., Чувардинський В.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН.....	161
<i>Грінько І., Мазниченко Д.</i> АКТИВІЗАЦІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МАШИНОБУДІВНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ...	166
<i>Макогін З., Атаманчук З.</i> ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОГО КАНАЛУ ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ	172

<i>Савчук М.</i> РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ЗАЛУЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	177
<i>Травіна О.</i> ОСНОВНІ СЕГМЕНТИ ГЛОБАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ	182
<i>Хайнас Р.</i> МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ОБ'ЄДНАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ.....	187
<i>Химинець В., Головка А.</i> ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВПО ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	192
<i>Шевчук В.</i> АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	197
<i>Шинкар В., Рошко С., Теплова Л.</i> МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ .	202
<i>Шлапак А.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ДЕМПІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЯТОРНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	207
<i>Шпонтак Ю.</i> ГЛОБАЛЬНИЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ БАЛАНС ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В СВІТЛІ ЦІЛЕЙ ТА ПЕРЕБІГУ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ.....	211
<i>Щерба Р.</i> ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ США ТА КИТАЮ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ	217
Розділ 2. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	222
<i>Sidun L., Devitska A.</i> SOCIO-CULTURAL ASPECT OF TEACHING IN MULTICULTURAL EDUCATION.....	222
<i>Зютотрыа І.</i> THE FUTURE OF TRANSLATION AND ITS EVOLVING ROLE IN INTERNATIONAL RELATIONS.....	227
<i>Бокоч Т.</i> ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.....	231
<i>Вакулик І.</i> ЯКИЙ ВІН, СУЧАСНИЙ «ТОВАР»?.....	235
<i>Дудінська І., Марадик Н.</i> РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	236
<i>Калинич І.</i> ВИКОРИСТАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ З МЕТОЮ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ НА ШИРОКУ ГРОМАДСЬКІСТЬ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	241
<i>Попович І., Стойка О.</i> РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ СТИЛІВ ТА СТРАТЕГІЙ У ЕФЕКТИВНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ	247

<i>Свищо В., Шандра Б.</i> РЕЦЕПЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНИХ ІДЕЙ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА	252
<i>Стойка О.</i> ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА	256
<i>Фізеші О., Фізеші Й.</i> ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	260
Розділ 3. УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПРОЦЕСАХ	264
<i>Danics Š., Šadlák P.</i> TAKFIRISM IN SALAFIST IDEOLOGY	264
<i>Prof. Horga I.</i> PhD CHANGES IN EU FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE.....	272
<i>Hraníková Pytel'ová K.</i> THE PROHIBITION OF THREATS AND USE OF FORCE IN INTERNATIONAL RELATIONS	276
<i>Karpenko L., Izha M.</i> INVESTMENT DETERMINANTS MODELING FOR TERRITORIAL DEVELOPMENT OF SOUTHERN UKRAINE: INTERNATIONAL SUPPORT	282
<i>Karpenko L., Verbitsky D.</i> DIRECTIONS FOR IMPROVING ANTI- CORRUPTION MECHANISMS IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM UNDER MARTIAL LAW AND THE POST-WAR PERIOD	288
<i>PhDr. Kozár P.</i> INTERCULTURAL DIALOGUE IN INTERNATIONAL CONTEXT: THE PATH TO COOPERATION AND THE ELIMINATION OF HOSTILE EXPRESSIONS	294
<i>Laczko M., Lincényi M.</i> CIVICS AS A TOOL IN THE FIGHT AGAINST FAKE NEWS IN THE CONTEXT OF DISINFORMATION ABOUT THW WAR IN UKRAINE	302
<i>PhDr. Mindár M., PhD.</i> REGIONAL CULTURAL AND EDUCATIONAL ORGANIZATION SLOVAK MATICA IN UKRAINE	308
<i>Mgr. Ondrejka M.</i> THE NEED FOR UTOPIA IN A WORLD OF GLOBAL CAPITALISM	314
<i>Pop I., Ťoca C.</i> PERIPHERAL AREAS IN TIME OF WAR AND THEIR CHANCE TO DEVELOP AS POLES OF ATTRACTION.....	319
<i>Struhár P., Bušša M.</i> THE ATTITUDE OF DIE-HARD FANS IN THE V4 COUNTRIES TOWARDS THE WAR IN UKRAINE	325
<i>Mgr. Valášková K., PhD.</i> SLOVAKIA'S SCHOOL SYSTEM AND UKRAINIAN CHILDREN ONE YEAR AFTER THE CONFLICT BEGAN ..	331
<i>Vojtovič T.</i> CRISIS OF SOCIETY. CIVIC EDUCATION AS A POSSIBLE SOLUTION TO THE PROBLEMS?.....	336

<i>Андріїв Б.</i> МІЖМУНІЦИПАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО – ОСНОВА СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	341
<i>Бокоч В.</i> РЕАКЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ НА РОСІЙСЬКУ ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ В УКРАЇНУ	347
<i>Гаращук О., Куценко В., Кудєрова А.</i> ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК НАПРЯМУ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	352
<i>Даниляк О.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ УРЯДОМ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС	358
<i>Дір І.</i> РЕЗУЛЬТАТИ САМІТУ УКРАЇНА-ЄС: МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ..	362
<i>Добродум О., Мартинюк Е., Никитченко О.</i> СВОБОДА СОВІСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: РЕФЛЕКСІЇ ВІЙНИ	366
<i>Дудінська І., Марадик Н.</i> РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	372
<i>Євченко Р.</i> ЛОБІЗМ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ, ВИЗНАННЯ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ.....	377
<i>Казакова Л.</i> МІСЦЕ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ	383
<i>Кальницька М.</i> СОЦІАЛЬНА ДОВІРА У СУСПІЛЬСТВІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	388
<i>Карпенко Л., Заржицький Б.</i> МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ	390
<i>Комар Ю.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ В КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ ТА ЗМІ.....	395
<i>Кропова А.</i> ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА.....	398
<i>Лавриненко Г.</i> ЖИТТЯ В ОКУПАЦІЇ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ КРИТЕРІЙ ПІСЛЯВОЄННОГО ПОДІЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	402
<i>Михайлова О.</i> УРБІЦИД УКРАЇНСЬКИХ МІСТ 2022-2023 РОКІВ У СВІТЛІ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ.....	407
<i>Мороз О.</i> УКРАЇНА ТА ІЗРАЇЛЬ НА ФОРУМІ ООН: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПРОТИРІЧЧЯ.....	412
<i>Нагірний В.</i> РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ЗАГРОЗИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ТЕНДЕНЦІЇ	417
<i>Нечипорук К., Кіфор Г.</i> ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ МІГРАЦІЄЮ ТА ФІЛОСОФСЬКОЮ, СОЦІАЛЬНОЮ ТА КУЛЬТУРНОЮ АДАПТАЦІЄЮ:	

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ІНТЕГРАЦІЮ МІГРАНТІВ У СУСПІЛЬСТВО	422
<i>Палінчак М., Комарницький В.</i> ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	425
<i>Палінчак М., Лешанич М.</i> ІСТОРИЧНА ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ.....	430
<i>Палінчак М., Стеблак Д.</i> ФІНАНСУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА США.....	434
<i>Панов А.</i> КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ	439
<i>Пікулик О.</i> БЕЗПЕКОВА ТА ОБОНОННА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС	443
<i>Плинокос Д., Зройчиков Д.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	447
<i>Приходько А.</i> ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ПРОЦЕСАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ (МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПРАКТИКИ)	451
<i>Радиш О.</i> ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА ПРИКЛАДІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	458
<i>Савка В.</i> СХІДНЕ РОЗШИРЕННЯ ЄС КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ	463
<i>Стеблак Д.</i> РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ДЖ. КЕННЕДІ ТА ДЖ. КАРТЕРА.....	468
<i>Тодоров І.</i> РОСІЙСЬКА ІНВАЗІЯ В УКРАЇНУ ТА ООН.....	473
<i>Юрош В.</i> РОЛЬ ТА ПОЗИЦІЯ ЦЕРКВИ В ВИРІШЕННІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ	478
<i>Ліпкова Л.</i> СЛОВАЧЧИНА ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ.....	482
<i>Грдлічка Й.</i> ДІЯ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ АРМІЇ В СЛОВАЧЧИНІ В ПЕРШІ РОКИ ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	490

Розділ 1.

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.48:316.28]:005.591.6

THE IMPACT OF CROSS-CULTURAL COMMUNICATIONS IN INTERNATIONAL TOURISM ON INNOVATION DEVELOPMENT

Atamanchuk Zoryna

*PhD in Economics, Associate professor of international economic relations
department, Doctoral student, Vasyl' Stus Donetsk National University*

International tourism is an important cross-cultural sphere of human activity, which creates a platform for international business, understanding the world by representatives of different countries and cultures. The perception of the country by other states and their citizens depends on how this country can present itself in the world. Not only the actions of the leadership of the state in the international arena, but also the democracy and openness of processes within the country, the well-being of its citizens, the level of cultural development [1, p. 201], the level of development of innovation are evaluated. Through the knowledge of the culture of the peoples of the world, there is an exchange of their customs, traditions, property, something new and interesting.

The concepts of «national culture» and «culture» are closely related and indivisible in real life. National culture defines the overall level of development of a particular society and acts as a specific system of norms, values that distinguishes one society from the other and promotes its integration, giving the identity, and the identity of people creates a unique tourist resource that needs to be effectively used. Within the framework of a single national culture, we can talk about the economic and

political culture of this ethnic group, which makes it possible to reveal the national specificity of different spheres of social life [1, p. 198-199]. Dialogue of cultures is a process of interaction, enrichment and interpenetration of spiritual heritage of different peoples [2, p. 93].

Due to the increased interdependence of business processes of organizations and globalization of competition in the world markets, local cultures come into a certain interaction, resulting in blurring boundaries between different cultures. Cultural differences are manifested in international business. So, the managers of tourist firms should develop such tactical approaches to conducting affairs and their own behavior, that through mutually beneficial business communication, could work effectively in a particular country [1, p. 200].

Culture consists of such key elements, each of which plays an important role in creating a cultural image, tourist attractiveness of any country, namely: concepts, relationships, values, rules and norms [3].

The culture mainly determines human behaviour. In order to develop new goods, tourist services, unique tourist offers, companies must constantly work on defining trends in culture, that will allow to meet the needs of consumers in the future, through the adaptation of these tourist offers to the unique needs of the markets of the countries where these companies are represented.

In this context, the choice of an effective communicative strategy, developed in accordance with the key goals of organization, plays an important role. Effectively organized by managers, the communication system is the key to establishing unobstructed communication with potential tourists for the future and the key to mutual understanding between them.

Successful tourism innovators prove that the creation and introduction of innovations help to survive in competition conditions.

Innovations in tourism are aimed at the development and creation of new tourist offers, projects, IT technologies and best practices in the field of management and marketing, the implementation of which will increase the level of employment, will help to ensure income, to speed up socially-economic development and improve the image of the country [4, p. 65-69].

In the conditions of modern challenges and threats, globalization and migration processes in the modern world, one of the significant means of powerful positive changes is cross-cultural interaction, which contributes to the emergence of new elements and forms and is the main factor in establishing consensus and interaction in a multicultural society.

For more effective development of innovations in tourism in the conditions of globalization and cross-cultural communication, the support from the state bodies aimed at improving tourist legislation as a basis for regulating tourism activity is required. Important measures are also the following: appropriate conditions for the development of tour operator activity creation; taking specific measures to enhance the social orientation of tourism; development of international tourism on the basis of sustainability; promoting a constant scientific debate on tourism issues and active involvement of the world scientific community in resolving issues related to the need to increase the competitiveness of the sector, improve tourism standards; promoting the integration of international scientific and tourism potential into educational activities; activation and diversity of forms of interaction of business structures, states and public organizations and associations in the field of tourism. Particular attention should be paid to the safety factors of international tourism as the most important problem of innovative increasing in its reliability, quality and safe tourist process on the territories of the countries.

References

1. Алдошина М. В., Брусільцева Г. М. Крос-культурні комунікації в туризмі в умовах глобалізації. *Бізнес інформ*. 2014. № 3. С. 197-202.
2. Іванов О. К., Іванова В. Л. Крос-культурна комунікація в контексті мистецької діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2020. № 1(68). С. 90-95.
3. Атаманчук З. А. Вплив крос-культурних комунікацій у міжнародному туризмі на дифузю інновацій між країнами. *Економіка і організація управління*. 2022. № 1(45). С. 59-66.

4. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2015. № 7(172). С. 65-69.

ARMENIA-AZERBAIJAN BORDER CRISIS AND TRANS-REGIONAL INFRASTRUCTURE INITIATIVES IN THE SOUTH CAUCASUS

Augustín Michael

PhD., MPA

Assistant Professor at the Faculty of International Relations,

University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Introduction

In the Nagorno-Karabakh ceasefire agreement, signed on November 9, 2020, and entered into force a day later, Armenia ceded to Azerbaijan large areas previously controlled by the Republic of Artsakh. Yerevan agreed to the gradual handover of three districts in the Nagorno-Karabakh region. The Armenians pledged to withdraw from the Aghdam region by November 20, from the Kalbajar district by November 25, and from the Lachin district by December 1, 2020. The so-called 44-day war changed the long-standing status quo in the South Caucasus. Although many violations marked the ceasefire during the last twenty-six years, none significantly impacted the territorial status quo. However, in 2020, Azerbaijan regained the territories it lost in the war in the 1990s. Thanks to the cession of the territories of Kalbajar and Lachin, the Republic of Armenia and the Republic of Artsakh are no longer in the immediate neighbourhood.

One of the most pressing issues of the new reality was the delimitation and demarcation of the state borders between Armenia and Azerbaijan. Before the 44-day war, there was no defined physical border between Armenia and the occupied territories of Azerbaijan. However, the ceasefire did not bring a real plan for the reconstruction of mutual relations and did not help the parties to the conflict to come closer to a peace treaty; therefore, the tension continued. The development led to the outbreak of the border crisis in the form of clashes of different intensity, which has lasted since May 2021. In September 2022, the situation escalated to the most severe ceasefire violation.

We consider the restoration of existing communication connections and the creation of new ones as one of the war's main consequences for the entire region. According to the ceasefire agreement (Article 9), all economic and transport connections should be unblocked, while the Republic of Armenia was to guarantee the security of these connections, which pass from the western regions of the Republic of Azerbaijan to the Nakhchivan Autonomous Republic, to ensure the unhindered movement of people, vehicles, and cargo in both directions. The Border Guard of the Russian Federal Security Service became responsible for monitoring these connections. It is generally assumed that these changes will likely significantly impact national and international as well as intra-regional and inter-regional trade and economic cooperation.

These theses aim to map large transregional infrastructure projects and initiatives in the South Caucasus. We tried to put them in the context of the current border crisis. At the same time, the article examines ongoing and planned shared local infrastructure projects on the Armenian-Azerbaijani border. As we sought to map current developments and relatively recent events, our article covers a topic that needs to be sufficiently reflected at the academic level. We, therefore, drew data from media coverage of the issue and available strategic and analytical materials.

Trans-regional infrastructure projects and the border crisis

In the 1990s, Armenia turned down an invitation to become a transit country for the oil pipeline leading from the Azeri – Chirag – Gunashli field in Azerbaijan (then known as the “contract of the century”). Therefore, the export pipeline Baku – Tbilisi – Ceyhan was built through Georgia. Since Armenia's borders with Azerbaijan and Turkey have been closed since the 1990s, Armenia has been excluded from any regional infrastructure building program, causing the Armenian railway to lose its value as an international transport line. Today, the Republic of Armenia has a specific economic status among other countries in the South Caucasus due to its membership in the Eurasian Economic Union (the other member states are Russia, Belarus, Kazakhstan, and Kyrgyzstan) and thanks to the signing of the Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement between the European Union and Armenia (CEPA).

There are several infrastructure projects that represent the prerequisites for further economic development and an increase in the intensity of trade exchange in the South Caucasus, both intra-regionally and inter-regionally. The first is the investment program for the north-south road corridor. It is among the major infrastructure projects of the Armenian government, which aims to connect the southern border of Armenia with its northern through the 556 km Meghri – Yerevan – Bavra highway. The project is divided into five sections and is co-financed by the Asian Development Bank, the European Investment Bank, and the Eurasian Development Bank. Construction of the first section began in 2012, with the completion of the entire route expected around 2028 – 2030 [1]. Once completed, the highway will provide access to European countries via the Black Sea. It could also eventually link Georgia's Black Sea ports with Iran's main ports, putting Armenia in a strategic transport corridor between Europe and Asia.

The Belt and Road Initiative (BRI) is the second crucial transregional project. Azerbaijan is located on the Trans-Caspian International Transport Route (TITR), known as the Middle Corridor. It starts in Turkey and passes through Georgia, Azerbaijan, the Caspian Sea, and Central Asia to China. This route is one of the possible components of the BRI, so the Chinese initiative fully overlaps with the strategic interests of Azerbaijan. Therefore, Baku is trying to make China perceive it as a reliable partner [2, p. 4]. Current alternative BRI routes through the South Caucasus avoid Armenia. In the case of this initiative, Armenia gets the short end of the stick for another reason: it is the only country among its neighbours that has yet to involve any large-scale Chinese investments in its economy [3, p. 2]. Turkey and Iran received several billion under the BRI, while Azerbaijan and Georgia received several hundred million in investments each [4]. If Armenia unblocks all transport routes, it would be possible for China to start using Armenian railways due to their connection to Azerbaijani, Iranian, or Turkish railways. In addition, if Armenia were to try to become a member of the Asian Infrastructure Investment Bank (a development bank investing mainly in transport infrastructure in countries applying for the BRI) and get funds to build its north-south road corridor, it would greatly expand its possibilities of involvement in the BRI initiative [5, p. 5]. If Armenia and

Azerbaijan find a way out of the current border crisis and sign a peace treaty, Chinese investment in the South Caucasus would increase since investors would operate in a more secure and predictable environment.

However, Baku and Ankara see a way to involve Armenia in the BRI project. Azerbaijani President Aliyev and Turkish President Erdogan perceive the Zangezur Corridor as an integral part of the TITR, i.e., the Middle Corridor [6]. Azerbaijan is gradually fulfilling this vision in practical steps. The new Zangilan International Airport opened in October 2022, located less than 40 kilometres from the Armenian border, is part of a strategic effort to create a smooth transport route from Azerbaijan to the Nakhchivan exclave through southern Armenia [7]. Erdogan himself took part in the inauguration of the airport. Zangilan Airport should thus be integrated into the Zangezur Corridor over time. The second international airport, built and opened in 2021 on the formerly occupied territory, is the Fuzuli airport. A third airport is planned for the Karabakh region of Lachin, with an opening date of 2024.

The third project is the International North-South Transport Corridor (INSTC). Compared to China's BRI, INSTC is still in the initial phase. Nevertheless, it offers a geostrategic alternative to the vast network of the "New Silk Road". Its guarantors are India, Iran, and Russia. It is a 7,200 km long, multimodal network of shipping, rail, and road routes to increase trade connectivity between India, Iran, Azerbaijan, Russia, Central Asia, and Europe. Azerbaijan has invested heavily in improving its infrastructure to meet the needs of the INSTC, implementing many infrastructure renovations and completing the construction of roads, railways, bridges, and tunnels [8]. However, Armenia faces problems and delays regarding its future involvement in the INSTC. Russia gave Armenia an ultimatum that if it does not participate in lifting the blockade with Azerbaijan and Turkey, it will not benefit from the INSTC [9]. Officials of Iran, Russia and Azerbaijan reached an agreement on developing the western branch of the INSTC and completing the Rasht – Astara railway, which is a border town with Azerbaijan, as the final step towards the completion of the INSTC transit project [10]. Thus, the Armenian North-South Road Corridor Program remains a complementary route within the INSTC.

The ceasefire agreement envisaged the opening of transport routes. At the same time, Azerbaijan promoted and emphasized the creation of the Zangezur transport corridor connecting Azerbaijan with its exclave – the Nakhchivan Autonomous Region. The Zangezur Corridor is also part of a broader geopolitical project connecting Baku with the eastern Turkish province of Kars. Turkey openly supports the construction of the transport corridor. Azerbaijani gas plays a vital role in Turkey's strategy. In addition, Erdogan realized that he could gain direct access to the Caspian Sea through Nakhchivan, southern Armenia, and Azerbaijan, thus controlling Central Asia [11, p. 36–38].

Firstly, to make the Zangezur Corridor a full-fledged transit route, an agreement must be reached between Azerbaijan and Armenia regarding the border regimes that Armenia would apply to its territory. If the corridor were to open, Azerbaijanis would no longer have to pass through Iran to travel to Nakhchivan. At the same time, thanks to the renewed road and rail connection, Armenia would get access to new business and economic opportunities. The resolution of the conflict in Nagorno-Karabakh, located in the middle of transport nodes, is essential for Armenia mainly because transporting goods by rail from Armenia to Central Asia can be ensured by transiting through the territory of Azerbaijan [12, p. 259]. However, Yerevan refuses to talk about a “corridor”.

Azerbaijan also unveiled its plans to rebuild the railway and highway in the southern Armenia region. So far, it has found common ground with Armenia regarding the reconstruction of the old Soviet-era railway line passing through the Armenian city of Meghri and Nakhchivan. Armenia began its reconstruction in January 2022 [13]. Azerbaijan has ambitions to complete its part of the line by the end of 2023. However, the parties must still agree on the roads' legal status. For instance, Azerbaijan claims that the route should allow Azerbaijani vehicles to pass through Armenian territory without being subject to customs controls from the Armenian side. On the other hand, Armenia rejects the prospect of the Zangezur corridor, over which it would have no jurisdiction [14].

Conclusion

Infrastructure development in the South Caucasus remains a prerequisite for further economic development to strengthen inter-regional cooperation on a Eurasian scale. The potential for the success of large, inter-regional projects also depends on resolving the current Armenia-Azerbaijan border crisis [15]. In this regard, in our theses, we dealt with the impact of unresolved disputed issues on the potential for the further economic development of the South Caucasus region. The latter relates to large trans-regional infrastructure projects and initiatives such as INSTC and BRI. Azerbaijan realizes that it can play an essential role in these projects and thus increase its geopolitical and economic importance. Therefore, it strives to modernize and build its transport infrastructure with remarkable commitment and has already invested considerable resources. At the same time, it also intensively implemented these activities in the newly acquired territories after the 44-day war, evidenced not only by new road routes but also by the two newly opened international airports, Fuzuli and Zangilan. At the same time, it also creates pressure on Armenia because their inclusion in the Zangezur Corridor project is crucial for Azerbaijan. To what extent these inter-regional projects will have an economic benefit for Armenia depends on Armenia's ability to complete the construction of the North-South highway corridor. The Zangezur corridor could become an energy corridor for new exports to the West from Central Asia via the Caspian Sea. It is, therefore, in the interest of the EU and Turkey that Armenia opens this connection as much as possible and regulates its functioning as little as possible.

However, opening the Zangezur Corridor is not an easy step, especially if Armenia is to do it under pressure exerted by Azerbaijan. Azerbaijani armed forces have still not left the territories they occupied within the internationally recognized borders of Armenia during the attacks in mid-September 2022 [16]. Moreover, on the second anniversary of the end of the 44-day war, Aliyev threatened new attacks on Armenian territory [17]. Achieving a final peaceful solution is also complicated by other events. In February 2023, the International Court of Justice (ICJ) in The Hague ordered Azerbaijan to end the blockade of the Lachin Corridor in Nagorno-Karabakh. The Lachin Corridor has been blocked since mid-December 2022 by protesters

claiming to be environmental activists and jeopardizing food supplies for ethnic Armenians in Nagorno-Karabakh. Azerbaijan has so far ignored the decisions of the ICJ [18]. Actors in the South Caucasus are currently on the threshold of a new geopolitical reality, which can bring a new balance, political partnerships, and economic cooperation. Therefore, the effort to build mutual trust and reach a final peaceful solution should be the highest priority for each party involved.

References

1. Huseynov, R. (2021): Nort-South corridor. A new breath for Armenia? [online]. In: New Geopolitics. 2020. URL: <https://www.newgeopolitics.org/2021/09/13/north-south-corridor-a-new-breath-for-armenia/>
2. Babayev, B. Azerbaijan's Contribution to the Chinese Belt & Road Initiative. [online]. In: Policy Outputs. University of Kent No. GCRF COMPASS Policy Brief. 2020. URL: <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/100415/>
3. Wrobel, R. The Chinese belt and road initiative between economics and geopolitics: Consequences for Armenia. [online]. In: Ordnungspolitische Diskurse. 2022, №. 1. URL: <https://www.econstor.eu/handle/10419/261206>
4. Sahakyan, M. (2021): Armenia and China's Belt and Road Initiative: Lost Opportunities and Future Prospects 2.0. [online]. In: Russian International Affairs Council. Available at: <https://russiancouncil.ru/en/analytcs-and-comments/columns/eurasian-policy/armenia-and-china-s-belt-and-road-initiative-lost-opportunities-and-future-prospects-2-0/>
5. Khachikyan, S. – Hongzhen, J. Spatial administration and legal aspects of the Belt and Road Initiative: Innovative solutions for Armenia. [online]. In: Ordnungspolitische Diskurse. 2022, №. 7. URL: <http://hdl.handle.net/10419/265513>
6. President Aliyev: Azerbaijan actively promotes creation of Zangezur Corridor, which will be integral part of Middle Corridor. [online]. In: News.az. 2022. URL:

<https://www.news.az/news/president-aliyev-azerbaijan-actively-promotes-creation-of-zangezur-corridor-which-will-be-integral-part-of-middle-corridor>

7. Isayev, H. (2022): Azerbaijan opens its second international airport in Karabakh. [online]. In: Eurasianet. 2022. URL: <https://eurasianet.org/azerbaijan-opens-its-second-international-airport-in-karabakh>
8. Azerbaijani Geopolitics Sees The INSTC Reconnect With Armenia. [online]. In: Silk Road Briefing. 2021. URL: <https://www.silkroadbriefing.com/news/2021/10/14/azerbaijani-geopolitics-sees-the-instc-reconnect-with-armenia/>
9. Papatolios, N. Transport blockade could cost Armenia's INSTC position and strengthen Azerbaijan's. [online]. In: RailFreight.com. 2022. URL: <https://www.railfreight.com/corridors/2022/10/27/transport-blockade-could-cost-armenias-instc-position-and-strengthen-azerbaijans/>
10. Iran, Russia, Azerbaijan agree on development of strategic corridor. [online]. In: Iran Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture. 2022. URL: <https://en.otaghiranonline.ir/news/34125>
11. Rozkošová, Z. Geopolitické súvislosti konfliktu o Náhorný Karabach. In: Almanach. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. 2021. №. 1 (16), p. 32–43.
12. Askerov, A. – Ibadoghlu, G. The Causes and Consequences of the Second Karabakh War September 27, 2020 – November 10, 2020. In: Yavuz, H. M. – Gunter, M. M. (eds.). The Nagorno-Karabakh Conflict: Historical and Political Perspectives. London: Routledge, 2022. p. 245–271.
13. Mejlumyan, A. Armenia begins work to restore railroad ties with Azerbaijan. [online]. In: Eurasianet. 2022 URL: <https://eurasianet.org/armenia-begins-work-to-restore-railroad-ties-with-azerbaijan>
14. Mgdesyan, A. Attacks on Armenia highlight ongoing disputes over “corridor” for Azerbaijan. [online]. In: Eurasianet. 2022. URL: <https://eurasianet.org/attacks-on-armenia-highlight-ongoing-disputes-over-corridor-for-azerbaijan>

15. Augustín, M. Geopolitické a ekonomické súvislosti arménsko-azerbajdžanskej hraničnej krízy. In: Almanach: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. 2022. №. 4 (17), p. 5–21.
16. Eruygur, B. Armenia says it intends to sign peace deal with Azerbaijan by end of 2022. [online]. In: Anadolu Agency. 2022. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/armenia-says-it-intends-to-sign-peace-deal-with-azerbaijan-by-end-of-2022/2721610>
17. Avedian, L. Aliyev threatens new attacks, admits Azerbaijan started 2020 war in Artsakh. [online]. In: The Armenian Weekly. 2022. URL: <https://armenianweekly.com/2022/11/09/aliyev-threatens-new-attacks-admits-azerbaijan-started-2020-war-in-artsakh/>
18. Paylan, S. When Might Is Wrong: Addressing Azerbaijan’s Refusal to Comply with the ICJ’s Order to Unblock the Lachin Corridor. [online]. In Opinio Juris. 2023. URL: <https://opiniojuris.org/2023/03/16/when-might-is-wrong-addressing-azerbajjans-refusal-to-comply-with-the-icjs-order-to-unblock-the-lachin-corridor/>

SCREENING MECHANISMS FOR FOREIGN INVESTMENT IN A GLOBALIZED WORLD: LATEST DEVELOPMENTS

Karas Martin

Assistant Professor

Department of International Political Relations,

University of Economics in Bratislava

Introduction

International investment regimes have been in flux for the past decade. The main issue that the stakeholders have been dealing with is the push for a new generation of investment treaties, which ought to redress the balance between investment protection and national sovereignty in the realm of regulation of foreign investment. While this process is ongoing, a new trend has emerged that addresses the same issues in a different manner. I am speaking about the proliferation of foreign investment screening mechanisms, which are fast becoming the most popular tool of nation states for regulation of their investment environment. These mechanisms represent an important new development, which will have important implications for the future of global investment regimes and world economy in general.

The goal of this paper is to review and analyse the latest development in this area and to situate this trend within the wider context of the theoretical discussion between realism and liberalism in the theory of International Relations (IR). In the first part, the paper will show how the screening mechanisms fit into the theoretical conflict between liberalism and realism in IR based on methodology of United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). In the second part, the paper analyses the latest development in this area to see what this trend can tell us about the direction in which the “struggle” between international regimes and nation states is heading.

Screening Mechanisms in IR Theory

For the purposes of this paper, I will be using UNCTAD's definition of screening mechanisms, which defines screening as "...discretionary use of regulatory powers by public authorities, to be exercised on a case-by-case basis (thus not bound by statutory bans on FDI), and which involves national security considerations [20, p. 2]. When it comes to international regimes, such as the regimes of investment protection, two main views take a prominent place in the IR theory. Liberal view of international regimes, including regimes of investment protection, sees regimes as an important factor of international cooperation, which is beneficial to states by reducing transaction costs and limiting uncertainty. Liberal theories of IR also ascribe to regimes a certain agency and hypothesise about the capability of the regimes to influence, or at least regulate the behaviour of states [2].

On the other hand, the realist school of thought in IR sees international regimes as temporary vehicles of national interests of the most powerful states. Realists claim, that the purpose of international regimes is to safeguard interests of the most powerful states, and their existence and relevance is directly linked to their ability to do this. In other words, if an international regime no longer furthers the interests of the most powerful actors, it loses its relevance, or ceases to exist completely [1].

The debate between realism and liberalism in IR when it comes to nation states and international regimes, is mostly about their relative importance and agency. Realists emphasise the continued prevalence of nation states as the single most important actor in the international arena. Most liberals agree that the states remain the most important actor in international relations, but argue that international regimes are not simply a function of national interest, but have their own agency and are much more resilient to changes in national interests than the realists suggest.

Based on the brief characterization of the main theoretical perspectives, it is clear to see that the screening mechanisms represent a strengthening of the nation states' position towards regimes of investment protection, as they increase their regulatory power in the pre-establishment phase of investment. Therefore, the degree of proliferation and the scope of screening mechanisms represent an important question for IR scholars.

Investment Screening: Latest Trends

In this part, the paper will describe the developments in investment screening mechanisms on the level of individual nation states, in which development occurred in this area in the last year (2022). Then, I will analyse these developments from the point of view of IR theory and the conflict presented in the previous chapter. It should be noted upfront, that a lot of the developments in EU countries are happening in the context of the regulation of European Parliament and Council establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union [3]. The regulation itself is not part of the analysis, since it was adopted in 2019.

In general, the latest trends in FDI screening include setting up new screening regimes, extending the temporary mechanisms for screening, expanding the scope of screening with focus on specific areas of national security, changing the threshold for initiation of screening of foreign investment and procedural amendments to make the process more effective.

As far as new screening regimes are concerned, in September 2022, Estonia adopted the Foreign Investment Reliability Assessment Act, which will establish a new screening regime for foreign investment. The act gives the Estonian Consumer Protection and Technical Regulatory Authority power to block a foreign investment establishment based on the criterion of national, or EU security [17].

New investment screening regime has also been set up in the Philippines. Specific areas for screening include military industry, cybersecurity and pipeline construction, however, any investment activity that might threaten national security will trigger screening [7].

As far as expanding the scope of screening goes, there have been several important countries that widened the scope of their screening mechanisms. In 2022, the United States president signed the Executive order 14083, which instructed the Committee on Foreign Investment in the United States (CFIUS) to widen the criteria for foreign investment screening [9]. The new considerations include “resilience of certain critical United States supply chains”, “capability and intent (of the potential investor) to conduct cyber intrusions or other malicious cyber-enabled activity”, or

the risk to “expose, either directly or indirectly, personally identifiable information, genetic information, or other sensitive data of United States citizens...” [9] among other. Italy has amended its foreign investment screening regime several times in 2022. It extended its screening regime to include the new concept of “cultivation of geothermal resources”, and made other small changes (see below) [6].

Canada has issued a new policy statement, which specifically addresses critical minerals. The statement sets a strict policy towards approving any foreign entry into critical minerals sector (without a threshold), which will only be approved “on an exceptional basis” under the net benefits review process [4].

Slovakia also expanded its screening regimes via a new parliament act. Significantly, the act eliminates any fixed requirements to trigger screening, the only precondition is a reasonable presupposition that an investment might threaten national security [21].

Similarly, Poland both extended its screening regime until 2025, and expanded its scope from being mostly COVID-19 related, to include “international situations that distort markets”. This change is a reaction to the situation in Ukraine and the instability it creates in relation to possible takeovers of companies in Poland. (citácia lexology Similarly, Canada has issued a policy note to similar effect, which is aimed directly at screening Russian investment with increased scrutiny [15].

Romania has both introduced changes to its screening regime for foreign investment in 2022, and also created a new commission for assessing foreign investments later in the year. The changes to the regime include setting up the two million euros threshold for triggering screening in broadly defined sectors, such as “industrial activity” or “banking”, including a no threshold screening for investments deemed to pose direct risk for national security [13] [14].

Several countries have also extended screening measures that had a limited temporal scope. In December 2022, France has extended the originally temporary measure to lower the threshold to initiate FDI screening by the relevant authorities [5]. Spain has also extended its FDI screening regime, but also expanded its scope in terms of the definition of foreign investment [8].

Several countries, such as France and Italy have also sought to make procedural changes to their FDI screening mechanisms by either making them more transparent, making them faster, or providing clarification on the process. Italy, for example has made changes to FDI screening several times in 2022 alone, including expanding the definition of non-EU entity and changes to mandatory notification process, making COVID-19 related screening measures permanent, setting a 1 million euros threshold and defining specific areas for screening, such as the 5G networks [20].

Even countries without an explicitly set up screening mechanisms have enacted policies to ensure that new investments are aligned with their security interests, such as India, which seeks to regulate entry of investors from neighbouring countries by making it mandatory to obtain security clearance from the Ministry of Interior for anyone from these countries to become a director of company in India [18].

United Kingdom has issued a press release urging potential investors to review the new investment screening regime coming into effect from January 2022. Specific areas for screening include Advanced Materials, Advanced Robotics, Artificial Intelligence and Defence among others [11].

The only change that in fact weakens screening has been adopted by the US, which added Canada and Australia to the list of countries exempt from investment screening mechanisms [10].

Analysing Latest Trends in Investment Screening from the Viewpoint of IR Theory

In the previous chapter, the paper briefly summarized the latest developments in foreign investment screening in the world in 2022. The summary clearly shows that the main trend was expansion of the regimes of foreign investment screening. Virtually all changes strengthened or at least extended the existing regimes, and new regimes were also set up. There were no screening regimes that were originally temporary, which were allowed to expire. The only change in the other direction was the move by the US to exempt Canada and Australia from investment screening.

However, in the same year, the US itself has significantly expanded the scope of its screening.

As far as the areas in which the screening will be prevalent in the medium term, COVID-19 seems to be becoming less relevant, although the main features of the regimes, particularly in Europe, will still be influenced by the way that the regimes were set up in the COVID-19 era. Invasion of Ukraine has provided a new dynamic to investment screening, particularly in relation to investment from countries that play a role in the conflict. Countries also seem to be particularly sensitive to areas of new technological advances, with cyber security being the area of foreign investment screening being introduced prominently as part of screening regimes in 2022. Geothermal energy and critical minerals are somewhat new areas that are becoming more interesting to several countries. The common features of these new areas are that they are generally related to either military industries or advanced technologies.

Important to note is that many of the screening regimes are still temporary, although it is safe to assume that more countries will set up regular screening mechanisms without specific timeframe in the near future. These developments can be seen as a clear indication that national security interests of nation states have recently become more important in global investment regimes. This development certainly aligns itself with the realist view of international relations. The realist interpretation of this development is that the global investment regimes are no longer in the interest of the most powerful actors and these actors seek to find ways to protect their national interest in the face of competition from other countries. Weakening of the global investment regimes goes against the standard liberal view of international regimes as self-sustaining institutional actors. These developments need to be seen in the context of the emergence of new generation of investment treaties that seek to improve the regulatory capacity of nation states vis-a-vis foreign investors. All these trends point towards emerging order that is more “realist” and less “liberal” in its core. It should, however, be pointed out that these trends are not unidirectional. We have also seen several countries liberalising their investment regimes to attract foreign investors.

These trends, however are not as strong as the push towards stricter screening and are not present in the most powerful countries, which set the tone for investment regimes globally. We can therefore conclude that the latest trends in foreign investment screening can be better explained through the lens of the realist perspective on international regimes.

Conclusion

The paper was concerned with the latest developments in international investment regimes, particularly the developments in the area of investment screening. The goal was to evaluate these developments through the lens of the debate between realism and liberalism in international relations theory about the role of international regimes in the global arena. In the first part of the paper, the relatively new conception of investment screening was set in the context of the theoretical framework of the main theories of international relations. In the second part of the paper the developments in screening regimes all over the globe have been described and the latest overall trends were identified based on the synthesis of the presented data. The synthesis shows that we could see an almost universal expansion of screening regimes on the level of nation states in 2022. This expansion consisted mainly of extending temporary screening measures, widening the scope of the screening and optimising bureaucratic processes. These trends can be seen as the further movement of the global investment regimes towards nationalism and more “realist” international relations. Future developments in this area will need to be closely monitored, since they are useful indications of the way that the global economic regimes are evolving.

References

1. Burchill, S. et al. Theories of International Relations, 3rd edition, New York, Palgrave Macmillan, 2009, ISBN-13: 978-1-4039-4865-6.
2. Dunne, T. & Kurki, M. & Smith, S. (eds). International Relations Theories: Discipline and Diversity, 3rd edn. Oxford: Oxford University Press, 2013.
3. EU. 2019/452, 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019R0452&from=EN>
4. Government of Canada. Policy Regarding Foreign Investments from State-Owned Enterprises in Critical Minerals under the Investment Canada Act, 2022. URL: <https://ised-isde.canada.ca/site/investment-canada-act/en/ministerial-statements/>
5. Government of France. Prorogation en 2023 de la mesure d'abaissement temporaire du seuil déclenchant le contrôle IEF dans les sociétés françaises cotées sur un marché réglementé, 2022. URL: <https://www.tresor.economie.gouv.fr/Articles/2022/12/27/>
6. Government of Italy. LAW 15 July 2022, No. 91, official legal database. URL: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2022-07-15&atto>
7. Government of Philippines. Act of the Republic n. 11647, 2022. URL: <https://www.officialgazette.gov.ph/downloads/2022/03mar/20220302-RA-11647-RRD.pdf>
8. Government of Spain. Boletín oficial del estado, 2022, Miércoles 28 de diciembre de 2022. URL: https://boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2022-22685
9. Government of the USA. Executive order 1408, 2022. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/FR-2022-09-20/pdf/2022-20450.pdf>
10. Government of the USA. Fact Sheet: Final Regulations Modifying the Definitions of Excepted Foreign State and Excepted Real Estate Foreign State and Related Actions, 2022. URL: <https://home.treasury.gov/system/files/206/Fact-Sheet-Final-Rule-Revising-EFS-Definitions-2.pdf>
11. Government of the UK. New and improved National Security and Investment Act set to be up and running, 2022. URL:

<https://www.gov.uk/government/news/new-and-improved-national-security-and-investment-act-set-to-be-up-and-running>

12. JDSUPRA. Italian Government's "golden powers" of intervention in FDI now allows pre-filing of transactions, 2022. URL: <https://www.jdsupra.com/legalnews/italian-government-s-golden-powers-of-2059009/>
13. Kinstellar. Romania approves secondary norms to its new FDI regime, 2022. URL: <https://www.lexology.com/library/>
14. LEXOLOGY. Romania amends foreign direct investment control regime, 2022. URL: <https://www.lexology.com/library/detail>
15. LEXOLOGY. New Legislation - Extension of The Polish Foreign Direct Investment (FDI) Control Regime, 2022. URL: <https://www.lexology.com/library/detail>
16. Skadden. France Extends Interim Rule on Foreign Direct Investments, 2023. URL: <https://www.skadden.com/insights/publications/2023/01/france-extends-interim-rule-on-foreign-direct-investments>
17. Sorainen. Estonia Will Start Screening Foreign Investments From September 2023, 2022. URL: <https://www.sorainen.com/estonia-will-start-screening-foreign-investments-from-september-2023/>
18. TAXGURU. Govt. Clearance must for appointment as directors in Indian Companies, 2022. URL: <https://taxguru.in/company-law/govt-clearance-appointment-directors-indian-companies.html>
19. UNCTAD. Investment Policy Monitor, Government of Russia, 2022: Russian Federation expands the list of strategic sectors and activities subject to FDI screening, 2022. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-policy-monitor/measures/4152/>
20. UNCTAD. The Evolution Of Fdi Screening Mechanisms – key trends and features, Investment Policy Monitor, february 2023, Issue 25. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/diaepcbinf2023d2_en.pdf
21. Zbierka zákonov SR. Zákon č. 497/2022 Z. z., Zákon o preverovaní zahraničných investícií a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2022. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2022-497>

SHORT- AND LONG-TERM CHALLENGES AT REGIONAL LEVEL IN THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES

Janas Karol

Associate professor, post-habilitation doctor, doctor

Head of the Department of Political Science,

“Alexander Dubček University in Trenčín”

Jánošková Barbora

Postgraduate student of the Department of Political Science,

“Alexander Dubček University in Trenčín”

The regions in the Visegrad countries will face several challenges in the near and distant future. The aim of the article is to present the main challenges of regional self-government in the Visegrad Group countries, which were identified by the regional leaders themselves based on questionnaires.

As we stated in the article Comparison of 20 years of regional self-government in the Czech Republic and Slovakia [1, p. 67], the biggest challenge facing regional self-government in Slovakia is the completion of decentralisation in the form of public administration reform, which should be based on the principle of subsidiarity and the strengthening of the fiscal autonomy of the regions. An important step of the reform will be to proceed to the municipal consolidation and a targeted redistribution of competences between the state, regional and lowest levels in the form of municipalities and towns. It is essential for the reform of public administration that the delegation of competences is genuine and that duplications are eliminated, which together can contribute to the transparency of the competence framework, to raising the awareness of regional citizens and to strengthening the legitimacy of the state and public administration. [2, p. 230; 5, p. 11-12] The clarification of the competence framework will contribute to improving citizens' awareness of governance and strengthening the legitimacy of the state and public administration and will lead to a reduction in the bureaucracy of territorial public administration, following the Czech

model, where citizens can do things in one place, which is the aim of public administration reform in Slovakia as well. [3]

In the case of the Czech regions a big challenge is to defend the combined model of public administration. In the mentioned model, the local government and state administration are carried out under one roof of the region in a devolved capacity. Other challenge for regional level in the Czech Republic is the creation of additional state authorities in the territory, what is not in the interest of the regions. In the context of the above-mentioned article, we would like to undermine that on the territory of the Czech Republic the model with a relatively strong position of territorial and local self-government was established after 1989. However, after the mentioned year, it has been possible to see the gradually increasing tendencies of individual governments to partially gain more control over self-government, or local or regional. According to the heads of the regional self-governments this tendency is dangerous and strictly centralist. From the side of the governors the diversity between regions is supported, also the political colouring and the competition between them. They are agreed that “a decentralised solution strengthens the stability of the whole, because when applied it is not so easy to abuse the system to suppress democracy or to limit public control”. [1, p. 67]

It can be generally stated that along the general challenges in the regions of the V4 countries there is possible to identify the regional ones too. Such example is the transformation of the region in the context of the decline of a coal mining. The above-mentioned transformation is seen as a challenge, it is related to the need for change in the nature of the economy, the orientation towards new types of industries and changes in the educational structure. In the context of the transformation the mentioned matters will require a new focus of the region's economy. In Slovakia for example the region Upper Nitra is facing the transformation, in Czech Republic the Karlovy Vary region. Of course, the labour market will reflect the decline of coal mining that also influence the job demands and the higher qualification will be required. [4]

To the general challenges for Polish voivodeships belong according to the regional leaders the rational use of EU funds for regional development, the adoption of measures for regional integration and the creation of conditions for preventing

civilisation threats and climate change. The biggest challenges that the marshals predict for the coming years are climate change and environmental degradation; the digitalization of life and the robotization of the economy; the aging of the population and social inequalities; natural and civilizational threats and the protection of human rights. Among the institutional challenges, the marshals of Polish voivodeships are particularly concerned with the centralization of governance, which strongly affects the self-government of the voivodships. Article 15 of the Constitution of the Republic of Poland states that 'the territorial system of the Republic of Poland shall ensure the decentralisation of public power', whereas in reality, regional institutions have recently become, as it were, clients of the national administration, less and less independent and competent [6]. According to the marshals, this also violates the principle of subsidiarity, whereas the preamble to the Constitution states that the fundamental constitutional rights of the State are 'based on respect for freedom and justice, cooperation between authorities, social dialogue and the principle of subsidiarity, strengthening the rights of citizens and their communities'. It is not only the rule of law that is being violated, but the rights and interests of the regional community are also at stake, according to the marshals. According to one of the marshals, the challenge is also seen as a reduction of competences and marginalisation by the state administration, in the extreme case the probability of a complete departure from self-governing voivodeships, the abolition of marshal's offices and the transfer of field administration at the regional level to voivodeship offices.

In general, the representatives of the Małopolskie (Lesser Poland) Voivodeship assessed the period of recent years as full of diverse and increasingly difficult challenges. The coronavirus pandemic itself, the consequences of which the voivodships are still coping with today, has been an unprecedented challenge for the health sector, the education system, and businesses. Many businesses are still struggling with the consequences in the form of disrupted supply chains, business problems in some sectors, particularly in the catering and hospitality services, or regular staff absenteeism. Adding to the recent challenges, Russia's unprovoked aggression against Ukraine has triggered the biggest migration wave the V4 countries have faced in decades. The scale of the challenge is difficult to gauge given the

dynamically changing international situation. The representatives of the Małopolskie Voivodeship also point out that, in addition to these recent challenges, there are others whose impact is spread over a longer period and whose consequences are equally serious. These are demographic changes associated with a falling birth rate and an ageing population. One of key challenges, which affects us all, regardless of national or regional affiliation, remains the issue of air pollution. The representatives of the voivodship are convinced that all the above-mentioned challenges can be tackled jointly, through cooperation between local authorities, entrepreneurs, business institutions and professional public. Representatives of the Łódź Voivodeship consider counteracting progressive climate change, especially droughts and extreme weather fluctuations, reducing energy production from conventional sources and at the same time increasing the amount of energy obtained from renewable energy sources to be the most important challenges. In addition, they also mentioned as challenges measures against progressive depopulation, increasing the attractiveness of the voivodeship as a friendly place to live and do business and improving road and rail accessibility to the region. According to the representatives of the Łódź Voivodeship, the challenge for the future is also the use of geothermal water resources as a source of cheap and environmentally friendly urban heating.

From the view of the representatives of Pest County, challenges will include structural changes. In the area of social structure, it will be mainly internal and external migration, the challenges in the coming years the counties will face, for example, also in the economic structure or financing. According to the representatives of Fejér County, the challenge for the Hungarian counties in the coming years will be to prepare for the potential role of the intermediary body in the context of the Territorial Operational Programme. In addition, challenges will include a more significant involvement in local or territorial economic development programmes as well as an increasing role in regional and local resilience programmes, for example in the context of climate change or pandemic crises. Representatives of the Rába-Moson-Sopron County believe that Hungarian counties will face challenges such as environmental and nature protection, sustainable development and finding and promoting innovations in the above-mentioned areas. They add that it will be equally

important to support jobseekers, create jobs and help the unemployed to return to work.

Instead of conclusion

- in addition to general challenges, regions in the V4 countries face individual regional challenges;
- among the most important challenges for the regional level in the near term is the advocacy of a decentralised solution or its completion, as decentralisation of the public administration system strengthens the stability of the country as a whole;
- another is the rational use of EU funds for regional development, climate change and environmental degradation, the digitalisation of life in the regions, demographic changes associated with declining birth rates and an ageing population, civilisational threats, the generation of energy from renewable energy sources and, last but not least, the short- and long-term consequences of the conflict in Ukraine;
- the challenges can only be tackled jointly, which is why cooperation across the different actors in the regions as well as across regions within the V4 and the EU is essential.

References

1. Janas, K. & Jánošková, B. Comparison of 20 years of regional self-government in the Czech Republic and Slovakia. *Journal of Comparative Politics*. 2022. No 2 (15), P. 56-71. URL: <http://www.jofcp.org/assets/jcp/JCP-July-2022.pdf>.
2. Jánošková, B. Future of Slovak Regional Self-Government or Quo Vadis Self-Governing Region? *Politické Vedy*. 2020. No. 4 (23), P. 228-236. ISSN 1335 – 2741. DOI: <https://doi.org/10.24040/politickevedy.2020.23.4.228-236>.
3. Konferencia SK8: Budúcnosť regionálnej samosprávy na Slovensku. 2019. URL: <http://samospravnekraje.sk/blog/konferencia-sk-8->

[bud%C3%BAcnos%C5%A5-region%C3%A1lnej-samospr%C3%A1vy-na-slovensku.](#)

4. Koreň, M. Na prahu spravodlivej transformácie. 2022. URL: https://sk.euractiv.eu/wp-content/uploads/sites/8/special-report/S%CC%8Cpecia%CC%811_Na-prahu-spravodlivej-transforma%CC%81cie-1.pdf.
5. Mesežnikov, G. et al. 20 rokov samosprávnych krajov na Slovensku 2001-2021. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2022, 277 s. ISBN 978-80-89345-96-0.
6. The Constitution of the Republic of Poland. 1997. URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>.

ON SOME ISSUES OF SLOVAKIA-AFRICAN UNION TRADE RELATIONS

Kunychka Mykhaylo

Assistant professor

Department of International Economic Relations and Economic

Diplomacy,

University of Economics in Bratislava

Introduction

Since gaining independence in 1993, Slovakia's trade relations with Africa have experienced an uneven development, which is confirmed by fluctuations in the values of export and import flows. It is important to note that during the entire period of trade relations, the commodity structure of trade changed significantly, which was marked by the political and economic development of the Slovak economy. In this context, we can mention the period of the division of Czechoslovakia, when one of the most important export items were weapons and ammunition or slightly processed iron and steel. With the accession of Slovakia to the European Union (EU) in 2004, the commodity structure began to change significantly towards more sophisticated products, such as passenger cars or telecommunications equipment [6]. With the transformation of the commodity structure, the volumes of exports also changed, which deepened mutual trade between Slovakia and Africa, although the countries of the black continent are still not a significant trading partner. The nature of similar trade relations can be explained by several factors that dominate the scientific literature in the field of the intensity of international exchange of goods and services. It is the logic of gravity models that point to objective barriers like geographical distance and the absence of transport infrastructure [1], which prevents the development of mutual trade relations. The economic size of business partners also plays an important role. This factor can be critical for the assessment of trade relations between Slovakia and individual African economies. Like Slovakia, most of the countries of the African continent are too small to establish intensive economic ties –

34 out of 54 African countries have a GDP of less than US\$ 20 billion [5]. An obstacle to the mutual trade of the two investigated entities are also other equally important factors, such as the absence of cultural ties or a long-term trade tradition, the sectoral structure of the economy, or even mutual belonging to certain trade groups, although Slovakia, as a member state of the EU, is a party to Economic Partnership Agreements (EPAs) with African countries [4].

Data and methods

The purpose of this contribution is to investigate the development of foreign trade relations between Slovakia and African Union as a group of 54 member countries during period 2016 – 2021 and analyse mutual trade flows. To reach the goal of the paper we apply trade intensity index as a widespread analytical tool to assess mutual trade between two entities. This index enables to evaluate whether trade volumes of investigated countries are greater or less than would be expected based on their position in global exchange. Trade intensity index is the geographical form of revealed comparative advantage and it is defined as the share of one country's exports going to a partner divided by the share of world exports going to the partner [2].

Another few theoretical methods were used to achieve the purpose of the paper, including general methods like abstraction, analysis, synthesis, deduction, and induction. At the same time, empirical methods were used as well, mainly the comparison method for comparing trade values and achieved results. Exact and graphic display methods were applied to make data on values and ratios clearer.

For this research we used the official web pages of United Nations Commission on Trade and Development (UNCTAD) and United Nations Comtrade database [7] which provided 2016 – 2021 data for the analysis of mutual foreign trade between Slovakia and African Union. The product structure of mutual foreign trade was classified according to the nomenclature of the Standard International Trade Classification (SITC). The data required for trade intensity index processing were collected from UNCTAD statistics.

Slovakia and African Union: brief trade analysis

As far as Slovakia's exchange of goods with third countries is concerned, the African continent is one of the most insignificant trading partners after Europe (89%), Asia (6%), and North America (3%), accounting for less than 1% of the total export volume. Since the establishment of independent Slovakia in 1993, bilateral relations have undergone various development trends. In the period 1996-2021, Slovak exports increased 46-fold to US\$ 993.8 million [6]. A detailed overview of the development of foreign trade between Slovakia and Africa in the last 6 years is given in Table 1.

Table 1.

Slovak trade volumes with total of 54 African Union countries between 2016 – 2021, US\$ thousands

	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>
Export	676 321	543 793	786 479	826 615	682 427	993 859
Import	363 415	432 125	541 397	762 275	693 019	882 311
Total trade	1 039 736	975 918	1 327 876	1 588 890	1 375 446	1 876 170
Balance	312 906	111 668	245 082	64 340	-10 592	111 548

Note: Trade values for Western Sahara are omitted due to data unavailability.

Source: UNCTAD, 2023.

Since 2016, the export of Slovak products to African countries has grown steadily, with the exception of 2020, when the mutual exchange of goods was affected by the outbreak of the global pandemic. However, after the pandemic, both export and import volumes increased significantly and exceeded the 2019 level. It should be emphasized that during the mentioned period of 2016 – 2021, exports has increased by only 47%, while imports by up to 143%, which can be justified by the growing demand for African products in Slovakia, including equipment for distributing electricity, accessories for office machines and automatic data processing machines, or coal. The development of foreign trade between Slovakia and African countries can be characterized by a long-term positive trade balance in favor of Slovakia. The most important Slovak export destinations in Africa are Egypt, Morocco, South Africa, Tunisia and Algeria [6]. The share of each of these countries in the total export is negligible and does not even exceed 0.5% of the total export.

Table 2.

The most important 10 commodities of mutual trade according to SITC

		<i>Trade volume in US\$ thousand</i>		<i>Share of total in %</i>	
		<i>2016</i>	<i>2021</i>	<i>2016</i>	<i>2021</i>
	<i>Slovak exports to African Union</i>				
1	Motor vehicles for the transport of persons	270028,8	539569,8	39,9	54,3
2	Footwear	53569,6	66791,4	7,9	6,7
3	Electric power machinery and parts	18532,2	53901,2	2,7	5,4
4	Pumps, gas compressors and fans	11394,5	30746,7	1,7	3,1
5	Equipment for distributing electricity	19726,3	28133,7	2,9	2,8
6	Rubber tyres, tyre treads or flaps	22341,3	27345,2	3,3	2,8
7	Parts and accessories of vehicles	11351,7	24708,4	1,7	2,5
8	Mechanical handling equipment and parts	3714,8	19577,8	0,5	2,0
9	Apparatus for electrical circuits	8226,4	14776,1	1,2	1,5
10	Heating and cooling equipment and parts	5582,7	10599,1	0,8	1,1
	<i>Slovak imports from African Union</i>				
1	Equipment for distributing electricity	127764,7	264164,8	35,2	29,9
2	Parts, accessories for machines	49,3	210574,4	0,09	23,9
3	Coal	14110,0	63631,0	3,9	7,2
4	Fruits and nuts	27221,5	41279,1	7,5	4,7
5	Motor vehicles for the transport of persons	13672,7	38620,9	3,8	4,4
6	Ores and concentrates of base metals	331,5	35018,5	0,1	4,0
7	Furniture and parts	7505,9	29331,5	2,1	3,3
8	Motor vehicles for transport of goods	5006,5	16366,4	1,4	1,9
9	Cocoa	33927,4	14270,7	9,3	1,6
10	Television receivers	35,6	13469,0	0,009	1,5

Note: top-10 commodities are sorted descending according to 2021 data. Trade values for Western Sahara are omitted due to data unavailability.

Source: UNCTAD, 2023.

In case of Slovak exports to Africa in 2021, motor vehicles for the transport of vehicles took the first place, accounting for more than half of the total export flows. Due to higher added value capital intensive vehicles outperformed less sophisticated goods such as footwear (6.7%), electric power machinery (5.4%), pumps, gas

compressors and fans (3.1%). Generally, capital intensive goods dominate the Slovak exports to African countries. In the observed period, Slovakia imports from Africa were represented by more sophisticated products as it can be expected based on African commodity position on world market. Imports are represented by equipment for distributing electricity (29.9%), parts, accessories for machines (23.9%), coal (7.2%), fruits and nuts (4.7%), and motor vehicles for transport of persons (4.4%). It is important to mention that during the observed period 2016 – 2021 Africa had increased the exports of capital-intensive products like accessories for office machines and automatic data processing machines more than 4200 times from US\$ 49 thousand to US\$ 210574 thousand. However, the imports of primary and low-processed commodities such as ores and concentrates of base metals have also increased 105-fold. Among the ten most important import products, only the cocoa item recorded a significant decrease, whose monetary value fell by 60%. This drastic decrease can be explained by the decreasing price of this commodity on international markets.

Results

To assess the level of reciprocal trade between Slovakia and African countries, the trade intensity index was used. This tool can be applied to indicate whether the value of trade between two partners is larger or smaller than one might expect based on their position in international trade. A detailed overview of the intensity of mutual foreign trade between the investigated entities in the years 2016 – 2021 is clearly presented in Figure 1.

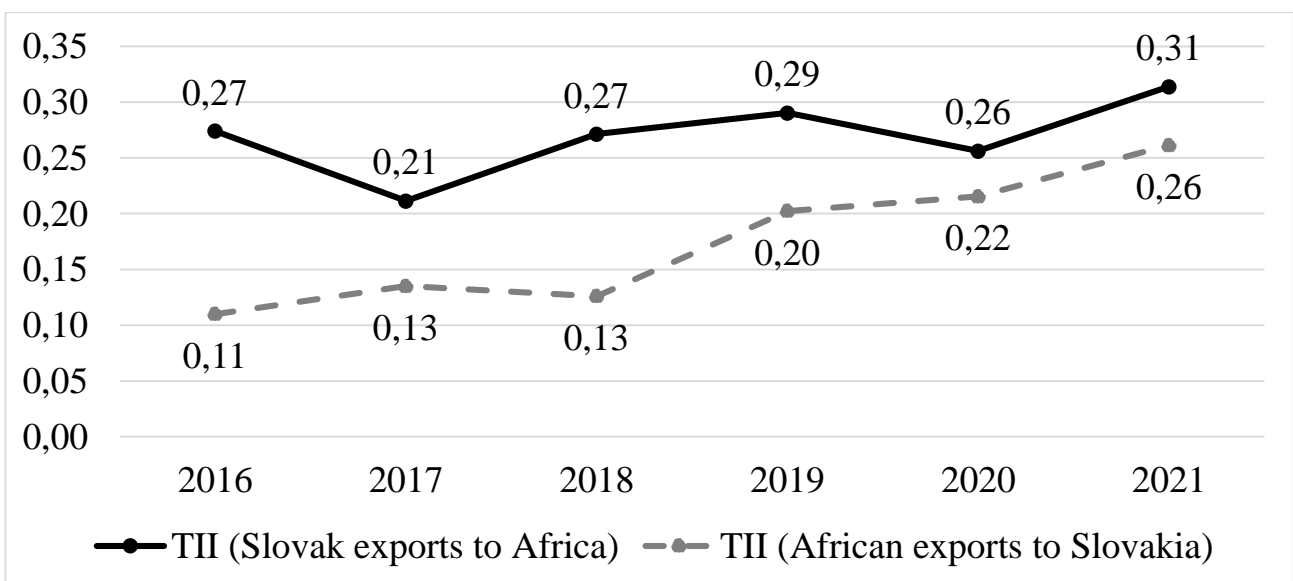

Figure 1. Trade intensity between Slovakia and Africa in 2016 – 2021

Note: TTI stands for trade intensity index.

Source: author's calculations based on UNCTAD data.

From figure 1, it is clearly seen that between 2016 and 2021, the trade intensity index of trade between Slovakia and Africa, if we take Slovak exports to Africa into account, has increased but still reached values lower than 1, which indicates a low trade intensity of Slovak exports towards African countries. This result confirms the expected assumption based on the analysis of geographical structure of trade in previous section of the paper. In 2017, the given index increased year-on-year by 0.06 points compared to 2016. But from 2017, it gradually increased until 2019, when it reached 0.29 points. If compare years 2016 and 2021, the observed trade intensity index slightly increased by only 0.04 points, which indicates an insignificant increase in the intensity of African exports to Slovakia.

During the investigated period, the values of the trade intensity index of products exchange between Africa and Slovakia, if we take the African exports to Slovakia into consideration, reached a value lower than 1 and slightly lower in comparison with previous trade intensity index (Slovak exports to Africa). In contrast to the development of the values of the previous index, the intensity of trade flows from Africa to Slovakia is steadily increasing, rising from 0.11 to 0.26 during the period under review.

Conclusion

Based on the results of the study, we conclude that the current trade relations between Slovakia and the African Union recorded a positive development in the period under study, with the exception of 2020, which was affected by the outbreak of the global pandemic. In the studied period 2016 - 2021, Slovak exports to African countries increased by almost 50%, while imports from Africa increased by 2.5 times. The export of passenger cars, where Slovakia is a leading global manufacturer, has deepened significantly. Capital-intensive imports from Africa have also increased, represented by equipment for electricity distribution or accessories for office machines and automatic data processing machines.

When comparing the indices of trade intensity, it can be stated that the intensity of export flows from Africa to Slovakia is, despite the growing values, lower than the intensity of exports from Slovakia to Africa. This finding points to a non-reciprocal mutual level of business importance for the two surveyed partners. As expected, Slovakia is a less important trading partner for Africa compared to other trading partners, and conversely, Africa is a more important partner for Slovakia compared to its other partners. In this case, the intensity of trade between the two investigated entities confirms the unevenness of their economic size and importance. In other words, Slovakia is a much less important trading partner for Africa than Africa is for Slovakia, due to incommensurability of sales markets.

Our findings are in line with theoretical ideas about the mutual trade relations of economically small countries located at a relatively large distance, which do not have long trade traditions or a similar structure of the economy. Unlike African countries, most of which are least developed countries, Slovakia is an advanced and diversified economy belonging to the European single market.

References

1. Bergstrand, J. H. The gravity equation in international trade: some microeconomic foundations and empirical evidence. *The Review of Economics and Statistics*. 1985. № № 3 (67), P. 474–481. URL: <https://www.jstor.org/stable/1802501>
2. Bowen, H. P. On the theoretical interpretation of indices of trade intensity and revealed comparative advantage. *Weltwirtschaftliches Archiv*. 1983. № 119 (3), P. 464–472.
3. Chen, B. & Li, Y. Analyzing bilateral trade barriers under global trade context: a gravity model adjusted trade intensity index approach. *Review of Development Economics*. 2014. № 18 (2), P. 326–339.
4. European Commission. 2023. Economic Partnership Agreements. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/economic-partnership-agreements-epas>
5. Kunychka, M. Africa in International Trade: Contemporary Challenges and Prospects. *Ekonomické rozhl'ady – Economic Review*. 2020. № 4 (49), P. 450-467.
6. UNCTAD. 2023. Merchandise trade matrix in thousands United States dollars, annual, 2016-2021. URL: <https://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx>
7. United Nations Comtrade. 2023. UN Comtrade Database. URL: <https://comtrade.un.org/data>

**EXPLORING THE POTENTIAL OF RENEWABLE ENERGY TO
MITIGATE GAS EMISSIONS IN A GROWING ECONOMY: A SYSTEM
DYNAMICS MODEL FOR UKRAINE**

Namoniuk Vasyl

PhD in Economics, Associate Professor,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The escalating global climate crisis poses substantial risks to ecological balance, human well-being, and economic stability. Tackling this intricate issue demands a comprehensive approach, wherein renewable energy assumes a critical function in curbing greenhouse gas emissions. Technologies such as solar, wind, and hydroelectric power present eco-friendly alternatives to traditional fossil fuels, ultimately aiding in climate change mitigation. Moreover, the renewable energy sector exhibits considerable potential for employment generation, as evidenced by the increase of 700,000 jobs worldwide within one year, reaching 12.7 million in 2021 [7].

Economic growth often correlates with heightened energy consumption, frequently resulting in increased dependence on fossil fuels and amplified greenhouse gas emissions. Developing and emerging economies, in particular, encounter the challenge of addressing their escalating energy demands while minimising detrimental environmental consequences. Consequently, exploring renewable energy prospects in such contexts is crucial for achieving an equilibrium between economic development and ecological preservation. An efficient transition to renewable energy sources can not only facilitate the reduction of greenhouse gas emissions but also stimulate job creation and diversify the energy supply, thereby enhancing energy security [6].

The current study concentrates on Ukraine, an expanding economy possessing untapped renewable energy potential, to evaluate the role of renewable energy in

mitigating greenhouse gas emissions. Ukraine has established an ambitious objective to derive 25 per cent of its total energy mix from renewable sources by 2035, contingent upon substantial investments in wind and solar power [7]. The primary aims of this research are twofold: (1) to investigate the potential of renewable energy in decreasing gas emissions within the context of Ukraine's economic growth and its efforts to alter its energy mix, and (2) to devise a system dynamics model capable of examining various energy policies and their potential outcomes, including the impact on employment opportunities.

This research accentuates the necessity for proactive government intervention in expediting the shift toward renewable energy sources, ultimately contributing to substantially reducing greenhouse gas emissions. Moreover, the study underscores the need to establish an equilibrium between stimulating economic growth and advocating environmental sustainability by meticulously designing and implementing energy policies that promote the adoption of renewable energy technologies.

A selection of relevant literature emphasises the importance of technical, economic, and political factors in promoting renewable energy. It underscores the need for research, development, and investment in renewable energy technologies and innovative grid systems [1, 3]. Supportive policies and frameworks, such as financial incentives and regulatory frameworks, be crucial in fostering renewable energy and mitigating greenhouse gas emissions [2, 4].

Furthermore, system dynamics models have been demonstrated as valuable tools for informing energy policy decisions and guiding the development of sustainable electricity supply systems that balance environmental, economic, and social objectives [5, 4].

The research process is divided into two main steps to develop the SD model. Firstly, the problem definition step focuses on outlining the research objective and determining the scope of the study. The primary aim is to understand the role of renewable energy sources in Ukraine's energy mix and assess their potential contribution to reducing greenhouse gas emissions while supporting economic growth. This step involves identifying key research questions that guide the subsequent analysis.

Secondly, the system conceptualisation step entails mapping the interactions between key variables within the energy system, economy, and environment. Causal Loop Diagrams (CLDs) represent the system, illustrating the relationships between variables and the feedback mechanisms that drive the system's behaviour. By identifying key drivers, feedback loops, and leverage points in the system, the CLDs provide essential information for developing effective policy interventions.

During the system conceptualisation process, several sub-steps are undertaken. First, the main variables influencing Ukraine's energy system, economy, and environment are identified. These factors include energy consumption, production, renewable energy capacity, prices, Gross Domestic Product (GDP), population, and greenhouse gas emissions. Next, the relationships between these key variables are mapped, showing the direction and nature of their interactions. For example, an increase in renewable energy capacity may lead to a decrease in greenhouse gas emissions and an increase in GDP. Finally, feedback loops are identified, which are circular chains of causality that either amplify (positive feedback) or dampen (negative feedback) changes in the system. These loops are crucial in determining the system's behaviour over time.

This research uses a System Dynamics approach to capture the complex interactions between various factors within Ukraine's energy system, economy, and environment. The resulting model enables the exploration of alternative green transition pathways, offering insights into the potential impacts of policy and investment decisions on economic growth, energy consumption, and greenhouse gas emissions. This comprehensive analysis contributes to developing effective strategies for achieving a sustainable, low-carbon future in post-war Ukraine.

Due to the study's limited scope, the model development process is restricted to the first two steps: problem definition and system conceptualisation. This study does not conduct model calibration, which involves using historical data to ensure the model accurately represents the real-world system. This restriction is mainly due to the challenges in obtaining reliable and consistent data for Ukraine, particularly in its ongoing conflict and rapidly changing energy landscape. As a result, the study focuses on qualitatively analysing the interactions between the key variables and identifying

potential areas for policy intervention rather than producing quantitative projections of future energy scenarios.

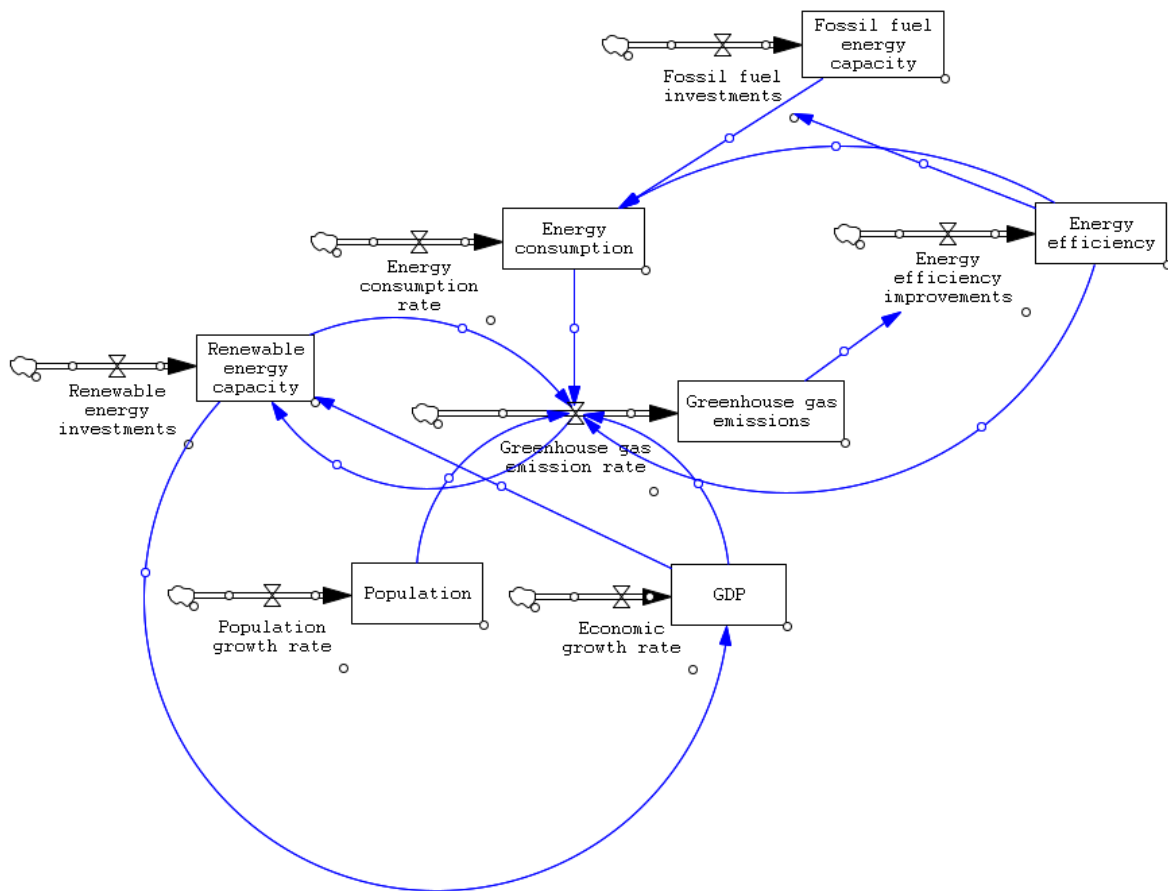

Figure.1 Stock and Flow diagram

The stock and flow diagram above illustrates the system’s structure and provides insights into the potential impacts of policy and investment decisions on economic growth, energy consumption, and greenhouse gas emissions. By examining the stocks, flows, and feedback loops, we can identify key leverage points and areas where targeted interventions could be most effectively promote renewable energy and reducing emissions.

However, it is essential to note that the stock and flow diagram alone does not provide a quantitative analysis of the system's behaviour over time. To gain a deeper understanding of the potential outcomes of different policy scenarios and the magnitude of their effects, further steps, such as model calibration and simulation, would be necessary. Nevertheless, the stock and flow diagram serves as a valuable foundation for future research, facilitating the development of a comprehensive

System Dynamics model that can guide policymakers and stakeholders in designing and implementing sustainable energy strategies for Ukraine.

References

1. Tercero Espinoza, L., & Finkenrath, M. (2020). The role of renewable energy in the global energy transformation. *Energy Strategy Reviews*, 32, 100562.
2. Brown, P. R., & Deutch, J. (2020). Net-zero greenhouse gas emissions: The role of government in accelerating carbon capture and storage in the electricity and industrial sectors. *Energy Policy*, 138, 111301.
3. Islam, M. R., Hasanuzzaman, M., Rahim, N. A., & Nahar, A. (2018). Global renewable energy-based electricity generation and smart grid system for energy security. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 94, 10-33.
4. Liu, Y., Wang, Z., & Zhang, J. (2019). Energy policy impacts on China's renewable energy deployment: A system dynamics analysis. *Applied Energy*, 247, 10-20.
5. Mondal, A. H., & Kennedy, C. (2018). System dynamics modelling for a balanced sustainable electricity supply system: A case study of New York State. *Applied Energy*, 228, 1641-1654.
6. World Economic Forum (2021, December). Jobs in renewable energy vs fossil fuels. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2021/12/jobs-renewable-energy-fossil-fuels/>
7. United Nations (2022, September). Worldwide employment in the renewable energy sector reached 12.7 million last year. UN News. URL: <https://news.un.org/en/story/2022/09/1127351>

THE ANALYSIS OF 2022 GLOBAL FOOD SECURITY INDEX

Новак Олександра

аспірантка кафедри міжнародного бізнесу

Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин,

КНУ ім. Т.Шевченка

To begin with, there is no uniform reply to the question how to assess the level of food security. The term “food security” was first defined at the World Food Conference in 1974, as “[the] availability at all times of adequate world food supplies of basic foodstuffs to sustain a steady expansion of food consumption and to offset fluctuations in production and prices” [1]. This definition reflected the dominant thinking of that time that hunger was predominantly the product of lack of availability of sufficient food supplies at the global level and of international price instability. However, within a timespan the four dimensions have been highlighted in the academic literature on food security, namely, availability (sufficient quantity and quality of food), access (economic, social and physical), utilization (nutritional well-being), stability (food security provision in the event of sudden shocks or cyclical events).

In 2020, the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition (HLPE) proposed to understand food security as “a situation that exists when all people, at all times, have physical, social and economic access to sufficient, safe and nutritious food that meets their dietary needs and food preferences for an active and healthy life”. [2] This definition adds two more dimensions – agency (socio-political government structures enable the achievement of food security) and sustainability (food needs are ensured in line with long-term regeneration of natural, social and economic systems).

As of today, the Global Food Security Index (GFSI) remains the major benchmarking index in terms of food security assessment approach. Developed by the Economist Impact (think-tank) since 2012, it evaluates food security in 113 countries across four key pillars: affordability, availability, quality and safety, and sustainability and adaptation that largely reflects HLPE viewpoint. The index is based on a dynamic

benchmarking model constructed from 68 qualitative and quantitative drivers of food security. [3] The main sources used in the GFSI are EIU, the World Bank Group, the UN Food and Agriculture Organisation (FAO), the World Health Organisation (WHO), the World Trade Organisation (WTO), the OECD, the US Department of Agriculture (USDA). The food security drivers are grouped under the following broad categories represented in Table 1.

Table 1.

GFSI 2022 food security drivers

1) Affordability	2) Availability	3) Quality and Safety	4) Sustainability and adaptation
1.Change in average food costs FAO Consumer Production Index	1.Access to agricultural inputs	1.Dietary diversity	1.Exposure
2.Proportion of population under global poverty line	2.Agricultural research & development	2.Nutritional standards	2.Water
3.Inequality- adjusted income index	3.Farm infrastructure	3.Micronutrient availability	3.Land
4.Agricultural trade	4.Volatility of agricultural production (FAO)	4.Protein quality	4.Oceans, rivers and lakes
5.Food safety net programmes	5. Food loss (FAO)	5.Food safety	5.Political commitment to adaptation
	6. Supply chain infrastructure		6.Disaster risk management
	7. Sufficiency of supply		
	8. Political and social barriers to access		
	9.Food security and access policy commitments		

Source: made by author on the basis of [3]

In 2022 index Economist Impact introduced 14 new indicators, leading to a final tally of 68. The GFSI’s second pillar, availability, has been adjusted to start at food production, capturing more farmer-focused measures on accessibility to agricultural inputs. This includes moving access to finance and financial products from the affordability pillar to the availability pillar, as these measures are farmer-related.

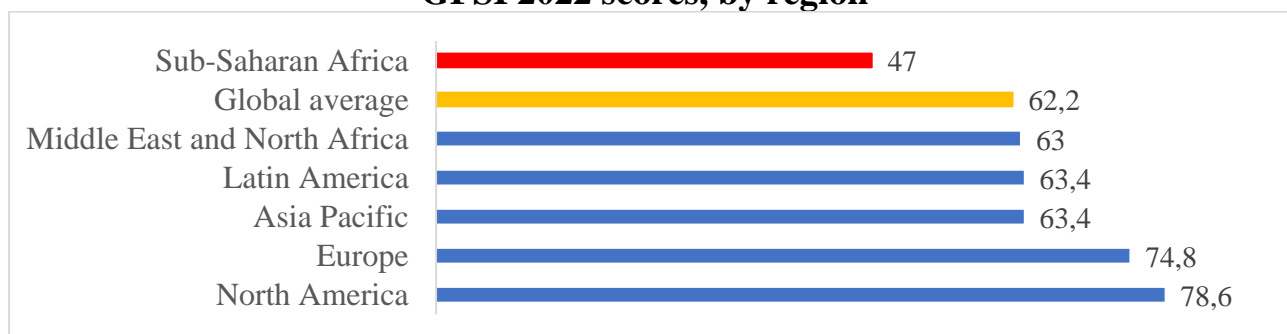
Government commitment to innovative technologies and a new composite indicator for on-farm infrastructure have also been added to this pillar to reflect more accurately what is happening on the fields in addition to in the supply chain.

Reflecting a global impetus to move to sustainable food systems and adapt to growing climate shocks, the GFSI’s fourth pillar, previously called “natural resources and resilience”, has been renamed “sustainability and adaptation”. Given how important biodiversity is to the agricultural sector, soil organic content has been added to help measure the health of the land and assess land degradation, while climate finance flows, environmental economic accounting implementation and sustainable agriculture have been added as new indicators to measure political commitment to adaptation more comprehensively.

In GFSI 2022, affordability drags the index down. Between 2019 and 2022, the affordability score has fallen by 4%, from 71.9 to 69, as shocks like the covid-19 pandemic, high input costs, and russia’s war against Ukraine have led to rising food prices. In addition, weakening trade freedom and an inability to fund safety nets have made it harder for people to afford food around the world. Meanwhile, social and political barriers to access have dampened the availability of food. In the past three years, the GFSI has shown rising risks from armed conflicts and political instability, indicators which have seen scores fall by 4% and 6% respectively. This has been accompanied by a growing dependency on chronic food aid, the score for which has dropped by 8% since 2019. The 2022 edition covers five regions—Asia Pacific, Europe, Latin America, the Middle East and Africa, and North America.

Table 2.

GFSI 2022 scores, by region

Source: made by author on the basis of [3]

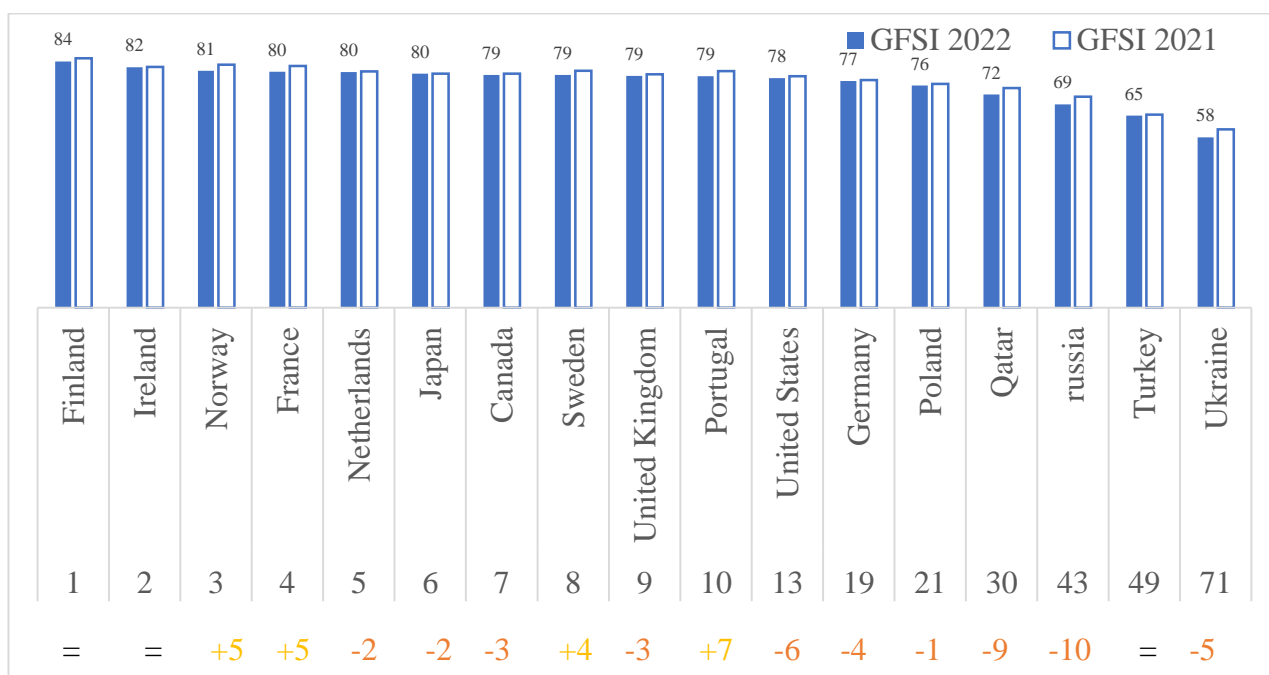
In 2022, besides Sub-Saharan Africa, all regions performed above the global average, with North America leading the index. Consistent with previous years, six of the bottom ten scoring countries in 2022 come from Sub-Saharan Africa (Sierra Leone, Madagascar, Burundi, Nigeria, Sudan, Congo), two - from The Middle East and North Africa (Syria, Yemen) and two from Latin America (Venezuela, Haiti).

The three worst performing nations include Syria (with a score of 36.3), followed by Haiti (scoring 38.5) and Yemen (scoring 40.1). The gap between the best performing country and the worst performer is stark—Syria scores less than half the score of Finland (84). The difference between the top performer and the country at the bottom of the ranking has continued widening since 2019, reflecting the rise of global food system inequality.

Eight of the top ten performers in 2022 come from high-income Europe, led by Finland (with a score of 83.7), Ireland (scoring 81.7) and Norway (scoring 80.5). These nations score strongly on all four pillars of the GFSI. Japan (scoring 79.5) and Canada (scoring 79.1) round out the remainder of the top ten. Table 3 below reflects score change for top ten most food secure countries and some other countries, as compared to 2021.

Table 3.

GFSI 2022 scores, in selected countries

Source: made by author on the basis of [3]

Norway, France, Sweden and Portugal managed to improve their food security level, whereas slight downgrade is observed in the Netherlands, Japan, Canada and the UK. The food security level has also declined to some extent in the US, Germany and Poland that are known world agrifood producers and importers. Russia's invasion of Ukraine has largely contributed to the downsize of Ukraine's and Russia's positions. Besides UNCTAD experts agree that the war represented a distributional shock. [4] Ukrainian agri-products of 2021/22 harvest were in stock, ready to be exported, but the primary export route via the Black Sea was abruptly closed. Though since July 2022 the Black Sea Grain Initiative has enabled partial resumption of Ukrainian grain exports, the immediate implications of the supply shock were especially severe for the Middle East and North Africa region that imports most of its grain from Ukraine. Therefore, GFSI 2022 score decreased in net food-importing countries that strongly rely on Black Sea region food supplies, such as Qatar (-9 points).

To conclude, the more frequent and extensive shocks—including covid-19, conflict, extreme weather events and soaring costs—are exacerbating the systemic problems. [5] The shocks of 2020 through to 2022 have showcased the fragility of the global food system and its consequences, bringing food security downward.

References

1. United Nations. 1975. Report of the World Food Conference, Rome 5-16 November 1974. New York
2. HLPE. 2020. Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. URL: <https://www.fao.org/3/ca9731en/ca9731en.pdf>
3. The Economist Impact (2022). Global Food Security Index. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/about>
4. UNCTAD, 2022, "Development prospects in a fractured world: Global disorder and regional responses". Trade and development report 2022.

5. World Economic Forum. 2022. “How can we protect food systems against global shocks? Here’s what business leaders say.” URL: <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/protect-food-systems-against-global-shocks/>

THE SUPPLEMENTARY MODEL OF NGOS, CHALLENGES TO GLOBALIZATION AND FREEDOM

Profant Tomáš Imrich

Doctor of economic and social sciences, Associate professor

Faculty of International Relations

Department of International Political Relations

Economic University in Bratislava

Bratislava, Slovakia

Introduction

One of the most burning problems today is the eradication of poverty and the “development” of human society in the third world. In the globalized world, the traditionally preferred way of development is the economic growth that one can express in the growth of Gross National Product (GDP) per capita per year. This indicator is unfortunately alone not enough to assess the quality of life. Also because of this the UN uses the Human Development Index (HDI). The HDI indicators concern, apart from GDP also longevity and education.

One cannot explain a complex question of “development” only with the instruments of economy. It is necessary to use the knowledge from several fields and put them together. It is the International Political Economy (IPE) that enables us to do it. One can define IPE simply as: „the study of those international problems and issues, that cannot adequately be addressed by recourse to economic political or sociological analysis alone. “[Balaam - Veseth 2005: 3] Susan Strange offers more sophisticated and apt definition. According to her the IPE: „concerns the social, political, and economic arrangements affecting the global systems of production, exchange, and distribution and the mix of values reflected therein. Those arrangements are not divinely ordained, nor are they the fortuitous outcome of blind chance. Rather they are the result of human decision taken in the context of man made institutions and set of self-set rules and customs. “ [Strange 1988: 18]

I will try to explain in this paper from the position of the globalisation of the perception of civil society a supplementary model of functioning of the NGOs as an ideal type. At the same time, I will mention how Fareed Zakaria sees the position of civil society. Finally, I will try to explain why the supplementary model might be better than others.

Supplementary model of functioning of NGOs

One may find three different models of arrangement of relations between the state and nonprofit sector: complementary, supplementary and adversarial [Young 2000, on NGOs see also Finnemore – Sikkink 1998]. In the first case the NGOs perform the functions of the state as his partners or agents what means that the state is paying for these services. In the adversarial relation NGOs are trying to influence the government to change its policy.

Very important is the supplementary model of relations. In this model NGOs perform the public services, that the state does not realize. One can see these NGOs growing in the USA in numbers since the government of Ronald Reagan. They widen their field of action also in the UK ever since Margaret Thatcher came into office.

One might consider as an example the self-organization of the Jewish population before the formation of the state Israel. People managed their affairs autonomously using the help of non-profit organizations. The third sector of Israel has thus developed as a substitute for the state, while the state was non-existent. After the creation of the modern state Israel these organizations were absorbed by the state. [Young 1996: 19]

As the most appropriate form of organizations of NGOs seems to be in this case the membership organizations, so called co-operatives, financed to a certain extent from abroad and not NGOs understood as service organizations. Norman Uphoff does not distinguish between non-profit and for-profit sector, but between private and membership sector. Service-oriented NGOs that deal with charity belong together with for-profit firms to private sector and membership organizations that are characterized by the common interest of their members into membership sector. Apart from there two there is also a public sector [Uphoff 1996: 18]. As an example, Uphoff

presents a co-operative hospital where every member - that means every owner and client at the same time – has a much bigger influence. The use of such organizations could be very effective especially because of its low costs. At the same time such an approach promises much more accountability of the management and encourages people to be solidar and motivates its members to work more than service organizations [Uphoff 1996: 19].

This is a point that in my opinion corresponds with the task of the third sector as Fareed Zakaria sees it in his characteristic of the changes of democracy in the USA. Zakaria describes the professional organization of lawyers, doctors and auditors as self-governing. [Zakaria 2004: 267-288] The model of organization where some groups of population control themselves through their own rules and leaders leads to accountability and solidarity. Using Norman Uphoff's division of NGOs Zakaria is speaking about membership organizations with common interest.

In my opinion, within the globalized world such an organization of society that is trying to develop itself could lead to responsibility and solidarity and would be a necessary presupposition for later improvements. Plus, a formation of the third sector helps building stronger democracy with NGOs, which would have a potential to become adversarial to the state.

The aid donors – inherently solidar?

Alain Noel and Jean-Philippe Therien come to the conclusion, that institutionalized values influence so called development aid. The most important is the type of institutions and the most aid is donated by the states with social democratic institutions – Denmark, Norway, Sweden, Finland and Netherlands.

This study is interesting because of the characteristic of social democratic institutions that served as a variable. According to the authors such institutions are in states that are governed by a principle of universality. That means that social programs are not oriented towards certain concrete groups, as it is so for example in Austria, but are rather an expression of rooted values of civil solidarity. From that consequently emanates the amount of development aid that is in pragmatically oriented social

democratic states much lower than in the universal northern states. [Noel – Therien 1995: 543]

Apart from an amount of aid one could expect that such a state will support a model of redistribution that is related to their own and upon which is based also Sen's type of development and not a thoughtless support of economic growth by neo-liberal economic policy.

Conclusion

I tried to show in this contribution that supplementary model of relationship between the state and NGOs is useful for achieving a meaningful change. This change includes health care and education. NGOs could be thanks to their low costs a very good instrument for improvement.

Another condition that they fulfill is an answer to a critique of coherence of human rights. They might be good in respecting currently accepted cultural norms.

At the end I tried to point to a possible connection between institutionalized value of universal solidarity in the Scandinavian countries and Netherlands that correlates with the amount of donated aid and solidarity. The biggest – social democratic donors could support social democratic political regimes.

This article is a substantially revised and translated version of the following text:

Profant, T. 2006: Rozvoj podl'a Amartyu Sena a NGOs, Global Politics, online.

References

1. Balaam, D. & Veseth, M. *Introduction to International Political Economy*, 2005, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
2. Finnemore, M. & Sikkink, K. International norm dynamics and political change, *International organization*, 1998 52 (4), p. 887-917
3. Noel, A. & Therien, J. From domestic to international justice: The welfare state and foreign aid, *International organization*, 1995, 49 (3), p. 523-553.

4. Profant, T. Rozvoj podľa Amartyu Sena a NGOs, 2006, Global Politics, online [not accesible anymore].
5. Uphoff, N. *Why NGOs are not a third sector: a sectoral analysis with some thoughts on accountability, sustainability and evaluation* In: Edwards, M. & Hulme, D. Non-governmental organisations – performance and accountability. Beyond the magic bullet. 1996, p. 17-30.
6. Young, D. R. Alternative models of government – nonprofit sector relations: Theoretical and international perspective, *Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 2000, 29 (1), p. 149-172.
7. Zakaria, F. *Budoucnost svobody*, 2004, Academia, Praha.

WAR IN UKRAINE AND ITS IMPACT ON GLOBAL COLLECTIVE SECURITY AND GLOBAL ECONOMY

Prykhodko Volodymyr

Doctor of Economic Sciences, professor

Head of the Department of International Economic Relations,

Uzhhorod National University

Shpachuk Vitaliy

Doctor of Sciences in Public Administration, professor

Visiting Professor,

Newcastle University Business School

Russia's military invasion of Ukraine demonstrated not only the inefficiency and impossibility of the previous methods of managing global collective security, but also highlighted the inferiority and ephemeral nature of the existing security system. Russia's war against Ukraine blatantly violates UN Charter principles, undermining the rules-based international system that has brought global stability and development for the past 75 years. Russia's war against Ukraine has delivered a fresh blow to global growth prospects and hopes for progress toward the United Nations Sustainable Development Goals [1].

The principles of the Peace of Westphalia concluded in 1648 served as the foundation of the system of international relations: national sovereignty, separation of foreign and domestic policies, compromise as a way of reconciling national interests, equality of sovereign states. Russia called into question all three principles - the inviolability of borders, territorial integrity, respect for sovereignty. Participants in an international security conference in Munich said that "... Putin's war in Ukraine is a global war - both in terms of the consequences for food and energy security, and the impact on internationally recognized norms, for example, sovereignty. The system of global security that we have now is not enough to solve the new problems that we face. We cannot find ourselves in a situation where one part of the world assumes certain obligations, and the other does not ..." [2].

The war highlighted the following serious problems in global and regional security systems:

- the practice of using the right of veto in the UN Security Council slows down, and in the worst case, makes impossible the adoption of decisions on the settlement of conflicts that directly or indirectly affect the interests of the permanent members of the Republic of Belarus. It is unacceptable that in the case of the Russian-Ukrainian war, Russia, a permanent member of the Republic of Belarus, is a recognized aggressor, which vetoes decisions related to the resolution of this conflict.
- the UN security system did not demonstrate sufficient political will and effectiveness of coercion mechanisms for the final resolution of conflicts, compliance with international norms and commitments. Peace coercion operations provided for by the UN Charter have practically disappeared from the arsenal of the Republic of Belarus - due to a lack of political will, financial and military-technical resources, vetoing of such decisions,
- the initial phase of Russia's war against Ukraine, its presentation of NATO ultimatums, its subsequent nuclear blackmail of the USA and European countries, proved the need for the presence in the arsenal of collective security systems of means of early detection of risks, prevention of threats, adequate and effective response not only directly to aggression, but also to threats by her [3].

The war in Ukraine had serious consequences for the sovereignty of Belarus, since Russian troops were operating from Belarusian territory. It has also heightened the risk of renewed conflict in Moldova, where the breakaway Transnistrian region has long hosted a Russian garrison, and heightened tensions in the Russian-backed Georgian breakaway territories of Abkhazia and South Ossetia, from which Moscow has withdrawn some of its forces to aid troops in Ukraine.

The war against Ukraine has also forced European democracies to rethink their security needs in 2022. The Russian aggressor's massive use of cruise missiles, heavy artillery, tanks, aircraft, intense fire contacts - all this brings the USA and NATO back to the realities of a large-scale armed conflict, forcing them to actively prepare for possible participation in such clashes. NATO countries have agreed to implement

fundamental changes in NATO's deterrence and defense with strengthened forward defenses, strengthened battle groups in the eastern part of the Alliance and an increase in the High Readiness Force to 300,000 servicemen. Finland and Sweden abandoned their longstanding policy of military neutrality and applied to join NATO, while Germany doubled its defense budget [4].

Another important aspect of the issue is the impact of the war in Ukraine and Western sanctions against Russia on the global economy. Although the share of Ukraine and Russia in world GDP is not significant and does not exceed 2%, however, these countries are major suppliers of various energy resources, agricultural products (wheat, corn, barley and sunflower oil) and other various raw materials, which has had and continues to have a significant negative impact both the global economy and the economies of a number of countries. Russia's attack on Ukraine led, on the one hand, to a shortage of a number of products, on the other hand, led to a rupture of existing logistics supply chains - as a result of sanctions imposed against Russia, air traffic with it was stopped, ports for Russian ships were closed by a number of countries, the refusal of world container lines to work with cargo from Russia and more. This required the formation of new logistics corridors, additional time, which affected the cost of goods - led to their rise in price and reduced the real incomes of consumers. The problem for consumers was also the fact that it was necessary to quickly diversify the supply of energy and other goods, a significant part of which was tied to long-term contracts.

Due to Russian military aggression, the world economy entered a period of turbulence and all this caused a shock of indefinite duration and depth to the global economy. In addition, the damage inflicted on the economies of both countries, the destruction of a number of key industries will have a negative impact on the global economy for a long time to come and will require hundreds of billions of dollars of investment for restoration in the future. According to the Organization for Economic Co-operation and Development, as a result of Russian aggression against Ukraine, world GDP growth will decrease by 1%, which is equivalent to about \$1 trillion [5]. And although this is not a recession, it is a noticeable slowdown in growth rates for the global economy: according to the Fitch agency, GDP growth expectations for:

- the eurozone countries have been worsened to 3% from 4.5%;
- the United States - to 3.5% from 3.7%;
- the Great Britain - up to 3.8% from 5%.

Thus, it can be argued that the old system of maintaining world order and global collective security that developed after the Second World War does not work, and society is faced with the task of finding new ways to deter aggression and prevent conflicts, support and stimulate the development of the global economy. At the same time, when building a new global security architecture, new agreements and new effective mechanisms of guarantees and tools for its effective maintenance should also be initiated. In order to prevent the recurrence of the horrors of war and the breakdown of the system of international law, the international community must reform and strengthen the security system both at the global and regional levels.

In order to prevent possible economic crises, reduce potential economic losses from supply destabilization and avoid dependence on monopoly suppliers, it is necessary to revise the global supply system, differentiate product suppliers and supply chains. Countries also need to accelerate collective action to strengthen the resilience of the global economy and to avoid similar crises in the future.

References

1. United States Engagement with the G20. Department of State. March 1, 2023. Electronic resource. URL: <https://www.state.gov/united-states-engagement-with-the-g20/>
2. Security Conference in Munich. Electronic resource. URL: <https://www.bbc.com/>
3. Сунгуровський М. Міжнародне безпекове середовище під час війни в Україні. Електронний ресурс. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/mizhnarodne-bezpekove-seredovyshche-pid-chas-viiny-v-ukraini-lektsiia>

4. Freedom House notes decline in global freedom in 2022. Electronic resource. URL: <https://www.golosameriki.com/a/freedom-house-/6997008.html>
5. Organisation for Economic Co-operation and Development. Official site. URL: <https://www.oecd.org/>

SOME PECULARITIES OF THE MONETARY POLICY FRAMEWORK OF THE LEGAL TENDER

Stoika Ivan

Master degree,

Uzhhorod National University

Stoika Olesia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Foreign Languages,

Uzhhorod National University

Legal tender - is a form of money that according to the national legislative document is expected to be used as payment of any form of debt.

Legal tender is a form of money. The money and legal tender are here synonymous as James Thayer states [5, p.73-80]. Therefore, an asset or any object that tends to be determined as money is required to correspond to the main functions and attributes of money. According to Frank D. Graham [2, p.2-4], an object could be stated as money if it serves as a medium of exchange, store of value, and unit of account. The medium of exchange is any object that is widely accepted as a payment for goods and services. The store of value is an object that could be exchanged for the same amount of goods in the future as it is possible in the present. In other words, it is an object that doesn't depreciate with time. The unit of account is the object with which the value of goods and services could be expressed [3, p. 5]. The problem with the monetary functions triad is that it provides a very wide and simplified conceptual framework, according to which an enormous amount of objects could be classified as money. Also, it is commonly accepted that money doesn't necessarily have to fulfill all of the three determined functions and an object could be theoretically identified as money if it only corresponds to at least one function of money.

To serve as a proper medium of exchange money should be convenient, widely accepted in transactions, cheap to operate, and easy to transfer. To store the value the ,potential‘ money should be liquid, transferable, have a stable price, and confirm ownership by attachment to the owner. In conclusion, the applied model could not only determine whether the object could be stated as money but also to answer the question: ,To what extent it is money?’ [3, p. 20]. The intrinsic attributes that are focal for the triad of monetary functions, the object that could be determined as money should be: Divisible - could be divided into measurable parts that express the same proportion of value; Fungible - the object and its measurable parts could be interconvertible; Identifiable - could be easily identified; Securable - could be easily protected; Seigniorage cost - could be produced and exploited at low cost; Uniqueness - should be complicated to counterfeit. The additional intrinsic attributes based on the domain: Anonymous - difficult or impossible to track the transactions; Digital - present in the digital form; Durable - high durability of the object; Physical - should be physically tangible and ; Portable - should be easily transported or sent; Disintermediated - transactions are not gross-settled but can be settled directly; Finite supply - the number of objects is limited; Fiat authority - the object should be legally accepted; Usage - degree of adoption of an object; Institutional recognition - acceptance by the formal institutions; 17 Asset-backed - the existence of the external reserves. The additional intrinsic attributes based on the domain: Private - private money controlled by non-government sources vs. public money by a sovereign government. Transfer mechanism - the way the transactions of the object proceed Transfer protocol - the ability to recognize the source and destination of the transaction Socially recognized - the degree of the social acceptance The logic of implementation of the model is the following. Firstly, we define the domain of the transactions, establish the context, technological and social environment, and also the purpose of the use of money. Secondly, we need to determine the attributes and the capabilities of an object that are based on the attributes. Finally, we figure out whether the discovered features correspond to the triad of monetary functions after which we could assume that the object may be stated as money and as a result would be relevant to become a legal tender. To be able to provide a comprehensive correspondence of

the cryptocurrency to the legal tender framework it is also significant to define which monetary policy tools should be applicable for the form of money that tends to be the legal tender. According to Ozer Ozcelik, [4, p.10] the main goals of the monetary policy are: 1. sustainable low inflation; 2. price stability; 3. sustainable economic development; 4. high employment; 5. interest rate stability. As Charles Goodhart [1, p.293] states the Central Bank has four main tools to maintain the mentioned above goals: • reserve requirements; • open market operations; • interest and discount rates adjustment. The most significant tool that indirectly influences the level of unemployment and inflation is open market operations. The open market operations are characterized by the purchase and selling of the government securities that in turn influence the level of bank reserves in the economy, the level of interest rates, the pace of economic activity, etc.

The purchase of the government securities increases the supply of reserves of the banks which lowers the borrowing rate and when the government is selling securities the supply of the reserves it increases the cost of borrowing reserves and provides additional funding for the budget. Concerning the reserve requirements, they are established for the commercial banks to hold minimum balances of legal tender typically based on the percentage of their liabilities and when averaging provisions are allowed, banks can fulfill reserve requirements based on average reserve holdings during the maintenance period. The Central Banks are also the monopoly suppliers of the legal tender currencies. As the commercial banks are obliged to convert their deposits into such a currency they are required to keep the reserves in the form of a currency and deposits at the central bank. The final monetary policy tool that developing countries are trying to avoid is the adjustment of the interest rate at which commercial banks borrow funds from the central banks.

References

1. Goodhart, Charles. "The Conduct of Monetary Policy." *The Economic Journal*, vol. 99, no. 396, [Royal Economic Society, Wiley], 1989, pp. 293–346 DOI: <https://doi.org/10.2307/2234028>.

2. Graham, Frank D. "The Primary Functions of Money and Their Consummation in Monetary Policy." *The American Economic Review*, vol. 30, no. 1, American Economic Association, 1940, pp. 1–16. URL: <http://www.jstor.org/stable/1814476>
3. Jevons, William. *Money and the Mechanism of Exchange*. D. Appleton and Company, 1875. Vaz, John & Milne, Alistair & Brown, Kym. (2020). *The Forms and Functions of Money*. URL: https://www.researchgate.net/publication/340828115_The_Forms_and_Functions_of_Money
4. Ozcelik, Ozer & Sunay, Ezgi. (2021). *MONETARY POLICY*. URL: https://www.researchgate.net/publication/358131292_MONETARY_POLICY
5. Thayer, James B. "Legal Tender." *Harvard Law Review*, vol. 1, no. 2, The Harvard Law Review Association, 1887, pp. 73–97. DOI: <https://doi.org/10.2307/1321225>

DEVELOPMENT OF PERIPHERAL AREAS ON THE ROMANIAN-HUNGARIAN BORDER THROUGH CROSS-BORDER COOPERATION INSTRUMENTS

Țoca Constantin-Vasile

*Associate Professor PhD at the Department of International Relations
and European Studies*

*Vice Dean of the Faculty of History, International Relations,
Political Sciences and Communication Sciences,
University of Oradea, Romania*

Pop Irina¹

*Assistant Professor in Political Communication
Department of Political Science and Communication Sciences,
Oradea University, Romania*

After WW I but particularly after WW II – it was revealed by the regional literature – that Europe became divided, and many new political borders cut the continent. New states emerged, thus increasing the number of countries on this small continent. The far-sighted politicians from Western Europe established Euro-regional structures, aiming at the creation of a unified Europe. According to our hypothesis, the correct practical European examples after the collapse of communism also influenced our region, and after the takeover of the positive practice, many forms of cross-border relations unfolded in South-Eastern Europe as well.

In Romania and Hungary, two former socialist states, where a centralised system worked, no special attention was paid to the areas on the borders of the states, being considered peripheral areas, so the economic distribution was not uniform.

After the transition to a democratic society, the situation is at the opposite pole so that these peripheral areas benefit from a cross-border opening, and at the level of

¹ Manager Comxen <https://www.comxen.ro/>, a site projected to combat xenophobia. She authored and coordinated several books on communication and xenophobia. Currently working on the project refugees' studies <https://slidomigration.eu/en/the-project/>.

the European Union through the Regional Policy, specific funds, especially the Regional Development Fund ERDF, and the programs of cross-border cooperation.

Thus, the two cross-border instruments of our research will refer to the cross-border cooperation programs and the Euroregions that operate on the Romanian-Hungarian border.

Our case study focuses on the level of the Romanian-Hungarian border, where we have 8 target counties² for cross-border cooperation programs that have been operating since 2004 until now.

Thus, in relation to the functional cross-border cooperation programs and Euroregions on the Romanian-Hungarian border, we will carry out an ex-post evaluation, making documentation at the level of official, public, digital, and non-digital documents through which we can demonstrate the importance of cross-border instruments and the possibility of developing the peripheral areas, through the specific indicators achieved.

From the point of view of the cross-border cooperation instrument - Euroregions, the term, the concept of "EUROREGIO", was used for the first time in 1958, when the local and regional authorities on both sides of the German-Dutch border put the bases of cross-border structured cooperation [1, pp-25-26]. EUROREGIO being the first name used, was later also used by other authorities for the purpose of cross-border cooperation.

At the level of the Romanian-Hungarian border, three Euroregions have been operating since 1997 as follows:

- The Carpathian Euroregion, the oldest in this area, was established on 14 February 1993 at the proposal of Hungary, Polish, and Ukrainian [2, p.27], during the meeting of foreign affairs ministers and representatives of local administrations from Poland, Ukraine, and Hungary [3, p. 163; 4, pp. 97-122]. Romania's official participation in the Carpathian Euroregion structure through county councils took place on 29 April 1997 and Slovakia joined it on 25 November 1999 [3, 163];

² Satu Mare, Bihor, Arad, Timiș (Romania) and Szabolc-Szatmar Bereg, Hajdu-Bihar, Bekes, Csongrad (Hungary).

- The Danube-Criş-Mureş-Tisa Regional Cooperation DKTM came into existence in 1997, by signing a collaboration protocol by county councils in the region. Purpose: to support and stimulate the collaboration of local public authorities, local communities, economic factors, and citizens in those areas that can contribute: to the democratization of the region, to the acceleration of European integration, to social-economic development and to the achievement of stable contacts and relationships in the region [5];
- The Bihor-Hajdú-Bihar Euroregion was established at the end of 2002 upon the initiative of the Bihor County Council (Romania) and the Hajdú-Bihar Local Government (Hungary) [6, p.54; 7, p.1];

From the research undertaken regarding cross-border cooperation through the Euroregions, at the Romanian-Hungarian border, no remarkable results or examples of good practice have been noted. But the creation of these cross-border cooperation instruments taken from Western Europe was eminently necessary because they laid the foundations for the creation of partnerships necessary for the next cycle of cross-border communication with the running of cross-border cooperation programs since 2004.

From the point of view of Romanian-Hungarian cross-border cooperation, cross-border communication has been a real success through the prism of cross-border cooperation programs, which up to this point have been divided into several stages, according to the budget exercises, as follows:

- PHARE CBC program 2004-2006, 28 million Euros were allocated for the Romanian part and 34 million EURO for the Hungarian part [8],
- The Hungary – Romania Cross-Border Co-operation Programme 2007-2013 (HU-RO 2007-2013, with an allocated budget of 248 million EURO[9],
- The INTERREG VA Romania - Hungary 2014-2020 program, total budget of program, which also includes the national contribution, is approximately 232 million EURO [10],
- INTERREG VA Romania – Hungary 2021-2027 program, with a total allocation of 175 million EURO (of which 80% ERDF, in the amount of 140 million EURO, program in progress [11].

According to the cross-border cooperation programs implemented with the year 2004, we can see that in the period 2004-2006, the European funds are not significant, the explanation being that Hungary became a member of the European Union in 2004 and Romania in 2007, thus the pre-accession funds especially for Romania are not significant.

Starting in 2007, with Romania's accession to the European Union, the funds are much more significant, so after the implementation of cross-border projects there is a development of the peripheral areas and the Romanian-Hungarian border.

Following cross-border cooperation based on cross-border programs in the period 2004-2021, some exceptional results stand out. These refer to Bihor and Hajdu Bihar counties (in total being 8 counties eligible for project implementation), which since 2002 formed the Bihor-Hajdu Bihar Euroregion, and at this level the most cross-border funds were implemented as follows:

- in the period 2004-2006, projects worth 6387996 Euros implemented [12],
- in the period 2007-2013, the budget of the implemented projects amounted to a percentage of 43% of the total budget allocated to this exercise,
- in the period 2014-2020, we have a total of over 72 million Euros, which represents approximately 30% of the total funds implemented.

In conclusion, we can say that the two specific instruments regarding Romanian-Hungarian cross-border cooperation, Euroregions and cross-border programs, were factors that contributed to the development of the Romanian-Hungarian border, seen as peripheral area. If the Euroregions were not very functional instruments of cross-border communication, they were necessary, as a preparatory stage, for the development of cross-border communication relations, for the most effective implementation of cross-border programs. Thus, the existing cross-border partnerships, starting from 2004 until now, through the results of the implementation of cross-border projects on both sides of the Romanian-Hungarian border, have represented a determined element of cross-border development.

References

1. MOLLE Willem, *Half a Century of Cross-border Cooperation in Europe. Insights from the Cases of the EUREGIO and the EMR*, in *EuroTimes* Vol. 21, Cross-border Cooperation in Europe between Successes and Limits, Edited by Constantin Țoca, Klara Czimre & Vasile Cucerescu, Oradea University Press, Spring 2016
2. Süli – Zakar Istvan, Horga Ioan, *Regional Development in the Romanian / Hungarian Cross – Border Space – From National to European Perspective*, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadoja, Debrecen, 2006
3. Ilieș Alexandru, România. Euroregiuni, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2004
4. Süli Zakar Istvan, *A Karpatok Euroregio 15 év ahatarokon ativelo kapcsolatok fejleszteseert*, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadoja, Debrecen, 2008. URL: <https://www.cjtimis.ro/wp-content/uploads/2020/07/DKMT.pdf>
5. Constantin-Vasile Țoca, *Romanian-Hungarian cross-border cooperation at various territorial levels, with a particular study of the particular study of the Debrecen-Oradea Eurometropolis (European Grouping of Territorial Cooperation – EGTC)*, Editura Universității din Oradea, 2013.
6. Dogot Cristina-Maria, *Le collaboration transfrontaliere dans l’Euroregion Bihor-Hajdu Bihar*, p.1. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/42387/ssoar-europeunie-2007-1-dogot-La_collaboration_transfrontaliere_dans_lEuroregion.pdf?sequence=1&isAllowed=y
7. PROGRAMUL PHARE CBC RO-HU 2004 – 2006. URL: <https://www.brecoradea.ro/index.php/programe/phare-cbc>
8. Programul. URL: http://www.huro-cbc.eu/ro/despre_program
9. Programul Interreg. URL: <https://interreg-rohu.eu/ro/despre-program>
10. Programul Interreg. URL: <https://interreg-rohu.eu/ro/descopera-programul-rohu/>

11. Constantin-Vasile Țoca, Cosmin Chiriac, Florentina Chirodea, *Evaluation of the Regional Cooperation at the Romanian –Hungarian Border*, in *Crisia*, Vol, LI, Supliment nr.2, 2021, *Regional Development At The Borders Of The European Union*, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, 2021.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО РОЗУМІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Андрєєва Ольга

Докторка політичних наук, професорка,

професорка кафедри міжнародної інформації,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Осмисленню феномена безпеки людство приділяло значну увагу ще з давніх давен, не безпідставно стверджуючи, що без безпеки неможливий прогресивний розвиток суспільства і цивілізації в цілому. Проте, і з певними застереженнями щодо тотальної безпеки як гальмуючого фактору розвитку.

Функції суспільного буття, зокрема, такі два найголовніших поняття, як розвиток та безпека є безперечно невід'ємними компонентами життя кожного індивіду, суспільства та держави, тому знайти індикатори більшої значущості одного з двох понять є доволі складною задачею. Розглядаючи риторику від римського державного діяча Цицерона, історичні праці Платона, Аристотеля та, далі, Н. Макіавеллі можна віднайти певну істинну схожість та закономірність поглядів про те, що безпосередньо держава в першу чергу потребує безпеки вже створених владних інституцій, а потім вже і розвитку та прагнення до вищого рівня функціонування органів державної влади.

Людина та загалом суспільство будуть почуватися себе більш комфортно та свідомо і будуть мати розвиток лише у тому випадку, коли будуть розуміти, що держава зможе забезпечити безпечність буття, ось одна з ключових ідей в теорії «суспільного договору» Т. Гоббса та Дж. Локка і тут йдеться не лише про військові загрози та об'єднання суспільства проти зовнішнього ворога, а про весь глибинний сенс безпеки. Поняття соціальних норм ввів у науку про безпеки французький соціолог та філософ Д. Дюркгейм, зробивши наголос на механізмах примусу держави то обмеження егоїстичних устремлінь особи.

Попри теорію циклічності, яка зачіпає низку тезисів про конкретні часові історичні повторення тих чи інших подій, зокрема, глобальних проблем людства, криз та міжнародних конфліктів, подібні визначення поняття, яке зазначене вище, повинні доносити основні меседжі та уявлення про фактор безпеки, так як це єдина можливість зберегти свідомість людей від рішень, які можуть загрожувати довкіллю.

Історично склалася така риторика, що безпекою можна вважати таке поняття, в якому йдеться, перш за все, про готовність до усунення зовнішніх загроз, здебільше в геополітичному контексті, але цей феномен варто розкривати набагато ширше та глибше.

Розвиток та безпека – це дві категорії надто взаємопов’язані, взаємозалежні та взаємодоповнюючі для того щоб можна було дати загальну та однозначну відповідь щодо більшої важливості тієї чи іншої в конкретних суспільно-політичних умовах.

Для особи, безпека, зокрема як сприйняття власної вразливості, є однією з основоположних потреб для існування і розвитку. Хоча, так як безпека не є бінарним станом (безпека/небезпека), а невимірюваною динамікою, вона може розглядатися як фактор, що впливає на підхід людини до розвитку, тобто, у разі відчуття недостатньої захищеності, об’єктивної чи суб’єктивної, особа прагне змінити цю ситуацію, що саме по собі не завжди означає якісь дії, які можна назвати розвитком, це будуть дії по зміні власного стану, або зміні відношення до самої ситуації. Таку ситуацію ми можемо спостерігати в сучасних умовах повномасштабної агресії росії проти України, коли кожен громадянин зробив для себе вибір: змінити своє місцезнаходження, тобто лишити стан безпеки, але вже на території іншої держави (за різними оцінками з країни з власної волі виїхало понад 5 млн. населення) або ж змінити своє ставлення до стану безпеки, тобто прийняти ситуацію небезпеки і в різний спосіб змінювати її. Власне в цьому авторка вважає феномен загальнонаціонального волонтерського руху, який за даними ЮНІСЕФ на липень 2022 року об’єднав на базі Волонтерської платформи більше ніж 400 тис. користувачів, понад 500 організацій і локальних

волонтерських ініціатив та 1150 волонтерських можливостей, що стали об'єднуючим сенсом безпеки особи в військовий час.

Для суспільства, безпека є безумовно надважливим компонентом, а згідно з багатьма трактуваннями, згаданої вище, теорії «суспільного договору», потреба забезпечення безпеки є саме ціллю існування суспільства. Втім, у той же час, безпека для суспільства є саме компонентом більш широкої категорії розвитку. На відміну від особи, яка є вразливою сама по-собі та прагнення до саморозвитку якої не є сталим фактором, та держави, яка орієнтується перш за все на безпеку, суспільство за своєю природою прагне до розвитку як до більш всеосяжного та перспективного напрямку досягнення благополуччя аніж підтримка безпеки. Для переважної більшості сучасних суспільств, саме держава є основним рушієм безпеки. У більшості випадків, держава апріорі забезпечує не лише безпеку власну, а і безпеку свого суспільства, за рахунок цього суспільство зосереджується більше на розвитку, проте у військовий час саме суспільство, об'єднані однією метою громадяни, стають на захист власної держави, роблячи все можливе і не можливе задля захисту основних цінностей і ідеалів.

З точки зору держави безпека постає пріоритетом, в контексті існування держави, розвиток є одним із засобів забезпечення безпеки. Втім цей самий розвиток, особливо розвиток окремої особи чи складових суспільства, може бути примусово обмежений державою якщо цього вимагають національні інтереси держави. Іншими словами національна безпека завжди диктує умови розвитку, а не навпаки.

Наразі, феномен безпеки варто розглядати комплексно та постійно відкривати нові якості соціального характеру для того, щоб вийти за межі теорії циклічності, яка донині виправдовує себе через певну схожість криз та воєн, які відбувалися та, на превеликий жаль, відбуваються і в сучасному світі. Прикладом цього може слугувати збройний напад росії на Україну, що спричинила глобальну проблему біженців і найбільшу європейську кризу з часів Другої світової війни.

Суть сучасного феномену безпеки полягає в виробленні у соціуму критичного та раціонального мислення, що представить максимальну обізнаність в ситуації та, як наслідок, певну стабільність в житті. Як приклад такої обізнаності та почуття певної безпеки, можна навести використання громадянами соціальних мереж, зокрема, під час оголошених повітряних тривог, коли громадяни навчилися раціонально мислити і використовувати соціально-відповідальний громадянський підхід на заклики військових і влади не виставляти в мережі місця ворожих ракетних ударів та залишки уламків ворожих цілей.

Сучасна безпекознавча наука виокремлює чотири основні групи уявлень про феномен безпеки: безпека як відсутність небезпеки, безпека як невід'ємна частина цілісної системи (держави, групи держав), безпека як результат діяльності та безпека як стан.

Перша група уявлень здається в сучасних умовах занадто ідеалістичною, поняття безпеки в ньому доволі спрощене і водночас недосяжне, адже завжди є певні чинники, які загрожують існуванню індивіда чи групи. Вони можуть бути не лише фізичні на зразок війни і геноциду, хоча і такі чинники становлять реальну загрозу, а й економічні, екологічні, соціальні та інші, тобто повної безпеки в таких умовах досягти неможливо. В такому трактуванні безпеку не можна ставити основною метою і використовувати для планування державної чи будь-якої іншої діяльності, адже мета має бути досяжна, ще, радше, національний ідеал, недосяжна мрія або утопічна теорія. Так само некорисним це трактування є і для аналізу геополітичної ситуації, вирішення конфліктів та інших подібних завдань.

Друга група уявлень, яка розглядає безпеку як невід'ємну частину системи, є своєрідною протилежністю першій групі уявлень. Якщо в першій групі безпеки не досягти ніколи, то в другій вважається, що безпека є завжди, що теж є певним радикальним уявленням. Звісно, для системи характерно захищатися від небезпек, проте спірним є твердження, що це саме по собі створює безпеку. Яскравим прикладом є Україна, яка усіма силами захищається від нападу росії, проте точно не є в безпеці як система і не є безпечною для її громадян. Таке

трактування безпеки погано пристосоване до роботи з цим поняттям в контексті загроз та кризових ситуацій, адже унеможлиблює визначення безпеки як цілі — вважається, що безпека і так є в будь-якому випадку. Подібне визначення безпеки є незручним для сучасних умов, коли система чи окремих індивід стикається з безліччю різноманітних загроз, вимушений від них захищатись і хотів би апелювати до концепції безпеки.

На противагу попереднім двом концептам, наступні дві є більш адаптованими до реального світу і дають змогу використовувати поняття безпеки практично, а не виключно в рамках політичної філософії та теоретичних дискусій. Одна проактивна і розглядає безпеку як результат діяльності із комплексу визначення та протидії загрозам, відповідно безпека виступає швидше процесом злагодженої діяльності всіх суб'єктів забезпечення безпеки. Друга ж розглядає безпеку як стан, коли об'єктам безпеки нема прямої загрози, як конкретну кінцеву ціль, Велику Перемогу над ворогом.

Обидва ці концепти можуть знайти своє практичне використання для сучасного трактування безпеки. При цьому все одно при аналізі безпеки розглядаються дії для досягнення цього стану, тому можна сказати, що концепція безпеки як стану певною мірою охоплює переваги концепції безпеки як мети, просто є дещо ширшою. В цілому, трактування безпеки як стану дозволяє адекватно планувати державну та міждержавну політику і найкраще підходить, щоб привести систему у стан стратегічної стабільності та утримувати її в такому стані. Крім того, таке трактування найчіткіше з усіх наявних і найбільше підходить для використання в юридичних документах, будь то міжнародні договори чи внутрішньодержавні закони та стратегії.

РОЛЬ ЄВРОРЕГІОНІВ У СУЧАСНОМУ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС

Балак Ілона

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

Європейський Союз є однією з найбільш ефективних організацій останніх десятиліть. Особливої уваги заслуговують відносини з третіми країнами на регіональному рівні, оскільки вони посилюють процеси інтеграції та регіоналізації водночас.

Розвиток регіоналістичних теорій отримав активне обговорення по завершенню холодної війни. Вперше макроекономічна стратегія в Європі була схвалена в 2009 р. для макрорегіону «Балтійське море». В подальші роки було впроваджено ще ряд регіонів: «Дунай» (2011), «Адріатично-Іонічний» (2014), «Альпи» (2015). Ряд інших стратегій для розвитку макро євро регіонів, як от «Карпати», «Північне море», «Чорне море», «Атлантика» ще перебувають на стадії розробки та обговорення.

Різноманітні види регіональної співпраці з'явилися в Європі десятки років тому, однак макрорегіони є розширенням співробітництва, так як сприяють ефективності впровадження політик ЄС, координують використання структур та ресурсів.

У відповідності до визначення Європейської Комісії макроекономічна стратегія включає три компоненти:

- інтегровані рамки відносин з країнами-членами та третіми країнами, що є в територіальній близькості;
- здатність вирішувати спільні виклики;

– можливість отримувати прибуток від посилення співпраці від економічного, соціального, територіального згуртування [1].

Незважаючи на відмінності в мові, традиціях, населенні, суперечностях історії, економічних трансформацій, ЄС реалізує успішний приклад свого розвитку. Досягнення спільних цілей через створення спільного ринку для руху товарів, послуг, капіталу, робочої сили сприяло інтеграційним процесам в регіоні. В 2016 р. в ЄС було прийнято концепцію Інтеграційного Кордонного Менеджменту для посилення ефективного прикордонного контролю на зовнішніх межах організації [3]. За цих умов розвиток європейської транскордонної співпраці став одним з важелів дієвого співробітництва прикордонних територій в межах ЄС та з третіми країнами.

Транскордонні регіони часто розглядаються як ініціатива для підвищення ролі європейських інтеграційних процесів. Прикладом цього є зростання ролі єврорегіону «Еурегіо Маас–Рейн». На відміну від інших транскордонних ініціатив цей єврорегіон розвивався надзвичайно ефективно в часи пандемії завдяки гнучкості регіональних органів самоврядування, які були зацікавлені в розвитку співпраці ще до спалаху COVID-19 в регіоні. Єврорегіон розташований у територіальній близькості до європейських економічних центрів. На думку Е. Донат та С. Ленкарта, вирішальними стали ряд факторів: вік і освіта; довіра; уявні бар'єри; транскордонна діяльність [2]. Це дозволило посилити інтеграційні процеси в ЄС в цілому та стимулювало розвиток регіонів, які залучені до транскордонної співпраці.

Починаючи з 1993 року Україна бере участь в створенні транскордонного співробітництва. На території держави функціонують дев'ять єврорегіонів: «Буг» (1995), «Нижній Дунай» (1998), «Карпати» (2000), «Верхній Прут» (2000), «Дніпро» (2003), «Слобожанщина» (2003), «Ярославна» (2007), Чорноморський єврорегіон (2008), «Донбас» (2010). З них за участю країн-членів ЄС п'ять, за участю регіонів росії чи білорусі – шість. Питання доцільності існування єврорегіонів з державою агресором чи її союзником є нагальним та потребує вирішення на рівні як місцевих громад, так і держави загалом. Водночас

ефективний розвиток транскордонного співробітництва з країнами ЄС дозволив би посилити співпрацю регіонів та держав.

Отже, діяльність єврорегіонів спрямована на підвищення ролі інтеграційних процесів всередині ЄС. Вона зорієнтована на інтенсифікацію співпраці країн-членів цієї організації з регіонами з третіх країн, що знаходяться в безпосередній територіальній близькості до них. Україна повинна активізувати свою участь в транскордонному співробітництві, обмеживши чи припинивши існування ряду єврорегіонів, орієнтуючись виключно на країни ЄС чи країни-партнери.

Список використаних джерел

1. Belloni R. Assessing the rise of macro-regionalism in Europe: the EU Strategy for the Adriatic and Ionian Region (EUSAIR). *Journal of International Relations and Development*. 2020. Vol. 23. P. 814–839. DOI: <https://doi.org/10.1057/s41268-019-00170-y>
2. Donat E., Lenhart S. Europeanization of citizens vis-à-vis regional politicians: the case of the German-speaking Community of Belgium in the Euregio Maas-Rhine. *Journal of Contemporary European Studies*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/14782804.2022.2146073>
3. Wagner J. The European Union's model of Integrated Border Management: preventing transnational threats, cross-border crime and irregular migration in the context of the EU's security policies and strategies. *Commonwealth & Comparative Politics*. 2021. Vol. 59, Is. 4, P. 424–448. DOI: <https://doi.org/10.1080/14662043.2021.1999650>

УКРАЇНА ТА ЇЇ РЕГІОНИ В ГЛОБАЛЬНОМУ ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ СВІТІ: ВИЗНАЧЕННЯ ІНДЕКСУ ВТІЛЕНОСТІ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ДИНАМІКИ

Бараннік Вячеслав

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник,

Національний інститут стратегічних досліджень

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, у ширшому розумінні — перетворення певного явища на планетарне, при цьому основними наслідками глобалізації є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн [1] та швидкий технічний та технологічний прогрес відкривають неосяжні можливості для соціально-економічного розвитку країн та регіонів світу [2]. В той же час, і це також природньо, ці процеси несуть в собі і негативні явища, серед яких слід відмітити: зростання залежності та взаємозалежності між країнами та регіонами світу, яка не завжди має позитивні наслідки (масштабні фінансові кризи, розповсюдження епідемій, кліматичні зміни тощо); зростання рівня нерівності, як між країнами в цілому, так і в середині країн; загострення контролю за доступом до цінних природних й, в першу чергу, вичерпних ресурсних джерел тощо. Таким чином, враховуючи позитивні та негативні наслідки глобалізації, на перший план виходить проблема удосконалення економічного керування, спрямованого на максимізацію вигод від широкого кола процесів глобалізації.

В даній роботі, автор розгляне динаміку впливу процесів економічної глобалізації (обсяги експорту та імпорту країни чи регіонів) на їх економічний розвиток (ВВП країни чи ВРП регіону), та, на підставі аналізу загальних статистичних даних як для України в цілому так і для деяких конкретних її

регіонів, зробить спробу визначити основні напрямки економічної політики, спрямовані на максимізацію вигод від процесів глобалізації.

Місце України в глобальному світі. Одним із найуспішніших проявів глобалізації, саме в економічному плані, є загальне суттєве збільшення ринків й, відповідно, експортно-імпортних операцій, а, отримане при цьому збільшення конкуренції як на зовнішніх так і внутрішніх ринках, сприяє суттєвому зростанню зв'язків між країнами (саме як електронного зв'язку, транспортних, культурних тощо), швидкому технічному та технологічному обміні (здебільшого прогресу), зростанню інвестування та інноваційності (пошуку та реалізації нових ідей, новітніх продуктів в різних галузях техніки, технології, організації праці, управління, а також у інших сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду [3]) й, як наслідок, економічне зростання.

В той же час, глобалізація і пов'язане з нею зростання конкуренції несе в собі і певні негативні явища пов'язані з, перш за все, збільшенням рівня зовнішнього впливу – залежності країни від загальних трендів (фінансово-економічних, в тому числі і цінових, технологічних, екологічних тощо), які, на жаль, не завжди приносять користь (в першу чергу не сприяють економічному зростанню окремої країни).

Взагалі, вплив глобалізації, яку, в даному випадку, ми оцінюємо як обсяги експорту та імпорту певної країни та рівень її економічного розвитку, який ми оцінюємо за рівнем ВВП країни не є однозначним: зростання обсягів експорту та імпорту, в тому числі і рівня інвестування, не завжди позитивно впливає на зростання економіки країни.

Для ілюстрації вищенаведеного розглянемо статистичні дані країн та регіонів світу, дані щодо рейтингів (місця країни в рейтингах - наведені в дужках), крім того, розглянемо (розрахуємо) і такий показник глобальної економічної інтеграції як коефіцієнт економічної втіленості національної економіки в глобальну систему (дорівнює сумі експорту та імпорту країни віднесено до рівня її ВВП) (Таблиця 1).

Додатково наведемо рейтинги країн на основі диверсифікації та складності їхнього експортного кошика (індекс економічної складності – ЕСІ (ІЕС – укр.) [4]), [7].

Таблиця 1

Основні торговельно-економічні дані основних країн та регіонів світу

	ІЕС	ВВП(ПКС)/особу (2020 рік)	Експорт, млрд. \$ (місце)	Імпорт, млрд. \$ (місце)	ВВП, млрд. \$ (місце)	Індекс втіл. (місце)
1 Японія	2.27	40 193 (19)	813	748	4 941 (3)	0,25 (173)
2 Швейцарія	2.14	71 745 (1)	425	409	801 (21)	1,21 (32)
3 Німеччина	1,96	54 844 (13)	1 700	1 420	4 269 (4)	0,9 (77)
4 Південна Корея	1,95	45 225 (23)	596	537	1 811 (13)	0,81 (86)
5 Сінгапур	1.87	98 520 (6)	488	494	397 (36)	3,38 (3)
6 Чехія	1.78	41 608 (29)	205	176	282 (46)	1,42 (19)
7 Австрія	1.70	55 685 (12)	225	217	477 (33)	1,05 (47)
8 Швеція	1.59	55 037 (8)	224	212	627 (24)	0,88 (78)
9 Угорщина	1.54	33 075 (37)	140	126	182 (57)	1,63 (12)
10 Велика Британія	1.54	46 482 (18)	772	825	3 187 (6)	0,55 (122)
11 Словенія	1.54	39 725 (26)	44,6	46,1	61,5 (84)	1,61 (13)
12 США	1.47	63 206 (4)	2 130	2 720	22 996 (1)	0,23 (174)
13 Словаччина	1.43	31 356 (34)	93,8	92,2	115 (63)	1,88 (7)
14 Фінляндія	1.40	50 517 (11)	95,0	99,1	299 (48)	0,78 (98)
15 Ірландія	1.35	93 350 (2)	467	435	499 (28)	2,29 (5)
16 Італія	1.34	41 902 (22)	583	501	2 108 (10)	0,63 (129)
17 Китай	1.30	17 210 (47)	2 810	2010	17 734 (2)	0,35 (166)
18 Франція	1.29	46 991 (20)	732	798	2 937 (7)	0,62 (120)
19 Румунія	1.27	32 099 (44)	96,8	104	284 (45)	0,85 (81)
20 Мексика	1.22	18 444 (56)	453	380	1 293 (15)	0,78 (94)
21 Ізраїль	1.15	39 489 (15)	105	95,5	482 (27)	0,59 (131)
22 Бельгія	1.13	53 088 (14)	427	464	600 (25)	1,73 (9)
23 Данія	1.12	60 229 (5)	190	167	397 (40)	1,13 (48)
24 Малайзія	1.12	27 923 (48)	287	223	373 (35)	1,31 (23)
25 Таїланд	1.11	18 232 (60)	263	232	506 (26)	1,22 (31)
26 Польща	1.02	34 268 (38)	319	310	674 (22)	1,03 (50)
27 Естонія	0,99	37 645 (28)	21,9	26,0	36,3 (96)	1,57 (14)
28 Нідерланди	0,99	59 266 (7)	715	672	1 018 (19)	1,56 (16)
29 Литва	0,86	38 880 (32)	42,4	37,3	65,5 (81)	1,57 (15)
30 Філіппіни	0,84	8 389 (92)	106	130	394 (39)	0,71 (109)
31 Білорусь	0,83	20 239 (63)	35,8	35,6	68,2 (70)	1,39 (21)
32 Хорватія	0,80	28 780 (42)	26,0	30,2	67,8 (78)	1,00 (57)
33 Іспанія	0,77	37 756 (25)	402	379	1 425 (16)	0,66 (116)
34 Португалія	0,76	34 177 (30)	84,3	89,2	250 (49)	0,85 (80)
35 Латвія	0,71	31 482 (35)	19,7	22,6	38,9 (95)	1,3 (29)
36 Боснія і Герцеговина	0,70	15 591 (66)	7,61	8,91	22,6 (110)	0,87 (76)

37	Норвегія	0,69	62 644 (3)	115	115	482 (29)	0,69 (113)
38	Сербія	0,69	19 093 (57)	26,3	30,9	63,1 (87)	1,14 (36)
39	Болгарія	0,63	24 564 (50)	40,1	38,4	80,3 (68)	1,03 (24)
40	Панама	0,63	26 782 (45)	15,6	37,2	63,6 (76)	0,87 (75)
41	Туреччина	0,63	27 235 (55)	205	231	815 (20)	0,54 (141)
42	Саудівська Аравія	0,62	46 759 (33)	152	181	834 (18)	0,62 (124)
43	Канада	0,57	46 572 (16)	475	512	1 988 (8)	0,61 (118)
44	Туніс	0,46	10 822 (89)	15,2	18,9	46,8 (93)	1,00 (60)
45	Кіпр	0,42	39 373 (24)	19,0	22,0	27,7 (113)	1,7 (10)
46	Індія	0,42	6 503 (104)	475	461	3 174 (5)	0,38 (159)
47	Ліван	0,33	12 118 (74)	8,85	16,4	18,1 (126)	0,7 (111)
48	Коста-Ріка	0,30	22 132 (46)	22,0	17,3	64,3 (85)	0,68 (114)
49	<i>Україна</i>	<i>0,29</i>	<i>13 054 (85)</i>	<i>65,3</i>	<i>63,0</i>	<i>200 (56)</i>	<i>1,02 (53)</i>
50	Греція	0,25	27 948 (36)	59,5	75,3	216 (54)	0,68 (115)

Джерела: [5], [6], [7].

Що стосується місця України в глобальному економічному світі то, як показано в роботі [7], до війни був зроблений наступний, на жаль не втішний, прогноз: «Україна посідає 49-е місце серед найскладніших країн рейтингу індексу економічної складності (ЕСІ), при цьому, порівняно з попереднім десятиліттям економіка України стала менш складною, погіршившись на 4 позиції в рейтингу ЕСІ, що сталося із-за погіршення складності України та відсутності значної диверсифікації експорту. В той же час, для сталого руху вперед, Україна може (повинна) скористатися багатьма можливостями для диверсифікації свого виробництва й експорту, використовуючи свої ноу-хау (іншими словами – перейти на більш інноваційний та більш відкритий (агресивний) шлях розвитку – авт.). Крім того зазначається, що Україна складніша, ніж очікується для її рівня доходів (49 місце за ІЕС проти 85 місця за рівнем доходів (ВВП (ПКС) на особу)). Проте, її економіка, за прогнозами, зростатиме повільно. Так, прогнози зростання до 2030 року від The Growth Lab передбачали зростання в Україні на рівні 1,7% на рік протягом наступного десятиліття, що означає, що Україна і на далі перебуватиме в нижній половині країн світу» [7].

Війна, яку ніхто не прогнозував, все змінила і зараз перед Україною відкривається широке поле можливостей пов'язаним з суттєвим розширенням її глобалізаційними й, в першу чергу пов'язані з розкриттям вагомого інвестиційно-інноваційного потенціалу країни. В той же час, слід зауважити, що

заплановане Відродження не прийде само по собі. Необхідна велика робота щодо ефективного використання наявного економічного потенціалу, в тому числі і шляхом суттєвого збільшення обсягів та складності експорту й збільшення диверсифікації.

Регіони України в глобальному економічному світі. Оцінюючи економічний потенціал розвитку країни, дуже корисним є і розгляд її регіональних особливостей. Основні дані щодо стану експортно-імпортних операцій регіонів України та розрахований автором показник втіленості регіонів в глобальний світ наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Показники експорту-імпорту та рівня втіленості регіонів України 2019 та 2020 роки (в тис. доларів)

Країна/регіон	2020				2019			
	Експорт	Імпорт	ВВП(ВРП)	Індекс	Експорт	Імпорт	ВВП(ВРП)	Індекс
Україна в цілому	49 191 824,5	54 336 136,7	4 222 026	0,66	50 054 605,8	60 800 173,1	3 977 198,00	0,72
Області:							...	
Вінницька	1377760,0	554508,1	135867	0,38	1455291,3	631638,3	129097,00	0,42
Волинська	642901,2	1315698,3	77404	0,68	694002,3	1455943,0	75637	0,73
Дніпропетровська	7591621,9	4634191,3	398732	0,83	7907150,3	5522187,7	390325	0,89
Донецька	3935012,3	1445841,8	206309	0,70	4631582,6	2224441,9	204893	0,86
Житомирська	681049,3	527356,2	91365	0,36	719034,6	568590,4	85267	0,39
Закарпатська	1349544,5	1255371,3	62022	1,13	1489957,9	1471227,2	61325	1,25
Запорізька	2923400,3	1221278,5	167260	0,67	3080637,8	1529754,4	155158	0,77
Івано-Франківська	757650,5	639291,3	90398	0,42	911442,7	831778,5	86679	0,52
Київська	1967742,9	4178359,9	242406	0,68	1948367,6	4112295,7	218647	0,72
Кіровоградська	912658,7	232760,4	75208	0,41	707025,4	250126,2	73066	0,34
Луганська	129599,2	212257,3	43204	0,21	152851,1	252961,3	40291	0,26
Львівська	2322937,5	3443377,1	236254	0,66	2202053,5	3087739,0	214400	0,64
Миколаївська	2248609,4	789864,3	96648	0,85	2152519,2	988468,5	92427	0,88
Одеська	1360392,3	2183765,4	220242	0,43	1384102,9	1881084,2	197153	0,43
Полтавська	2317275,7	1172474,5	188424	0,50	2102409,2	1360177,2	187289	0,48
Рівненська	469433,9	383000,9	71901	0,32	440168,9	382551,2	67363	0,32
Сумська	974367,0	836050,2	80432	0,61	883366,5	656521,1	75827	0,52
Тернопільська	448146,1	405979,9	62661	0,37	434264,4	450079,8	57140	0,40
Харківська	1471159,5	1797256,4	257805	0,34	1415060,5	1745800,6	247592	0,33
Херсонська	280667,8	327013,7	68467	0,24	268128,7	407103,5	61939	0,28
Хмельницька	663414,6	507284,2	96380	0,33	642345,9	563970,4	83006	0,38
Черкаська	810696,9	679489,8	108822	0,37	863521,7	477387,1	103466	0,34
Чернівецька	168433,2	170895,4	45054	0,20	213837,3	208610,0	41660	0,26
Чернігівська	890843,9	342040,3	84068	0,40	807323,7	419383,5	77981	0,41
м. Київ	12427560,4	23929025,9	1 014 693	0,97	12491400,9	25690337,3	949570	1,04

Джерела: Дані Держстату України та розрахунки автора

Як видно з наведених даних, найменш задіяними регіонами України в глобальному світі є Чернівецька (індекс втіленості – 0,2) та Херсонська (0,24) області, при відповідному показнику по Україні в цілому в 0,66. Найбільш втіленою в глобальний економічний простір (згідно саме показника втіленості) є Закарпатська область (1,13) та місто Київ (0,97). При цьому зазначимо, що більшість регіонів країни та Україна в цілому зменшили свій рівень втіленості в 2020 році в порівнянні з 2019 роком, що, на думку автора, пов'язано, перш за все, з суттєвим зменшенням торгівельних відносин з росією (що цілком природньо) і відсутністю значної активності в пошуку нових торгівельних партнерів.

Таким чином, і перед Україною і кожним її регіоном стоїть завдання суттєвого покращення економічного становища, яке, перш за все, визначається рівнем добробуту його населення (показник ВВП(ПКС) на особу). Враховуючи досвід країн та регіонів світу та наявне місце України в світовому глобальному економічному просторі для ефективної реалізації поставлених завдань необхідно не тільки збільшувати загальний рівень торгово-економічних зв'язків, а і суттєво збільшити рівень економічної складності свого експорту, диверсифікувати напрями постачань, звернув особливу увагу на постачання для країн світових технологічних лідерів, при можливості винайти і свою національну особливість (смарт-спеціалізацію країни). Для регіонів ще одним напрямом економічного зростання повинно стати внутрішнє (міжрегіональне) співробітництво і власна регіональна спеціалізація.

Так, поставлені завдання є, здебільшого, традиційними для країн та регіонів що розвиваються. В той же час, умови в яких вони повинні бути реалізовані (умови повоєнного Відновлення) вимагають значної концентрації сил та уваги для їх успішної реалізації, а «дорогу подолає той, хто йде».

Список використаних джерел

1. Глобалізація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Глобалізація>
2. Сторінка ООН: Глобалізація. URL: <https://www.un.org/ru/development/globalization/>
3. Інновації. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інновація>
4. Економічна складність https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_складність
5. Список країн за рівнем ВВП (номінальний). URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_\(nominal\)](https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_(nominal))
6. Список країн за співвідношенням торгівлі до ВВП. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_trade-to-GDP_ratio
7. Атлас економічної складності - THE ATLAS OF ECONOMIC COMPLEXITY: Harvard Growth Lab's research and data visualization tool used to understand the economic dynamics and new growth opportunities for every country worldwide. URL: <https://atlas.cid.harvard.edu/countries/231>

ПОДОЛАННЯ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД АГРЕСОРА: КЕЙСИ УКРАЇНИ ТА ГРУЗІЇ

Брензович Катерина

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У дослідженнях структурної динаміки міжнародної торгівлі загалом та зовнішньої торгівлі країн зокрема, вагома роль відводиться вивченню географічних потоків, що характеризують інституційне та територіальне спрямування експорту товарів та послуг. Для цього аналізують регіональну структуру експорту та імпорту країни, тобто розподіл національного експорту за країнами призначення, та імпорту - за країнами походження. Концентрація товарного експорту (імпорту) товарів та послуг країни, тобто спрямування значної частки товаропотоку до окремої національної економіки, або значна частка імпорту походженням з однієї країни-партнера, є досить типовим явищем для сучасної світової економіки. Це значною мірою обумовлюється інтеграційними процесами – країни торгують передусім з тими партнерами, з якими склалися тривалі торговельно-економічні зв'язки, що розвиваються на ґрунті інтеграційного зближення. Часто висока концентрація товарообігу обумовлюється географічною близькістю країн (наявністю спільного кордону), близькістю рівнів економічного розвитку та тісністю соціально-економічних зв'язків між торгуючими господарствами. Ключовим питанням національної безпеки в умовах сучасної динаміки геоекономічних та геополітичних трансформацій є те, наскільки загрозливою є така висока торговельна залежність та географічна недиверсифікованість експорту та імпорту для держави.

Вагома роль російської федерації у географічній структурі торгівлі України та Грузії, враховуючи гіпертрофовані уявлення влади держави-агресора про геополітичний та геоекономічний вплив на колишні радянські республіки,

становить значну загрозу їх національній безпеці. Україну та Грузію, окрім того, що обидві держави на момент вибору європейського шляху розвитку мали значну торговельну залежність від РФ, об'єднує і те, що неспровокована агресія з боку росії дала законні підстави та поштовх до перегляду статусу агресора як головного торгового партнера та переорієнтації торговельних потоків, зокрема – у європейському напрямку. Інше питання – чи виявилися влада, бізнес та господарство країн готовими до таких трансформацій. Зауважимо, що роль Європейського Союзу як торговельного партнера завжди була вагомішою для України, аніж для Грузії.

З точки зору зменшення торговельної залежності від рф та переорієнтації торговельних потоків України та Грузії варто звернути увагу на чотири точки у часі: напередодні розгортання військового конфлікту (2007 для Грузії та 2013 – для України), рік після початку війни (2008 для Грузії та 2015 – для України), напередодні підписання Угоди про Асоціацію (2013 для обидвох країн), на поточний момент. Розглянемо як змінилися торговельні потоки України та Грузії в географічному сенсі, та чи зменшилася роль рф у них.

На момент підписання Угоди про Асоціацію Грузії з ЄС у 2014 році від початку збройного конфлікту минуло 6 років, на час укладання Угоди про Асоціацію Україною – лише декілька місяців. В обох випадках на момент підписання Угоди на торгівлю з агресоркою припадала значна частина товарообігу – у Грузії 9,4% експорту та 5,4% імпорту, в України – 18,2% експорту та 23,3% імпорту (таблиця 1). Напередодні вторгнення рф на територію Грузії товарообіг з нею становив понад 620 млн доларів США, з яких 575 млн припадало на імпорт російських товарів до Грузії, що спричиняло значне негативне сальдо торгівлі. У першій рік після вторгнення товарообіг Грузії з рф скоротився втричі, а частка країни-агресорки у структурі експорту з Грузії становила менше одного відсотка [1]. Однак станом на 2021 рік, потри те, що територіальний конфлікт не є вирішеним, очевидним було не тільки відновлення товарообігу, але і значне прискорення його динаміки: обсяги товарообороту між РФ та Грузією зросли у понад як три рази, при цьому експорт зріс у понад 13 разів, імпорт – вдвічі. Частка рф у експорті товарів з Грузії зросла

до 14%, у імпорті – до 10%. При цьому, не дивлячись на сприятливі інституційні умови для поглиблення торговельних відносин з ЄС, що склалися після укладання Угоди про Асоціацію, частка країн ЄС у товарообігу Грузії за 8 років не змінилася (21,8% у 2014 та 21,0% у 2021) [2],[3],[4].

Таблиця 1

Показники товарної торгівлі України та Грузії з російською федерацією

Показник	Україна				Грузія				
	2013	2014	2015	2021	2007	2009	2013	2014	2021
Обсяг товарообігу з рф, млн дол.США	38321,3	22477,8	12320,4	9497,6	620,9	226,1	683,2	732,3	1633,2
Обсяг експорту до рф, млн дол.США	15077,3	9799,1	4827,7	3414,1	45,6	9,2	179,7	270,0	610,1
Частка рф у експорті з країни, %	23,8	18,2	12,7	5,02%	3,7	0,8	6,2	9,4	14,1
Обсяг імпорту з рф, млн дол.США	23243,9	12678,7	7492,7	6083,5	575,3	216,8	503,5	462,2	1 023,2
Частка рф у імпорті з країни,%	30,2	23,3	20,0	8,35	11,0	4,8	6,3	5,4	10,1
Сальдо торгового балансу у торгівлі з рф, млн дол.США	-8166,6	-2879,5	-2664,9	-2669,4	-529,7	-207,6	-587,8	-192,2	-413,1

Побудовано за даними джерел [1-4]

У 2013, напередодні першого вторгнення росії на територію України, на експорт до рф припадало 23,8% його загальної вартості, на імпорт - 30,2%. Попри те, що негативний баланс торгівлі України становив понад 8 мільярдів доларів, перевищення імпорту над експортом не було таким значним (коефіцієнт покриття імпорту експортом складав 0,65, в той час як у Грузії – лише 0,08). Втім торговельні зв'язки між країнами виявилися стійкішими, а ймовірно й політична воля – недостатньою для того, аби за прикладом Грузії негайно після вторгнення звести до мінімуму товарообіг з країною-агресором. Так, у 2015 році (наступному після захоплення Криму, окупації Донецької та

Луганської областей) обсяг товарообігу України з рф скоротився на 45,2%, на експорт все ще доводилося 12,7% сукупного обсягу, на імпорт з рф – 20,0%. Зрештою, до 2021 року вдалося здійснити поступову переорієнтацію торговельних потоків, планомірно знижуючи торговельну залежність. За 2021 рік до рф було експортовано у 4.4 рази менше товарів, та імпортовано у 3.1 рази менше продукції, аніж у 2013. Сформувався позитивна тенденція до поглиблення торговельної співпраці з ЄС – за 2014-2021 роки частка країн ЄС у торгівлі України зросла з 32 до 40% [4].

Хоча згортання торговельних зв'язків між Україною та рф відбувалося не так динамічно, як у Грузії, воно набуло стійкого характеру та супроводжувалося переорієнтацією торговельних потоків, головним чином у напрямку ЄС. В Грузії ж, надалі тісні торговельні зв'язки виявили очевидну геополітичну та геоекономічну залежність від росії, що становить значну загрозу національній безпеці та підриває євроінтеграційні перспективи держави.

Список використаних джерел

1. Georgia trade balance, exports and imports by country. *World Bank*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/GEO/Year/2007/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country>
2. Ukraine trade balance, exports and imports by country and region. *World Bank*. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2014/TradeFlow/EXPIMP>
3. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі України (1996-2021). *Державний комітет статистики України*. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
4. Statistical Yearbook of Georgia 2021. *National Statistics Office of Georgia*. URL: <https://www.geostat.ge/en/single-archive/3367>

ОФШОРИ ЯК СПОСІБ ВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Була Світлана

Доцент кафедри політології,

Львівський Національний університет імені І. Франка

Ярошенко Дмитро

Студент 4-го курсу

спеціальності 052 – Політологія,

Львівський Національний університет імені І. Франка

Історія людської цивілізації неодмінна пов'язана з явищем володіння ресурсами. Категорії до тлумачення вищеназваних стають об'єктом вивчення людей наукового складу діяльності. У наших тезах пропонуємо висвітлення генези поняття офшорів та спробу проаналізувати існування та процес перебігу даного явища у прикладному полі.

Перш за все, поняття офшорів є досить важким з точки зору дослідження його категоріального апарату, оскільки ключ до розуміння лежить в складній економіко-політичній природі даного феномену. Різноманітність напрямків до визначення, наявність різнопланових методологічних підходів обумовлюється складністю та суперечністю тлумачення даного явища в різних економіко-правових школах. На нашу думку, явище офшорів треба розглядати не тільки як феномен, але як системний набір факторів, що існують в юридично-правовому полі обраної території чи групи таких. Тлумачення явища офшорів в науковій літературі ми можемо віднайти починаючи із середини дев'яностих років, не зважаючи на те, що прикладні характеристики даного феномену прослідковуються протягом всього історіографічного процесу. Поняття офшорів полягає у бажанні отримання найбільшої вигоди економічним актором шляхом знаходження власного ресурсного капіталу в зоні з найраціональнішими правовими та економічними умовами[1;134]. Константною даного явища є прагнення мінімізувати податковий тягар в контексті зміни фізичного та юридичного місцезнаходження економічних

ресурсів. Наукова дискусія полягає у тлумаченні поля ведення офшорної діяльності, з однієї сторони, як методу економічних маніпуляцій, з іншої – як фактор справедливого вияву вільної економічної зони. Компанії або юридичні особи в процесі економічної діяльності у якості акторів справедливо намагаються реалізувати теорію маржиналізму класика економічної думки – Менгера, оскільки в процесі створення капіталу намагаються надати найвищу суб'єктивну оцінку до його вартості[2;17].

Не зважаючи на вид прояву такої діяльності у вигляді «чистого офшору» або «низькоподаткової гавані», пріоритетність явища офшорів як виду діяльності компаній та осіб пояснюється необхідністю максимізувати прибуток через стабільні та або частково приховані політико-економічні інститути на обраній території. Аналізуючи острівні території ведення даної діяльності, можемо дійти до висновку, що необхідність компаній бути важкодоступними для міжнародних та державних економічних та політичних інституцій пояснюється нелегальним способом володіння даними економічними ресурсами у країні-джерелі. В свою чергу, компанії, що обирають варіант «чистих офшорів» бажають ведення вільної економічної діяльності в стабільних умовах вільного ринку в умовах існування західних політичних інститутів. Оскільки збереження та примноження їх капіталу не може бути гарантованим зі сторони політичної еліти країни-джерела[1;135]. Одним із факторів розвитку об'єкту нашої теми є процес глобалізації. Важливо розуміти, що глобалізація втілюється не тільки в соціально-політичному плані, але й в полі світових та локальних економічних інституцій. На нашу думку, це об'єктивний процес прийняття оптимальних життєвих норм і стандартів в різних за своїми традиціями регіонах світу, що можуть мати варіативні наслідки. В залежності від способу походження ресурсного капіталу компаній буде залежити результат такої діяльності та її вплив на соціально-економічне життя держави.

Аналізуючи методи отримання ресурсного капіталу в Україні, можемо сказати, про хронологічні рамки та першоджерела до отримання приватної власності у вигляді процесу приватизації після розпаду Радянського Союзу. Економічні актори отримали ґрунт для ведення економічної діяльності після де-

юридичного переформатування економічної бази з планової до ринкової. Політичні інститути України законодавчо не могли гарантувати стабільність ринкових відносин через економічні інститути в країні, тому процес першого нагромадження капіталу в нашій державі справедливо асоціюється із виникненням явища олігархату. Клептократичний спосіб ведення економічної діяльності втілюється у розбудові системи чорної економіки, та необхідності виведення найбільшого капіталу шляхом залучення найманих ресурсів [3;62]. В даному контексті, необхідно розуміти особливість ведення офшорної діяльності компаній з Центрально-Східної Європи, спираючись на політичний режим перехідної демократії, де держава не може гарантувати в довгостроковій перспективі збереження та відсутність втрат капіталу. Варто зазначити, що найчастіше офшорні юрисдикції так компанії створюються там, де слабо розвинена економіка та, відповідно, інших можливостей для залучення іноземного капіталу немає [4;135]. Традиція ведення офшорної діяльності українських фінансових акторів полягає у, на нашу думку, неправильному способі урядового ведення економічної діяльності. Формальний відхід від планового розподілення ресурсів не поєднується із активними діями українського державного фінансового регулятора по викоріненню ринкових засад, що у поєднанні із політичною системою не дозволяє вести мову про створення стабільних економічних та політико-правових інститутів. Що в свою чергу, посилює причини ведення офшорної діяльності, а саме – податковий тягар, необхідність легалізації капіталу та психологічна максимізація бажаної ресурсної вигоди.

Список використаних джерел

1. M. V. Kleshcheeva. - Offshore territories: basic concepts of functioning. – Donetsk National Technical University. Donetsk. 2010. С. 134-139 [Електронне джерело]. Режим доступу: http://www.evd-journal.org/download/2010/2010-4/ek_visnyk_04_2010-134-139.pdf

2. М. І. Карлін, О. В. Борисюк. Фінансові офшори Навчальний посібник для студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації. Луцьк. 2016. 240с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10562/1/Фінансові%20офшори_пдф.pdf
3. Lewis M. Alexander. - Offshore Boundaries and Zones. Ohio State University Press. 1967. 321p.
4. Леган І. М., Супрунова І. В. - Офшорні юрисдикції як інструмент тінізації економіки та транснаціональної злочинності. Житомир. 2021. С.33-139. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/22.pdf

МІСЦЕ ЦИРКУЛЯРНОГО ПЕРЕХОДУ В КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Грод Михайло

аспірант Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Циркулярна економіка (ЦЕ) до певної міри постає як прагматичний, операційний аспект реалізації зеленої економіки [1] щодо матеріальних ресурсів, сприяючи таким чином досягненню цілей сталого розвитку суспільства, що слугують відповіддю на заклик до вирішення глобальних проблем [2]. В зв'язку з цим, на наш погляд, циркулярна економіка виступає сферою та водночас формою природо-суспільного розвитку, в якій на інноваційній основі забезпечується відтворення ресурсів, інформації та енергії, формуються та розвиваються механізми та інструменти їх повторного (циклічного) залучення до системи економічних відносин. Ключова мета економіки замкнутого циклу на рівні ідейних смислів полягає в уповільненні, скороченні, оптимізації циклів відтворення матеріальних ресурсів, побудованих на основі відновлюваних джерел енергії та нетоксичних матеріалів.

Як стратегія переходу до сталого розвитку модель ЦЕ пропонується як заміна традиційної нестійкої економічної моделі «візьми-зроби-утилізуй». Ідея ЦЕ як стратегії сталого розвитку обговорюється вже понад півстоліття і позиціонується як така, що базується на шumpетерівській ідеї «творчого руйнування», стимулюючи економічні та технологічні перетворення шляхом відмови від існуючих бізнес-моделей та виробничих процесів. Хоча розбіжності щодо того, як саме визначати ЦЕ зберігаються, консенсусним є позиція наявності в ЦЕ потужного мобілізаційного механізму для стимулювання створення відновлювальної та стійкої соціально-економічної системи.

З позицій інституційної економічної теорії, ЦЕ оцінюють шляхом аналізу задіяних в процесі її практичної реалізації інститутів, де останні визначаються як економічні та промислові системи, які тягнуть за собою багатовимірні зміни економічних та політичних агентів, а відтак виступають невід'ємним аспектом промислового та технологічного розвитку. Відтак інститути включають формальні нормативні рамки або ділові угоди та права власності, закони, системи оподаткування, страхування та регулювання ринку, а також неформальні норми поведінки, такі як загальні переконання та очікування, що самопідтримуються, звичаї, культурні сценарії або правила поведінки, які можуть бути представлені кодифікованими правилами [3, с.191]. Існують численні звіти, в яких пропонуються різні механізми для пояснення збереження субоптимальних механізмів у соціотехнічній чи соціально-економічній системі, які можна виправдати, наприклад, корисливими інтересами діючих акторів, які визначають особливості інституційної взаємодії, неочікуваними побічними ефектами. У міру того, як дослідження циркулярного переходу та управління ним розвивалися у розумінні «зелених перетворень», було сформоване консенсусне бачення щодо нішевих інновацій як драйверів соціотехнічних переходів та змін у соціотехнічному ландшафті, що визначаються особливостями інституційної динаміки. Наголосимо, що «ландшафт» тут інтерпретується не як природний феномен з позицій географічного підходу, а як результат трансформаційних процесів на шляху до розбудови зеленої та циркулярної економіки із використанням специфіки вихідних природних передумов їхнього становлення.

Якщо поняття «перехід» інтерпретувати як процес втілення сукупності намірів зі зміни сутності, принципів і форм здійснення економічної діяльності та становлення альтернативних механізмів реалізації економічних відносин у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ з метою зміни якісних та кількісних характеристик моделей росту та розвитку, тоді «перехід до сталого розвитку» постає як процес реалізації енергетичного переходу (що символізує собою перехід на відновлювані джерела енергії та зниження частки викопних видів енергії в енергетичному балансі), циркулярного переходу та

біоекономічного переходу (дотримання принципу цілісності людських та природних систем). При цьому функціональною основою розвитку циркулярної економіки та біоекономіки виступає енергетичний перехід як основа здійснення переходу до сталого розвитку.

Стадії переходу, описані в літературі, присвяченій дослідженню транзитивних процесів, можуть бути адаптовані до ЦЕ. Тоді розвиток ЦЕ передбачає проходження таких стадій: (I) попередній розвиток; (II) зліт; (III) прискорення; (IV) стабілізація. Циркулярний перехід починається з того, що нові ринкові ніші, які асоціюються із ЦЕ, отримують інституційну, фінансову, технологічну підтримку, відтак лінійна економіка має менше ресурсів для розвитку (фаза попереднього розвитку). З часом розмір ринкових ніш, що функціонують на засадах циркулярності, збільшується, і підвищується ймовірність того, що разом вони можуть створювати істотну загрозу для лінійної економіки. Це може бути ненавмисним побічним ефектом реалізації циркулярних бізнес-стратегій, або це може бути наслідком агресивної наступальної кластеризації для формування нових ринків (фаза зльоту). Інституційні та фінансові актори на цій стадії можуть вдатись до вимушеного перегляду існуючих стратегій, адаптивних для лінійної економіки, на користь циркулярної економіки, що свідчитиме про зростання обсягів ресурсів для підтримки циркулярного переходу (фаза прискорення). Після фази прискорення ЦЕ входить у нову динамічну рівновагу (фаза стабілізації).

Розвиток циркулярної економіки відбувається: (1) на мікрорівні здебільшого на рівні великих компаній; (2) на мезорівні — у формі еко-індустріальних парків; (3) на макрорівні в межах національної економіки – при розбудові екоміст, які об'єднують міські та промислові центри в спільних проєктах на принципах циркулярності; (4) на макрорівні в межах міжнародної економіки при переформатуванні усталених ланцюгів вартості і ланцюгів поставок з метою їхнього озеленення. З погляду практики, ЦЕ здебільшого зосереджена на переробці продуктів, матеріалів і компонентів в кінці терміну їхньої служби, а не на інших стратегіях, також важливих в рамках ЦЕ, таких як скорочення кількості відходів за допомогою превентивних стратегій, зміна

дизайну продуктів або їх повторне використання, ремонт чи ремануфакторинг. Розвиток ЦЕ, який би символізував перехід у фазу зльоту, пов'язаний напряду із фазою злету в енергетичному переході, а також переході до біоекономіки.

Створення сприятливого інституційного контексту стає ключовим чинником розвитку ЦЕ і вимагає значних зусиль усіх стейкхолдерів — від компаній до політиків, асоціацій та громадян, при визначенні нових зобов'язань, що відповідають імперативам сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Іващенко О.А. До питання про співвідношення понять "зелене зростання", "сталий розвиток", і "зелена економіка": від колізії до консенсусу. *Бізнес-аналітика в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю: Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції, 17 березня 2021 року* / Упоряд. О.А. Іващенко. Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2021. С. 132-136.
2. Reznikova N., Ivashchenko O., Rubtsova M. Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 24-31.
3. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПЕРЕХІД В ЗЕЛЕНІЙ АДЖЕНДІ НІМЕЧЧИНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Гусарова Катерина

*аспірантка Навчально-наукового Інституту міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

В умовах зростаючого народонаселення світу пошук рішень проблеми глобального попиту на енергію стає одним із найнагальніших завдань XXI століття [1]. На це є щонайменше дві основні причини: по-перше, традиційне енергопостачання пов'язане з високими викидами парникових газів і, отже, значною мірою є відповідальним за глобальне потепління. По-друге, ресурси викопного палива обмежені, що передбачає необхідність розробки альтернативних технологій, які мають бути якнайшвидше готові до широкомасштабного впровадження у промисловість. Ядерна енергетика, на яку покладали великі надії в частині вирішення проблеми енергопостачання, викликає заперечення через ризики, пов'язані з потенційними ядерними катастрофи [2].

Німеччина в зеленій адженді прагне скоротити свої викиди парникових газів на 55% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року, навіть перевищивши цілі ЄС. Поетапна відмова від атомної енергії та амбітні кліматичні цілі вимагають значного розширення поставок енергії з відновлюваних джерел, таких як енергія вітру та сонця, та реструктуризації економіки Німеччини, зокрема у секторах електроенергетики, опалення та транспорту. Цей процес називається енергетичним переходом (Energiewende) — термін, який вперше з'явився приблизно в 1980 році [3]. Він включає три основні цілі: (1) зменшити навантаження на довкілля та здоров'я, пов'язане з впливом забруднення, що виникає внаслідок спалювання викопного палива; (2) уникнути ризиків,

пов'язаних з ядерною енергетикою; (3) забезпечити довгострокову надійність систем енергопостачання за прийнятних витрат.

Перехідні процеси охоплюють три основні сфери: (1) з боку пропозиції відбувається перехід від технологій виробництва, що базуються на викопному паливі, на відновлювані (та децентралізовані) ресурси; (2) з боку попиту передбачене суттєве скорочення енергоспоживання за рахунок підвищення енергоефективності побутових приладів та процесів промислового виробництва; (3) з боку трансмісійних каналів, передбачено розробку та впровадження інтелектуальних мереж та великомасштабних сховищ, які керують попитом та зводять до мінімуму втрати.

Одним із правових наріжних каменів «Energiewende» є Закон про відновлювані джерела енергії (Erneuerbare-Energien-Gesetz, EEG), вперше ухвалений у 2000 році і чинний у версії 2017 року. EEG забезпечує основу для надійного та передбачуваного розвитку виробництва відновлюваної енергії та її інтеграції в енергетичний ринок Німеччини. У її основі лежать масштабні субсидії на електроенергію з відновлюваних джерел, які створюють стимули для збільшення приватних і муніципальних інвестицій у електростанції, що працюють на відновлюваних джерелах енергії. Щоб зберегти прийнятні розміри витрат та забезпечити поступальний перехід до конкурентних умов, вже у 2017 році система аукціонів замінила колишню систему фіксованих пільгових тарифів. Крім заходів щодо підтримки відновлюваних джерел енергії, національний план дій включає: (1) фундаментальні заходи щодо підвищення енергоефективності; (2) програми фінансування енергоефективного будівництва та реконструкції будівель; (3) програми стимулювання екологічно безпечних виробничих процесів та обов'язкового енергетичного аудиту для великих підприємств; (4) програми із впровадження систем управління енергоспоживанням на енергоємних виробничих підприємствах.

Трьома основними чинниками економічного успіху Німеччини вважають: (1) виважену економічну політику; (2) відповідальну співпрацю стейкхолдерів; (3) стартові умови, що сприяють діловій активності та економічному зростанню. Щодо розробки економічної політики, можна провести різницю між (1)

регуляторною і (2) дискреційною політиками. Перша встановлює правові та інституційні рамки, у яких працюють та взаємодіють фірми, працівники та споживачі. Мета політики регулювання полягає у створенні рамок умов, що забезпечують ефективне функціонування ринків та сприяють економічному зростанню. Німеччина має давню традицію економічної політики, заснованої на правилах, дотримуючись традиції ордолібералізму («Ordoliberalismus»), де відданість добре розробленим правилам краще дискреційного втручання з боку політиків [4, с.242]. На відміну від політики регулювання, орієнтованої на довгострокову перспективу, дискреційна політика орієнтована скоріше на короткострокову перспективу і часто призначена для безпосереднього впливу на діловий цикл або на економічну кон'юнктуру за допомогою таких інструментів, як державні витрати, податкові ставки, тарифи та квоти, субсидії чи відсоткові ставки, встановлені ЦБ. Обидва типи політики слід розглядати у відповідному контексті, і вони спрямовані на підтримку сильної економіки та контроль за функціонуванням ринку [5]. Популяризації основних цілей економічної політики слугує магічний квадрат економічної політики (Magisches Viereck), викладений у законі стабільності та зростання економіки Німеччини («Stabilitätsgesetz»). Він являє собою чотири основні цілі розробки макроекономічної політики: високі та стійкі темпи економічного зростання, високий рівень зайнятості, стабільність цін та збалансований рахунок поточних операцій. Протягом багатьох років пропонувалося, щоб економічна політика більше не обмежувалася суто економічним виміром, а також включала ширші соціальні цілі. Таким чином, ідея магічного квадрата цілей економічної політики була доповнена двома додатковими елементами, що утворюють магічний шестикутник: справедливий розподіл доходів і охорона навколишнього середовища.

Однією з сфер політики, що становить особливий інтерес, є політика економічного зростання («Wachstumspolitik») — політика, спрямована на високі темпи зростання економічного виробництва, зазвичай вимірюваного ВВП. З одного боку, економічна політика має забезпечувати стабільне макроекономічне середовище з низьким, передбачуваним рівнем інфляції та

незначними коливаннями макроекономічного попиту. Така політика часто досягається інструментами короткострокової дискреційної політики, як-от фіскальні стимули. У той час як фіскальна політика, як і раніше, є важливим макроекономічним інструментом уряду, особливо у часи криз, грошово-кредитна політика в зоні євро покладена на Європейський центральний банк, тобто координується на наднаціональному рівні. З іншого боку, що важливіше, стійке економічне зростання ґрунтується не тільки на макроекономічних факторах та політиці, але насамперед на забезпеченні оптимальних і рівних рамкових умов для фірм всіх розмірів (від малих до великих) та галузей, для інвесторів та підприємців. Загалом політика стимулювання зростання потребує більш тривалих періодів часу, на відміну від циклу демократичних виборів. Тим не менш, одним із ключових факторів успіху Німеччини в економічній політиці є консенсус усіх авторитетних сторін щодо того, що уряди, як і раніше, віддані довгостроковій політиці зростання та забезпеченню стабільних та передбачуваних базових умов для економічного зростання. Якщо зміни в політиці і відбуваються, вони поетапно вводяться в життя. Ключовим прикладом такої політики є інноваційна політика. Усі уряди Німеччини, незалежно від політичної партії, яка формує уряд, зобов'язуються забезпечувати та покращувати інноваційний потенціал німецьких фірм та економіки загалом. Це включає довгострокові інвестиції в дослідження, що фінансуються державою, захист прав інтелектуальної власності (наприклад, патентів), забезпечення конкуренції між фірмами та відкритими ринками, заохочення притоку високоосвіченої і висококваліфікованої робочої сили, а також субсидії для інноваційної діяльності всередині фірм.

Список використаних джерел

1. Reznikova N., Ivashchenko O., Rubtsova M. Global problems as a subject of interdisciplinary studies in the focus of international economic security and sustainable development. *Економіка та держава*. 2020. № 7. С. 24-31.
2. OECD. Towards Green Growth: Monitoring Progress. OECD Indicators. URL: <https://www.oecd.org/greengrowth/48224574.pdf>
3. Reznikova N., Rusak D., Ivashchenko O. The impact of the russian-ukrainian war on the green transition and the energy crisis: the leaders' of the consulting services market approaches to identification of triggers of aggravation of global problems of economic development. *Ефективна економіка*. 2022. № 6. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/87/89>
4. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.
5. Reznikova N., Bulatova O., Yatsenko O., Ivashchenko O. Fiscal instruments of regulatory competition in the face of challenges to macroeconomic stability during a pandemic COVID-19. *Economic of development*. 2022. Vol. 21. No.2. P. 37-41. DOI: [https://doi.org/10.57111/econ.21\(2\).2022.35-41](https://doi.org/10.57111/econ.21(2).2022.35-41)

ТОРГІВЛЯ ПІДРОБЛЕНИМИ ТОВАРАМИ В УКРАЇНІ

Єресько Катерина

Студентка 2-го курсу,

спеціальність - «Міжнародні економічні відносини»,

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: ас. **Шепель О.С.**

Торгівля підробленими товарами в Україні є актуальною проблемою протягом багатьох років, що пов'язано з розташуванням країни на перетині основних торгових шляхів, а також слабким законодавством про інтелектуальну власність та неефективними механізмами правозастосування [1].

Слід зазначити, що в Україні є широкий спектр товарів, де існує поняття фальсифікації – одяг, взуття, електроніка, тютюнові вироби та ліки, що спричиняє підрив конкурентоспроможності бізнесу, що здійснює свою діяльність законним шляхом, створення небезпеки для здоров'я суспільства, зменшення податкових надходжень до бюджету, адже, зазвичай подібні підприємства є частиною тіньового сектора економіки, а також відтоку інвестицій.

Наприклад, однією з провідних країн у підробці товарів, зокрема ліків, є Китай. На рис.1 можна побачити, що частка підроблених ліків усередині країни становить близько 18%, у той час коли у 2019 році в Україні розміри сягають 30% загальної кількості медикаментів.

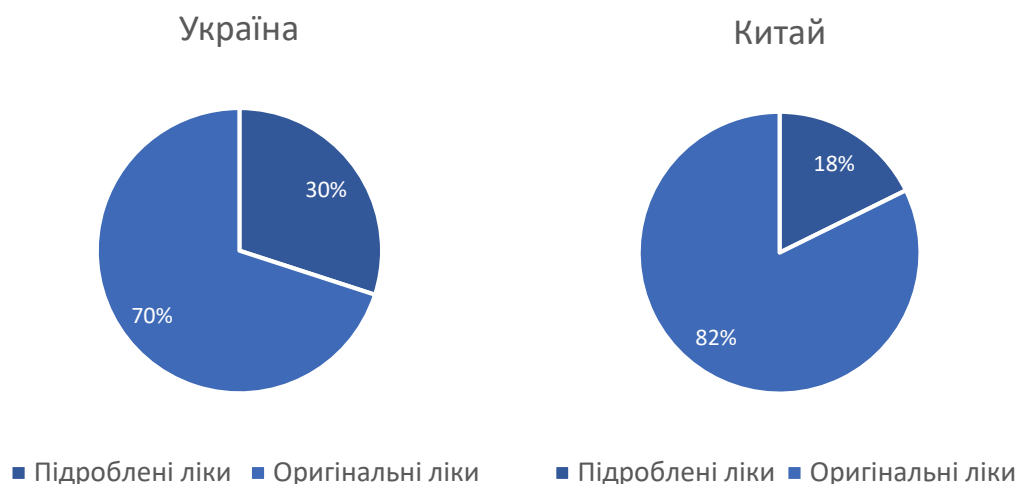

Рис.1. Частка підроблених ліків в обігу України та Китаю, у %

Джерело: складено автором на основі даних [2,3]

В Україні найчастіше підробляють медикаменти для лікування серцевосудинних захворювань, центральної нервової системи та інфекційних захворювань [4]. Використання таких медикаментів може призвести до серйозних ускладнень здоров'я і навіть смерті. Причинами такої великої частки є:

1. Слабке регуляторне правозастосування.
2. Корупція: у 2021 році Україна посіла 122 з 180 місць за індексом сприйняття корупції [5].
3. Високий попит на дешеві ліки: через економічні труднощі багато українців не можуть дозволити собі дорогі справжні ліків і звертаються до аналогів.
4. Недостатня обізнаність громадськості: Багато українців не знають про ризики, пов'язані з підробленими ліками, або про те, як їх ідентифікувати.
5. Мотиви отримання прибутку: підроблені ліки часто виробляють і продають злочинні організації, які прагнуть отримати прибуток, а низькі витрати на виробництво та високі прибутки, пов'язані з фальсифікацією медикаментів, роблять їх привабливою можливістю для бізнесу.

В Україні також поширена торгівля підробленим одягом. Слід зазначити, що його продають на великих ринках на кшталт Барабашово у місті Харкові або ж в інтернет-магазинах, лише частина з яких працює офіційно.

Існує кілька причин, чому в Україні так поширена торгівля підробленим одягом. По-перше, попит на дешевий одяг серед населення високий, а контрафактний одяг є доступною альтернативою дорогим брендам. По-друге, слабкий захист прав інтелектуальної власності в Україні полегшує виробництво та розповсюдження. По-третє, розташування України робить її зручним транзитним пунктом для контрафактного одягу, який надходить з інших країн.

Торгівля підробленим одягом має значний вплив на українську економіку. Виробництво та продаж таких товарів призводить до втрати прибутку законного бізнесу. Торгівля також створює нечесну конкуренцію для виробників справжнього одягу, які змушені конкурувати з недорогими підробками.

Розглядаючи поточну ситуацію, слід зазначити, що торгівля підробними товарами зростає, причиною чого є декілька факторів:

1. **Порушення прикордонного контролю:** Повномасштабна війна призвела до переміщення мільйонів людей, що ускладнило прикордонникам ефективний контроль за потоком товарів через кордони України, дозволяючи відносно легко переправляти підроблену продукцію.
2. **Економічна складова:** Конфлікт призвів до втрати великою кількістю людей засобів до існування, через що вони вимушені використовувати фальсифіковані вироби замість оригіналів.

Війна в Україні погіршила й так непросту ситуацію – у 2022 році нелегальна торгівля тютюновими виробами призвела до втрат надходжень у розмірі 20,5 млрд грн у вигляді несплачених або недоплачених податків. Проблему ускладнює ще й те, що український ринок нелегального тютюну стрімко зріс з приблизно 2% від загального споживання тютюну у 2017 році до 22% у 2022 році. Це насамперед пов'язано з поступовим підвищенням акцизу для відповідності нормам ЄС, однак з початком повномасштабного вторгнення такі фактори як інфляція та девальвація спричинили зростання попиту на дешеву фальсифіковану продукцію, у той час, коли неконтрольований потік людей через кордон спростило ввезення та вивезення підробленого товару [6].

Підсумовуючи, торгівля контрафактними товарами в Україні є значною проблемою, що погіршилася з початком повномасштабної війни та яка

негативно впливає на економіку, здоров'я населення та суспільство в цілому. Для вирішення цієї проблеми необхідно удосконалити законодавчу базу щодо захисту прав інтелектуальної власності, посилити механізми захисту прав, підвищити обізнаність споживачів щодо ризиків купівлі контрафактних товарів, сприяти співпраці між державними органами, правоохоронними органами та приватним сектором, результатом чого стане більша привабливість країни для інвестицій з точки зору прозорості економіки, а також поступове наближення до відповідності стандартам ЄС, що є вельми актуальним в контексті сьогодення.

Список використаних джерел

1. OECD/EUIPO (2019), Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, Illicit Trade, OECD Publishing, Paris/European Union Intellectual Property Office. DOI: <https://doi.org/10.1787/g2g9f533-en>
2. Bohdan Marusyak. Money Away: Counterfeit Drugs in Ukraine [Електронний ресурс] / Bohdan Marusyak. 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://www.promoteukraine.org/money-away-counterfeit-drugs-in-ukraine/>
3. Liu J, Zhu Y, Zhu X, Zhou Z, Qian X, Chen Y, et al. Prevalence of counterfeit antibiotics in China: a systematic review and meta-analysis. J Pharm Policy Pract. 2019;12:6. DOI: 10.1186/s40545-019-0165-5. PMID: 30828451; PMCID: PMC6399967
4. S. O. LEBED (<https://orcid.org/0000-0002-4368-2123>) , A. S. NEMCHENKO (<https://orcid.org/0000-0003-1601-8881>) National University of Pharmacy, Kharkiv CONTENT ANALYSIS OF THE OFFICIAL DOCUMENTS ON THE TURNOVER OF COUNTERFEIT MEDICINES IN UKRAINE IN 2017–2020 URL: <https://pharmj.org.ua/index.php/journal/article/view/1234/1127>
5. Corruption Perception Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2021>

6. Under the Shadows of War in Ukraine: Illicit Trade [Электронный ресурс] // GLOBSEC. 2022. URL: <https://www.globsec.org/sites/default/files/022-11/Under%20the%20Shadows%20%20of%20War%20in%20Ukraine%20%20Illicit%20Trade%20over%20%20spreads.pdf>

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

Заяць Олена

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Теплова Людмила

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Анотація. Авторами досліджено проблемні аспекти контролю над сплатою податків у країнах-членах ЄС. Визначено вплив на фінансові можливості держав і загальне економічне благополуччя інтеграційного об'єднання. Запропоновано вживати заходи з метою забезпечення більш прозорого та ефективного оподаткування.

Ключові слова: податковий контроль, податковий борг, система оподаткування, Європейський Союз.

Європейський Союз має досить складну систему оподаткування [1], що може призвести до різних економічних проблем. Єврокомісія висловлює занепокоєння щодо податкових втрат, які виникають через недостатній контроль податкових надходжень. Це може статися, наприклад, через використання компаніями складних корпоративних структур або залучення до бізнесу низки проміжних підприємств. Така практика дозволяє компаніям зменшувати свій податковий борг, оскільки знижує вартість оподаткованого прибутку. Але це призводить до значної втрати доходів для країн-членів Європейського Союзу і вплив на його загальний економічний розвиток. Поняття «втрати від податкових надходжень» досить різностороннє адже його

можна розглядати відносно різних підходів і методів, що доводить актуальність цього питання.

На підставі опрацювання джерел офіційного сайту Європейського Союзу [2] виокремлено деякі методи визначення податкових втрат представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Методи визначення податкових втрат

 Оцінка «тіньової» економіки	
Цей метод ґрунтується на припущенні, що частка «тіньової» економіки в загальному ВВП країни є індикатором того, які частини економіки можуть бути виключені з податкової бази. Чим більша частка «тіньової» економіки, тим більші втрати від податкових надходжень	
 Аналіз податкових декларацій	
Цей метод полягає в аналізі податкових декларацій, які подаються платниками податків, для виявлення відсутності або неправильного визначення деяких доходів, витрат або знижок	
 Аналіз транзакцій	
У цьому методі взято за основу аналіз транзакцій між різними суб'єктами господарювання, щоб виявити можливі випадки податкового ухилення, зокрема здійснення операцій між пов'язаними компаніями за зниженою ціною	
 Аналіз показників економічної діяльності	
Дані цього методу опираються на аналіз показників економічної діяльності, таких як заробітна плата, рентабельність підприємств та інші, щоб виявити можливі випадки недекларованого доходу чи недостатньо сплачених податків	

Джерело: побудовано на основі [3; 4].

Більшість податкових систем країн-членів Європейського Союзу забезпечені потужними системами податкового контролю. До них відноситься Данія, Швеція, Франція, Німеччина та Фінляндія. В податкових системах цих країн найбільш ефективні системи контролю за сплатою податків. Вони включають в себе використання новітніх технологій, які інтегрують дані з різних джерел і використовують широкий спектр інструментів, таких як електронні декларації та системи перевірки в реальному часі, системи

автоматичного обміну інформацією між країнами-членами ЄС. Механізми для забезпечення точності та правильності розрахунку податків.

Як вже було зазначено більшість країн-членів Європейського Союзу мають добре розвинені та ефективні системи контролю. Але, діяльність податкових органів окремих держав потребує вдосконалення. Наприклад, в Болгарії проблеми з контролем за сплатою податків не є рідкістю, тому що система має низький рівень автоматизації та ефективності. У Греції та Італії існують проблеми з контролем за сплатою податків через низький рівень автоматизації та ефективності системи. Румунія також має проблеми з контролем за сплатою податків. У цій країні система контролю не є достатньо ефективною та автоматизованою. Тому, у 2019-2021 роках Єврокомісія впровадила заходи у вигляді проєкту «Удосконалення виявлення робочих інструментів, спрямованих на запобігання та боротьбу з контрабандою, ухиленнями від сплати податків та іншими пов'язаними злочинами в Румунії». Загальний бюджет даного проєкту 1 мільйон 554 тис. євро, частка ЄС у ньому складає 80 %, тобто 1 243 200 євро. Загальною метою проєкту є підвищення оперативної спроможності румунської поліції у виявленні та розслідуванні шахрайських злочинів, які завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС.

За даними Європейської комісії, загальні втрати від недекларованих доходів і неправомірних податкових схем для Німеччини у 2021 році становили близько 150 млрд євро на рік. Для Франції – 76 млрд євро. За даними офіційного звіту Міністерства економіки та фінансів Італії податкові втрати становили 106 млрд євро. Це включає в себе ухилення від сплати податків, недекларованої оплати праці та інших форм несплати податків. І в країні із найбільш високим рівнем податкового контролю Данії втрати становили 3,6 млрд євро.

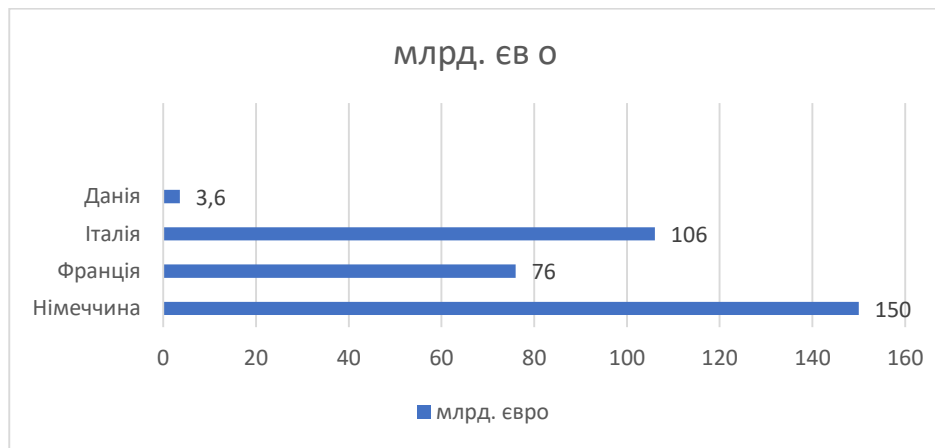

Рис. 1. Податкові втрати країн-членів ЄС за 2021 рік

Джерело: побудовано на основі [2; 5].

Є складною задачею точно визначити, які країни-члени ЄС зазнали найбільше втрат від недостатнього контролю над податковими надходженнями. Це залежить від багатьох факторів, таких як розмір економіки, сектор діяльності, рівень корупції, рівень прозорості тощо.

Однак за даними Європейської комісії, загальні втрати від недекларованих доходів і неправомірних податкових схем для країн ЄС становлять близько 825 мільярдів євро на рік.

Отже виходячи з вищесказаного, можна зробити висновки, що вживати заходи для підсилення ефективності систем податкового контролю для країн-членів ЄС є важливою необхідністю з кількох причин: збір податків є одним з основних джерел надходжень до державного бюджету, який використовується для фінансування різних галузей, таких як охорона здоров'я, освіта, соціальна підтримка, безпека та інфраструктура; недостатній податковий контроль може призвести до значних втрат прибутку для регіону. Не сплачені податки можуть стати джерелом фінансування тіньової економіки та організованої злочинності, що може мати негативний вплив на економіку та суспільство в цілому; крім того, ефективна система повинна бути гнучкою та адаптивною до змін у суспільстві та економіці. Що забезпечується використанням новітніх технологій та інструментів для збору та аналізу даних, а також постійне оновлення податкового права країн ЄС.

Загалом, в Угоді про функціонування Європейського Союзу закладено принцип свободи обігу послуг та співпраці між країнами-членами в галузі

податків. Тому, всі країни мають обов'язок створювати та використовувати ефективні системи контролю за сплатою податків. Контроль за податками – ключ до економічної стабільності.

Список використаних джерел

1. Волощук М. Г. Податкове право країн ЄС: посібник. Ужгород: Видавництво Олександра Гаркуші, 2021. 144 с.
2. European Commission Tax Co-operation and control. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation-1/tax-co-operation-and-control_en
3. European Commission the Concept of Tax Gaps. 2020. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2018-07/tgpg-report-on-cit-gap-methodology_en.pdf
4. European Commission Taxation and Custom Union. 2022. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/key_documents/documents/detecting_tax_evasion_en.pdf
5. Intra European Organization of Tax Administrations Digital Workshop on Tackling VAT Fraud and Non-Compliance in the Digital Economy. 2023. URL: <https://www.iota-tax.org/news/digital-workshop-tackling-vat-fraud-and-non-compliance-digital-economy>

ОСНОВНІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ

Заяць Олена

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”*

Якоб Євген

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”*

Поширення міжнародної електронної торгівлі, виникнення у світовій практиці різних форм взаємостосунків між їх учасниками, зумовили виникнення якісно нових моделей міжнародної електронної торгівлі: B2C (business-to-consumer); B2B (business-to-business); C2C (consumer-to-consumer); B2G (business-to-government); C2G (consumer-to-government) та ін.

Нині найпопулярнішими моделями е-торгівлі є B2B (торгівля між підприємствами) та B2C (продаж виготовленої продукції споживачеві). Останнім часом також набуває поширення так звана аукціонна форма торгівлі, модель якої має назву C2C. Вона означає прямий обмін між споживачами за допомогою систем предметних е-торгів [1].

Можна виділити наступні форми здійснення міжнародної електронної торгівлі:

1. Бізнес для користувача (business-to-consumer, B2C) – це найбільш поширена модель торгівлі, як онлайн, так і офлайн, яка передбачає продаж товарів та послуг безпосередньо кінцевим споживачам [2]. Прикладом моделі B2C можуть бути Інтернет-магазини, портали та Інтернет-аукціони. Ці рішення дозволяють складати угоди між підприємствами і споживачами без посередників. Тим не менше, найбільш поширеною формою цього виду бізнесу є електронна торгівля, що здійснюється за допомогою посередників у Інтернет-

магазинах. Прикладом таких Інтернет-магазинів у світі є eBay, Amazon, Aliexpress. В Україні B2C представлено інтернет-магазинами Rozetka, Prom.ua, Abo та інші.

2. Бізнес для бізнесу (business-to-business, B2B) – це взаємозв'язок компаній в електронному середовищі. Форма B2B надає змогу об'єднати внутрішні мережі партнерів для спільного електронного документообігу, створює систему прямого розміщення замовлень з можливістю деталізації їх параметрів та відслідковування їх виконання в режимі реального часу і є новим засобом тіснішої комунікації підприємств. Ця форма набула сьогодні найбільшого поширення [3]. На міжкорпоративні бізнес-процеси в Інтернеті припадає від 70 до 90% грошових потоків, пов'язаних з Інтернетом і понад половина світового обігу в рамках електронної системи матеріально-технічного забезпечення та збуту [1]. У багатьох випадках за використання моделі B2B підприємства постачають один одному продукцію, яка не надходить кінцевим споживачам безпосередньо, а використовується як сировина у виробництві. Інші приклади електронної торгівлі форми B2B включають оптових постачальників, які продають продукцію роздрібним торговцям, постачальників обладнання і спецодягу та компанії, які забезпечують виробничі підприємства різними видами супровідних послуг. Обсяг продажів у цьому випадку значно більший, ніж у моделі B2C.

3. Користувач до користувача (consumer-to-consumer, C2C) – форма електронної торгівлі, за якою ділові відносини виникають між двома споживачами, як правило, за допомогою посередника, мета якого полягає в тому, щоб полегшити транзакцію і забезпечити платформу для кращої комунікації людей. Посередник може отримувати винагороду чи комісію, але не несе відповідальності за обмін продуктом чи послугою. Як правило, торгівля за схемою C2C відбувається на сайтах Інтернет-аукціонів, які стають все більш популярними. Прикладом таких платформ є eBay, AirBnB, Uber, OLX тощо. Для клієнтів таких платформ найбільш зручним є те, що ціна товарів на них зазвичай є більш низькою у порівнянні з їх вартістю в магазинах чи на онлайн-платформах форми B2C.

4. Бізнес для адміністрації (business-to-government; B2G) – електронна торгівля, що являє собою взаємодію між підприємствами та державними адміністративними органами. В цю категорію включаються ділові зв'язки комерційних структур з урядовими органами, місцевими та міжнародними організаціями. Хоча система B2G розвинена не настільки широко, як перераховані вище, останнім часом простежуються нові тенденції. До них відноситься проведення через Інтернет закупівель товарів і послуг урядами різних країн та керівництвом міжнародних організацій. Дана форма передбачає різноманітні електронні рішення, які пропонують підприємці державній владі, наприклад: FedCenter.com є основним електронним ринком для федерального уряду Сполучених Штатів Америки, StateGovCenter.com – електронний ринок, на якому в основному місцеві органи влади закупають необхідну продукцію тощо.

5. Користувач для адміністрації (consumer-to-government; C2G) – найменш розвинений напрямок електронної торгівлі, однак він має великий потенціал і використовується для організації взаємодії уряду і споживача. В основному форма C2G застосовується в податковій і соціальній сферах і включає сплату податків за допомогою електронних платформ, видачу свідоцтв чи інших документів, оплату медичного страхування, плату за навчання в державному університеті тощо.

Отже, на сьогоднішній день електронна торгівля, зокрема міжнародна, найбільшого поширення набула в формах B2B, B2C і C2C, оскільки саме вони забезпечують більшу частину транзакцій в мережі Інтернет. Водночас роль інших форм ведення електронного бізнесу постійно зростає завдяки розвитку інформаційних технологій та прагненню підприємств використовувати декілька форм одночасно, що створює для них можливість диверсифікувати свою діяльність і забезпечити стійкість компанії до коливань ринку. Таким чином, традиційні форми здійснення торгівлі та взаємозв'язку між учасниками ринку поступово переходять в електронний простір та розвиваються швидкими темпами.

Список використаної літератури

1. Дмитрієва Н. О. Концептуальні засади розвитку електронної торгівлі в національній економіці: дис. к.е.н.: 08.00.03. Київ. 2018. URL: <https://nam.kiev.ua/files/tesis/dyss-dmytrieva.pdf>
2. П'ятницька Г. Т. Електронна комерція В2С: розвиток у Східній Європі, ризики та ефект інституціонального витіснення. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/dec/20459/piatnytskahruhorenko.pdf>
3. Маліцька Г. Г. Особливості електронної комерції та стан її розвитку в сучасних економічних умовах України. *Ефективна економіка*. 2018. № 12. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2018/76.pdf

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІННОВАЦІЙНОЇ І КОНКУРЕНТНОЇ СИЛИ КРАЇН-ЧЛЕНІВ ЄС

Заяць Олена

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”*

Ярема Томаш

*д-р. філ., викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”*

У спеціальних дослідженнях доведено відсутність прямого кореляційного зв'язку між інноваційним розвитком і зростанням конкурентоспроможності економіки: для деяких країн-членів ЄС глобальний індекс конкурентної сили (табл. 1) суттєво гірший, ніж індекс інноваційної сили (табл. 2). Так, наприклад, Італія за глобальним індексом конкурентної сили посідає лише 49 місце, а за індексом інновацій – 32, Греція – відповідно 78 і 42 місця [1; 2].

Таблиця 1

Країни з найвищим рівнем глобальної конкурентної сили в 2022 р.

Місце в рейтингу	Країна	Показник	Місце в рейтингу	Країна	Показник
1	Данія	100	11	Ірландія	89,52
2	Швейцарія	98,92	12	ОАЕ	88,67
3	Сінгапур	98,11	13	Люксембург	87,77
4	Швеція	97,71	14	Канада	87,23
5	Гонконг (Китай)	94,89	15	Німеччина	85,68
6	Нідерланди	94,29	16	Ісландія	85,38
7	Тайвань (Китай)	93,13	17	Китай	83,94
8	Фінляндія	93,04	18	Катар	83,85
9	Норвегія	92,96	19	Австралія	82,56
10	США	89,88	20	Австрія	80,42

Джерело: складено авторами на основі [3].

Аналіз свідчить, що для національних інноваційних систем (НІС) малих країн-членів ЄС характерна висока конкурентна сила (перелік країн з найвищим рівнем конкурентної сили наведено в табл. 1, а перелік країн-членів з найвищим рівнем інноваційної сили – в табл. 2) навіть порівняно з НІС інших розвинених країн, що пояснюється кумулятивним (а не дискретним) характером інновацій у цих країнах-членах, коли нові незначні поліпшення перетворюються на більш істотні винаходи, а за рахунок скорочення інноваційного циклу майже постійно створюються нововведення.

Таблиця 2

Рейтинг країн за глобальним рейтингом іноваційної сили в 2021 р.

Місце в рейтингу	Країна	Показник	Місце в рейтингу	Країна	Показник
1	Швейцарія	65,5	11	Франція	55,0
2	Швеція	63,1	12	Китай	54,8
3	США	61,3	13	Японія	54,5
4	Сполучене Королівство	59,8	14	Гонконг (Китай)	53,7
5	Республіка Корея	59,3	15	Ізраїль	53,4
6	Нідерланди	58,6	16	Канада	53,1
7	Фінляндія	58,4	17	Ісландія	51,8
8	Сінгапур	57,8	18	Австрія	50,9
9	Данія	57,3	19	Ірландія	50,7
10	Німечина	57,3	20	Норвегія	50,4

Джерело: складено авторами на основі [4].

Отже, у сучасних умовах об'єктивна особливість взаємозв'язку економічної інтеграції, інноваційної і конкурентної сили країн-членів ЄС полягає у наступному: по-перше, чим вища ємність внутрішнього ринку, тим більший розмір прибутків і можливості списання витрат, пов'язаних з інноваціями і винаходами, в умовах збільшення обсягів продажів; по-друге, більш високу інноваційну мотивацію мають компанії, що функціонують на більш ємному об'єднаному ринку з глобальним рівнем конкуренції.

Список використаної літератури

1. Schwab K. & Zahidi S. The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. 2020. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2020.pdf
2. Dutta S., Lanvin B. & Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2020. Who will Finance Innovation? *World Intellectual Property Organization*. 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
3. IMD World Competitiveness Booklet 2022. URL: <https://worldcompetitiveness.imd.org/>
4. Portulans Institute Global Innovation Index 2021: Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/about-gii#history>

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ КРЕАТИВНІЙ ІНДУСТРІЇ

Іщук Юлія

*Доктор філософії, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Креативні індустрії, такі як музика, кіно, видавництва, ігри, дизайн та інші, грають ключову роль в культурному та економічному розвитку країн. Інновації в креативній індустрії можуть мати різний характер:

- відкриття нових технологій, які можуть створити більш якісну та ефективну продукцію;
- введення нових підходів до створення та розповсюдження продуктів та послуг.

Сектор креативної економіки характеризується високим рівнем культурної взаємодії людей, формує нові форми їх активної участі в культурній діяльності і спільній творчості, є сприятливим середовищем для поширення нового досвіду, креативних ідей. Саме тому креативна економіка здійснює посилений вплив на формування новаторського потенціалу та інноваційної творчості, є привабливою для притоку творчих талантів з-за кордону, зумовлюючи у підсумку активізацію інноваційних процесів в економіці країн та в глобальному масштабі. Саме тому роль ключових драйверів розвитку креативних індустрій належить інноваціям, інформаційно-комунікаційним технологіям, талантам і навичкам[1].

Інновації також дозволяють креативним індустріям створювати нові ринки та відкривати нові можливості для зростання та розвитку. Наприклад, використання віртуальної технології та розширеної реальності для створення ігор та відео. Це дає можливість зануритися у світ, який створений за допомогою комп'ютерної графіки, яка імітує реальний світ.

Інновації також допомагають креативним індустріям виходити за межі традиційних галузей та розвивати нові, неочікувані напрямки. Так співпраця музикантів з технологічними компаніями дозволяє створювати нові музичні формати та звукові ефекти.

Інноваційні рішення дозволяють креативним індустріям займати лідируючі позиції на глобальному ринку та залучати нових споживачів. Нові ідеї та технології можуть значно покращити продукти та послуги, які пропонуються в цій галузі, зробити їх більш привабливими для споживачів та забезпечити зростання популярності креативної індустрії в цілому.

Одним із прикладів успішного впровадження є Netflix (американський провайдер медійних послуг та продюсерська компанія), яка використовує аналітику даних, щоб зрозуміти, який контент найбільше цікавить їхніх абонентів та на основі отриманих даних створює унікальний контент, який задовольняє споживчі очікування та потреби. Крім того, компанія розробляє та впроваджує нові технології відтворення відео, що забезпечують їм конкурентну перевагу на ринку [2].

Іншим прикладом є американська автомобільна компанія-стартап із Кремнієвої долини Tesla, яка завдяки симбіозу технологій з дизайном створює унікальні електромобілі. Вони використовують інноваційні технології в акумуляторах, системах безпеки та автопілоті, що забезпечують їм конкурентну перевагу на глобальному ринку автомобільної промисловості [3].

В цілому інновації грають важливу роль у розвитку та конкурентоспроможності креативних індустрій на глобальному рівні. Так згідно з дослідженням Deloitte «Technology, Media & Telecommunications Predictions 2021» наступні роки креативні компанії будуть активно використовувати штучний інтелект та машинне навчання для підвищення ефективності виробництва та збільшення обсягів продажів. Крім того, використання віртуальної та доповненої реальності для створення унікального контенту також буде продовжуватися [4].

За даними дослідження PwC «Global Entertainment & Media Outlook 2021-2025», креативні індустрії світу продовжуватимуть зростати на протязі

наступних п'яти років і до 2025 року їхні обсяги досягнуть понад 2,6 трильйонів доларів. Це свідчить про те, що креативні індустрії є масовим сектором світової економіки, який забезпечує значний внесок у ВВП багатьох країн [5].

Отже, можна стверджувати, що інновації в креативній індустрії дійсно є фактором розвитку та конкурентоспроможності на глобальному рівні, а компанії, які активно впроваджують нові технології та інноваційні підходи, мають перевагу на ринку.

Список використаних джерел

1. Каленюк І., Кузнецова Н. Креативна економіка у світовому інноваційному процесі URL:
http://iepjournal.com/journals/36/2022_36_5_Kaleniuk_Kuznetsova_101-123.pdf
2. Forbes. URL:
<https://www.forbes.com/sites/forbesagencycouncil/2020/06/30/the-impact-of-netflix-on-the-future-of-advertising/#22a575b97d0e>
3. Tesla. (2021). Tesla's Innovative Battery Technology. URL:
<https://www.tesla.com/battery-technology>
4. Deloitte "Technology, Media & Telecommunications Predictions 2021" URL:
<https://www2.deloitte.com/global/en/pages/technology-media-and-telecommunications/articles/tmt-predictions.html>
5. PwC. Global Entertainment & Media Outlook 2021-2025 URL:
<https://www.pwc.com/gx/en/industries/entertainment-media/publications/global-entertainment-media-outlook.html>

РОЛЬ ФОСАС У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ СТРАТЕГІЇ КНР ЩОДО АФРИКИ

Кикина Ангеліна

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Науковий керівник: Заяць О.І.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Ще донедавна Африка не виступала пріоритетним напрямком зовнішньої політики Китайської Народної Республіки (КНР), однак сьогодні з метою посилити свої позиції на міжнародній арені Китай бере активну участь у житті «континенту надії». Динамічний економічний розвиток африканських країн, вигідне географічне положення і наявність величезних покладів стратегічних природних ресурсів не могли залишитися поза увагою «червоного дракона», тому китайський уряд проявляє значний інтерес до реалізації африканської стратегії і налагодження стабільного довгострокового «win-win» партнерства з державами регіону.

Вступивши в «гонку за Африку» на початку ХХІ століття, Китай зумів за порівняно короткий час перетворитися не тільки на найбільшого торгівельного партнера й кредитора, але й одного з ключових інвесторів, надавачів гуманітарної допомоги та захисника політичних інтересів африканських акторів на різних рівнях. З цієї причини Африку нерідко називають «другим континентом Китаю» [1]. Одним із найбільш ефективних інструментів закріплення Піднебесної в регіоні є проведення Форуму китайсько-африканського співробітництва (Forum on China-Africa Cooperation, ФОСАС), який був заснований у 2000 р. і проводиться по черзі в КНР та державах Африки

кожні три роки у форматі конференцій або самітів. На даний час відбулося 8 зустрічей: у 2000 р. – у Пекіні, 2003 р. – Аддіс-Абебі (Ефіопія), 2006 р. – Пекіні, 2009 р. – Шарм-ель-Шейху (Єгипет), 2012 р. – Пекіні, 2015 р. – Йоганнесбурзі (Південна Африка), 2018 р. – Пекіні, 2021 р. – Дакарі (Сенегал). Після кожного засідання країни-учасниці затверджують програмні документи та узгоджують обсяги фінансування новозаявлених планів розвитку.

Основна мета форуму – проведення консультацій на рівних у різноманітних сферах, поглиблення взаєморозуміння, зміцнення дружби і розвиток співробітництва [2]. Вважається, що саме запуск FOCAS сприяв розширенню китайської присутності в Африці і стимулював офіційне визнання КНР африканськими державами, адже якщо на першій зустрічі були присутні представники тільки 44 африканських країн, то зараз у Форумі беруть участь майже всі держави регіону, за винятком Королівства Есватіні, яке підтримує дипломатичні відносини з Китайською Республікою. Більше того, з моменту заснування FOCAS товарообіг між Китаєм і Африкою виріс більш ніж в 20 разів, досягнувши 282 млрд дол. у 2022 р. в порівнянні з 10 млрд дол. у 2000 р., а загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) склав 44,2 млрд дол. у 2021 р., збільшившись у 100 разів порівняно з 20-річною давниною [3]. Крім того, понад 10 тис. китайських компаній відкрили філії на африканській землі і забезпечили близько 12% промислового виробництва всього континенту [4].

Ключова роль FOCAS полягає в інституціоналізації китайсько-африканських взаємовідносин у форматі «Південь-Південь» та «всеосяжного стратегічного партнерства». Співпраця поширюється на всі напрямки – від економічного, політичного і соціального секторів до галузі туризму й захисту навколишнього середовища. При цьому за два десятиліття роботи було досягнуто величезних успіхів: реалізується програма «Африканські таланти» для стимулювання інтелектуального потенціалу і створено Фонд розвитку людських ресурсів в Африці для підготовки африканських фахівців різних напрямків (підготовлено більше 30 тис. кваліфікованих кадрів); відкрито Виставковий центр китайської і африканської продукції в Китаї, який сприяє збільшенню обсягів двосторонньої торгівлі, та Китайсько-африканський фонд

розвитку (CADFund), що фінансує китайські компанії в Африці (до 2018 р. фонд інвестував у понад 90 проєктів у 36 країнах Африки); з 2012 р. запроваджено щорічний «Мозковий форум Китаю і Африки» (China-Africa Think Tanks Forum, CATTF) для обговорення шляхів поглиблення китайсько-африканської взаємодії; започатковано Китайсько-африканський енергетичний форум і China-Africa Fund for Industrial Capacity Cooperation (CAFIC) з метою розширення промислової співпраці у сферах енергетики, виробництва, ІКТ і гірничодобування; профінансовано будівництво нової штаб-квартири Африканського центру з контролю та профілактики захворювань (Africa Centers for Disease Control and Prevention, Africa CDC); надано десятки тисяч стипендій і грантів на навчання поряд із відкриттям інститутів і класів Конфуція та включенням китайської мови до національних систем освіти 16 африканських держав; розгорнуто ряд спеціальних економічних зон (наприклад, в Ефіопії, Руанді, Нігерії, Алжирі, Сенегалі, Замбії, на Маврикії і ін.); побудовано сотні лікарень, шкіл і протималарійних центрів; списано мільярдні борги низки країн континенту; завершено і продовжується конструювання тисячі інфраструктурних об'єктів в 35 країнах регіону та багато іншого [5]. Важливо підкреслити, що на відміну від Tokyo International Conference on African Development (TICAD) та India-Africa Forum Summit (IAFS) – аналогічні до китайського форуму японський та індійський майданчики для діалогу та координації інвестицій в Африку – FOCAC не ставить за мету просування проєктів, спрямованих на захист прав людини і демократизацію політичних процесів, що відображається у фінансуванні навіть корупційних диктаторських африканських режимів.

Найбільш вражаючого успіху в рамках FOCAC було досягнуто на саміті у 2018 році. Цей саміт став наймасштабнішим в історії, оскільки його відвідали не тільки лідери більше 50 держав, а й голова Комісії Африканського Союзу, Генеральний секретар ООН, а також керівники 26 міжнародних і регіональних африканських організацій, у цілому більше 3000 осіб [6]. Підсумком стало підписання близько 150 угод про співпрацю, у тому числі про створення зони вільної торгівлі між Китаєм і Маврикієм, яка стала першою подібною угодою

КНР з країнами Африки, а також щодо зміцнення співпраці в контексті ініціатив «Один пояс, один шлях» (ОПОШ), «Цілі сталого розвитку ООН 2030» і «Agenda 2063», створення Інституту Китай-Африка, проведення першого Китайсько-африканського економічного і торгового ЕКСПО, яке з успіхом відбулося влітку 2019 р. і відзначилося укладанням більш ніж сотні договорів про співробітництво вартістю понад 20 млрд дол., і визначення фінансування в розмірі 60 млрд дол., що, як правило, подвоюється після кожної наради форуму. Також у якості довгострокових цілей було оголошено про намір китайської сторони збільшити обсяги закупівель несировинних товарів з Африки з метою зменшити дисбаланс у торгівлі та досягти показника 300 млрд дол. імпорту з африканських країн (у 2022 р. імпорт становив 117,5 млрд дол., а негативне сальдо для африканських країн – майже 47 млрд дол.), вирішити проблему продовольчої безпеки африканських країн і побороти малярію на континенті до 2030 року [3, 6].

Очікується, що в перспективі FOCAS дозволить КНР не тільки посилити економічну компоненту китайсько-африканської співпраці шляхом активної участі Піднебесної в розбудові «Ініціативи глобального розвитку» (Global Development Initiative, GDI), ОПОШ, Африканської континентальної зони вільної торгівлі (African Continental Free Trade Area, AfCFTA), нових китайсько-африканських індустріальних парків за зразком China-Egypt TEDA Suez Economic and Trade Cooperation Zone (TEDA Suez) та подоланні наслідків пандемії COVID-19, але й максимально диференціювати вектори двосторонньої кооперації у сферах цифрових інновацій і трансформацій, зокрема електронної комерції, «розумних міст» та 5G (близько 900 млн африканців не мають доступу до Інтернету), зеленого розвитку, технологій (аерокосмічний напрям), енергетики (тільки приблизно 30% жителів Африки мають доступ до електроенергії), безпеки, охорони здоров'я тощо завдяки імплементації проголошених на останній зустрічі форуму стратегії China-Africa Cooperation Vision 2035 [7]. Тим не менш, вливання китайського капіталу несуть й істотні ризики: Китаю належить близько 12% загального боргу африканських держав, що становить від 50% до 200% їх ВВП [8]. Перебування в «борговій пастці»

змушує керівництво країн Африки погоджуватися на продаж стратегічної сировини за дуже низькими цінами в обмін на погашення кредитів і заборгованостей («ангольська формула») та видавати дозволи китайським компаніям на будівництво інфраструктурних об'єктів, які не тільки часто є нерентабельними, призводять до руйнування національних і природних пам'яток, захоплення орних земель, погіршення стану екосистеми континенту, напливу китайських робочих іммігрантів та нанесення шкоди вітчизняному промислу й виробництву, але й можуть виступати в якості військової опори в рамках глобальної стратегії «Нитки перлів». Так, частиною цієї стратегії вже стали порти в Мозамбіку, на Сейшелах, Мадагаскарі і в Кенії, а також військова база в Джибуті. Як наслідок, вищезгадані факти є підставою для позиціювання ФОСАС як дієвого механізму здійснення офіційним Пекіном політики неокolonіалізму щодо Африки з метою посилення «жовтої експансії» та досягнення гегемонії світового масштабу.

Отже, Форум китайсько-африканського співробітництва відіграє першочергову роль у розвитку китайсько-африканських зв'язків і визначає основні напрямки співпраці між сторонами. Виступаючи в якості широкопрофільної платформи для комунікації, ФОСАС змінив правила гри в африканському регіоні, проголосив нову еру у відносинах між КНР і державами Африки та надав широкі можливості для досягнення взаємного процвітання. Китайська зовнішньоекономічна стратегія в Африці несе в собі як переваги, так і загрози для африканських країн, однак зважаючи на стрімкий ріст масштабів форумів як за кількістю учасників, так і за амбіційністю поставлених цілей, а також враховуючи геоекономічну важливість Африки і напружену міжнародну ситуацію, можна очікувати, що китайсько-африканська співпраця в даному руслі буде й надалі зміцнюватися.

Список використаних джерел

1. Кикина А. Континент надії чи нова ціль неоколоніалізму: як Африку бачать США і Китай? // Аналітичний центр ADASTRA. 10 лютого 2020. URL: <https://adastra.org.ua/blog/kontinent-nadiyi-chi-nova-cil-neokolonializmu-yak-afriku-bachat-ssha-i-kitaj>.
2. 中非合作论坛 // 中华人民共和国外交部. – 2023年2月. URL: https://www.fmprc.gov.cn/web/wjb_673085/zzjg_673183/fzs_673445/dqzzzhzjz_673449/zfhzlt_673563/zfhzltgk_673565/.
3. Bociaga R. China-Africa trade soars on spike in commodity prices // Nikkei Asia. January 27, 2023. URL: <https://asia.nikkei.com/Economy/Trade/China-Africa-trade-soars-on-spike-in-commodity-prices>.
4. China-Africa Report: Cooperation Mechanism, Achievements and Future Development // Vanguard Newspapers. December 20, 2022. URL: <https://www.vanguardngr.com/2022/12/china-africa-report-cooperation-mechanism-achievements-and-future-development/>.
5. Guoxiu W. Think tanks forum explores China-Africa cooperation // CGTN. November 6, 2020. URL: <https://news.cgtn.com/news/2020-11-06/Think-tanks-forum-explores-China-Africa-cooperation-VcFY8YtTEs/index.html>.
6. 中非合作论坛—北京行动计划（2019-2021年） // 中华人民共和国外交部. – 2018年9月5日. URL: https://www.fmprc.gov.cn/wjb_673085/zfxxgk_674865/gknrlb/tywj/zcwj/201809/t20180905_7949984.shtml.
7. 中非合作2035年愿景 // 国家国际发展合作署. – 2021年12月9日. URL: http://www.cidca.gov.cn/2021-12/09/c_1211480567.htm.
8. Tadesse F., Sguazzin A. China's Qin Gang Defends African Lending on His First Trip // Bloomberg. January 11, 2023. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-11/china-s-foreign-minster-rejects-africa-debt-trap-accusations>.

ВІЙНА В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР

Король Марина

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Зростаюча напруженість у відносинах між росією та Україною після анексії Криму в 2014 році досягла рівня, що спричинила сьогодні найгіршу геополітичну ситуацію останніх десятиліть. 24 лютого 2022 року російські війська почали повномасштабне вторгнення в Україну. До чого призвела ця війна? Ця війна, розпочата росією, призвела до зміцнення єдності НАТО та глобально скоординованої політичної відповіді західних країн, включаючи найбільший набір санкцій, ухвалений в історії. Так, загалом 702 фізичні особи та 53 юридичні особи безпосередньо постраждали від пакету санкцій ЄС.

Ще до вторгнення в Україну в 2022 році Європейський центральний банк (ЄЦБ) звернувся до банків, що перебувають під його наглядом, з проханням проаналізувати їхні потенційні ризики, пов'язані з росією. Разом з цим ЄЦБ попросив надати детальну інформацію про те, як банки будуть діяти в різних ситуаціях, зокрема якщо мова йтиме про блокування доступу російських банків до системи SWIFT. Хоча після анексії Криму багато міжнародних банків зменшили власні ризики, які пов'язані з росією, а сукупні прямі ризики європейських банків перед росією становлять менше 0,7% від загального обсягу ризиків, все ще існують банки з російською присутністю [1]. Французькі, італійські, австрійські, голландські та німецькі банки мають найбільший вплив на російський ринок.

Нинішня ситуація є швидкоплинною та дуже драматичною для українського народу. Середньо- та довгострокові наслідки для геополітичного

середовища та фінансових зв'язків з росією залишаються не до кінця зрозумілими. Зараз ми є свідками реакцій на санкції, що є надзвичайно важливими для нас, українців.

Що ж відбувається за закритими дверима в банківському секторі росії?

За даними Financial Times схоже, що російський центральний банк готується до повномасштабного запуску внутрішньої міжбанківської платіжної системи під назвою «Мир» [2]. Здається, що у них все обертається навколо того псевдо «миру». Кілька російських банків перебувають у процесі виходу з ринків ЄС (Сбербанк, ВТБ, Європа та його дочка на Кіпрі, тощо). Окрім відключення від SWIFT США та ЄС запровадили санкції проти російського центрального банку, які закривають доступ до половини валютних резервів від загальної суми в понад \$643 млрд і блокують можливість конвертації активів у долари США та євро. Крім того, росія не зможе використовувати свій надзвичайний суверенний фонд (Фонд національного добробуту).

Тим часом ослаблення економіки росії на світовій арені негативно вплинули на прибутки банків на росії і зменшили їхню регіональну присутність. Сбербанк Росії та ПАТ «ВТБ Банк», колись два з найбільших банків Європи за розміром активів, були змушені вийти з сусідніх європейських ринків, таких як Угорщина, Хорватія та Сербія, на тлі збільшення пакету глобальних санкцій.

Згідно з останніми даними Банку міжнародних розрахунків, західноєвропейські банки в росії скоротилися приблизно на третину за 12 місяців до 30 вересня 2022 року. Загальні вимоги іноземних банків до росії впали до 87,95 млрд доларів, що є найнижчим рівнем з третього кварталу 2005 року. Прибутки російського банківського сектора впали приблизно на 90% до 203 мільярдів рублів у 2022 році проти 2,4 трильйона рублів у 2021 році. Сбербанк зафіксував падіння чистого прибутку на 95% за перші 10 місяців 2022 року [3].

Російському банківському сектору вдалося компенсувати сукупний збиток у розмірі 1,5 трильйона рублів з першого півріччя 2022 року, але багато банків завершили рік зі значними збитками. Згідно з даними, кількість збиткових російських банків у грудні 2022 року становила 104 проти 77 у січні того ж року.

Російська влада має засоби для підтримки вітчизняних банків, принаймні в короткостроковій перспективі, завдяки великим доходам від енергетики, накопиченим у 2022 році [4].

Окрім ЄС, санкції проти РФ також бути введені і іншими дружніми до нас країнами. Зокрема, зацентрую Вашу увагу на найяскравіших. А саме на санкціях з боку США, Канади, Великої Британії: замороження активів фізичних осіб та заборона на в'їзд («вершків»), заборона на прямі та непрямі операції з державним боргом росії, обмеження транзакцій для центробанку росії, відключення від SWIFT найбільших банків росії (ВТБ, «Росія», «Открытие», Новикомбанк, Промсвязьбанк, Совкомбанк и ВЭБ.РФ), замороження активів та заборона проведення операцій Сбербанку, ВТБ, Альфа-Банку, Чорноморському банку реконструкції та розвитку, Банку росія, Промсвязьбанку, Уксімбанку росії, Уральському банку реконструкції та розвитку, тощо, також введені санкції проти Білорусі (2 державні банки, 9 оборонних компаній, 7 компаній пов'язаних з «вершками» країни), заборона на імпорт російської нафти, скрапленого газу та вугілля.

Яка зараз ситуація в європейських банках? Голова наглядової ради ЄЦБ Андреа Енріа проаналізувавши ситуацію в європейських банках у світлі війни в Україні, переконана в тому, що європейські банки наразі є стійкими, їхні російські ризики загалом піддаються управлінню, хоча непрямі наслідки та посилення санкцій знайшли своє відображення у перегляді ВВП у бік зниження у 2022–2023 роках і в суттєвому перегляді в бік підвищення інфляції для 2022 в Єврозоні. Вдамося ще трохи до статистичних даних. Стійкість європейських банків: на кінець 2021 року європейські банки мали надійні макроекономічні перспективи, міцний капітал і позицію ліквідності, розумну якість активів у контексті після COVID (NPL 2,2%), відновлення показників прибутковості (ROE на рівні 7,2%) і загальна позитивна динаміка кредитування. Усі ці фактори разом підтримали стійкість європейських банків під час шоку від вторгнення в Україну. Прямі ризики європейських банків щодо росії у вигляді кредитів, цінних паперів і деривативів, здається, стримані, хоча існують інші непрямі канали впливу, такі як ризик через небанківські фінансові установи,

потенційний сценарій дефолту росії та держави, ширша волатильність фінансових ринків, яка може спровокувати кредитування контрагента, ризик або кіберризик. Жоден із цих непрямих ризиків поки що не був руйнівним. Хоча Євросистема та більшість аналітиків очікували скорочення економіки Євросони на початку минулого року, реальний ВВП у четвертому кварталі 2022 року фактично зріс на 0,1% у порівнянні з попереднім кварталом. Оцінки вказують на слабке, але позитивне зростання найближчим часом [5].

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що загалом Європа виправдала очікування та продемонструвала надзвичайну економічну стійкість до наслідків російсько-української війни створюючи при цьому надзвичайно несприятливе фінансове середовища для роботи російського банківського сектору. Відрадіним є і той факт, що всі західні країни є тісно скоординованими і виступили єдиним фронтом, тому економічні перспективи росії та її майбутня роль у світовій економіці і значення для європейського банківського сектору буде незначним.

Список використаних джерел

1. European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>.
2. Financial Times. URL: <https://www.ft.com/>
3. Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/>
4. Damyanova V. & Taqi M. Russia-Ukraine war splinters Europe's banking industry. URL: <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/russia-ukraine-war-splinters-europe-s-banking-industry-74075106>
5. Enria A. Chair of the Supervisory Board of the ECB. European banks: Ukraine's crisis and shareholders remuneration plans. URL: <https://www.santander.com/en/press-room/insights/european-banks-ukraines-crisis-and-shareholders-remuneration-plans>

ОЦІНКА ВПЛИВУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНИЙ, ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ ВИМІРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Корольчук Леся

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Луцького національного технічного університету*

Війна, яку розгорнула росія на європейському континенті за кількістю жертв, руйнувань можна вважати лихом, яке вперше повторилося після другої світової війни. Саме після цієї події світ створив ООН заради миру та неповторення кровопролиття та невдовзі задекларував свої наміри стати на шлях сталого розвитку. Початком закладання основ сучасної концепції сталого розвитку стала перша доповідь Римського клубу «Межі зростання» (1972) [5] і звіт Світової комісії з довкілля та розвитку (Комісія Брундтланд) «Наше спільне майбутнє» (1987) [6], де було висвітлено теоретичну та концептуальну базу сталого розвитку. В 2015 році у Підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» [7] було затверджено 17 цілей сталого розвитку та 169 завдань. Міжнародні організації були покликані регулювати питання війни і миру та інші глобальні проблеми на всесвітньому рівні. Проте масштабна війна розгорілася знову, яка сама по собі потребує колосальних ресурсів від України та її партнерів і, крім того, вже зараз стає очевидним, що не менше ресурсів має бути задіяно і для ліквідації наслідків цієї війни для усієї світової спільноти.

Гаряча фаза російсько-української війни має негативний вплив на всі виміри сталого розвитку: соціальний, економічний та екологічний. Так, поряд із численними людськими жертвами багато українських сімей залишились без

житла та доступу до соціальної інфраструктури. З початку війни зруйновано 33,7 млн кв. метрів житлової нерухомості, знищено або захоплено щонайменше 195 заводів та підприємств, 231 медичних закладів, 940 закладів середньої та вищої освіти, 543 дошкільних навчальних закладів, 295 мостів та мостових переходів, 97 релігійних та 144 культурних об'єктів [4]. Погіршилися житлові умови українців в цілому, які змушені перебувати взимку без світла та води. Ми стали менше уваги приділяти своєму фізичному здоров'ю, особливо хитким став наш психічний стан в умовах постійного стресу. Щодня більшає кількість неповних сімей, сиріт, самотніх матерів та інвалідів. Багато українців також втратили роботу, або ж стали отримувати менші доходи. Можна стверджувати, що цивільне населення України виживає в умовах боротьби, намагаючись при цьому всіляко допомагати ЗСУ наблизити час перемоги над ворогом.

Також, соціальна криза, спричинена війною, торкається і інших країн: країн-сусідів України, які витримують натиск українських біженців, країн, окупованих росією, населення яких перебуває у стані невизначеності та напруги, або ж, навіть, відкритого протистояння з владою, і з рештою – усіх держав світу, які відчують на собі економічний тягар цієї війни. В ряді країн світу загострилася проблема голоду через перешкоди доставки туди українського зерна, які створила росія. Таким чином, можна стверджувати, що досягнення соціальних Цілей сталого розвитку опинилося під загрозою через війну.

Загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі, так і непрямі втрати (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), коливаються від \$564 млрд до 600 млрд доларів США на 02.05.2022 р. З них сума прямих задокументованих збитків інфраструктури сягнула майже 92 млрд доларів США або 2,7 трлн грн [2]. Мінфін заявив, що близько 30% українських підприємств повністю припинили діяльність, 45% частково працюють. Зупинка роботи підприємств через активні бойові дії на території більшості міст, через пошкодження або знищення цілих заводів та об'єктів інфраструктури створили величезний дефіцит в українському бюджеті [3].

Слід зазначити, що економічні збитки від війни вийшли далеко за межі українських кордонів. Так як українські біженці знайшла прихисток в дружніх країнах ЄС, це помітно позначилося на бюджетних витратах відповідних країн. Значно зросли ціни на енергоносії, посилюючи інфляційні процеси в економіках країн Євросоюзу. За прогнозами ОЕСР повномасштабна війна РФ проти України коштуватиме 2,8 трлн доларів втраченого ВВП, а світова економіка зросте лише на 2,2% у 2023 році [1]. Можна констатувати, що при такому загальному падінні світової економіки економічні Цілі сталого розвитку відходять на задній план і стають менш досяжними.

Також, російську військову агресію можна вважати актом екоциду. Так, виділення токсичних елементів з боєприпасів і руйнування промислової інфраструктури призвели до збільшення забруднення питної води. Обстріли лісів та інших екосистем збільшують кількість лісових пожеж у зонах бойових дій. Продукти, що виділяються внаслідок пожежі (наприклад, попіл) і боєприпаси, посилюють погіршення якості поверхневих і ґрунтових вод. Забруднене Азовське та Чорне моря нафтопродуктами затонулих військових суден, розкиданими росіянами мінами, що становить смертельну загрозу для морської фауни. Безперервні бойові дії в сільськогосподарських районах посилюють деградацію землі та ґрунту. Зафіксовано порушення ґрунту внаслідок обстрілів, розриття траншей та масових могил для поховання загиблих. Актуальною є ядерна загроза від бомбардування українських атомних станцій. Масштаби екологічного лиха повною мірою неможливо поки оцінити через окупацію РФ частини українських територій.

У світовому вимірі війна в Україні теж має негативний ефект на навколишнє середовище, а саме активізацію процесу мілітаризації та нарощення потужності ВПК країн світу, що вимагає залучення додаткових природних ресурсів для виробництва в першу чергу важкого озброєння, що призводить до збільшення викидів парникових газів в атмосферу та інших деструктивних екологічних наслідків. Отже, екологічні Цілі сталого розвитку опинились перед новими загрозами, які потребують застосування нових дієвих механізмів протидії.

Список використаних джерел

1. Війна в Україні коштуватиме світовій економіці \$2,8 трлн – прогноз ОЕСР. Букви. 26 вересня 2022. URL: <https://bykvu.com/ua/bukvy/viina-v-ukraini-koshtuvatyme-svitovii-ekonomitsi-2-8-trln-prohnoz-oesr/>
2. Загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури становить майже \$92 млрд. Київська школа економіки. 3 Травня 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-adokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-stanovit-mayzhe-92-mlrd/>
3. Мінфін. Офіційний сайт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/>
4. Прямі збитки, нанесені інфраструктурі України в ході війни, складають майже \$63 млрд. Загальні втрати економіки \$543-600 млрд. Київська школа економіки. 24 березня 2022. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyni-skladayut-mayzhe-63-mlrd/>
5. Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers, William W. Behrens III. The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. Universe Books. New York. 1972. 205 p. URL: <https://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>
6. Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Oxford: Oxford University Press, 1987. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
7. Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. A/RES/70/1. United Nations, 2015. 41 p. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

ООН ЇЇ ЗНАЧУЩІСТЬ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ У СЬОГОДНІШНІХ РЕАЛІЯХ

Кут Марія

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної безпеки та регіональних студій,*

ЛНУ імені Івана Франка

Мандрика Уляна

*студентка 2-го курсу
факультету міжнародних економічних відносин,*

ЛНУ імені Івана Франка

Організація Об'єднаних Націй (далі ООН) є головною архітектурною ланкою міжнародної дипломатії, яка має важливу роль у сучасних реаліях та визначає своїми основними цілями “виявляти терпимість і жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди, і об'єднати наші сили для підтримки міжнародного миру й безпеки, і забезпечити прийняттям принципів і встановленням методів, щоб збройні сили використовувалися не інакше, як у спільних інтересах, і використати міжнародний апарат для сприяння економічному й соціальному розвитку всіх народів” як безпосередньо зазначено в статуті ООН[3].

Її становлення як міжнародної організації припало на період великої післявоєнної перебудови світу, коли саме нагальною потребою стала наявність “арбітра” у розв'язанні глобальних питань задля забезпечення миру та загального добробуту.

Організація Об'єднаних Націй є потужним інструментом ефективних дій на рівні міжнародних відносин і пропонує позитивну структуру, що забезпечує міжнародні відносини, розвиток та ліберальну демократію.

Основна значущість діяльності Організації Об'єднаних Націй є у прийнятті важливих рішень, які поліпшили світову ситуацію, включаючи забезпечення платіжного доступу, розв'язання проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру на світовому рівні.

Завдяки заробленому авторитету ООН має змогу залучати велику кількість ресурсів більшості країн світу на розв'язання нагальних питань.

Організація Об'єднаних Націй стала рушієм прогресу для багатьох країн? вона має багато програм, проектів та ініціатив, які допомогли покращити життя людей по всьому світу.

Це утворення пропонує міжнародний захист для населення країн-учасниць, пропагує рівність, слідкує за екологічною ситуацією та розробляє стратегію для її поліпшення, поширює можливості для освіти населення, шукає можливості для їх втілення, розробляє стратегії для розвитку, спонукає країни до досягнення прописаної мети, надає консультативну допомогу, веде просвітницьку діяльність, ставить глобальні цілі.

Глобальні цілі ООН - це сьогоденні пріоритети у рамках досягнення стабільної держави миру і поліпшення світового добробуту. Щорічно Організація Об'єднаних Націй (ООН) оголошує нові глобальні цілі, які стають пріоритетними.

Цілі сталого розвитку ООН відображаються у всіх рівнях світового суспільства, включаючи господарський і фінансовий розвиток, людське право на результативне правове настановлення та охорону здоров'я[1]. ООН направляє зусилля у виконанні цих глобальних цілей усіма своїми організаціями та поручительствами у світі, що дозволить досягти більш досконалих результатів у сфері безпеки, миротворчості, громадянських прав та політики соціального праввідношення. Значні досягнення у виконанні цих глобальних цілей вже зроблені, але є безліч питань, які треба ще розв'язати, щоб поліпшити стан світової системи на що і направлена діяльність організації.

Наприклад, процес визначення завдань для цілей сталого розвитку та встановлення основного рівня для подальшого відстежування в Україні

започаткував національний дискурс щодо вимірювання суспільного прогресу загалом та удосконалення системи національної статистики[4].

Організація Об'єднаних Націй проявляє активність в розширенні міжнародного співробітництва та здійсненні разового та постійного нагляду за правами людини по всьому світу. ООН активно працює, щоб забезпечити світове право громадян. Воно посилює національні закони, приймаючи рішення забезпечувати право на охорону життя, свободу або захист від дискримінації.

Організація пропонує програми, підтримує право регулювати системи законодавства і віддає перевагу правовим актам, що захищають права громадян, таким як, наприклад, свобода мови, мовлення чи сімейного права[2]. Також ООН забезпечує постійний доступ до юридичної допомоги та установа кодексів поведінки для суспільних організацій, які мають справедливую торгівлю і боротьбу з правопорушеннями, що стосуються людських прав. Ця робота дозволяє ООН гарантувати, що вони завжди захищені та добровільно беруть участь у національному правозахисті.

Отже, ООН має як позитивні так і негативні аспекти у своїй діяльності. Негативні, наприклад, полягають у неефективності вирішення певних питань. Прикладом є обрання обмеженої кількості пріоритетних питань, які висуваються до обговорення на щорічних сесіях, ігнорування ситуацій, що можуть зашкодити авторитету організації та поверхневе вирішення насправді глибших кейсів. До таких випадків можна віднести приклад з проблемою протокол для уникнення бюрократії та швидшого вирішення нагальної проблеми. Щоб змінити таке становище, ООН повинна дотримуватися своєї місії, продовжити координувати межі ефективного забезпечення всієї глобальної проблематики, що можлива з планом дій та програмами ООН.

Список використаних джерел

1. Goal 17: Universal Declaration of Human Rights. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
2. Revitalize the global partnership for sustainable development. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/globalpartnerships/>
3. Статут організації ООН. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf
4. Як ООН підтримує Цілі сталого розвитку в Україні. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ВІТЧИЗНЯНУ ЕКОНОМІКУ

Кушнір Наталія

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

З початком повномасштабної війни Україна зазнала ряд значних втрат економічного та соціального характеру: широкомасштабне руйнування житлових будинків, вітчизняних підприємств, соціальних установ тощо. За оцінками українського уряду, Європейської Комісії та Світового банку нинішні витрати на відбудову та відновлення України оцінюють у розмірі 349 мільярдів доларів США.

Загальна сума прямих збитків інфраструктури України сягнула 114,5 мільярда доларів. Найбільше постраждали житловий фонд та інфраструктура – 72% або 82,9 мільярда доларів від загальної суми[3].

ВВП країни у II кварталі 2022 року скоротився на 37,2%[1]. Наразі український бюджет недоотримує значну частину коштів з різних джерел через війну, тому на половину залежить від грантової допомоги з різних країн світу. Також зауважимо, що платіжний баланс країни залежить від фінансових вливань від країн Європи.

Європейська Комісія запропонувала Україні додаткові 5 млрд євро макрофінансової допомоги. Крім того, Європейський Союз надав 10 млрд. євро у вигляді фінансової, військової та гуманітарної допомоги. У 2022 році Європейська Комісія запропонувала додаткову макрофінансову допомогу в розмірі 9 млрд євро через російську агресію. Перший транш у розмірі 1 мільярда євро надійшов Україні на початку серпня 2022 року.

В рамках проєкту «росія заплатить», збитки українській інфраструктурі через війну уже перевищують 80 млрд дол. США. Враховуючи різке скорочення національного виробництва та робочих місць, то цифра перевищує 1 трлн дол. США.

Відмітимо той факт, що українська промисловість достатньо постраждала: деякі виробництва знищені вщент, інші – зазнали суттєвих пошкоджень, частина простоює. Тимчасова зупинка деяких промислових підприємств уже вплинула на українську економіку.

Потужні підприємства України, такі як: Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча, Антонов, Азовсталь, Авдіївський коксохімічний завод, Кременчуцький та Одеський нафтопереробні заводи, Київський завод СОСА-COLA були задіяні в ключових галузях вітчизняної економіки (гірничо-металургійний комплекс, нафтопереробна галузь, авіабудування, харчова промисловість). До прикладу, у довоєнний період Маріупольський металургійний комбінат забезпечував робочими місцями понад 15 тис. жителів Донецької області, а теплом – житлові райони Маріуполя.

Азовсталь – єдиний виробник широких залізничних колій та рейкових кріплень в Україні. Цей завод мав широку географію щодо збуту своєї продукції. До прикладу, у 2020 році Азовсталь відправив три чверті своєї продукції до 46 країн світу. Італія була одним із ключових ринків для Азовсталі, де «Метінвест» має два заводи, а також Туреччина та Велика Британія.

Український завод «Антонов» був одним з двох підприємств українського авіабудування. Цей завод виробляв вантажні та пасажирські літаки. Найбільші доходи припадали на перевезення та послуги з підтримання льотної придатності. За останні кілька років підприємство випустило 12 транспортних і десятки регіональних пасажирських літаків. У 2023 році було заплановано виготовляти 12 літаків АН-178 щорічно.

На початку 90-х років в Україні функціонувало сім великих нафтопереробних підприємств – Кременчуцький, Лисичанський, Херсонський, Одеський, Дрогобицький, Наддніпрянський і Шебелинський. Проте з середини 2010 року залишилися лише два – Кременчуцький і Шебелинський НПЗ.

Потужність найбільшого – Кременчуцького НПЗ – 18,6 млн тонн пального на рік. Ще до початку повномасштабної війни Кременчуцький нафтопереробний завод продукував пальне українського виробництва майже на третину. Зруйнована інфраструктура Кременчуцького НПЗ стала однією з ключових факторів виникнення паливної кризи в країні під час війни.

Від війни постраждало ще одне відоме вітчизняне підприємство в галузі харчової промисловості – Тростянецька фабрика, яка входить до складу кондитерського гіганта Mondelez International. Ця фабрика замовляє всю необхідну сировину в українських виробників, що дає можливість підтримати вітчизняну економіку. Це підприємство експортує кондитерські товари різної вартості до 50 країн світу. Продукція цього виробника випускається та реалізовується під відомими торговими марками Корона, Milka, Oreo, Барні, Люкс, Dirol, Picnic, TUC та Belvita.

Війна ще не закінчилася, тому складно проаналізувати загальний стан втрат для кожного українського підприємства та економіки в цілому. Наразі Міністерство інфраструктури допомагає деяким компаніям розширити експортні можливості і відновити логістику.

За різними оцінками, від 30% до 50% підприємств в Україні повністю припинили свою діяльність, внаслідок чого близько половини всіх працівників втратили роботу та дохід.

Україна славиться надзвичайно родючими ґрунтами і мільйонами гектарів її рівнинних орних земель, що дозволяють збирати щедрі врожаї зернових. Проте Україна у 2022 році втратила до 10 млн тонн потенційного врожаю через окупацію територій.

Україні, яка на світовій арені виступає в ролі світового експортера зерна, вдалося експортувати лише 5,2 мільйона тонн зерна за чотири місяці 2022 року. До прикладу, у довоєнний період країна експортувала 4-5 млн тонн зерна щомісяця через вітчизняні морські порти.

Україна експортує більшу частину зернових до країн Європи, Африки та Азії. До прикладу, такі країни, як Єгипет, Ліван, Ємен дуже сильно залежать від експорту українського зерна. Через перебої з постачанням зерна, що викликало

продовольчу кризу у світі, споживачі з різних країн відчули її негативні наслідки. По-перше, подорожчала продукція, бо світові ціни підскочили вгору через російську військову агресію, а, по-друге, відчутний дефіцит продуктів.

Завдяки домовленостям про відкриття зернових коридорів, вдалося відновити експорт українського зерна Чорним морем. До прикладу, з портів «Чорноморськ», «Одеса» та «Південний» вийшли 5 суден. На борту цих суден було 90 тис. тонн української агропродукції. Загалом з українських портів вийшли 113 суден з продуктами агропромислового комплексу, яка була направлена до країн Європи, Азії та Африки.

В умовах жорсткої війни українська економіка ввійшла в «шокову кому», проте країні вдалося провести посівну кампанію, перезапустити логістичні сполучення через західний кордон, відновити частину ланцюгів постачань та виробництво, здійснити релокацію бізнесу із зони бойових дій у безпечніші регіони країни.

За попередньою оцінкою МВФ, економіка України через війну скоротиться приблизно на 45%, оскільки війна підірвала українську промисловість, призвела до руйнування інфраструктури та різкого скорочення населення. Стосовно негативної демографічної ситуації, то за даними Державної прикордонної служби України, протягом неповних 4 місяців 2022 року з України виїхали понад 5,2 млн українців за кордон, 7 млн людей стали внутрішніми переселенцями. В цілому ж, через повномасштабну війну роботу втратили близько 40% працівників. Міжнародне рейтингове агентство Moody's Investor Service понизило кредитний рейтинг України до третього рівня найнижчого, у зв'язку з війною та пов'язаними з нею ризиками.

Поступове відновлення України та її економіки можливе після закінчення війни. З одного боку, війна зруйнувала критичну інфраструктуру країни, з іншого боку, дає нові можливості для відновлення економіки в цілому та її стабільного зростання. Тільки спільними зусиллями зі світовими партнерами можливо розробити ефективний план по відновленню країни та продовжити реформи, розпочаті до війни.

Список використаних джерел

1. Дискусія «Пів року війни: в якому стані економіка?». URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/22/691671/>
2. З початку війни Україні вдалося експортувати лише 5,2 мільйона тонн зерна. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3523207-z-pocatku-vijni-ukraini-vdalosa-eksportuvati-lise-52-miljona-tonn-zerna.html>
3. Україна вимагає від РФ понад 300 мільярдів доларів репарацій. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-vimagae-vid-rosii-ponad-300-milardiv-dolariv-reparacij-za-vijnu/a-63069909>
4. Україна втратила через війну до 10 млн тонн потенційного врожаю. URL: <https://zaxid.net/news/>
5. Які підприємства найбільше постраждали від російських окупантів. Список активів. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/12/685601/>

УКРАЇНСЬКА ФІНАНСОВА СИСТЕМА В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Лапа Ігор

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Співак Валерій

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Глибока економічна та фінансова криза, спричинена повномасштабною війною росії проти України, матиме значні негативні та довгострокові наслідки для фінансового сектору. Однак, згідно зі Звітом про фінансову стабільність, опублікованим Національним банком України (НБУ) у червні 2022 року, банки успішно протистоять викликам війни завдяки значному запасу міцності, вчасному реагуванню НБУ та впровадженню реформам.

З огляду на очікувані масштаби фінансових ризиків та втрат капіталу банками, НБУ тимчасово перейшов до політики регуляторного пом'якшення. НБУ не вживатиме заходів впливу у разі порушення фінансовими установами вимог до адекватності капіталу через негативні наслідки війни. Водночас НБУ вимагає від банків та небанківських фінансових установ прозоро та достовірно відображати свій фінансовий стан. Це дозволить встановити реалістичний графік післявоєнного відновлення фінансового сектору.

Очікується, що в результаті війни ВВП України впаде більш ніж на третину, а інфляція значно зросте. Фінансування бюджетних потреб та поповнення міжнародних резервів НБУ стало можливим завдяки масштабній фінансовій допомозі від країн-партнерів. Водночас закриття зовнішніх боргових ринків не є проблемою для банків, які переважно фінансуються за рахунок внутрішніх джерел і не залежать від зовнішніх запозичень.

Банки довели свою операційну стабільність, майже безперервно здійснюючи щоденне обслуговування клієнтів у регіонах, де була забезпечена безпека працівників та клієнтів. З середини червня працювало близько 85% банківських відділень країни. Однак банки зазнали значних втрат від операційних ризиків через події, спричинені війною [2].

Наразі ліквідність банківського сектору не викликає занепокоєння, але банки повинні дотримуватися консервативного підходу і припускати, що ризик ліквідності все ще залишається.

У червні 2022 р. НБУ різко підвищив облікову ставку до 25%. Це спонукало банки підвищувати депозитні ставки, щоб збільшити привабливість гривневих заощаджень. Це має посилити стабільність банківського фінансування. Очікується, що дохідність облігацій внутрішньої державної позики також зростатиме. За оцінками експертів, стійкий ринковий попит на державні боргові цінні папери сприятиме подальшому зменшенню потреби в емісійному фінансуванні дефіциту бюджету [1].

Реальний сектор поступово оговтується від воєнного шоку, але значна частина підприємств ще не відновила свою діяльність. Попит на кредити з боку домогосподарств та бізнесу значно знизився під час війни, так само як і пропозиція банків при наданні нових кредитів. Зростає лише гривнєве корпоративне кредитування. Це зростання забезпечується переважно за рахунок програм державної підтримки.

Слабкий фінансовий стан бізнесу та населення стримуватиме активне банківське кредитування у післявоєнний період, тому державні програми часткової компенсації відсоткових ставок та часткового гарантування кредитів мають бути збережені. Відновлення сегменту беззаставного споживчого кредитування буде швидшим, але темпи не досягнуть довоєнного рівня. Іпотечне кредитування буде призупинено на деякий час. Відновити його можна буде лише через механізм державних програм підтримки.

НБУ очікує, що банки втратять щонайменше 20% свого кредитного портфеля в результаті кризи. І банки будуть використовувати свій капітал для покриття цих втрат. Запас капіталу до початку повномасштабної війни в Україні

значно перевищував мінімально необхідний рівень, тому українські банки мають високий запас міцності. Крім того, багато великих банків збережуть операційну ефективність і зможуть поповнити капітал після закінчення війни за рахунок отримання прибутку.

Небанківські фінансові установи виявилися менш підготовленими до воєнних викликів, ніж банки, і мали меншу здатність протистояти операційним ризикам. Однак у всіх сегментах небанківського фінансового ринку є компанії, які продовжують надавати якісні послуги.

НБУ дозволяє учасникам ринку відновлюватися, не вживаючи заходів впливу за низку порушень. Водночас небанківські фінансові установи мають мобілізувати власні ресурси для оздоровлення та зберігати прозорість у відображенні свого фінансового стану [3].

Отже, вирішення операційних викликів є життєво важливою передумовою для виконання основних функцій центрального банку.

Пріоритети політики НБУ залишаються незмінними - забезпечення цінової та фінансової цінова та фінансова стабільність. Це важлива основа для виживання у воєнний час, а потім швидкого відновлення у мирний час.

Для досягнення своїх цілей Національний банк має у своєму арсеналі комбінацію перевірених та ефективних інструментів (прив'язка до обмінного курсу та контроль за рухом капіталу), так і нетрадиційних (наприклад інструменти хеджування для домогосподарств).

Національний банк продовжує приводити нормативно-правову базу регулювання та нагляду за банківською системою у відповідність до стандартів ЄС, а також докладає всіх зусиль для приєднання до SEPA (Єдина зона платежів у євро).

Незважаючи на повномасштабне вторгнення та терористичні атаки росії, українська фінансова система та НБУ добре функціонують і підтримують військові зусилля.

Список використаних джерел

1. НБУ зберіг облікову ставку на рівні 25% і посилив конкуренцію банків за депозити населення. URL: <https://babel.ua/news/91641-nbu-zberig-oblikovu-stavku-na-rivni-25-ta-posiliv-konkurenciyu-bankiv-za-depoziti-naselennya>
2. Financial System of Ukraine in Wartime Setting. Are Banks Ready to Lend? URL: <https://case-ukraine.com.ua/en/publications/financial-system-of-ukraine-in-wartime-setting-are-banks-ready-to-lend/>
3. State regulation during wartime: how the NBU adjusted Ukraine's financial system in the hundred days to fit new conditions under martial law. URL: <https://voxukraine.org/en/state-regulation-during-wartime-how-the-nbu-adjusted-ukraine-s-financial-system-in-the-hundred-days-to-fit-new-conditions-under-martial-law/>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ЗМІН

Лісогор Лариса

доктор економічних наук, професор,

Національний інститут стратегічних досліджень

Чувардинський Владислав

аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,

Маріупольський державний університет

В умовах становлення глобалізованої економічної системи відбувається посилення структуривання світової економіки, що призводить до поглиблення міжнародного поділу праці. Процеси інтеграції світогосподарських зв'язків поширюються не лише на економічну, технологічну сфери, але й визначають специфіку розвитку міжнародного ринку праці. Міжнародний ринок праці поступово займає важливе місце в сучасних глобальних цивілізаційних процесах. Саме якість людських ресурсів, розвиненість ринку праці визначає місце країни у системі міжнародного розподілу праці, забезпечуючи підвищення конкурентоспроможності національних економік. Відповідно, це актуалізує необхідність дослідження проблем розвитку міжнародного та національних ринків праці в умовах глобалізації.

Посилення інформатизації суспільства, підвищення ролі інноваційних чинників розвитку в умовах глобалізації сприяє сегментації міжнародного ринку праці. Поступово відбувається пріоритезація сегменту кваліфікованої праці, який передбачає можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення дистанційної зайнятості (без територіального переміщення). Особливої актуальності дистанційна зайнятість набула в період пандемії COVID-19, коли можливості стандартної зайнятості було значно обмежено. За цих умов значно поширилися можливості

застосування дистанційної зайнятості, що сприяло пошуку та залученню кваліфікованої робочої сили за межами країни роботодавця, без необхідності територіального переміщення.

Водночас, розвиток сегменту некваліфікованої робочої сили також відбувається під впливом глобальних процесів, що проявляється через посилення міграційних процесів. Некваліфікована робоча сила (зосереджена, передусім, у країнах з недостатньо високим рівнем економічного розвитку) може використовуватися в якості ресурсу зайнятості у секторах економіки з невисоким вмістом валової доданої вартості. Відповідно, саме збільшення міграційних потоків з цих країн може у певній мірі збалансувати попит та пропозицію у даних секторах економіки.

Аналізуючи вплив глобалізації на розвиток міжнародного та національних ринків праці, С.П. Калініна відзначає, що він проявляється через: модернізацію структури зайнятості (у напрямку збільшення сфери послуг); необхідність компенсаторної нетто-імміграції в розвинених країнах; підвищення вимог до якості робочої сили; інтенсифікація процесів міжкраїнових переміщень робочої сили для отримання більш високих доходів; поляризація у доходах працівників різних рівнів кваліфікації [1, с. 71]. Разом з тим, серед головних чинників, що впливають на інтенсивність міграційних відтоків з економічно менш розвинених країн, К.М. Тарасенко виокремлює:

- 1) економічну нестабільність у цих країнах;
- 2) значну міжкраїнову диференціацію в умовах життя та доходів;
- 3) обмежені перспективи професійного зростання у цих країнах;
- 4) відсутність безпеки громадян [2].

Саме загрози особистій безпеці населення України з початком повномасштабної агресії росії проти України спровокували одну з наймасштабніших хвиль міграції у Європі після другої світової війни. Відповідно до даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 17 січня 2023 р. за кордоном перебувало майже 7,98 млн. українських біженців за кордоном, тоді як у межах країни було зафіксовано майже 4,9 млн. внутрішньо переміщених осіб [3]. Це свідчить про значне посилення такого

чинника впливу на інтенсивність міграційних потоків як відсутність особистої безпеки. Відповідно, це суттєво впливає на розвиток ринку праці України, обумовлюючи загострення проблем, пов'язаних з формуванням пропозиції робочої сили.

Згідно даним опитування біженців, проведеного Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців протягом травня-листопада 2022 р., майже 85% респондентів становили жінки. При цьому вікова структура біженців, які перебували в Болгарії, Угорщині, Республіці Молдова, Польщі, Румунії та Словаччині, належала до вікових груп 35-59 років (47%), 18-34 років (25%) [4]. Міграційний відтік представників найбільш продуктивних вікових груп населення суттєво впливатиме на розвиток українського ринку праці, загострюючи проблему відтворення пропозиції робочої сили (за віком).

Не менш серйозною проблемою є превалювання в освітній структурі респондентів частки населення з вищою (47%), професійно-технічною (20%) та повною середньою освітою (20%) [4]. Це загострює ризики відтоку кваліфікованої робочої сили з країни, що обмежуватиме можливості покращення якості робочої сили України у перспективі.

Загалом, значний відтік жінок працездатного віку та дітей може суттєво загострити проблеми розвитку ринку праці України у перспективі. Передусім, ці проблеми можуть загостритися в результаті посилення адаптованості біженців до життя за кордоном, прагнення батьків продовжити освіту дітей у країні тимчасового перебування для їх подальшого працевлаштування. За даними опитування Info Sapiens, проведеного на замовлення Центру економічних стратегій, спостерігався наступний розподіл опитаних біженців за статусом поточної зайнятості (рис. 1).

Зокрема, частка опитаних біженців які продовжували дистанційно працювати на українські компанії, залишалася невисокою (9%), тоді як частка тих, хто влаштувалися на повний / неповний робочий день у країні перебування, становила, відповідно, 12% та 20%. Натомість, частка тих, хто шукає роботу, складала 26%. Загалом, це свідчить про збереження тенденції серед біженців,

які перебувають у країнах тимчасового перебування, шукати роботу на повний чи неповний робочий день або використовувати інші варіанти.

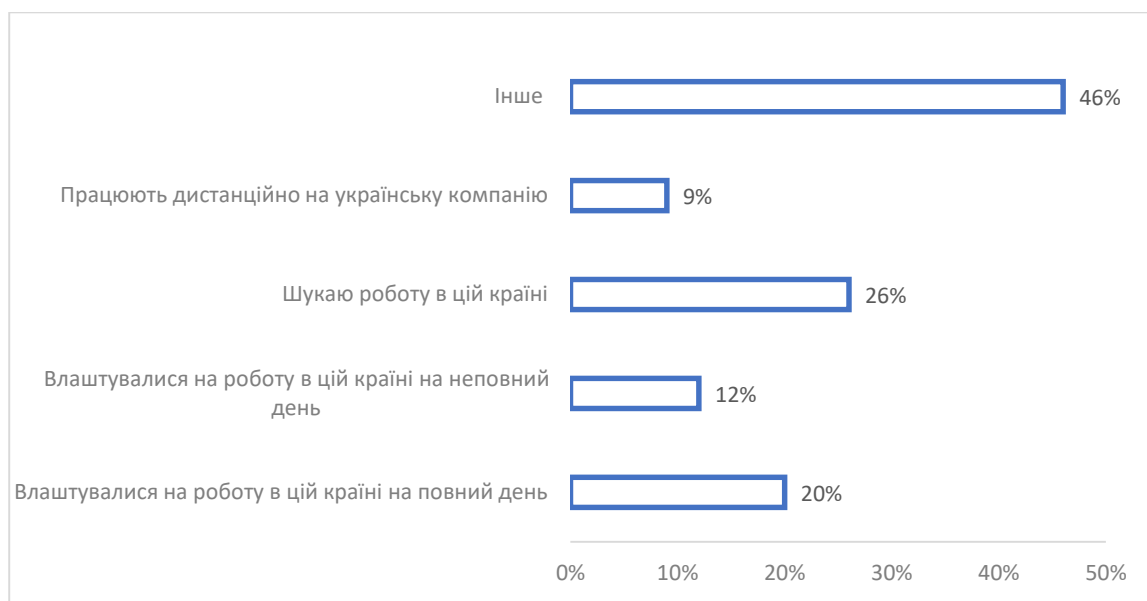

Рис. 1. Оцінка поточного статусу зайнятості біженців, % від загальної кількості респондентів

Джерело: [5]

Загалом, існують значні ризики переходу у стан невизначеності намірів біженців щодо повернення в країну та подальшого працевлаштування. Відповідно, для мінімізації цих ризиків необхідно посилення мотивації біженців до повернення, сприяння збереженню родинних, економічних та професійних зв'язків з країною.

Для підвищення ефективності вирішення проблем розвитку українського ринку праці, які виникли в умовах сучасних глобальних змін і військової агресії росії, необхідно:

- сприяння створенню робочих місць в Україні за рахунок залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, стимулювання розвитку найбільш конкурентоспроможних секторів економіки;
- налагодження співпраці з країнами ЄС та країнами-партнерами, стосовно можливостей полегшення процедур міжкраїнового переміщення (у разі результативного працевлаштування);
- сприяння у пошуку робочого місця, в залежності від кваліфікацій та навичок працівника, а також розміщення внутрішньо переміщених осіб у

- новостворених приміських містечках, поряд з рекреаційними зонами відпочинку, у більш безпечних регіонах України;
- створення умов для професійної перепідготовки та перекваліфікації працівників з різних секторів економіки України (для сприяння підвищення їх конкурентоспроможності як на національному, так і міжнародному ринку праці).

Список використаних джерел

1. Калініна С. П., Коровчук Ю. І., Кушнарєнко О.П. Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації: міграційний дискурс. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2018. Випуск 35, С. 69-76.
2. Тарасенко К. М. Місце України в системі міжнародного ринку праці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Випуск 10, частина 2, С. 109-113. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12232>
3. Ukraine Refugee Situation // UNHCR. Operational Data Portal. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Profiles, Needs & Intentions of Refugees from Ukraine // Regional protection profiling & monitoring factsheet. UNHCR. December 2022. URL: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2084454/Regional+Ukraine+Protection+Profiling+Factsheet+2022.pdf>
5. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Дослідження Центру економічної стратегії. Г. Вишлінський, Д. Михайлишина, М. Самойлюк, М. Томіліна. 2023. URL: <https://ces.org.ua/who-are-ukrainian-refugee-research>

АКТИВІЗАЦІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МАШИНОБУДІВНУ ГАЛУЗЬ УКРАЇНИ

Мазниченко Денис

*студент, Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Грінько Ірина

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Розвиток машинобудівної галузі України залежить від наявності фінансових ресурсів та ефективності державної та регіональної політики. На даному етапі економічного розвитку країни влада стоїть перед необхідністю створення політичного та економічного клімату, який би забезпечив довіру до нашої держави не лише українських, а й іноземних підприємців та сприяв би залученню іноземних інвестицій та іноземного досвіду для подальшого ефективного розвитку машинобудівної галузі. Іноземні інвестиції – це як додатковий капітал залучений у машинобудування, так і джерело для впровадження інновацій та нових технологій.

Відбудова економіки України, і особливо у поствоєнний період потребує активізації залучення прямих іноземних інвестицій в усі галузі економіки, у тому числі в машинобудування, що сприятиме налагодженню і розширенню зовнішньоекономічних зв'язків з іншими країнами світу та відкритості економіки України.

За наявними оцінками, сьогодні Україна потребує близько 40 млрд доларів іноземних інвестицій для своєї економіки, а фактично отримала (станом на початок 2023 року) лише 4 194 млн доларів, тобто 85 доларів на душу населення.

Варто зазначити, що на географічну структуру іноземних інвестицій в Україну впливають дві взаємопов'язані групи факторів. З одного боку, його розвиток визначається глибиною зовнішньоекономічних зв'язків із традиційними партнерами, з іншого – необхідністю диверсифікації, насамперед міжнародних інвестицій.

У світі найшвидшими темпами зростає торгівля машинами для виробництва паперу, інструментами для роботи з пластиком і мінералами. Серед цих найбільш швидкозростаючих продуктів в 2019 р. Україна зайняла 27 місце в світі з експорту машин HS8437 для очищення, сортування або калібрування насіння, зерна або сушених зернобобових культур. Зауважимо, що Україна імпортує значні обсяги промислового устаткування з країн таких як Швейцарія й Італія. Зі Швейцарії приблизно 2/3 обсягу в 2019 р. склали преси для виробництва деревостружкових або деревоволокнистих будівельних плит з дерева або інших деревних матеріалів [1].

Загальний обсяг імпорту важкого машинобудування в Україні складає 3,1 млрд доларів США. Із ТОП-5 імпортованих товарів за обсягом (більшість з яких відносяться до підсектору виробництва двигунів, турбін і передачі енергії), локалізація може бути розглянута для пристроїв для труб, статичних перетворювачів та інших товарів, які мають високий потенціал для експорту в країни ЄС. Крім того, можлива локалізація осей і коліс залізничного рухомого складу і складання рухомого складу і локомотивів – але виключно за наявності постійного внутрішнього попиту на оновлення або поповнення парку залізничних та трамвайних вагонів як в Україні, так і в сусідніх країнах. Можливості для локалізації можуть полягати у включенні українських компаній в ланцюжок доданої вартості глобальних виробників обладнання.

Загальний обсяг імпорту продукції важкого машинобудування в 2019-2021 рр. зростав із CAGR 22%. Однак в основному це було пов'язано з разовими закупівлями. Наприклад, імпорт обладнання для відновлювальної енергетики (вітряних генераторів та їх частин) зростав через привабливі тарифи на генерацію відновлюваної енергії [1]. Серед важкого машинобудування найбільший сегмент з точки зору вартості імпорту – це двигуни, турбіни та

обладнання для передачі енергії, які становлять майже 75% імпорту продукції важкого машинобудування ЄС-28. Інші три підсектори (металообробне обладнання, залізничний рухомий склад, будівництво кораблів і човнів) складають набагато менші частки. У всіх підсекторах спостерігалось збільшення обсягів імпорту до того моменту, коли обмеження COVID-19 знизили рівень бізнес-активності. Серед товарів з найбільшою часткою Китаю в імпорті ЄС є як товари зі значним потенціалом для ніаршорінгу (статичні перетворювачі), так і товари китайської ніші (невеликі трансформатори або постійні магніти) [1].

Ефективна господарська діяльність окремих підприємств і всього машинобудування здійснюється за рахунок нагляду за інвестиційною діяльністю в державному та недержавному секторах. Вибір відповідних форм і методів регулювання діяльності суб'єктів господарювання у сфері машинобудування забезпечить реалізацію активної інвестиційної політики та ефективну корпоративну господарську діяльність [2].

Інвестиції в машинобудування пов'язані з певними ризиками. Коли іноземні інвестори інвестують в інші країни, вони спочатку виходять з концепції безпеки, а потім розраховують майбутні прибутки. Тому питання ризику та прибутку є одним із основних напрямів іноземного інвестування. Оцінюючи ефективність інвестиційного проєкту, українські підприємці та іноземні інвестори повинні враховувати ризики та умови невизначеності. При прийнятті рішення про створення та реалізацію конкретного інвестиційного проєкту необхідно визначити фактори ризику на кожному етапі реалізації проєкту, виявити потенційні зони ризику, визначити заходи щодо уникнення інвестиційних ризиків.

Постійні зміни в інвестиційному законодавстві України змушують іноземних інвесторів приділяти особливу увагу розвитку режиму захисту своїх інвестицій. Вирішенню цих проблем допоможе налагоджена система гарантій іноземних інвестицій у машинобудування, включаючи державні та недержавні гарантії. Національне законодавство та міжнародні (двосторонні) договори передбачають державні гарантії для іноземних інвесторів. Аналіз національних

систем гарантій свідчить про нестабільність національного законодавства у сфері інвестиційних гарантій та виявляє переваги міжнародних (двосторонніх) угод [3].

Недержавний андеррайтинг іноземних інвестицій у машинобудування передбачає можливість залучення в якості гарантів українських та іноземних банків, страхових компаній та інших спеціалізованих установ. Тому необхідно звернути увагу на створення професійними інституціями, такими як банки та страхування, ефективних механізмів недержавного гарантування іноземного інвестування, що може стати одним із інструментів прискорення процесу міжнародної інтеграції України та покращити її інвестиційну привабливість.

Необхідно визначити вимоги до інвесторів для отримання додаткових пільг. Основною вимогою до іноземних інвесторів має бути встановлений розмір для іноземних інвестицій – у світовому масштабі середня сума інвестицій становить 100 000 – 500 000 тис. дол. [4]. У США цензова частка у власності об'єктів інвестування становить 20%, в Україні – 10%. Держава також встановлює мінімальні розміри інвестицій для іноземних інвесторів, які бажають вкласти кошти в інвестиційні проєкти, що реалізуються в спеціальних економічних зонах (вільних). В Україні сума становить не менше 500 тис. дол.

Залучення прямих іноземних інвестицій в машинобудівну галузь України може бути активізоване за допомогою наступних заходів зазначених нижче.

- 1) Створення сприятливих умов для інвесторів. Уряд України може пропонувати інвесторам різноманітні податкові пільги та зниження податкового тягаря на певний період, щоб привернути їхню увагу.
- 2) Підвищення рівня конкурентоспроможності виробництва в Україні. Машинобудівна галузь може збільшити ефективність виробництва за допомогою модернізації технологій та підвищення кваліфікації робочої сили.
- 3) Залучення іноземних експертів та формування команд міжнародних експертів для вибору доцільних проєктів з впровадження інноваційних машинобудівних технологій чи установок у виробництво. Відомі

міжнародні компанії можуть бути запрошені для співпраці з українськими машинобудівними компаніями для обміну досвідом та технологіями.

- 4) Розвиток інфраструктури. Наявність зручного транспортного сполучення, доступної енергетичної мережі та інших необхідних інфраструктурних об'єктів може зробити інвестиції більш привабливими для іноземних інвесторів.
- 5) Проведення маркетингових заходів. Важливо просувати машинобудівну галузь України на міжнародному ринку та привертати увагу до переваг і можливостей, які пропонує Україна як країна-виробник.

Також для активізації залучення прямих іноземних інвестицій у машинобудівну галузь України є вагомим – це визначення з: 1) напрямком інвестицій – машинобудування; 2) цілями інвестування – метою іноземного інвестування має бути створення нових можливостей зайнятості, впровадження новітніх технологій, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, збільшення кількості високоякісних товарів, конкурентоспроможних на зовнішніх ринках, створення сучасної виробничої, транспортної та ринкової інфраструктури; 3) виробничими вимогами – під час виробничого процесу іноземні інвестори повинні: орієнтуватися на найбільш раціональне використання сировинної бази України, сприяти зниженню енерговитрат на одиницю продукції, створювати екологічно безпечні умови проживання суспільства.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
2. Олембовська В. В. Деретулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2009. С. 83–84.

3. Мингалов Н. Н. Аналіз іноземної інвестиційної діяльності. *Проблеми сучасної економіки*. 2009. С. 53–57.
4. Берзон Я. М. Формування інвестиційного клімату в економіці. *Економіка*. 2011. С. 104–105.

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТНОГО КАНАЛУ ТРАНСМІСІЙНОГО МЕХАНІЗМУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Макогін Зоряна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної безпеки та стратегічних студій,
Львівський національний університет ім. Івана Франка*

Атаманчук Зорина

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет ім. Василя Стуса*

Механізм монетарної трансмісії, за допомогою якого монетарна політика регулює реальний сектор економіки, останніми роками активно обговорювався в економічному середовищі більшості країн світу. Здебільшого для вивчення трансмісійного механізму монетарної політики економіка розглядається в цілому, при цьому не береться до уваги неоднорідність її структури, що може обумовлювати нерівномірне сприйняття монетарних імпульсів різними секторами економіки та, відповідно, відмінну реакцію на них. Гетерогенність впливу монетарної політики є досить важливою, адже, на думку вчених, може пояснювати різницю в монетарних трансмісіях країн навіть більшою мірою, ніж специфічні для країн чинники.

Економіст Р. Вуландарі виділяє два канали впливу монетарної політики на економіку – грошовий канал реального сектору економіки (або канал процентної ставки) і кредитний канал [1, с. 560].

Кредитний канал – це процес, за допомогою якого монетарна політика впливає на економічні змінні через кредит. Монетарна політика може поширюватись через три основні активи: гроші, державні цінні папери та позики. Як зазначалося, кредитний канал можна розділити на два під канали. За

допомогою каналу банківського кредитування монетарна політика впливає на пропозицію банківських кредитів. У літературі виділяють три фактори, від яких залежить реакція банків на монетарні шоки: ліквідність банку, розмір активів та капіталізація банків. Канал банківського кредитування діє ефективно, коли кредитування фірм залежить від банківських позик. На думку Кашяпа та Штейна, він є більш ефективним у малих, менш ліквідних та капіталізованих банках чи фірмах. Це спричинене тим, що мало ліквідні та малі банки мають обмежений доступ до зовнішнього фінансування [2].

Сутність кредитного каналу полягає у використанні центральним банком інших, ніж зміна процентних ставок механізмів впливу на рівень кредитування економіки. Цей канал є актуальним на етапі розвитку економіки, оскільки передбачає зростання рівня доступу до фінансових ресурсів реального сектора економіки. Основним інструментом вважається рівень грошової бази, що регулюється центральним банком [3, с. 120]. Використання кредитного каналу монетарного трансмісійного механізму та вдосконалення методів управління ним є одними з важливих напрямів реалізації монетарної політики центрального банку. Функціонування цього каналу покликане сприяти реалізації основних цілей центрального банку щодо підтримки економічного зростання шляхом передачі монетарних імпульсів від центрального банку до кредитного ринку й реального сектору економіки.

Кредитний канал трансмісійного механізму складається з двох компонент: 1) каналу банківського кредитування (bank lending channel) та 2) балансового каналу (balance sheet channel) (рис. 1).

Рис. 1. Особливості кредитного каналу трансмісійного механізму

Джерело: [2]

Кредитний канал трансмісійного механізму доводить важливість ролі банків в економіці. На думку К. Скуттнера та П. Моссера, це надзвичайно актуально для країн, що розвиваються, де більшість інвесторів можуть фінансувати різноманітні проекти лише за рахунок позик [4]. Загалом, дослідження практики використання системи каналів монетарної трансмісії грошово-кредитної політики свідчить про відсутність універсального методичного підходу до реалізації управлінської політики провідних центральних банків (табл. 1).

Таблиця 1.

Канали трансмісійного механізму грошово-кредитної політики

Центральний банк	Канал валютного курсу	Канал заміщення	Канал кредитування	Канал доходів	Канал добробуту
Національний банк Бельгії	+	*	+	*	+
Німецький Бундесбанк	+	+	+	+	-
Банк Греції	+	+	+	-	-
Банк Іспанії	+	+	*	+	-
Банк Франції	+	+	*	+	-
Центральний банк Ірландії	+	+	*	-	+
Банк Італії	+	+	+	+	+
Центральний банк Люксембургу	+	+	+	-	+
Банк Нідерландів	+	+	+	*	*
Центральний банк Австрії	+	+	+	+	*
Банк Португалії	+	+	+	+	-
Банк Фінляндії	+	+	+	+	*
Європейський центральний банк	+	+	+	+	+

Джерело: [5, с. 105]

Отже, канал кредитування найбільш активно застосовують Національний банк Бельгії, Німецький Бундесбанк, Банк Греції, Банк Італії, Центральний банк Люксембургу, Банк Нідерландів, Центральний банк Австрії, Банк Португалії, Банк Фінляндії та Європейський центральний банк.

Експансійна монетарна політика може призвести до покращення банківських балансів двома способами: по-перше, нижчі короткострокові процентні ставки, як правило, збільшують чисту процентну маржу, а отже, призводять до підвищення прибутку банку, що з часом веде до покращення банківського балансу; по-друге, експансійна грошово-кредитна політика

спричиняє підвищення цін на активи та призводить до зростання банківського капіталу. У каналі банківського капіталу експансійна грошово-кредитна політика стимулює банківський капітал, кредитування, і, отже, сукупний попит, дозволяючи залежним від банку позичальникам витратити більше кредитних ресурсів [6, с. 51].

Монетарна політика впливає на баланси фірм кількома способами. Оскільки рестрикційна грошово-кредитна політика призводить до зниження цін на активи, передусім на акції, це зменшує чистий капітал фірм, а тому жорстка грошово-кредитна політика призводить до скорочення обсягів кредитування та сукупного попиту. Ще один спосіб полягає в тому, що підвищення процентних ставок призводить до збільшення платежів по кредитах, а це зменшує обсяги грошової маси. З меншим грошовим потоком фірма втрачає кошти на внутрішньому балансі і повинна залучати їх ззовні, а це підвищує вартість капіталу та призводить до зменшення обсягів кредитування та інвестиційно-економічної діяльності. Крім того, балансовий канал також суттєво впливає на домогосподарства. Наприклад, підвищення цін на житло призводить до збільшення потенційної застави для власника житла, що може покращити умови кредиту. Іншими словами, вища ціна на будинок може знизити премію зовнішнього фінансування або послабити обмеження на кредит.

Іншою важливою ланкою функціонування кредитного ринку є покращення інформаційних технологій та збільшення кількості установ, які надають кредити. Особливо важливим у цьому плані є поширення сек'юритизації, трансформації та інших неліквідних фінансових активів (таких як житлові іпотечні кредити, автокредити, кредити для малого бізнесу та дебіторська заборгованість за кредитними картками). Сек'юритизація сприяє зменшенню так званої "тіньової" банківської системи, в якій банківське кредитування було замінено кредитуванням через ринок цінних паперів. Зростання "тіньового" банківського бізнесу мало такі негативні наслідки: по-перше, дозволяло позичальникам отримувати гроші в обхід банків – результатом стало скорочення частки кредитів, які надавали банки. По-друге, сприяло доступу до кредитів значної кількості населення ("демократизація кредиту"), що призвело

до значно легшого доступу до кредиту осіб, які не в змозі були потім його виплачувати, а, відповідно, збільшувало кількість непрацюючих кредитів (NPL).

Таким чином, кредитний канал трансмісійного механізму монетарної політики відіграє важливу роль у активізації ділової активності. За допомогою кредитного каналу активізується економічна активність суб'єктів господарської діяльності, що у підсумку призводить до зростання ВВП будь-якої держави.

Список використаних джерел

1. Wulandari R. Do Credit Channel and Interest Rate Channel Play Important Role in Monetary Transmission Mechanism in Indonesia?: A Structural Vector Autoregression Model // *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2012. № 65. P. 557 – 563.
2. Kashyap A. K., Stein J. C. What do a million observations on banks say about the transmission of monetary policy? *American Economic Review*. 2000. URL: <https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.90.3.407>
3. Дадашова П. А. Процентний та кредитний канали трансмісійного механізму в макроекономічному середовищі України // *Економіка і прогнозування*. 2016. № 3. С. 119-136.
4. Skuttner K. N., Mosser P. The Monetary Transmission Mechanism: Some Answers and Further Questions // *FRBNY Economic Policy Review*. Federal Reserve Bank of New York. URL: <https://www.newyorkfed.org/medialibrary/media.pdf>
5. Примостка О. О. Трансмісійний механізм: методологічні підходи // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 19. С. 104-107.
6. Boivin J., Kiley M., Mishkin F. How has the monetary transmission mechanism evolved over time? // *National bureau of economic research. Working Paper*. 2010. No. 15879. P. 1-90.

РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ У ЗАЛУЧЕННІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Савчук Марк

студент 4-го курсу

спеціальність – Політологія,

Львівський Національний університет імені І.Франка

Сьогодні світова економіка розвивається у межах мегатрендів глобалізації, інформатизації, інтелектуалізації, соціалізації та фінансіалізації. Людство швидко використовує запас природних ресурсів та знаходиться у вирії масштабних соціополітичних перетворень. Україна не є державою, що входить до «золотого мільярду», тож нам необхідна стратегія економічного розвитку, яка дозволить відновити післявоєнну територію та розбудувати розвинену, сучасну економіку, що буде підлаштована до викликів сучасності. Однією з найважливіших умов економічного розвитку є залучення інвестицій [1]. Реформа децентралізації, що підвищила статус місцевої влади в політичній системі України, має високу підтримку серед населення та продемонструвала свою ефективність. Відтак, в контексті постановки задачі залучення міжнародних інвестицій місцева влада володіє достатнім інструментарієм для створення привабливого інвестиційного клімату в окремій субнаціональній одиниці.

Позитивним прикладом для аналізу може слугувати Іспанія, яка за достатньо короткий термін перетворилася на одну з найбільш децентралізованих країн світу. Якісна координація дій національної та субнаціональної влади пішла на користь для підвищення рівня міжнародних інвестицій в різні частини країни. Іспанія проводить політику співпраці центральної влади із місцевої для утворення позитивного іміджу в очах у міжнародного бізнесу, якому надається різноманітна інформація, щодо переваг вкладення коштів у конкретні галузі економік та сильні сторони різних адміністративно-територіальних одиниць. Як і в Україні, право реєстрації

бізнесу, збір податків та регуляція роботи працівників, знаходяться в компетенції центрального уряду, проте земельний, екологічний, комунальний та інші аспекти перебувають в руках місцевої влади, які зацікавлені в залученні якомога більших коштів у свою локальну економіку в рамках конкуренції з іншими субнаціональними одиницями [2, с. 8-13].

В реаліях України, понівеченою російським вторгненням, з різним ступенем пошкодження регіональних економічних систем та відчуттям небезпеки вкладення коштів міжнародними партнерами, грамотно вибудована робота місцевої влади здатна пришвидшити процес відновлення державної господарки. До прикладу, мер Львова А. Садовий, що бере участі у міжнародних економічних форумах де пропагує необхідність усебічної підтримки України, вже під час повномасштабної війни, або мер Києва В. Кличко, який відвідуючи Всесвітній економічний форум в Давосі обговорює із партнерами повоєнне відновлення нашої держави [3,4].

Ключовою проблемою українських еліт та викликом, що не зникла навіть в період повномасштабного вторгнення є політичні амбіції та авантюризм в тому числі серед регіональних політиків, негативний ефект якої підсилюється засиллям корупції в державному апараті. Прикладом, може слугувати скандал навколо Владислава Атрошенко, що обіймав посаду мера Чернігова. Політик із неоднозначною репутацією та низкою корупційних скандалів проводив інформаційні кампанії з розповсюдження відомостей про його конфронтацію із центральною владою, зокрема Президентом України [5]. Висвітлення усіх політичних сутичок несло репутаційні збитки для Чернігова та України в цілому, оскільки демонструвало інституційну хиткість та конфліктогенність вітчизняної політичної системи, яка мусить виконувати функцію гаранту безпеки фінансових вкладень та приваблювати, а не відштовхувати міжнародні інвестиції. Втім, саме такий стиль поведінки Атрошенко можна пояснити його незацікавленістю в залученні міжнародного бізнесу в Чернігів, оскільки екс-регіонал особисто володіє значною часткою міського капіталу, в нього відсутній запит на стимулювання вільного ринку із високою конкуренцією [6].

З огляду на проаналізований приклад зрозуміло, що тільки розбудова демократії з обмеженням індивідуальних факторів у здійсненні політиків та створення надійних інститутів забезпечення прав власності в Україні здатна розв'язати проблему незацікавленості місцевих «васалів» у розвитку локальної економіки. Політична ініціатива і право здійснення заходів у цьому напрямку належить центральній владі, тож вітчизняній політичній системі необхідна ще низка реформ з розбудови місцевої демократії, додатковим стимулом «знизу» для якої здатна стати сама місцева влада. Виключно, в межах співпраці цих двох вимірів політики, ми здатні створити якісний інвестиційний клімат, тобто зробити Україну привабливою та безпечною для вкладення грошей, подолавши усі виклики сучасного стану речей.

Знову звертаючись до іспанського випадку, можна надихнутися їх синергією діяльності національного та субнаціональних урядів та сформувати перспективу розвитку в цьому напрямку. Приміром може слугувати «ICEX Spain Trade and Investment», спеціалізована державна корпорація утворена у 1982 році, місія якої полягає у сприянні інтернаціоналізації іспанських компаній та навпаки залучення іноземних інвестицій. Цей орган у 2007 році розробив інноваційне програмне забезпечення, в межах якого міжнародний бізнес та зацікавлені групи можуть зв'язатися із представниками місцевої влади. Платформа стала основним інструментом артикуляції таких зв'язків та все більше актуалізується щороку. Вона дозволяє спільно керувати інвестиціями всередині країни, допомагає із забезпеченням менеджменту та обміну інформацією. Тобто, держава створила сучасний майданчик для зв'язку міжнародного бізнесу та місцевої влади. Інвестори поширюють на ній свої пропозиції та отримують заявки від різних громад, щодо потенційних місць розташування майбутнього проєкту. Система побудована таким чином, що бізнес економить на трансакційних витратах, а оптимальне місце вкладення інвестицій, самостійно його знаходить [2].

Підсумовуючи варто зазначити, що місцева влада може зіграти важливу роль у залученні міжнародних інвестицій. Україна може рівнятися на кращі Європейські приклади, у контексті розбудови демократії та інститутів задля

забезпечення привабливого інвестиційного клімату. Нам необхідна злагоджена співпраця на різних рівнях державного управління, задля утворення оптимальної економічної та політичної системи, в межах яких Україна матиме великі перспективи у розвитку та післявоєнній відбудові. Для того, щоб зайняти гідне місце в сім'ї Європейських країн, слід об'єднати зусилля національної та субнаціональних владних органів, створити імідж країни, яка здатна адаптуватися до сучасних глобалізаційних трендів та впоратися із конкуренцією за кожен пенні інвестицій на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Радзієвська С. Глобальні економічні процеси та Україна / Світлана Радзієвська. // МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА. 2014. №1. С. 80–104.
2. National-Subnational Coordination for Investment Attraction: The Case of Spain [Електронний ресурс] // 1 International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 2021. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/503651614752434734/pdf/National-Subnational-Coordination-for-Investment-Attraction-The-Case-of-Spain.pdf>
3. Андрій Садовий виступив на найбільшому економічному форумі Польщі [Електронний ресурс] // Львівська міська рада. 2022. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/public-sector/293016-andrii-sadovyi-vystupyv-na-naibilshomu-ekonomichnomu-forumi-polshchi>
4. Віталій Кличко в Давосі: Сьогодні ми говоримо тут про те, як Україні перемогти та про повоєнне відновлення [Електронний ресурс] // Офіційний портал Києва. 2023. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/vitaliy_klichko_v_davosi_sogodni_mi_govorimo_tut_pro_te_yak_ukrani_peremogti_ta_pro_povoyenne_vidnovlennya/

5. Атрошенко назвав його недопуск за кордон дискредитацією України та Зеленського [Електронний ресурс] // Інтерфакс-Україна. 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/841425.html>
6. Атрошенко Владислав Анатолійович [Електронний ресурс] // Рух ЧЕСНО. 2022. URL: <https://www.chesno.org/politician/11/>

ОСНОВНІ СЕГМЕНТИ ГЛОБАЛЬНОГО ФАРМАЦЕВТИЧНОГО РИНКУ

Травіна Ольга

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Однією з особливостей сучасного глобального фармацевтичного ринку є його сегментація, яка спричинена специфікою його діяльності та специфікою продукції, що на ньому виробляється і реалізується.

Світовий фармацевтичний ринок є великим за обсягом і за результатами 2021 року оцінювався в 1 062,7 млрд євро (1 256,9 млрд дол. США) за цінами франко-завод. Зокрема великою є частка витрат на створення інноваційних препаратів, проведення клінічних досліджень і доведення їх до споживачів. Лідируючі позиції у цьому напрямі займають США, Європа та Японія, на які припадає 90% інвестицій. Решта (близько 10%) – на інші країни [1], які також протягом багатьох років були лідерами за кількістю суб'єктів, що здійснюють діяльність на глобальному фармацевтичному ринку. Країни з економікою, що розвивається, в основному зосереджуються на виробництві дженериків (англ. generic), які є непатентованим відтворенням оригінальних препаратів і можуть мати певні відмінності за складом допоміжних речовин, підтримуючи таким чином свої фармацевтичні галузі.

За рівнем розвитку та регіональним розподілом на світовому фармацевтичному ринку вбачаються наступні сегменти та групи країн:

1. Високорозвинені ринки таких країн як Японія, США, Німеччина, Франція, Швейцарія.
2. Розвинені ринки, до яких відносять Ізраїль, Італію, Португалію.
3. Ринки Китаю, Індії, Бразилії, Туреччини, що стрімко розвиваються.
4. Найменш розвинуті ринки країн тропічної Африки та Індонезії.

Головними фармацевтичними регіонами планети вже тривалий час залишаються:

1. Північноамериканський ринок США та Канади (найбільший ринок у світі з часткою 49,1%).
2. Європа та Японія, на які припадає понад 60% світового виробництва лікарських засобів.

Основною причиною саме такої географічної структури можна пояснити високою рентабельністю фармацевтичного виробництва та фінансовими можливостями цих країн вкладати значні кошти у фармацевтичну індустрію, що забезпечило формування розвиненого фармацевтичного ринку.

Тривалий час лідерами глобального фармацевтичного ринку за основними показниками його діяльності виступають наступні країни:

1. Лідер з обсягів продажу – Сполучені Штати Америки.
2. Лідер із експорту фармацевтичної продукції – Німеччина.
3. Лідер імпорту фармацевтичної продукції – Сполучені Штати Америки.
4. Лідерами за впливом на ціноутворення на світовому ринку є фармацевтичні ринки США, Німеччини, Швейцарії, Китаю, Індії та впливом на обсяги споживання – ринки США, Франції та Бельгії.

Відзначимо, що обсяги виплат за ліцензійними угодами від купівлі-продажу технології виготовлення лікарських засобів збільшуються в усіх країнах. Лідером у цій галузі є Франція. У той же час слід відзначити значну активність останніми роками в Південно-Східній Азії, особливо в Китаї, Індії та Туреччині, а також на фармацевтичних ринках Латиноамериканських країн, особливо Бразилії та Аргентині [2]. За умови збереження такої тенденції зазначені країни найближчим часом можуть перейти з низки аутсайдерів до лідерів фармацевтичного ринку.

Окремо слід наголосити, що світовий фармацевтичний ринок належить до олігополістичного типу ринку. Хоча світова фармацевтика утворює велику кількість компаній, її основу становить вузьке коло фармацевтичних гігантів – на ньому надзвичайно великий вплив має кілька великих гравців – виробників лікарських засобів, об'єднаних в умовний картель під назвою «Big Pharma». На даному ринку існує десять найбільших компаній, які залишаються незмінними лідерами фармацевтичної індустрії протягом тривалого часу, маючи ринкову

частку, що в сукупності перевищує третину всього світового ринку фармацевтичних препаратів [3].

Внесок у загальносвітові продажі лікарських препаратів та вакцин 20 найбільших фармацевтичних компаній планети становить близько 47% по результатах 2021 року (по результатах 2004 року – 64%), а сукупний продаж групи «Топ-50» – 80%. «Велику фарму» відрізняють як вплив на світовий ринок у частині продажу, а й колосальні інвестиції у наукові дослідження, і навіть єдність тактичних і стратегічних цілей (схожість маркетингу з метою завоювання нових ринків і зміцнення позицій на колишніх). Водночас, безперечним є факт, що внаслідок стрімкого розвитку фармацевтичних ринків країн, що розвиваються, частка компаній - представників «Великої фарми» на глобальному фармацевтичному ринку постійно скорочується, хоча в абсолютних цифрах обсяги виробництва та реалізації ними фармацевтичної продукції постійно зростають .

По результатах 2021 року лідерами виробництва фармацевтичної продукції на світовому фармацевтичному ринку є наступні компанії [4]:

1. «Johnson & Johnson» - холдингова компанія, яка очолює понад 250 дочірніх підприємств, що розташовані у багатьох країнах. Основним напрямом є виробництво медикаментів та товарів санітарно-гігієнічного спрямування. Крім цього, під цим брендом виготовляється медичне обладнання, професійний інструментарій і витратні матеріали, призначені для медичних установ. Торгова марка виробляє безрецептурні препарати, косметичні засоби догляду за шкірою, ротовою порожниною, матеріали для перев'язки.

2. «Sinopharm» (pharmaceutical distribution segment) - заснована у 2003 році та спеціалізується на дистрибуції та логістиці фармацевтичної та медичної продукції китайських та міжнародних компаній, на роздрібних продажах ліків через мережу аптек, на дистрибуції та лізингу медичного обладнання, на виробництві фармацевтичної продукції, хімічних реагентів та лабораторних матеріалів [5].

3. «Pfizer» - штаб-квартира компанії знаходиться у Нью-Йорку. Компанія випускає препарати широкого кола споживачів. Випуск лікарських засобів здійснюється на виробничих потужностях, розташованих у 46 країнах.

4. «Roche Pharmaceuticals» (division of Roche Group) - провідний світовий виробник у сфері фармацевтики, а й діагностики. Компанія входить до Європейської Федерації медичної промисловості, що ще раз доводить найвищу якість продукції. Серед основних напрямів слід виділити випуск лікарських засобів у сфері онкології, трансплантології та вірусології. Діагностичне обладнання виробництва Roche є найбільш затребуваним у світі.

5. «AbbVie» - публічна біофармацевтична компанія, заснована у 2013 році. Вона постала як дочірня компанія Abbott Laboratories. Концентрує зусилля на розробці провідних видів терапії та інноваційних продуктів.

6. «Novartis». Компанія виробляє рецептурні, безрецептурні, генеричні, офтальмологічні та ветеринарні лікарські засоби. Під цим брендом виготовляється перелік рецептурних препаратів, які використовуються в таких областях, як трансплантологія, онкологія, імунологія. Саме на рідкісні лікарські засоби і припадає найбільший відсоток щорічного обігу.

7. «Bayer AG». Одна із найбільших фармацевтичних компаній світу. Основними регіонами діяльності є США, Німеччина, Китай та Бразилія.

8. «Merck». Компанія є однією із найстаріших фармацевтичних компаній, а також веде активну наукову діяльність із виготовлення нових лікарських засобів. Серед асортиментних рядів зустрічаються як рецептурні, так і нерецептурні медикаменти. Найбільшою затребуваністю користуються препарати, спрямовані на лікування діабету, зниження показників холестерину в крові та онкологічних захворювань.

9. «Glaxo Smith Kline». Основною сферою є виготовлення ліків, спрямованих на боротьбу з респіраторними захворюваннями, онкологією, вірусом імунодефіциту людини, діабетом та розладами психологічного характеру. Саме дані медикаменти формують більшу частину доходу.

10. «Bristol Myers Squibb» - виробляє рецептурні лікарські препарати та біологічні препарати в декількох терапевтичних областях, включаючи рак, вірус

імунодефіциту людини, серцево-судинні захворювання, діабет, гепатит, ревматоїдний артрит та психічні розлади.

Водночас, постійний динамічний розвиток сучасного глобального фармацевтичного ринку продовжує чинити вплив на його сегменти, спричиняючи утворення нових сегментів, а також зміни в існуючих.

Список використаних джерел

1. Котова О.В., Страхов И.А. Состояние фармацевтического рынка США // Политика, экономика, инновации. 2018. №1. С. 35-38.
2. The Pharmaceutical Industry in Figures. Key Data – 2015. EFPIA (The European Federation of Pharmaceutical Industries and Associations). URL: http://www.efpia.eu/uploads /Figures_2015_Key_data.pdf.
3. Овчаров, Е.Г. Мировая фармацевтическая промышленность: современное состояние и тенденции развития в условиях глобализации: Автореферат. дисс. канд. экон. наук: 08.00.14. М.: РУДН, 2005. 20 с.
4. 2022 Pharma 50: The 50 largest pharmaceutical companies in the world. URL: <https://www.drugdiscoverytrends.com/pharma-50-the-50-largest-pharmaceutical-companies-in-the-world-for-2022/>
5. China National Pharmaceutical Group Corporation. URL: <http://www.sinoharm.com/en/1398.html>

МІЖНАРОДНІ ІНТЕГРАЦІЙНІ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ОБ'ЄДНАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЇ В ПРОЦЕСАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ

Хайнас Роман

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Задля забезпечення безперебійного функціонування глобальної транспортної системи та її суб'єктів на перше місце виходить необхідність формування засад, принципів та правил (регламентів) функціонування та регулювання транспортної системи та її інфраструктури. В умовах сучасних міжнародних відносин здійснення регулюючої та контролюючої функції розвитку глобальної транспортної системи, міжнародних транспортних перевезень покладається на міжнародні організації.

Ключовою організацією в даному питанні є Організація Об'єднаних Націй. У структурі ООН склалася ціла низка організацій, які функціонують у міжнародних економічних відносинах одночасно і як її структури, і як самостійні суб'єкти, діяльність яких безпосередньо стосується транспорту та торговельних відносин. Серед цих структур особливо слід виділити такі:

– Економічна та соціальна рада ООН (ЕКОСОС ООН) – координує співпрацю в економічній та соціальній галузях ООН та її спеціалізованих установ;

– Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) – допоміжний орган Генеральної Асамблеї ООН, метою якого є сприяння прогресивному узгодженню та уніфікації права міжнародної торгівлі, у зв'язку з тим, що розбіжності, що виникають внаслідок застосування законів різних держав у питання міжнародної торгівлі, є однією з перешкод торговим потокам.

До провідних спеціалізованих міжнародних транспортних організацій, що безпосередньо задіяні в процесі регулювання і є ключовими у своїй сфері, необхідно, на нашу думку, віднести такі:

– Міжнародна федерація експедиторських асоціацій (FIATA - International Federation of Freight Forwarders Associations) – це одна із найбільших міжнародних неурядових організацій світу, яка відіграє важливу роль у створенні нормальних умов діяльності експедитора на міжнародному рівні, розробці єдиних форм транспортних документів, правил експедиційної діяльності.

– Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA - International Air Transport Association) – це неурядова організація, найважливішим напрямом діяльності якої є організація взаєморозрахунків між суб'єктами повітряного транспорту, заснована на системі продажу перевезень на нейтральному бланку авіаквитків, ініціатор продажу авіаквитків в електронній формі.

– Міжнародна палата судноплавства (ICS - International Chamber of Shipping) – неурядова організація судноплавної галузі, що представляє інтереси судновласників та операторів по всьому світу, що охоплює всі галузі морських перевезень і забезпечує 80% світового торгового флоту.

– Світова організація автодорожнього транспорту (IRU - International Road Transport Union) – покликана сприяти розвитку міжнародного автомобільного транспорту на користь автомобільних перевізників.

– Міжнародний союз залізниць (IUR - International Union of Railways) – це міжнародна організація, що об'єднує національні залізничні компанії з метою спільного вирішення завдань розвитку залізничного транспорту, відіграє важливу роль у діяльності, спрямованої на підвищення ефективності залізничного транспорту.

– SMDG – це група користувачів морськими та контейнерними терміналами, авторизованими портами, що розробляє стандарти для морських контейнерних перевезень, для обміну інформацією між вантажними підприємствами та індивідуальним рухом морських контейнерів з різних портів [1].

Характеристика організації функціонування світової транспортної системи не буде повною без врахування факторів її рухливості. Значення та статус

транспортних комунікацій змінюються у процесі розвитку цивілізації. Причому факторами рухливості світової транспортної системи можуть бути:

- зміни, що відбуваються внаслідок зміни світових центрів економічної та політичної сили;
- зміни технологічного прогресу, який супроводжується освоєнням нових ресурсів і способів їх виробничого використання;
- природні умови.

Тут ключову роль відіграють міжнародні інтеграційні угруповування, в яких здійснюється транспортна діяльність. Серед найбільш вагомих необхідно виділити Європейський Союз, який залишається одним з основних центрів світового господарства, що має значний транспортний потенціал та звертає достатню увагу на розвиток єдиної транспортної системи. Транспортна політика Європейського Союзу спрямована на стимулювання в Європі екологічно чистої, безпечної та ефективною системи мобільності, яка є основою внутрішнього ринку товарів та здійснення права громадян на вільне пересування на всій території Європейського Союзу.

Ключові принципи і зміст транспортної політики Європейського Союзу, основні завдання, проблеми, тенденції та вектори розвитку транспортної інфраструктури викладені у «Білій книзі» Європейського Союзу. «Біла книга» характеризується глибиною і детальністю опрацювання всього спектра напрямів і всіх аспектів розвитку транспорту в країнах Європейського Союзу. Очевидний високий ступінь відповідності реальних потреб і проблем розвитку транспорту, стратегії, змісту, конкретних планів транспортної політики викладаються в «Білій книзі». Разом з тим базовий концептуально стратегічний документ транспортної політики Європейського Союзу задає орієнтири і цілі, що стимулюють просування до нових стандартів і рівня розвитку [2]. Діюча версія «Білої книги» містить дорожню карту переходу Єдиної європейської транспортної зони до конкурентної і енергоефективної транспортної системи та положення про заходи, необхідні для її інтеграції до конкурентної низьковуглецевої економіки до 2050 року[3].

Створення геостратегічного транспортного регіону – процес, в рамках якого традиційно забезпечуються національні інтереси шляхом здійснення контролю над найважливішими торговими та військовими маршрутами по суші та морю .

Водночас діяльність Європейського Союзу та інших міжнародних регіональних угруповувань підтверджує той факт, що світова транспортна політика має регіональний геополітичний вимір та регіональну структуралізацію, які :

По-перше, мають здатність стягування (обмеження) та розтягування (розширення) політичного впливу акторів міжнародних відносин, одним із найважливіших інструментів якого є транспорт,

По-друге, мають об'єктивну основу, що визначається інтенсивністю комунікаційних зв'язків у територіальній локалізації, що охоплює країни, інтегровані ланцюжками постачання, виробництва та споживання, або культурно-історичною спільнотою (наприклад, Європейський Союз).

Таким чином, регіональний рівень – це «початковий щабель» у здобутті центрами світової сили наднаціонального впливу (влади), а контроль за відповідним рівнем транспортного сполучення є відправним у трансрегіональних векторах сили акторів геополітики. Ініціюючи транспортну транскордонність або, навпаки, локалізацію регіонів, актори світової політики безпосередньо впливають на їхнє позиціонування у світовій транспортній системі.

Список використаних джерел

1. Остапенко Т.Г., Гращенко І.С., Прищепя Н.П. Транспорт система України як елемент глобальної транспортної системи // Економіка та управління національним господарством. 2018. Випуск № 15. С. 177-185.
2. Офіційний сайт Законодавства ЄС // Дорожня карта єдиного європейського транспортного простору. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:F%20IN:EN:PDF>
3. White paper on the future of Europe. URL: https://ec.europa.eu/commission/future-europe/white-paper-futureeurope_en

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВПО ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Химинець Володимир

*доктор економічних наук, професор,
завідувач сектору досліджень західного регіону НІСД*

Головка Анатолій

*кандидат політичних наук,
провідний науковий співробітник
сектору досліджень західного регіону НІСД*

Серед основних наслідків активної фази російської воєнної агресії проти України (розпочалася з 24 лютого 2022 р., на момент написання статті все ще триває) особливу увагу варто приділити активізації вимушених внутрішніх міграцій населення. Міграційні процеси зумовили суттєві соціально-демографічні зміни в просторовому вимірі – депопуляція одних регіонів та збільшення чисельності населення в інших [2, с. 7]. Це є одним із основних чинників, які впливають на формування соціально-економічної сфери регіонів України зокрема регіонів-реципієнтів – територій, які прийняли найбільшу кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

На місцеві органи державної влади (передусім обласні військові адміністрації, ОВА) та органи місцевого самоврядування регіонів-реципієнтів покладено завдання щодо тимчасового розміщення ВПО та створення умов для їх соціалізації, а також врахування основних наслідків внутрішніх міграцій при прийнятті управлінських рішень, як-от: різке збільшення населення, посилення навантаження на місцеві бюджети, та внесення відповідних змін у планування розвитку громади / регіону. До того ж варто враховувати і основні завдання соціальної адаптації ВПО, що є складним та комплексним процесом і включає в себе економічний, соціальний та гуманітарний компоненти [1, с. 117].

До того ж відмітимо, що для регіонів-реципієнтів характерною є проблема високого рівня безробіття серед ВПО. Приведемо приклад Закарпатської області: згідно результатів проведеного за сприяння НІСД в листопаді 2022 року соціологічного опитування на території Закарпатській області (опитано 4340 осіб, як ВПО так і представників місцевого населення), серед опитаних ВПО майже 44,4% визнали себе безробітними, водночас серед опитаних представників місцевого населення аналогічний показник становить 20,1%. Водночас залишається нерезалізованим потенціал задіяння людського потенціалу ВПО в рамках регіональної економіки. Згідно даних Закарпатської ОВА станом на грудень 2022 р. в Закарпатській області 156 тис. осіб всього працевлаштовано 1205 ВПО або приблизно 1,5% від загальної кількості офіційно зареєстрованих ВПО (за винятком людей похилого віку, людей з інвалідністю та дітей).

Такий стан справ варто розглядати не тільки як виклик, але й як передумову для пошуку і розкриття нових конкурентних переваг регіону, як-от залучення додаткових трудових ресурсів в поєднанні із виявленням нових спеціалізацій для підприємств (включно релокованих) на період воєнного часу.

Отже, доречною є зміна підходів до формування соціально-економічної політики у напрямку переосмислення ролі регіонів-реципієнтів у досягненні економічної стійкості (як одного із чинників перемоги України над агресором). Це передбачає зокрема здійснення заходів перепідготовки та підвищення рівня кваліфікації фахівців з урахуванням поточних та прогнозованих потреб ринку праці, сприяння соціальній мобільності в умовах зумовлених бойовими діями вимушених переміщень населення [3, с. 64]. Відмітимо необхідність здійснення наступних заходів:

- 1) Заходи для оцінки людського потенціалу регіону з урахуванням наслідків вимушених внутрішніх міграцій:
 - формування на рівні територіальних громад систематизованих реєстрів відомостей щодо ВПО, які, окрім персональних даних, міститимуть інформацію про освіту, професію та посаду, яку особа обіймала до вимушеного переїзду. Важливо узгодити механізм передачі такої

інформації (наприклад щомісячно) для подальшого зведення на обласний рівень – до профільного департаменту ОВА, до компетенції якого віднесено питання економічного та соціального розвитку.

- проведення на території регіону (чи кількох регіонів) соціологічного опитування для збору даних про поточний рівень зайнятості серед ВПО, їх соціальні настрої та очікування. Для проведення таких ініціатив доречно залучати фінансову допомогу міжнародних приватних та інституційних донорів.
- оцінити актуальні потреби регіону у фахівцях у спосіб проведення опитування серед найбільших роботодавців регіону (державних, комунальних і приватних підприємств, включно й релокованих).

2) Збереження та розвиток людського потенціалу ВПО.

- На основі оцінки людського потенціалу регіону визначити поточні потреби щодо підвищення кваліфікації / перекваліфікації фахівців, проходження навчання або стажування (за можливості, оперативного). Для задоволення цих потреб варто використовувати потенціал закладів вищої та професійно-технічної освіти, навчальних центрів та центрів підвищення кваліфікації;
- Застосування ІТ-технологій для сприяння опануванню ВПО актуальних знань та навичок, наприклад створення масових онлайн-курсів та онлайн-практикумів для дистанційного навчання;

3) Заходи задіяння людського потенціалу ВПО.

- задіяння громадських організацій спільно з обласними центрами зайнятості до налагодження сталої комунікації із зареєстрованими ВПО щодо актуальних вакансій та можливостей працевлаштування, підвищення кваліфікації або ж перепідготовки, перспектив започаткування затребуваних бізнес-ініціатив, можливостей їх фінансування в рамках програм пільгового кредитування, грантів або ін. джерел;

- виявлення й використання можливостей нових спеціалізацій для підприємств (включно релокованих) на період воєнного стану з урахуванням наявного кадрового потенціалу в громадах і регіонах;
- спираючись на оцінку людського потенціалу регіонів та громад, а також з урахуванням наявної інфраструктури та ресурсів напрацювати механізми визначення перспективних громад для вторинного переміщення ВПО на території, де є попит на додаткові трудові ресурси;

Висновок. Можливим є раціональне використання наслідків внутрішніх міграцій завдяки їх перетворенню на рушій (драйвер) розвитку економіки регіонів-реципієнтів. Безумовно, важливо підкреслити, що після завершення бойових дій та з початком відбудовних процесів важливим буде не допустити перешкод для поступової реінтеграції населення на території постійного проживання. Проте не вдаючись до детального аналізу військово-політичної ситуації припускаємо, що бойові дії набули тривалого характеру («війна на виснаження»). Після їх завершення тривалий період часу (до розмінування, відновлення інфраструктурних об'єктів та логістики, відбудови житлового фонду і т. д.) ВПО та релоковані підприємства не зможуть повернутись на території свого постійного перебування. А тому пошук й розкриття нових конкурентних переваг регіональних економік є об'єктивною необхідністю для досягнення стійкості України.

Список використаних джерел

1. Путінцев А., Пашенко Ю. Адаптація внутрішньо переміщених осіб в регіонах України: сутність, поняття, підходи. економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики, 2018, № 9. С. 110-121
2. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства / Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Київ: УЦЕПД ім. О. Разумкова, 2022. 277 с.

3. Стратегічна ціна російської агресії для економіки України: аналіт. доп. / Жаліло Я.А., Базиліук Я.Б., Собкевич О.В. та ін. (за наук. ред. д.е.н. Я.А.Жаліла). Київ: НІСД, 2022. 67 с.

АДАПТАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Шевчук Владислава

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій*

Партнерство з країнами ЄС вже давно стало чітко окресленим і визначеним курсом подальшого розвитку України. Європейський напрям інтеграції України вимагає впровадження заходів щодо забезпечення позитивних наслідків її впливу на національний ринок праці і на розвиток людського потенціалу.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС [1], яка була підписана в 2014 році і набула чинності в повному обсязі в 2017 році, є головним рушійним фактором, що нині визначає порядок денний реформ в Україні, адже саме імплементація цієї Угоди і зобов'язує впроваджувати реформи. Варто зауважити, що у сфері децентралізації, реформи судової системи, реформ у фінансовому секторі та державних фінансах, доступу до соціальних послуг, згідно з Угодою Україна досягла результатів швидкими темпами, натомість пенсійна, медична реформи та реформа трудового законодавства здійснювалися повільними темпами.

29 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Постанову «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» [2], відповідно до якої кожен Комітет парламенту має створити підкомітет з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу.

Варто зауважити, що сучасна соціальна політика Європейського Союзу передбачає: визначення детермінант, які гарантують якість життя, стійкий розвиток; зростання конкурентоздатності людського потенціалу країн ЄС; створення комплексної системи заходів і програм, соціальних технологій, які

забезпечують подолання протиріч і соціальну стабільність; прогнозування шляхів соціального розвитку інтегрованого суспільства.

Протягом 2017-2019 років Міністерством соціальної політики України було імплементовано ряд директив Європейського Союзу.

Станом на 2020 рік у частині «соціальна політика та трудові відносини» Угоди про асоціацію було виконано 40% завдань, а саме 223 заходи в рамках 82 завдань. Завдання, що ставились на 2020 рік включали впорядкування індивідуальних трудових правовідносин та адаптацію національного законодавства до актів права Європейського Союзу, посилення боротьби з неформальною зайнятістю, забезпечення захисту соціальних прав громадян України за кордоном шляхом укладання двосторонніх договорів у цій сфері.

Протягом 2020-2021 років спостерігалось пришвидшення динаміки прогресу у виконанні Угоди про асоціацію, зокрема у сфері соціальної політики та трудових відносин на цей період було виконано 45% завдань, прописаних в Угоді, зокрема 5% – у 2021 році, що вказано у Звіті виконання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік [3].

У 2021 році в рамках адаптації трудового законодавства і соціальної політики України до законодавства і відповідної політики Європейського Союзу було здійснено такі заходи:

1. Визначено стратегічні цілі та завдання у сфері демографічного розвитку, освіти, науки, забезпечення рівності прав жінок і чоловіків тощо, що були викладені у Стратегії людського розвитку, яку було схвалено у 2021 році.

2. Продовжено роботу в напрямку соціального захисту найбільш вразливих верств населення, зокрема дії щодо запровадження стимулюючих механізмів повернення на ринок праці непрацюючих працездатних осіб з малозабезпечених сімей через надання їм допомоги для організації власного бізнесу та закупівлі обладнання та матеріалів для нього. Державна програма впровадження таких механізмів почала діяти із січня 2022 року.

3. Продовжено роботу в напрямку реформування системи інституційного догляду та виховання дітей, зокрема з метою створення умов для розвитку системи раннього втручання та встановлення права дітей з порушеннями

розвитку або ризиком виникнення таких порушень і сімей з такими дітьми на отримання послуги раннього втручання, здорового розвитку дитини в сім'ї та її успішної соціалізації в суспільстві схвалено Концепцію створення та розвитку системи раннього втручання.

4. Запроваджено заходи в сфері інклюзії (інклюзивності), зокрема на ринку праці:

- ✓ з метою підтримки осіб з інвалідністю та створення умов для інтеграції осіб з інвалідністю у суспільство затверджено Національний план дій з реалізації Конвенції про права осіб з інвалідністю до 2025 року;
- ✓ з метою створення сприятливих умов для працевлаштування осіб з інвалідністю розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення сприятливих умов для працевлаштування осіб з інвалідністю», який було схвалено Урядом;
- ✓ з метою комплексної всебічної допомоги у працевлаштуванні осіб з інвалідністю розроблено новий пілотний проект «Працюй вільно».

5. Здійснено заходи в напрямку недопущення дискримінації і досягнення гендерної рівності на ринку праці:

- ✓ ухвалено Закон України «Про внесення зміни до Кодексу законів про працю України щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації з правом Європейського Союзу» від 12 листопада 2015 року;
- ✓ запроваджено Державну соціальну програму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2021 року, Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»;
- ✓ долучення Уряду України до міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності.

6. Запроваджено електронні сервіси з використанням Єдиної інформаційної системи соціальної сфери для наближення послуг соціального характеру до громадян в рамках реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери.

7. Затверджено Державну соціальну програму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі до 2025 року.

8. З метою покращення трудового законодавства та імплементації актів права ЄС зареєстровано в Верховній Раді України проекти Законів «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо визначення поняття трудових відносин та ознак їх наявності» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дерегуляції трудових відносин».

9. Забезпечено відповідність Національної рамки кваліфікацій Європейській рамці кваліфікацій для навчання протягом життя та Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

10. Здійснено заходи в напрямку забезпечення доступу до навчання протягом життя: затвердження розроблених стандартів вищої освіти за всіма спеціальностями та освітніми рівнями з урахуванням основних компетентностей навчання; продовження реалізації Нової української школи на наступних рівнях загальної середньої освіти (переходу до реалізації на рівні базової середньої освіти у 2022 році та старшої профільної школи у 2027 році); прийняття Законів України «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про освіту дорослих»; перегляду статусу України в програмі ЄС Erasmus+ у статусі програмної країни [3; 4].

У напрямку адаптації трудового законодавства України до ЄС за планом заходів досягнення цілей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Міністерство економіки має розробити проект Трудового кодексу до 1 квітня 2023 року замість застарілого Кодексу законів про працю України – КЗпП (від 10.12.1971 р., з останніми змінами 13.12.2022 р.), більшість положень якого вже не можуть адекватно регулювати сучасні трудові відносини.

У напрямку антидискримінаційної роботи в Україні розроблено План дій щодо спрощення (лібералізації) візового режиму (ПДЛВР), Національна стратегія у сфері прав людини тощо. В цілому європейське антидискримінаційне право є підґрунтям для формування національної системи

антидискримінаційного законодавства, визначаючи вектор подальшого розвитку й удосконалення.

Як бачимо, законодавчі процедури тривають, вносяться деякі зміни і доповнення, але базові принципи поки що залишаються без змін, на жаль, вони стосуються радянської індустріальної економіки.

Соціальна політика ЄС є головним і вагомим інструментом забезпечення умов для відтворення, формування і ефективного реалізації людського потенціалу. Цим пояснюється необхідність детального дослідження особливостей соціальної політики Європейського Союзу, запозичення та адаптації її до українських реалій.

З урахуванням сучасної ситуації, у якій опинилася Україна, коли ведеться війна з країною-агресором, очевидно, що проведення успішних соціально-економічних перетворень, приведення законодавства України у відповідність до правової системи Європейського Союзу та ефективна реалізація європейських стандартів у соціальній політиці є надзвичайно складним завданням.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>
2. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції: Постанова Верховної Ради України № 2483-IX від 03.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-IX#Text>
3. Звіт про виконання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2021 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/euua_report_2021_ukr-2.pdf
4. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/>

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

Шинкар Віктор

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Рошко Світлана

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Теплова Людмила

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Анотація. У статті аналізуються політико-економічні проблеми України, пов'язані з воєнною агресією росії. Подальшим напрямом розвитку Україна, згідно Конституції, вибрала економічну і політичну інтеграцію з Євросоюзом і НАТО. Автори статті аналізують основні напрями трансформації українського суспільства під час війни і після її завершення. У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в Євросоюзі. У статті досліджуються переваги які отримує наша країна від більш високого інтеграційного рівня відносин з ЄС. Реформи, які проводяться в Україні, повинні бути скоординовані зі змінами, які відбуваються в Євросоюзі.

Ключові слова: Європейський Союз, інтеграція, воєнна агресія, конкуренція, інвестиційний клімат, держава кандидат для вступу до ЄС.

В умовах російської агресії, а також після її завершення, необхідно сформулювати нову макроекономічну модель розвитку країни. Зокрема, ті

позитивні реформи, які проводилися у попередні роки, необхідно продовжувати. Для України найбільш важливими є наступні:

1. Захист прав приватної власності. Невирішеність цієї проблеми унеможлиблює ринкові реформи. Україні необхідне реформування управлінських і правових інституцій.
2. Необхідно по-новому осмислити роль держави в економіці. Пряме державне втручання повинно поступово вдосконалюватись і замінюватись непрямим регулюванням. В іншому випадку вирішення проблем корупції, які пов'язані з активним втручанням держави в економіку, реалізувати неможливо. Зменшення регулювання зменшує корупцію. Реалізація цього принципу передбачає значні зміни у законодавчій системі України.
3. В Україні більшість ринків, зокрема інвестиційних, монополізовані. Відсутність конкуренції негативно впливає на ринкові механізми ефективного розподілу ресурсів. У нашій країні не створені умови для реалізації конкурентного середовища, мають місце непослідовні і неефективні дії управлінської влади.

Воєнна агресія росії змінила макроекономічну ситуацію в Україні. Кожен місяць війни обходиться нашій країні у 10 млрд доларів. В цих умовах виникає багато нових проблем, які без зовнішньої допомоги вирішити неможливо. З 2014 року Євросоюз вже надав Україні понад 17 млрд євро у вигляді грантів та позик, спрямованих на підтримку реформ [1]. 18 травня 2022 року Єврокомісія оприлюднила новий інструмент допомоги Україні «Rebuild Ukraine» (відбудувати Україну). У документі визнається, що нашій країні будуть надані сотні мільярдів євро, а на повне відновлення може піти більш ніж 10 років. Гранти, позики та інвестиції – саме це має стати ключовими елементами проєкту «Rebuild Ukraine». Кошти на це має виділити Європейський Союз, так і його партнери з G7 та G20, інші країни, а також міжнародні фінансові інститути та організації. Як прогнозують у Єврокомісії, план з відновлення має скласти сама Україна, проте затверджувати його буде спеціальний орган – Платформа з відновлення України [2].

Для підтримки України Євросоюз скасував усі торговельні обмеження для українських товаровиробників. Мова йде про квоти, мита й антидемпінгові заходи, запроваджені на українську металургію. Враховуючи зростаючі обсяги торгівлі між Україною та ЄС, це рішення є суттєвою допомогою у подоланні кризових явищ в економіці нашої країни. За даними Держкомстату, за 11 місяців 2022 року торговий оборот України та ЄС зріс на 4%. Якщо до великого вторгнення на Євросоюз припадало близько 40% експорту з нашої країни, то у 2022 році ця частка зросла до 63,3% і становила 27,9 млрд доларів [3].

Розв'язана росією війна в Україні негативно вплинула на розвиток глобальної економіки. Аналіз Світовим банком міжнародної економічної кон'юнктури свідчить, що зростання цін на продукти харчування та енергоносії може тривати до кінця 2024 року через збої в торгівлі та виробництві. «Загалом, це найбільший товарний шок, який ми зазнали з 1970-х років», – заявив віцепрезидент Світового банку Індерміт Гілл [4]. Війна може призвести до більш тривалої інфляції та затримки переходу до чистої енергії. Різке зростання цін на енергоносії і, як наслідок, вартість добрив може згенерувати нестачу продовольства та загальмувати прогрес у скороченні бідності.

Аналіз МВФ розвитку міжнародної економіки свідчить, що війна в Україні може призвести до рецесії вразливіших країнах. Голова МВФ Крісталіна Георгієва зазначила, що «2022 буде важким і перспективи зростання для 143 держав-членів, на які припадає 80% світового виробництва, будуть понижені» [5].

У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на членство в Євросоюзі. Це надасть нашій країні ряд переваг:

1. Поштовх до реформ. У процесі перемовин країні-кандидату потрібно буде привести своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС, а також імплементувати політичні, соціальні, економічні та адміністративні реформи. У теперішній час Україна вже отримала перелік із 29 тисяч актів права Європейського Союзу, які мають стати частиною національного законодавства до приєднання до ЄС [6]. Фактично це стає потужним поштовхом до продовження економічних і політичних трансформацій. Задекларована мета у

вигляді членства стане ефективним інструментом, за допомогою якого суспільство зможе підштовхувати і контролювати владу у проведенні необхідних змін.

2. Економічні переваги. Рішення про надання країні статусу кандидата на членство в ЄС значною мірою стосується економіки. У процесі приєднання країна-кандидат отримує доступ до фінансових інструментів ЄС, які допомагають краще підготуватися до членства: провести реформи та імплементувати законодавство Євросоюзу.

У деяких Європейських країнах, а також в Україні з'явилися пропозиції щодо прискореного вступу нашої країни до Євросоюзу за спеціальною процедурою. На саміті Україна-ЄС (лютий 2023 р.) українська влада задекларувала мету вже у 2023 році розпочати перемовини про вступ до Євросоюзу. З боку ЄС були підтримані ініціативи України, при умові, що відбудеться успішна адаптація Європейського права за 33 блоками. Сумарно за 32 главами Україна набрала 69 балів, тобто середній бал – 2,16 (із 5 можливих). Для порівняння, інші країни-кандидати до вступу в Євросоюз мають такі бали: Чорногорія – 99,5, Сербія – 98, Туреччина – 94, Албанія – 84,5 [7].

Це порівняння свідчить, що стан втілення права ЄС в Україні – початковий. Процедура вступу до Євросоюзу формалізована і передбачає проходження низки етапів, уникнути яких досить складно. Як правило, перемовний процес триває роками, оскільки країні-кандидату доводиться імплементувати велику кількість законодавчих актів ЄС і готувати свої державні органи та інфраструктуру до норм Євросоюзу. З цієї причини можливості для прискорення процедури вступу є обмеженими, а спеціальної процедури в законодавстві ЄС не передбачено.

Список використаних джерел

1. Фахурдзінова М. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус на членство ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/11/7139235/>
2. Панченко Ю. Питання на сотні мільярдів: як ЄС планує відновити та модернізувати Україну. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/19/7139698/>
3. Ченцов В. Посол у Євросоюзі: вступити до ЄС у цьому десятиріччі - це реальна мета для України. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2023/01/23/7154655/>
4. Колдомасов І. Світовий банк: у 2022 енергоресурси подорожчають на 5%, а продукти харчування на 23%. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/26/686285/>
5. Калатур А. МВФ: війна РФ проти України затьмарила перспективи глобальної економіки. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/24/7348121/>
6. Вступ до ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/03/8/7157579/>
7. Сидоренко С. Україна-лідерка та Україна-двієчниця: як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/7/7155643/>

СОЦІАЛЬНИЙ ДЕМПІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЯТОРНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Шлапак Алла

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної економіки,
Київський університет ім. Бориса Грінченка*

Феномен соціального демпінгу дедалі активніше набуває публічного обговорення в дискусіях на рівні Єврокомісії, коли заходить мова про засудження компаній, які прагнуть максимізувати прибуток за рахунок зниження витрат на робочу силу в іншій країні-члені ЄС, або всередині однієї країни чи компанії. На внутрішньому ринку ЄС, який характеризується вільним переміщенням людей, товарів, капіталу та послуг, використання різних трудових норм може бути потенційним джерелом набуття конкурентної переваги. При цьому загальноприйнятого визначення терміну «соціальний демпінг» немає, адже кожне із них фіксується на різних аспектах цього явища: (1) існує різниця між вузьким визначенням соціального демпінгу та обмеженим дотриманням чи недотриманням закону, що робить його подібним до поняття «несумлінна конкуренція»; (2) соціальний демпінг визначається як практика обмеженої групи стейкхолдерів, в основі якої лежить підриг існуючих соціальних норм або ухилення від них з метою отримання конкурентної переваги; (3) соціальний демпінг постає інструментом набуття конкурентних переваг за рахунок нижчої заробітної плати; (4) соціальний демпінг підригає існуючі соціальні та трудові стандарти через конкуренцію режимів або конкуренцію, засновану на відмінностях соціальних систем, колективних договорів або режимів соціального забезпечення; (5) соціальний демпінг проявляє себе через підвищення конкуренції з боку країн із нижчим рівнем соціально-економічного розвитку, відтак є наслідком нерівності і загострює її

одночасно; (б) соціальний демпінг — складова урядової політики із залучення до країни капіталу.

Фундаментальним припущенням при розгляді проблеми соціального демпінгу стає переконання, що фірмам з нормативної точки зору не слід отримувати конкурентну перевагу від співпраці зі структурами із найнижчими соціальними витратами, які вони можуть знайти на ринку праці. Однак логіка вільного руху робочої сили та економічної лібералізації в ЄС не залишає місця для нормативної оцінки практики фірм як потенційного джерела соціального демпінгу, що пов'язано з тим, що трудові норми розглядаються як складова конкурентної переваги, а використання таких переваг сприймається як незаперечне право [1, с.127].

Одним із проявів вільного переміщення людей та послуг в ЄС є практика «працівників у відрядженні». Працівники у відрядженні — це працівники, яких роботодавець, що базується в одній країні-члені ЄС, надсилає для тимчасового виконання робіт у іншій країні-члені ЄС. Наприклад, німецька будівельна фірма, яка виграла урядовий контракт від Франції на будівництво електростанції, може відрядити працівників із Польщі. У 2019 році понад три мільйони робітників було відряджено в межах ЄС для виконання тимчасових контрактів, при цьому саме в будівництві задіяно найбільший відсоток таких робітників. Бельгійські політики, наприклад, звинувачують німецьку м'ясопереробну промисловість у соціальному демпінгу саме тому, що в цьому секторі не визначено граничний розмір мінімальної заробітної плати, і тому відряджені робітники із Центральної та Східної Європи можуть працювати там за нижчу заробітну плату. Така стратегія зі створення та використання «конкуренції режимів», серед іншого, пояснює природу соціально-економічної динаміки, яка чинить тиск на нормативно-правову базу, щоб дозволити нижчі стандарти.

В основі феномену соціального демпінгу — поняття норми, яку він порушує, та спосіб, в який норми формуються. Без цих норм соціальний демпінг можна було б сприймати виключно як прояв ринкової конкуренції. Такі норми зазвичай варіюються час від часу і відрізняються на рівні країн, галузей та

залежать від кваліфікації робітників. В одних країнах переміщення робочих місць викликає масові протести робітників, а в інших воно сприймається як частина повсякденного життя. У певні періоди відкриття кордонів для іноземних робітників соціальний демпінг розглядатиметься як пряма агресія проти прав місцевих робітників, а в інші — як прагматичне вирішення проблеми нестачі робочої сили чи природна частина процесу європейської інтеграції. В одних галузях робота за мінімальну заробітну плату буде цілком нормальним явищем, а в інших — проявом феномену соціального демпінгу. Таким чином, спроба визначити або навіть виміряти процеси соціального демпінгу завжди буде пов'язана з референтними категоріями, тобто із соціальними стандартами або соціальними нормами, які найчастіше виступають результатом політичної боротьби, що включає як практичні, так і дискурсивні аспекти. У той час як більшість досліджень із проблем соціального демпінгу були зосереджені на механізмах і стратегіях, що знижують соціальні стандарти, на аналізі реакції профспілкових активістів та влади, які намагаються підтримати соціальні стандарти, серед іншого, шляхом «нормалізації» умов проживання трудових мігрантів та переміщених робітників, бракує досліджень, які зосереджувалися б на аналізі процесів, які впливають на генерування норми і визначають соціальні стандарти. «Нормування» — це процес, за допомогою якого актори поступово визначають та перевизначають межі того, що може вважатися нормальними «соціальними стандартами» і, таким чином, опосередковано, занижені стандарти, які слід розглядати як «соціальний демпінг». Соціальні стандарти часто є результатом довгострокового історичного розвитку та функціонування інститутів. Процеси нормування та встановлення стандартів можуть різнитися в різних країнах через відмінності у трудових стандартах та системах регулювання, а також через різні політичні підвалини нормативного регулювання та різні відносини між роботодавцями та профспілками. У цьому сенсі процес нормування — це не лише результат досягнення компромісу, а й практика. Часто конфронтація між загальними нормами та специфічною практикою змінює і те, й інше, що впливає як на стратегію компанії із

використання іноземної робочої сили для отримання конкурентних переваг, так і на розуміння (не)прийнятності умов господарювання.

Список використаних джерел

1. Резнікова Н., Панченко В. Мінні поля міжнародної економічної політики: як країнам не втратити здатність до розвитку. Київ: Аграр Медіа Груп, 2022. 674 с.

ГЛОБАЛЬНИЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ БАЛАНС ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В СВІТЛІ ЦІЛЕЙ ТА ПЕРЕБІГУ ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ

Шпонтак Юрій

*аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Останніми десятиріччями перед світовою громадськістю гостро постали проблеми забезпечення екологічної безпеки, захисту та охорони навколишнього середовища, забезпечення зростаючих енергетичних потреб населення світу, що швидко зростає, забезпечення енергетичної безпеки країн і регіонів, яка сильно залежить від імпорту енергоресурсів, в тому числі шляхом енергозбереження та збільшення енергетичної ефективності. Адже зі збільшенням населення Землі економіка вимагає дедалі більше енергії, а запаси копалин, на яких заснована традиційна енергетика, не безмежні. В структурі світового енергоспоживання на вугілля припадає 27% первинних енергоносіїв, тоді як на нафту – 40%, на природний газ – 23%, на ядерне паливо – 7,5%, на гідроенергетичні ресурси – 2,5%. З урахуванням зростання обсягів споживання, загальних розвіданих світових ресурсів викопного палива усіх видів вистачить відповідно: вугілля – на 250-300, нафти – на 30-40, природного газу – на 50-70, урану для атомних електростанцій на теплових нейтронах – на 20 – 30, плутонію для АЕС на швидких нейтронах – на 1000 – 3000 років [1].

Водночас, для нормального функціонування світового господарства та соціуму потрібно все більше й більше енергії, по можливості за менших витрат, і за умови забезпечення постійно зростаючих глобальних запитів, що вимагає постійної розробки та впровадження якісних змін в енергетиці. Постійні світові та регіональні кризи, які додатково посилюють ситуацію, підкреслюють нагальну необхідність у прискоренні глобального енергетичного переходу. Події останніх років ясно продемонстрували наслідки централізованої енергетичної системи, що сильно залежить від копалин палива, для глобальної

економіки. Ціни на нафту і газ є волатильними та досягають періодично нових висот, що посилює тривожні настрої і невизначеність. Наслідки пандемії COVID-19 та сучасної кризи міжнародної економічної безпеки негативно позначилися на темпах зусиль щодо відновлення економіки та «зеленого переходу», а громадяни різних країн стурбовані тим, чи зможуть вони сплачувати рахунки за дорогу енергію. У той самий час наслідки антропогенного зміни клімату стають дедалі очевиднішими у світі. Міжурядова група експертів зі зміни клімату (МГЕЗК) попереджає, що 3,3-3,6 мільярда людей вже живуть у регіонах, вкрай вразливих до зміни клімату.

Все це спричиняє постійне зростання вартості викопного палива, яке додатково посилюється тим, що колосальні масштаби використання вуглеводів завдає відчутної шкоди навколишньому середовищу, що відбивається на якості життя населення. Як наслідок, в майбутньому потреби в енергії, а значить і в нових способах її отримання, будуть лише зростати. Досі енергетичні переходи відбувалися протягом тривалих періодів часу і ці процеси, по суті, являли собою не стільки перехід, скільки розширення джерел енергії. За шість десятиліть після того, як нафта обігнала вугілля як головний енергоносіє, світове споживання вугілля майже потроїлося. Нинішній енергетичний перехід, зумовлений зміною клімату, має бути здійснений швидко — трохи більше, ніж за чверть століття. Він також покликаний призвести до кардинальних змін. Передбачається, що використання вугілля як джерела енергії припиниться, і до 2050 року, за прогнозами Європейського союзу, 20–25% всього його енергоспоживання припадатиме на водень [2].

Потрясіння на світових енергетичних ринках та агресивна війна Росії проти України послужили новим поштовхом до розвитку відновлюваних джерел енергії та досягнення нульового рівня викидів вуглецю. Разом з тим, незважаючи на зміцнення міжнародного консенсусу щодо енергетичного переходу, пов'язані з цим перешкоди також стають дедалі очевиднішими. Крім невизначеності темпів розвитку та впровадження технологій, виділимо тут такі проблеми, як :

- відновлення пріоритетного енергетичного значення безпеки для країн;

- відсутність єдиної думки про бажані та можливі темпи переходу, частково через перешкоди в економічній діяльності, які він може викликати;
- загострення протиріч між країнами з розвинутою економікою та країнами, що розвиваються, щодо пріоритетних завдань такого переходу;
- перешкоди на шляху збільшення видобутку та створення ланцюжків постачання корисних копалин, необхідних для досягнення нульового рівня викидів.

Прискорення енергетичного переходу також необхідне для забезпечення довгострокової енергобезпеки, стабільності цін і стійкості держав. Близько 80% населення світу проживає у країнах, які є нетто-імпортерами енергоресурсів. Завдяки достатній кількості потенційних відновлюваних джерел енергії, які ще доведеться задіяти, цей показник можна значно знизити. Така радикальна зміна сприяла б ослабленню залежності країн від імпорту енергоресурсів шляхом диверсифікованих поставок і допомогла б підвищити стійкість їхньої економіки до сильного коливання цін на види палива. Крім того, такий підхід призведе до створення нових робочих місць, зниження рівня бідності та допоможе просунути у напрямку інклюзивної та безпечної для клімату світової економіки.

Враховуючи неналежні темп і масштаб енергетичного переходу, будь-які заходи, окрім радикальних та негайних дій, знизять або навіть унеможливлять подальшу реалізацію стратегії з обмеження глобального потепління до показника 1,5°C або хоча б до 2°C. Надзвичайно важливою є необхідність масштабної глобальної зміни нинішньої тенденції у всіх сферах енергокористування. Хоча й було досягнуто певних результатів, вони значно нижчі необхідного рівня. Не були використані й можливості стимулюючих та відновлювальних заходів, розроблених у відповідь на пандемію: з 15 трлн дол. США, виділених Великою двадцяткою на відновлення економіки у 2020 та 2021 роках, лише 6% було направлено у сферу чистої енергії [3].

Водночас, незважаючи на це, середньозважена повна вартість електроенергії, що була вироблена у період з 2010 року по 2020 рік на введених в експлуатацію промислових сонячних фотоелектричних установках у світі,

впала на 85 відсотків. Відповідне скорочення вартості виробництва концентрованої сонячної енергії становило 68%, наземної вітрової енергії – 56%, та морської вітрової енергії – 48%. В результаті відновлювані джерела енергії вже стали стандартним ресурсом для нарощування потужностей в електроенергетичному секторі майже в усіх країнах і нині є основною цільовою сферою для інвестицій. Сонячні і вітрові технології зміцнили свою перевагу, і на тлі зростання цін на викопні види палива неможливо заперечувати хороші економічні перспективи відновлюваної електроенергетики.

В той же час, незважаючи на добрі успіхи по всьому світу у розгортанні відновлюваних джерел енергії в секторі електроенергетики, сфери кінцевого споживання відстають у цьому відношенні: промислові процеси та опалення житлових приміщень все ще сильно залежать від газу. Нафта продовжує домінувати у транспортній галузі. У цих секторах більш масштабне впровадження відновлюваних джерел енергії, розширена електрифікація та підвищення енергоефективності можуть відіграти вирішальну роль у пом'якшенні тривожної ситуації з цінами та безпекою постачання. Причиною такої ситуації є те, що процеси перегляду планів, політики, бюджетно-податкових режимів та структур енергетичного сектору, які гальмують прогрес, містять в собі значну політичну складову. Прогрес у цій площині залежатиме від політичної волі, продуманих інвестицій, а також різних технологій та пакетів політичних та управлінських заходів, розроблених для впровадження таких технологій та оптимізації їх економічного та соціального впливу. З кожним днем ціна бездіяльності дедалі більше перевищує ціну дії, а відсутність альтернатив високим цінам на викопні види палива призводять до енергетичної бідності і втрати конкурентоспроможності в промисловості.

Досягнення цільового показника в галузі клімату в руслі зеленого переходу до 2050 року залежатиме від достатності заходів, розрахованих на період до 2030 року. Найближчі вісім років будуть вирішальними для прискорення переходу на основі відновлюваних джерел енергії. Будь-яка недостатня дія в короткостроковій перспективі ще більше знизить можливість подальшої реалізації стратегії з обмеження глобального потепління до показника 1,5°C.

Прискорені заходи є безпрограшною стратегією, і за належної реалізації вони дозволять скористатися перевагами справедливого та інклюзивного енергетичного переходу. Серед них нами вбачаються наступні:

- Оцінка впливу заходів політики на соціально-економічний слід дорожніх карт енергетичного переходу, яка забезпечує найкраще розуміння реального досвіду під час переходу. Особам, відповідальним за розробку політики, варто досліджувати такий вплив та коригувати свої плани для забезпечення максимальних загальних вигід від інструментів політики у сфері захисту клімату.

- Ухвалення більш прогресивних внутрішньодержавних та міжнародних фіскальних та нормативних заходів та програм, яке пом'якшить несприятливі наслідки податків на вуглецеві викиди та одночасно покращить розподіл переваг та тягаря енергетичного переходу.

- Ріст політичної налаштованості державного та міжнародного істеблiшменту для підтримки посиленої міжнародної співпраці, сприяння швидкому переходу з досягненням цілей щодо клімату. До 2030 року міжнародне співробітництво з питань клімату має суттєво розширитись у порівнянні з нинішнім рівнем. Таке посилення співпраці, а також прогресивніша політика розподілу забезпечать справедливий енергетичний перехід [3].

Список використаних джерел

1. Зеркалов Д. Паливно-енергетичні ресурси світу і України. URL: <http://zerkalov.org.ua/node/2468>.
2. Ергин Д. Нелегкий путь к чистой энергетике // Ежеквартальный журнал Международного валютного фонда. Декабрь 2022. Выпуск 59. Номер 4. С. 8-13.

3. IRENA. 2022 World Energy System Transformation Forecast. URL: https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2022/Mar/IRENA_WETO_Summary_2022.pdf?rev=83f2688ad482470eb5a2e771b1a3787a&hash=B8A932E455B7C27799C954E41683CB04.

ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ США ТА КИТАЮ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Щерба Ростислав

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Торгівля США з Китаєм надзвичайно зросла за останні десятиліття і має вирішальне значення для обох країн. Сьогодні Сполучені Штати імпортують з Китаю більше, ніж з будь-якої іншої країни, і Китай є одним із найбільших експортних ринків для товарів і послуг США. Ця торгівля допомогла Сполученим Штатам у формі нижчих цін для споживачів і вищих прибутків для корпорацій, але вона також принесла витрати.

Хоча американські споживачі виграли від потоку дешевших товарів із Китаю, мільйони американців втратили роботу через імпорتنу конкуренцію. Сполучені Штати вже давно звинувачують Китай у тиску на американські компанії, щоб вони передали свої технології, або в їх прямому розкраданні. Оптимізм, який супроводжував вступ Китаю до Світової організації торгівлі (СОТ) двадцять років тому, зник, оскільки Пекін прийняв розвиток під керівництвом держави, вливаючи субсидії в цільові галузі на шкоду американським та іноземним компаніям. Тим часом інвестиції китайських компаній дедалі більше викликають занепокоєння щодо національної безпеки. Оскільки президент США Джо Байден дотримується дедалі агресивнішого підходу, майбутнє економічних відносин залишається невизначеним.

Американські компанії щорічно заробляють сотні мільярдів доларів від продажів у Китаї — гроші, які вони потім можуть інвестувати у свою діяльність у США. Китайські компанії інвестували десятки мільярдів доларів у Сполучені Штати, хоча останніми роками ці інвестиції скоротилися на тлі посиленого контролю з боку уряду США.

Для Китаю вигоди від торгівлі зі Сполученими Штатами та рештою світу були величезними. З початку 2000-х років економіка Китаю зросла приблизно в п'ять разів з поправкою на інфляцію, і тепер вона є другою за величиною у світі, поступаючись лише Сполученим Штатам. Сотні мільйонів людей уникли крайньої бідності в результаті цього зростання.

Хоча торговельні відносини, безсумнівно, принесли користь, вони також створили для Сполучених Штатів та інших країн безліч проблем. Втрата робочих місць на виробництві. Дослідження під керівництвом економістів Девіда Автора, Девіда Дорна та Гордона Хансона виявили, що витрати на активізацію торгівлі з Китаєм, так званий китайський шок, були більш помітними, ніж витрати на збільшення торгівлі з іншими країнами, такими як Японія. Це було пов'язано зі швидкістю зростання імпорту, великою чисельністю низькооплачуваної робочої сили Китаю та низкою постраждалих галузей. Їхні дослідження показують, що політична поляризація також посилилася в регіонах країни, які найбільше постраждали від конкуренції з Китаєм, що, на думку деяких аналітиків, допомогло прискорити зростання Дональда Трампа та популістських політичних сил. Едвард Олден з CFR та інші експерти кажуть, що Сполученим Штатам не вистачає ефективної політики для врегулювання цих економічних зривів.

Національна безпека. Американські політики все більше стурбовані зусиллями Китаю придбати чутливу американську технологію для досягнення цілей промислової політики Пекіна та зміцнення китайської армії. Офіційні особи США неодноразово звинувачували Пекін у крадіжці інтелектуальної власності та вимаганні від американських компаній ділитися своїми технологіями як умовою ведення бізнесу в Китаї, що відомо як примусова передача технологій. Остерігаючись шпигунства, Вашингтон також висловив стурбованість тим, що американські компанії, які використовують китайські технології, можуть поставити під загрозу національну безпеку США.

Дотаційність і державні підприємства. Для досягнення своїх економічних цілей уряд Китаю вплив субсидії в низку галузей промисловості з метою створення компаній «національних лідерів». Деякі експерти стверджують, що

ці субсидії марнотратні, але вони можуть бути руйнівними для інших країн, чії компанії не можуть конкурувати з такими рівнями державної підтримки. Сполучені Штати стверджують, що багато китайських державних підприємств фактично є озброєнням уряду і, на відміну від своїх приватних конкурентів, не приймають рішень на основі ринкових сил.

Валютні маніпуляції. Багато економістів кажуть, що Китай утримував вартість своєї валюти, юаня, штучно низькою протягом десяти років після вступу до СОТ, накопичуючи резерви в доларах США. Слабша валюта робить китайський імпорт дешевшим, а експорт із США дорожчим, тим самим сприяючи торговельному дефіциту.

Порушення трудових прав і прав людини. Сполучені Штати вже давно критикують Китай з питань прав людини, а трудові колективи США постійно скаржаться на погані умови праці в Китаї. Останніми роками ці занепокоєння знову висвітлюються на порядку денному торгівлі через повідомлення про примусову працю в Сінцзяні, де Китай репресує мільйони Уйгурів.

У центрі торгового конфлікту знаходяться конкуруючі економічні системи двох країн. Як детально описує журналіст Пол Бластайн у своїй книзі «Розкол: Китай, Америка та розпад глобальної торгової системи», китайські чиновники спочатку з ентузіазмом виконували зобов'язання Пекіна перед СОТ, здійснюючи глибоку трансформацію економіки та правової системи. Але навіть коли Китай певною мірою лібералізував свою економіку, що дало початок процвітаючому приватному сектору, він ніколи не прийняв повністю невидиму руку ринку. Держава, де домінує Комуністична партія Китаю, контролює економіку унікальними способами, зокрема через централізоване управління державними підприємствами, контроль над фінансовими установами та потужну комісію з економічного планування. Лідери Китаю кажуть, що їхня система необхідна для покращення життя китайського народу та відповідає економічній стратегії, яку використовують західні країни на подібних етапах розвитку.

Сполучені Штати намагалися вирішити свої торговельні проблеми з Китаєм за допомогою переговорів, суперечок у СОТ, посиленого контролю за

інвестиціями, тарифів і власної промислової політики. За останнє десятиліття стосунки стали більш агресивними, оскільки політики США намітили все більш наполегливий курс.

Зростання Китаю, а також нове усвідомлення крихкості глобальних ланцюжків поставок, оголених пандемією COVID-19, сприяли відродженню промислової політики в Сполучених Штатах. Закон про CHIPS і науку та закон про зниження інфляції, прийняті в серпні 2022 року, спрямують сотні мільярдів доларів на наукові дослідження та внутрішнє виробництво високотехнологічних товарів, таких як напівпровідники. Експерти кажуть, що одночасні спроби завдати шкоди конкуруючим китайським галузям промисловості, зокрема експортний контроль Байдена в жовтні 2022 року, можуть задушити напівпровідникову промисловість Китаю. Деякі аналітики сперечаються про те, чи є нещодавні обмеження торгівлі стратегією повного економічного відокремлення, що є передвісником спаду торгівлі. Інші вказують на постійне зростання загальної вартості торгівлі між двома країнами, стверджуючи, що останні заходи є досить вузькими, щоб пройти межу між збереженням національної безпеки та підтримкою динамічних економічних відносин.

Тим часом деякі експерти сумніваються, чи достатньо системи СОТ для вирішення проблем США і чи економічна модель Китаю принципово несумісна з правилами глобальної торгівлі. У недавньому звіті Управління торгового представника США (USTR) заявило, що «в Сполучених Штатах стало загальновизнаним, що правила СОТ не встановлюють і не можуть ефективно дисциплінувати багато найбільш шкідливих політик і практик Китаю». Як наслідок, USTR розглядає шляхи реформування торгового законодавства США, щоб протистояти цій практиці, йдеться у звіті.

Список використаних джерел

1. Paul Blustein Schism: China, America, and the Fracturing of the Global Trading System, 10, 2019.

2. The china trade shock studying the impact of china's rise on workers, firms, and markets. URL: <https://chinashock.info/>
3. China's Changing Perspective on the WTO: From Aspiration, Assimilation to Alienation. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3958510

Розділ 2.

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

УДК 811.111+37.016:316.77

SOCIO-CULTURAL ASPECT OF TEACHING IN MULTICULTURAL EDUCATION

Sidun Larysa

Candidate of Pedagogy,

Associate Professor at the Theory and Practice of Translation Department,

Uzhhorod National University

Devitska Antonina

Candidate of Philology, Associate Professor

Associate Professor at the Theory and Practice of Translation Department,

Uzhhorod National University

The current changes in modern society are creating new requirements and challenges for training a new generation of specialists. An important component is the acquisition of socio-cultural knowledge on the interrelationships of language, culture and education, as well as achieving socio-cultural linguistic competence.

The socio-cultural approach to personality development was introduced by L.S. Vygotsky and further developed by M. Cole, S. Scribner, L. Moll in terms of education, considering the connections between complex social relationships and cultural characteristics of people. The cultural context of language use in education, the process of language improvement due to its creative construction was studied by S. Heath, S. Phillips, J. Lindorffs, S. Krashen, and others.

The importance of linguistic, cultural and social environment application in education is one of the priority aspects of multiculturalism. This approach is used in foreign language teaching while learning about the country's culture, its history, socio-cultural traditions, as well as the peculiarities of the national worldview of the native people.

Multicultural education is closely related to bilingual and multilingual education, since language learning is nothing more than culture learning. The following reasons determine the relationship between language and culture: language acquisition does not follow a universal scheme, on the contrary, it differs in different cultures; the process of becoming an equal member of society takes place with the help of language exchange in a certain social situation; each society determines the framework of a person's participation in a particular situation, which affects the form and content of their statements; when raising children, the main emphasis is laid not on the acquisition of grammatical skills, but on the transfer of socio-cultural knowledge; language codes cannot be studied in isolation, since the process of transmitting socio-cultural information can always be observed, for example, in the content of linguistic tasks, in the culturally based discourse of textbooks, as well as in the attitude of the teacher to the culture of the language being studied.

Culture and communication are inseparable, as culture does not only dictate who speaks, whom with, what about and how the communication process takes place, it helps determine how people decode the meaning of statements, the conditions and circumstances of relevance and interpretation of certain statements. Culture is the basis of communication [7, c. 24].

The foreign language teaching, aimed to study the language alongside with the culture study, is based on the use of one of language functions – cumulative. It is here that language acts as a connecting point between generations, a repository and means of transmitting extra-linguistic collective experience, since language does not only reflect modern culture, but records its previous state. Such a close connection between culture and communication determines the importance of communicative competence, which arose in response to the ideas of progressive grammarian Noam Chomsky [3], according to whom “a language form (competence) and language use

(performance)” are separate from each other, and linguists should focus on the form that reflects the internal grammar of the speaker and listener. However, Hymes [4, c. 277] described the sociolinguistic perspective of communicative competence, asserting that a person in communication should know “when to speak, and when not to, ... what to speak about, whom with, when, where, and in what manner” in addition to the language grammar rules. Canale and Swain [2] propose a model of communicative competence that includes grammatical, sociolinguistic and strategic competence, while sociolinguistic is considered by them as two components: sociolinguistic and discursive competence. According to Saville-Troike [8], communicative competence includes three components in terms of foreign language learning: linguistic, interactive and cultural knowledge. The scientist claims that linguistic knowledge includes both referential values and social messages. Communicative competence, on the other hand, includes knowledge and expectations related to social change. Thus, cultural knowledge denotes the social structure, value and attitude of society towards their use of language.

Another teaching method is culturally responsible pedagogy, which focuses on the native language, style of interaction and cultural environment of students, being their cultural asset, the basis of the development and education process.

The role of a specialist teaching in a multicultural environment takes on a significant character, because he must possess a multitude of assessment procedures and methods: a variety of tools and means, methods of composing assessment tasks, the ability to measure different forms of intelligence, include group and team results of educational activities along with individual ones, etc. [1]. It is also necessary to take into consideration the level of diligence and discipline, as well as communication skills, the ability to work in a team, attitude to the subject, the level of effort to master the subject, individual learning style. Information about the results of training is obtained in the process of conversations, observations of students, analysis of their educational and cognitive activities. In this respect it is important to use mutual evaluation, self-evaluation, which strengthens the element of self-control and responsibility. Among the alternative assessment methods, the following can be

distinguished: oral survey, demonstration of skills, portfolio of student works, recording of observations, exhibitions of works.

Modern studies of multiculturalism in education underline the importance of applying all technologies of the future work of teachers: the use of problem methods (intellectual challenge), collective forms of work (cooperative learning), pedagogical support, establishing a positive climate (emotional engagement) in classes. Hence, K. Zeichner recognizes the ability to create and maintain emotional contact as one of the main qualities of a competent teacher.

It would be appropriate to single out the following recommendations for optimizing the multicultural teacher training: ensuring the opportunity for future professionals to teach in a culturally diverse classroom, developing multicultural education programmes, applying a multicultural component as mandatory in the teacher training programme, developing culturally appropriate curricula and programmes, integrating multicultural content, the use of relevant interactive methods suitable for different learning styles and programmes, changes in educational policy aimed at educational equality. When training specialists to work in a multicultural environment, it is necessary to focus on broad education in the humanities, taking a course on multicultural literacy, introducing a multicultural component into all stages of the educational process and field research, as well as assessing the cultural competence of each graduate.

An equally important factor for the high-quality training of a specialist is the ability to use modern computer technologies. Knowledge in this field allows to increase the efficiency and quality of education and upbringing, to improve the content of education and expand the methods and organizational forms of the educational process. The application of innovative technologies makes it possible to ensure a high scientific and methodical level of teaching, as well as to improve the quality of interdisciplinary connections. The advantages of using computer technologies in education are obvious, as they are able to provide an individual approach to education, take into account the individual psychological characteristics of students and increase the visibility of education.

Every teacher working in the paradigm of multicultural education must have a high level of intercultural competence and a culture of communication. It is designed to create a feeling that students themselves, in the process of learning, make their personal contribution to history, literature and other areas of human knowledge. It is necessary for a teacher to consider cultural diversity not as a problem and obstacle, but as a positive moment capable of enriching students intellectually and emotionally, expanding their horizons, and helping them gain new life experience.

References

1. Alptekin C. Towards intercultural communicative competence in ELT. *ELT Journal*. 2002. # 56, P. 57-64.
2. Canale M. & Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1980. # 1 (1), P.1-47.
3. Chomsky N. *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge, MA: MIT Press, 1965.
4. Hymes D.H. On communicative competence. In J.B. Pride & J. Holmes (Eds.), *Sociolinguistics: selected readings*. Harmondsworth, England: Penguin Books, 1972. P. 269-293.
5. Kramsch C. Culture in foreign language teaching. *Iranian Journal of Language Teaching Research*. 2013. #1 (1), P. 57-78.
6. Nieto S. *Affirming diversity: The sociopolitical context of multicultural education* (3rd ed.). New York: Longman, 2000. 449p.
7. Samovar L., Porter R. & Jain N. *Understanding intercultural communication*. Belmont, CA: Wadsworth, 1981.
8. Saville-Troike M. The ethnography of communication. In S.L. McKay & N.H. Hornberger (Eds.), *Sociolinguistics and language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. P. 351-370.

THE FUTURE OF TRANSLATION AND ITS EVOLVING ROLE IN INTERNATIONAL RELATIONS

Zymomrya Ivan

*Doctor of Philological Sciences (dr hab.), Professor,
Head of the Department of Theory and Practice of Translation,
Uzhhorod National University*

In the 21st century, during the era of globalization, political, economic, and cultural ties between nations, states, and continents are actively developing, which significantly increases the interest in the role of translation as an intercultural mediator, and therefore its objectives in the foreign language teaching process. Translation as an aspect of activity is a fundamental condition for training professionals capable of working in the field of intercultural and interlingual communication. Thus, a foreign language is a means of creating and developing skills necessary for future professional work, and the art of translation as a specificity of culture of communication is an important element of an accepted social organism. Jan Amos Comenius (1592 – 1670) claimed in his treatise entitled “Didactica Magna” that claimed that learning foreign languages is not meant to make us educated and wise, but rather to use them as a means of becoming acquainted with the achievements of others and as an excellent means of communication. A successful translation, i.e. the translation of the essence of things from one language to another, is an active dominant in the system of mutual informing of people of different nationalities.

During the process of functional decoding of the original language text, the translator should take into account not only the evaluation and reception of the original text, but also the evaluation of the means of communication used by the recipient, as well as the specific possibilities of interpretation and, consequently, the functions of the statement. Although very general studies on the meaning and essence of functional equivalence are relatively common, the lack of specific analyses of the equivalence

relationships between two languages should be noted. Equivalence is understood here as the relationship between the sign and the system of signs of two languages, which is examined through various disciplines of general language studies, such as lexicology, semantics, stylistics, or symptomatology. Meanwhile, functional equivalence is understood as a type of relationship that occurs at the level of the word in the case of translating corresponding signs (contextual units).

In other words, translation can be perceived as a substitute or operation in which a given construction of symbols in the original language can be replaced with a construction of symbols in the target language, with the same communicatively and qualitatively analogous whole. In translation it is necessary to fully reflect the entire passive structure of various types of texts, which is associated with both objective and subjective factors. The concept of subjective factors primarily refers to the individuality of the person and the place and way in which certain images are rooted in the translator's consciousness [5].

In translation, the principle of maintaining the volume of content from the original language as a constant should be observed, so that the answer to the question of equivalence can be formulated as follows: interpretation in the target language translation may play a significant role, while substitution may occur particularly in all types of translation. In this case, the preservation of the content in literary works is paramount.

In other words, each time the actual state of consciousness or a specific structure is conveyed through the original and target languages, objective factors resulting from the units in context are independent of the recipient and have different ambiguities in different languages.

The description of equivalence relationships and their nature is subject to objectively existing regularities resulting from the system of the original language in relation to the system of the target language. Generally speaking, the whole problem comes down to explaining whether changes can be made through a given language system that have an impact on the qualitative structure as a whole. In the case of translated interpretation, we are therefore talking about the primacy of quality [2–4].

Diverse interlingual codification of conventional images leads to different linguistic substitutions or systems of representation of the same content, imposing partially distinct means or similarities. It's worth mentioning the Czech researcher J. Levy (1927 – 1967), who demanded equivalent recoding in relation to transformations, for example in literary translations or interpretations.

Assuming that everything is expressible in every language, it seems justified to claim that everything is also translatable from any existing language to any potential language structure. In this respect, there are no objective barriers, as every translation is objectively possible.

The linguistic specificity of literary texts, for example, is also conditioned by the fact that their value always refers to various relationships of magnitude and includes particular aesthetic components. Therefore, in the “spirit of language”, such elements of the expression plane as a) specific means or b) concrete specific means are applicable.

The conceptual representation of reality is not a priori linguistically conditioned in consciousness. Similarly, the contents of linguistic expressions do not differ a priori from fragments of objective reality in consciousness. These differences, in addition to form, also occur in the qualitative value of linguistic units, through which contents are presented as the results of thought processes. The value of linguistic signs is determined not only by the conventional connection of a certain concept with a similar meaning but primarily by the place of that linguistic unit in the system of a given language, its relation to other units in the area of the semantic layer of the work.

In translation, whether it be technical documentation, poetry, or literature, it is essential to reflect a specific system of knowledge, skills, and values of another nation, which is encoded in the original text. The context extracted from a foreign language text, thanks to the learning of that language, is a consequence of its rational study, followed by practice in using it, and therefore, directly aimed at achieving a previously defined goal.

Starting from foreign-language texts, we search for substitutes and eventually arrive at a translated transposition of the word. If within a given language, for the same meaning, different code units of any combination can be used instead of a certain

fixed code unit, the same principle applies to the relation-content-form in relation to two languages linked by translation. In the general characterization of intra-literary reception, two lines of development are generated: a) intra-language or intra-literary relationships, and b) literary translations. These influence the course of communication within a particular substitution, such as the choice of certain original works for translation into appropriate national literature.

Translation in the historical process is primarily a conscious intention of the translator, an act of interlingual or interliteral dependency, and must be perceived as a very important factor, as a „realizer” [1] of usually functional source.

References

1. Ďurišín D. Preklad ako forma recepcie. Chiméra prekladania. Bratislava, 1999. S. 23–26.
2. Kuzmic K. & Pym A. (2021). Translation and International Relations: Building Bridges and Crossing Borders. *Translation Spaces*. 2021. Issue 10 (1). P. 1–12.
3. Łuczowska M. (2020). Translation in International Relations. *Linguistica Copernicana*. 2020. Issue 28 (1). P. 59–73.
4. Zawadzka, A. (2018). The role of translation in international relations: The case of the UN. *The Journal of Specialised Translation*. 2018. Issue 29. P. 66–83.
5. Zymomrya I. Rola tłumaczenia w procesie nauczania języka obcego. *Języki obce i literatura w dobie kryzysu humanistyki / Red.: K. Nowakowska, P. Niemiec, S. Zajchowska*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza Atut, 2015. S. 263–272.

ПОНЯТТЯ МОТИВАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Бокоч Тетяна

*викладач кафедри прикладної лінгвістики,
ДНУЗ «Ужгородський національний університет»*

На сучасному етапі розвитку фразеології як науки фразоутворення розглядається по-різному. З одного боку, існує необхідність виокремлення спеціального розділу у фразеології, що займається вивченням фразотворчих процесів, виокремленням певних закономірностей формування ФО [1, с.3-9]. З іншого боку, висловлюється думка, що фразоутворення слід виокремити в самостійну лінгвістичну науку поряд із фразеологією [1, с.5-12].

Предметом фразоутворення є вивчення фразотворчих процесів, визначення певних закономірностей фразоутворення, виділення фразотворчих моделей, а також вивчення семантичної структури ФО з точки зору фразотворчої специфіки. Термін «фразоутворення» найбільш повно відображає сутність проблеми, тобто вивчення закономірностей утворення та подальшого розвитку ФО: на основі наявної фразеології вторинні процеси вже не мають того фразеологізуючого характеру, як це спостерігається власне на першому етапі становлення ФО.

Визначаючи безсумнівні і безперечні досягнення в дослідженні фразотворчих процесів, необхідно зупинитися також і на недостатньо досліджених питаннях цього аспекту фразеології:

- паралельне співіснування ономазіологічної та еволюційної концепцій: 1) представники ономазіологічної концепції вважають, що ФО, як і лексичні, виникають у єдиному порівняно короткому акті, відразу і тільки в мові [4, с. 161; с. 11]; 2) прихильники еволюційної теорії трактують цей процес як відносно повільний і поступовий [4, с.102]; 3) відмінність цих теорій

полягає у встановленні інтенсивності набування категоріальних фразеологічних ознак певним словесним комплексом;

- недосконалість термінологічного апарату, що веде до необґрунтованої появи синонімії і полісемії багатьох термінів. Наприклад, термін «фразеологічна деривація» визначається то як механізм утворення ФО від одного фразеологізму, то як уся сукупність способів утворення ФО і їхніх варіантів, як створення ФО від ФО [3, с.189];
- різноманітність класифікацій фразотворчих процесів тієї чи іншої мови. Одні дослідники розуміють під фразеотворчими процесами фразеологічну інтеграцію (утворення ФО від слова), первинну фразеологізацію (утворення ФО на основі словосполучень), вторинну фразеологізацію (утворення ФО стійких словесних комплексів нефразеологічного типу) і фразеологічну деривацію. Інші вчені вважають їх фразотворчими способами, сутність яких розкривається окремими процесами: редуплікацією, експлікацією і т.ін.

При вивченні фразотворчих процесів та їх критичному описі необхідно враховувати значення, яке отримає вираз у майбутній ФО. У спеціалізованій літературі це явище має такі назви як «мотивування», «мотиваційна база». Згодом було впроваджено поняття: а) прототипу фразеологізму і визначено його як «мотиваційну базу, з якою фразеологізм пов'язаний дериваційними відношеннями в синхронії та діяхронії» [2, с.46.]; б) вихідних елементів мови, необхідних для реалізації, матеріалізації мотивування, які мають назви «дериваційна база», «вихідний текст (матеріал)», «вихідна матеріальна форма»; в) зовнішньої ситуативної сфери, яка має екстралінгвальний характер (вихідна матеріальна форма та мотивування мають лінгвальний характер). Для дослідження процесу фразоутворення дуже важливо визначити взаємовідношення між вищезазначеними елементами вихідного матеріалу.

Зв'язок цих трьох аспектів при реалізації первинних фразотворчих процесів виглядає таким чином:

- мотиваційній базі відповідає повна вихідна матеріальна форма, наприклад: *ins Wasser fallen* дослівно - *впасти у воду*; фразеологічне значення – «розладнатися, провалитися» [5, т. 3, с.1701];
- мотиваційній базі відповідає часткова вихідна матеріальна форма. Під час утворення ФО відбувається експлікація вихідної матеріальної форми, а матеріалом для створення ФО є окремі лексеми. Тут розрізняють фразеологічну інтеграцію, що виражається у втраті окремими словами низки властивостей зокрема при вступі у фразеологічний зв'язок, наприклад, іменник *Anhang* спочатку позначав *речі, що оточують людину*, потім він вживався в значенні «група людей, які оточують когось»; звідси - *einen Anhang haben* мати прихильників, послідовників [6, с.191]; а також фразеологічну диференціацію, при якій вихідна матеріальна форма (лексема) репрезентується розгорнутим словосполученням, наприклад, *siegen - den Sieg davon tragen* [6, с. 1134];
- мотиваційній базі не відповідає вихідна матеріальна форма. Основою для утворення таких ФО слугує зовнішня ситуативна сфера. Таке явище характерне для утворення більшості перифраз, наприклад, порівняємо: *das Dach der Welt* «дах світу» (Тибет) [5, т. 1, с. 296; 6, с.337], *das Schiff der Wüste* «корабель пустелі» (верблюди) [6, т. 3, с.1332];
- мотиваційна база не збігається з вихідним матеріальним складом ФО тих випадках, коли у вихідному тексті є відповідне словосполучення. Наприклад, у тексті Біблії є сполучення слів *Fleischtöpfe Ägyptens* [5, т. 1, с. 460], яке є матеріальним праобразом майбутньої ФО, але мотивування полягає в змісті тексту, що її включає.

Отже, враховуючи цю взаємодію, можемо виокремити такі первинні фразотворчі процеси:

- фразотворчі процеси, що характеризуються обов'язковою наявністю взаємозв'язку між вихідною матеріальною формою і мотивуванням, до яких належить утворення ФО на основі переосмислення змінних сполучень слів, переосмислення стійких словосполучень нефразеологічного

- характеру, на основі синтаксичної спеціалізації словосполучень і фраз, іншомовного матеріалу та сюжету;
- фразотворчі процеси, у яких зв'язок між мотивуванням та вихідною матеріальною формою повний або частковий: утворення ФО на основі крилатих виразів, каламбурного обігрування омонімів і окремих слів.

Список використаних джерел

1. Авксентьев Л.Г. Сучасна українська мова: Фразеологія. Навчальний посібник для студентів філологічних факультетів університетів / Леонід Григорович Авксентьев. - Харків: Вища школа. Вид-во при ХДУ, 1983. 137 с.
2. Кунин А.В. Курс фразеології сучасної мови, 1996. 381 с.
3. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. [2., durchgesehene und ergänzte Auflage]. - Tübingen: Niemeyer, 1997. 299 S.
4. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte / H. Paul. [8., unveränd. Aufl.]Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1968. S. 161.
5. Röhrich L. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten: in 3 Bd. / L. Röhrich [7 Aufl.]- Freiburg-Basel-Wien : Herder-Verlag, 2004. Bd 1. : A-H 638 S.; Bd. 2. : H-S - S. 1273; Bd. 3: S-Z 1910 S.
6. Weinrich H. Die Wahrheit der Wörterbücher / H. Weinrich // Probleme der Lexikologie und Lexikographie. Düsseldorf: Das Institut für deutsche Sprache. - Verl. "Schwann", 1976. Jahrbuch, 1975. Bd. 39. S. 347-371.

ЯКИЙ ВІН, СУЧАСНИЙ «ТОВАР»?

Вакулик Ірина

*доцент кафедри журналістики та мовної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Як ми розуміємо, «товар» – це предмет торгівлі. Він має мати свою ціну, бути ціннісним, тобто щось вартувати, мати матеріальний (грошовий) вимір. Так історично склалось, що товарами українці здавна вихвалялись на ярмарках. Згадаймо, як писав Квітка-Основ'яненко, «Почався ярмарок, купці порозкладали свій товар, повідчиняли лавки». А у народі давна побутували приказки: «Ціну ярмарок любить», «Не зівай, Химко, на те й ярмарок», «Добрий товар знайде купця», «Добрий товар хвалити не треба», «Кожен купець свій товар хвалить», «Хороший товар сам себе хвалить». Тобто з економічної точки зору щось призначалось для обміну, воно мало власну споживчу вартість, коли задовольнялися потреби людини – чи то фізіологічні, чи побутові, або навіть духовні тощо, а також вартість, закладену у його виробництво. У сучасному глобалізованому світі все продається і купується – від ідей до надзвичайно потужних механізмів, які допомагають не просто існувати (згадаймо нещодавні проблеми зі світлом по всій країні – і як на ринку одразу з'явилися товари типу світлодіодних ламп, «каганців», свічок, пристроїв для приготування їжі та подачі чи збереження тепла, що давали можливість комусь вижити і протриматись, комусь врятувати життя – попит завжди породжує пропозицію). Раніше, мабуть, якби нашим дідусям та бабусям сказали, що будуть продавати повітря, воду, світло, думки та знання, не повірили б, називали дивними фантазіями, але вони стали реаліями нашого життя. Covid-19 вніс суттєві зрушення у можливості та ресурси нашого мозку. Ми навчилися дихати у повному значенні цього слова, навчилися цінувати, навчилися співіснувати, навчилися по-новому працювати.

РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дудінська Іріна

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри теорії політики,
Пряшівський університет в Пряшеві*

Марадик Наталія

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії політики,
Пряшівський університет в Пряшеві*

Одним із головних наслідків трансформаційних процесів кінця ХХ – початку ХХІ століття стало утвердження демократії як базової моделі глобальної суспільно-політичної системи. У сучасному світі цей процес набуває все більш глобального характеру. Майже всі економічно розвинуті країни зараз є демократичними, або існує стратегія їх демократизації, яку слід реалізовувати з урахуванням національних особливостей і традицій [6, с.361]. Загалом можна сказати, що основна тенденція світового розвитку спрямована до демократії як найкращої форми суспільного устрою. Проблеми та перспективи історичного розвитку демократії можна розглядати в іншому теоретичному контексті, часто на основі цивілізаційних етапів і світового розвитку парадигм. Видається, що демократія є продуктом (західної) цивілізації, а також необхідною стадією історичного та політичного розвитку кожного суспільства. Однак увага дослідників зосереджена на тенденції глобального поширення демократичних інститутів і складності їх укорінення в незахідних суспільствах. Виникнення демократичних інститутів відбулося на відносно пізньому етапі розвитку західної цивілізації - у так звану сучасну епоху. Демократія тут розуміється як сукупність представницького правління, вільних виборів, ідеологічного та політичного плюралізму та сильного громадянського суспільства. У цьому

контексті проблеми сучасної демократії аналізує відомий фахівець Ульріх Бек, який бачить справедливий спосіб їх вирішення без осквернення та підтримки демократичних принципів [1, с.41]. Це означає, що просте відтворення її основ веде до критичного аналізу, а також до постійного експериментування в усіх сферах соціальної діяльності. Пошуки нових форм демократії є характерною рисою сучасної публічної дискусії та різноманітних вимірів суспільної практики. По-перше, йдеться про створення нових форм суспільства, метою яких є заміна традиційних форм соціальних верств, щоб соціокультурні спільноти були більш мобільними і виникали на основі добровільності та зміни конкретних проблем чи ситуацій. Йде пошук «нового комунітаризму», який є соціальним і приймає форму добровільного об'єднання: він виражає зусилля індивідів подолати взаємне відчуження та знайти спільні цінності та прагнення, не жертвуючи власною автономією [2, с.17]. Сьогодні дуже важко сказати, які зміни в демократичних інститутах можуть призвести до такого пошуку. Проте провідною тенденцією є підвищення ролі громадянського суспільства та його впливу на розвиток держави, що, безперечно, потребує розширення його масштабів та збагачення форм його діяльності, проникнення на рівень управління та підтримки прийняття рішень. система. Це сфери професійних політиків, технократів і бюрократичних структур. Можна заперечити, що питання має бути спрямоване на необхідність нового етапу демократії, а не на її еволюцію лише в межах окремої цивілізації – тобто євроатлантичного простору.

Особливістю перспектив поширення демократії у світі є феномен взаємозв'язку демократизації та глобалізації або розвитку демократії в глобальному історичному процесі. Враховуючи, що жодна з нині існуючих цивілізацій, за винятком західної, не створила в цьому процесі демократичних інститутів і демократичних цінностей, можна припустити, що такий проект буде реалістичним лише у випадку нової глобальної цивілізації, яка переймає ці традиційні цінності та інститути та переносить їх в інші сфери суспільства.

З соціально-економічної точки зору перспективи глобальної демократизації відносно оптимістичні. Сучасний етап глобалізації

супроводжується поглибленням економічної диференціації між державами глобальної Півночі та більшістю інших країн. За такої тенденції не слід очікувати швидкого та рівномірного економічного та соціального прогресу, який радикально покращить рівень життя, а отже, і створення соціальних умов для справжньої представницької демократії. У багатьох країнах, де вони створили офіційні демократичні інститути, демократичний прогрес все ще крихкий, і його критичні умови можуть навіть виступати ще одним фактором соціальної та політичної нестабільності або інших процесів політичної трансформації. Головною перешкодою для глобальної демократії, яка не має чітких альтернатив західній моделі, є культурна ідентичність незахідного суспільства, яке не дуже здатне поглинути західну культуру [5, с.169]. У культурному контексті деяких незахідних суспільств вони не цінують особистість, що є фундаментальною духовною передумовою західної культури та передумовою демократії. У незахідних суспільствах особистість сприймається як чужорідний елемент. Навіть якщо процес індивідуалізації розвивається навіть у таких суспільствах, вони все одно дають можливість індивіду «розчинитися» в групі. Це не виключає демократизації принаймні на формальному рівні, але вона не буде такою реалістичною, як у західному суспільстві. Аналіз сучасного міждисциплінарного дискурсу щодо впливу глобалізації на економічну та соціальну сфери показує, що представники соціальних наук поділяються на тих, хто бачить глобалізацію та потенціал постіндустріалізму як деструкцію, і тих, хто бачить дію глобалізації як деструкцію. як позитивна сила [2, с.57] .

Економічний розвиток і політичне лідерство часто називають ключовими факторами, від яких залежатиме стабільність і поширення демократії в майбутньому. Соціальний розвиток, розширення світового багатства та освіта є одними з потужних структурних факторів, які сприяють розширенню та поглибленню демократії. Однак вирішальним є політичне керівництво, за умови, що його рішення та дії відбуваються на багатьох рівнях, від покладання обов'язків на державних службовців до політичних партій, груп інтересів та неурядових організацій, як у «молодих» демократіях, так і в діючих

демократіях. Згодом демократія як глобальний і локальний процес поширилася по всьому світу. Демократія як основа правління має більший ефект лише в тих країнах, де є спільні інтереси та базові цінності, яких дотримується переважна більшість громадян. Це те, що дозволяє жити демократичному парламентському правлінню. Занепад демократії настає тоді, коли руйнується єдність цінностей та інтересів, коли є загальна згода в основних принципах і цілях, але прихильники деяких партій не хочуть співпрацювати з державою, а хочуть бути в опозиції [4, с.232]. Отже, природа сучасних суспільних процесів залишається суперечливою та конфліктною. З одного боку, новітні тенденції відображаються в інтерпретації та забезпеченні конвергенції швидкості розвитку, з іншого боку, деформації супроводжуються поглибленням механізмів, які за допомогою подвійних стандартів сприяють розслабленню та перегляд традиційних норм національного та міжнародного права. Але незважаючи на ці недоліки демократії, є вагомі підстави залишатися оптимістичними щодо майбутнього демократичного розвитку. Цей оптимізм ми виправдовуємо тим, що демократична стабільність поступово зміцнюється. Сучасні демократичні інститути здатні вирішувати проблеми між владою та суспільством мирним шляхом, що найбільше підтверджує ефективність демократії порівняно з іншими формами організації суспільства. Незважаючи на всі труднощі, з якими вона стикається, думка, висловлена Робертом Далем, залишається в силі: «...демократична ідея не втратить своєї привабливості для людей у недемократичних країнах, і в міру того, як вони формують динамічне та плюралістичне суспільство в цих країнах. Країн, їхнім авторитарним урядам буде все важче протистояти прагненню розширити демократію» [3, с.28].

Список використаних джерел

1. Beck U. The Reinvention of Politics. Rethinking Modernity in the Global Social Order. Cambridge: Polity Press, 1997, 206 p.
2. Bobbio N. a R. Bellamy. The Future of Democracy: A Defence of the Rules of the Game. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987, 184 p.

3. Dahl R. Democracy and Its Critics. Yale University Press, 1989, 397 p.
4. Helliwell John F. Empirical Linkages between Democracy and Economic Growth. British Journal of Political Science, 1994, No. 21 (2), p. 225-248.
5. Székely G. Hnutie Zapatistov v procese vývoja antiglobalizačných tendencií. In 10. študentská vedecká a umelecká konferencia [online]: zborník plných príspevkov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2015. s. 165-171. URL: http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak7_subor/Szekely.pdf
6. Székely G. Protestná akcia "N30 - Bitka o Seattle" v retrospektíve. In 11. študentská vedecká a umelecká konferencia [online]: zborník príspevkov. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2016. s. 354-367. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak8/subor/Szekely.pdf>

ВИКОРИСТАННЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ З МЕТОЮ СУГЕСТИВНОГО ВПЛИВУ НА ШИРОКУ ГРОМАДСЬКІСТЬ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Калинич Ірма

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Глобальні суспільні кризи породжують нову лексику й риторичку, адже виклики, перед якими стоїть суспільство, примушують переосмислювати багато уявлень, породжують нові практики для адаптації й виходу з кризової ситуації.

У даному дослідженні розглянуто вплив актуального соціального контексту, пов'язаного з пандемією Covid-19, на мовну ситуацію – появу нових елементів форми, змісту та функціонування в англійському суспільному дискурсі, а саме мовних засобів, що з'явилися в результаті процесів семантичної деривації на основі метафори та метонімії.

Глобальні виклики пандемії COVID-19 призвели до безпрецедентного вибуху нової лексики. Втім, історія подібних криз переконує, що масштабні виклики суспільному здоров'ю вже породжували нові лексичні одиниці, наприклад, назви ВІЛ (вірус імунодефіциту людини), СНІД (синдром набутого імунодефіциту), «іспанка тощо. На початку 2020 року з'явилася назва нового вірусу COVID-19/SARS-CoV-2, а також багато похідних виразів. Поряд з виникненням лексичних неологізмів спостерігається активність семантичної інновації, одним з найпродуктивніших видів якої є метафора:

Серед науковців переважає когнітивний підхід, в рамках якого метафоризація розглядається як один з основних процесів творення мовної картини світу [1, с.462]. Так, в теорії Дж. Лакоффа та М. Джонсона, наша звичайна концептуальна система є фундаментально метафоричною за своєю природою [5, с.4]. Тобто, метафора – це перенесення концептуальної структури

з однієї сфери досвіду або сфери-джерела (source domain) на цільову сферу (target domain). Наприклад, концепт *argument* (суперечка) осмислюється через концепт *war* (війна), в результаті чого утворюється метафора *argument is war* (суперечка – це війна). Це структурна метафора, де один об'єкт метафорично структурований засобами іншого. У контексті COVID-19 також використовуються метафори війни: *fighting/combating COVID-19* (боротьба з COVID-19), *healthcare workers at the frontline* (медики на передовій), *World War III* (Третя світова війна) тощо.

Дж. Лакофф та М. Джонсон також виділяють орієнтаційну метафору, де система одного концепту вибудовується на зразок орієнтаційної системи іншого, наприклад, *up* (вгору) – зростання, *down* (вниз) – спад [5, с.20]. В контексті пандемії коронавірусу простежується велика кількість орієнтаційних метафор: *hospitalizations are up 20 percent* (кількість госпіталізованих зросла на 20 відсотків), *the immune system steps up* (імунна система активізується) тощо, а термін *lockdown* (локдаун) був визнаний словником Collins English Dictionary словом 2020 року [4].

Такий тип метафор як онтологічні, тобто сприйняття подій, емоцій, ідей як сутностей [5, с.25-26], може виражатися персоніфікацією, тобто концептуалізацією об'єкта як живої істоти [5, с.34], наприклад, *invisible enemy* (невидимий ворог), *alien invader* (іншопланетний загарбник) тощо.

Серед проаналізованих нами лексичних одиниць зустрічаються всі види метафор: структурні, орієнтаційні та онтологічні, а також персоніфікації та метонімії. Ці одиниці взяті з публікацій у медіа та соцмережах, а також з сайту #ReframeCovid [7] – краудсорсингової платформи для збору і просування невоєнних метафор, що виникли в контексті пандемії. Нами запропоновано класифікацію метафор, пов'язаних з COVID-19, відповідно до сфери-джерела. Це такі сфери як «війна», «природні лиха», «спорт», «освіта», «релігія/містика», а також рекомендації ВООЗ [10] і метафори з соціальної реклами.

Метафори зі сфери «війна» використовуються як кліше щодо будь-якої ситуації, пов'язаної з суспільними викликами. Так, американський президент Дональд Трамп називав себе «президентом воєнного часу» (*a wartime president*),

президент Франції Еммануель Макрон зазначав: «Ми у стані війни», прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон назвав новий вірус «смертельним ворогом», а королева Єлизавета II згадала *Blitz spirit*, тобто дух єдності британців під час Другої Світової війни. Використання такої риторики має давнє коріння. Стикаючись із загрозою здоров'ю і життю, людина здавна «включала» сценарій боротьби, який потім використовувався метафорично щодо менш загрозливих і більш абстрактних ситуацій (цільова сфера). Крім того, насправді є певна паралель між вірусом і ворогом, медичними працівниками та армією, померлими та жертвами війни, а також подоланням вірусу та перемогою. [9].

Відомо, що метафори використовуються для суттєвого впливу на громадську думку і дії. Відповідно, метафори війни примушують людей серйозно ставитися до проблеми і дотримуватися рекомендацій щодо охорони здоров'я. Проте вони є ефективними лише в короткий термін, оскільки «виправдовують» потенційно непропорційні авторитарні заходи, а також поляризують суспільство, створюючи додаткову напругу [2].

Метафори зі сфери спорту вже давно є джерелом збагачення англійської мови. Спортивні метафори мають певну подібність з метафорами війни, оскільки тут є «супротивник» і «боротьба», хтось «виграє», а хтось «програє». Деякі з них підкреслюють важливість часу й терпіння: *This is a marathon, not a sprint* (це марафон, а не спринт), *race against coronavirus* (перегони з корона вірусом) тощо. Цікавим є переосмислення слова шотландського походження *jab* (різкий удар, зокрема в боксі) як синоніма слова *vaccine* (вакцина) [6].

Метафори, пов'язані зі стихійними лихами, зосереджуються на наслідках COVID-19 як для людей, так і для систем охорони здоров'я: *a tsunami of cases* (цунамі захворюваності), *the eruption of coronavirus* (спалах коронавірусу), *a perfect storm* (ідеальний шторм), *a flare-up in Covid-19 cases* (спалах захворюваності на COVID-19) тощо.

Деякі метафори зі сфери «релігія/містика» передають ідею, що коронавірус є божою карою людству за гріхи, інші ж використовують містичний концепт апокаліпсису, наприклад: *the virus is the Dark Side* (вірус – це Темна сторона),

COVID-19 zombie apocalypse (коронавірусний зомбі-апокаліпсис) тощо. З появою вакцин теорія апокаліпсису набула ще більшого поширення, оскільки антивакцинатори розповсюджували дезінформацію про те, що вакциновані від COVID-19 можуть перетворитися на зомбі.

Ще одним важливим мовним засобом у даному контексті є метонімія, тобто заміна одного об'єкта іншим або його частиною, що дозволяє зосередитись на певних аспектах і характеристиках. [5, с.36]. Наші приклади метонімії включають такі як *cover coughs and sneezes* (прикривати рота під час чхання та кашлю), *essential workers* (працівники, які виконують критично важливі функції) тощо.

Окрему групу склали метафори, сферою-джерелом яких є «освіта/навчання» і які використовувалися медиками, щоб пояснити складні явища зрозумілими словами й образами, наприклад: *pathogens 'tutor' the immune system* (патогени тренують імунну систему), *body learns how to produce antibodies* – (організм вчиться виробляти антитіла), *mRNA teaches the body's immune cells to create antibodies* (мРНК навчає імунні клітини виробляти антитіла) тощо. Громадськість закликали дотримуватися певних правил, таких як *elbow bump* чи *Wuhan shake* (торкатися, тобто «вітатися» ліктями чи підощвами).

Отже, метафори значно розширюють наші концептуальні та комунікативні можливості, даючи змогу черпати знання з багатої сфери-джерела й переносити на цільову сферу, для якої у нас може бракувати лексики. На думку дослідників, певна доля маніпуляції свідомістю не є однозначно поганою, допоки вона «включає» конструктивну поведінку і при цьому не «виключає» критичне мислення. [8]. Так, метафора та метонімія використовувалися в просвітницьких кампаніях, що проводилися ВОЗ та урядами з метою сугестивного впливу на суспільну свідомість задля зменшення наслідків COVID-19.

Дане дослідження має перспективу розширення за рахунок додавання перекладу метафоричних та метонімічних лексичних одиниць, які ще переважно не зафіксовані в українських словниках, та аналізу способів перекладу актуальних семантичних інновацій.

Список використаних джерел

1. Слободян М.В. (2011). Метафоризація як когнітивний процес. / Слободян М.В. // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С.460-467. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71451/57-Slobodian.pdf?sequence=1>
2. Barclay, E., Scott, D. & Animashaun, Ch. (2020, April 7). The US doesn't just need to flatten the curve. It needs to "raise the line". Vox. URL: <https://www.vox.com/2020/4/7/21201260/coronavirus-usa-chart-mask-shortage-ventilators-flatten-the-curve>
3. Corpus analysis of the language of Covid-19. (2020, April 15). Oxford English Dictionary. URL: <https://public.oed.com/blog/corpus-analysis-of-the-language-of-covid-19/>
4. Covid-19: 'Lockdown' Declared Collins Dictionary Word of the Year. (2020, November 10). BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/uk-54878910>
5. Lakoff, G. & Johnsen, M. (2003) Metaphors we live by. London: The university of Chicago press. URL: <https://www.textosenlinea.com.ar/libros/Lakoff%20y%20Johnson%20-%20Metaphors%20We%20Live%20By%20-%201980.pdf>
6. Poole, S. (2021, February 4). Why do we call vaccinations 'jabs'? The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/books/2021/feb/04/why-do-we-call-vaccinations-jabs>
7. #ReframeCovid: a collection of alternatives to the WAR metaphor during the coronavirus crisis. Google spreadsheet. URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1TZqICUdE2CvKqZrN67LcmKspY51Kug7aU8oGvK5WEbA/edit#gid=781680773>
8. Scott, B. (2020, April 2) Language in the time of the coronavirus crisis – UK case study. Diplo. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/language-time-coronavirus-crisis-uk-case-study/>

9. Semino, E. (2020, November 10) “Not Soldiers but Fire-fighters” – Metaphors and Covid-19. Taylor&Francis Online. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10410236.2020.1844989>
10. World Health Organization. Health topics. Coronavirus disease (COVID-19). URL: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ СТИЛІВ ТА СТРАТЕГІЙ У ЕФЕКТИВНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ

Попович Ірина

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та практики перекладу,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стойка Олеся

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Реалії сьогодення, ознаменовані швидким розвитком технологій, економіки та культури, зумовлюють необхідність знання іноземних мов, що, в свою чергу, ставить нові завдання для педагогів щодо вдосконалення навчального процесу. Як наслідок, пріоритетом для вчителів стає побудова процесу вивчення іноземних мов таким чином, щоб оволодіти мовним матеріалом та сформувані навички читання, письма, слухання та говоріння.

Навчання з урахуванням індивідуальних навчальних стилів студентів та стратегій є одним із важливих принципів навчання. Цінність такого навчання полягає в можливості індивідуалізації цілей і змісту навчання, його методів і засобів. Воно спрямоване на індивідуальний підхід до особистості у процесі сприйняття і розуміння іноземної мови, оволодіння мовним матеріалом та побудови мовленнєвих висловлювань.

Аналіз наукової літератури свідчить, що різні аспекти навчання з урахуванням навчальних стилів та стратегій розглядалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема Деркач Т. Л., Коффілд Ф., Гармер Дж., Дьорнеї, Нунан Д., Оксфорд Р., Уїлліамс М., проте до цих пір залишається

відкритим питання: що насправді обумовлює успіх у навчанні – використання властивих, чи, навпаки, невластивих студенту навчальних стилів та стратегій.

Термін індивідуальний навчальний стиль з'явився в західній психолого-педагогічній літературі в 70-х роках ХХ століття та характеризував підхід до власного навчання, притаманний певному індивідууму.

Однак, на думку Т. Деркач, питання щодо визначення стилів навчання є складним, оскільки теорія його створюється на межі психологічної, фізіологічної та педагогічної наук. Для того, щоб охарактеризувати навчальні стилі потрібно застосовувати різні підходи та моделі, кожен з яких має переваги та недоліки, оскільки загально визнаної універсальної теорії не існує до цих пір. Однак, серед існуючих розробок можна виділити загальні риси, що дають можливість визначити найважливіші відмінності у навчальних перевагах студентів, та встановити зв'язки між ступенем їх прояву та ефективністю вивчення учнями певних предметних галузей.

У 2004 р. групою вчених університету Ньюкастл під керівництвом Ф. Коффілда було проведено дослідження сучасних теорій стилів навчання. Ними було виділено 71 теорію та концепцію, розроблених з початку ХХ століття й до сьогодні. У кожній з них виділяють від 3 до 20 різних типів і стилів, яким відповідає певний набір найефективніших методик навчання. За підсумками цього теоретичного та практичного дослідження було названо найбільш важливі моделі, ефективність яких доведено на практиці. Серед них: модель стилів пізнання за Р. Райдінгом та його аналіз стилів пізнання; індикатори І. Майєрс та К. Бріггс (в подальшому індикатори Майєрс-Бріггс); профайлер стилю навчання за К. Джексоном; визначення стилю навчання за Д. Колбом; індекс когнітивних стилів К. Елінсона і Дж. Хайес та ін.

Проте, аналіз представлених у літературі результатів досліджень індивідуальних навчальних стилів дозволяє відзначити питання, що дотепер залишаються нез'ясованими. Зокрема:

- неясно, що являють собою стилі: риси (і таким чином вони є стійкими та незмінними) або стани (тобто піддаються змінам);
- не виявлено наскільки стилі є вільними від оціночних суджень;

- термінологічні питання (відносно постійних рис проти нестійких станів, а також назв стилів, що по-різному визначаються в теоріях, але є схожими за суттю) [1, с. 59].

Так, може з'явитися думка про відсутність необхідності вивчати різні навчальні стилі та імплементувати їх у процес навчання. Але це хибне враження. Навпаки, ми повинні робити все можливе, щоб зрозуміти індивідуальні особливості кожного студента в кожній окремій групі. Також необхідно чітко усвідомлення того, що навчання окремого індивіда є таким самим важливим, як і навчання всієї групи.

Оскільки кожен індивідум має свої здібності, це означає, що існують відмінності в тому, як працює кожен окремий мозок. Це також свідчить про те, що люди по-різному реагують на одні й ті самі подразники. То чи можливо зрозуміти яким чином така варіативність може визначати шляхи, за допомогою яких окремі студенти найлегше навчаються? Та чи може вона вплинути на те, як ми навчаємо? На думку Гармера, існують дві такі моделі, які намагаються враховувати індивідуальні особливості учнів, зокрема:

- Нейролінгвістичне програмування: за словами практиків нейролінгвістичного програмування (НЛП), ми використовуємо низку первинних репрезентативних систем, щоб відчувати світ. Ці системи описані в аббревіатурі «VAKOG», що означає візуальна (ми дивимося і бачимо), слухова (ми чуємо і слухаємо), кінестетична (ми відчуваємо зовні, всередині або через рух), нюхова (ми відчуваємо запахи) і смакова (ми смакуємо щось) [2, с. 89].

Ревел та Норман вважають, що більшість людей, користуючись усіма цими системами для пізнання світу, все ж мають одну «переважну первинну систему». Формулювання VAKOG, хоч і є дещо проблематичним у розмежуванні, пропонує основу для аналізу різних реакцій студентів на стимули та середовище. НЛП дає педагогам можливість пропонувати студентам такі види діяльності, які відповідають їхнім основним системам. За словами Радислава Мілруда, це показує, як викладачі можуть діяти в С-зоні — зоні конгруентності (зона відповідності), де викладачі і студенти ефективно

взаємодіють, — а не в R-зоні — зоні опору студентів, де учням не подобаються спроби вчителя нав'язати їм певну модель поведінки. Практики НЛП Бейкер і Рінволукрі також використовують такі методи, як «трипозиційне мислення», щоб спонукати вчителів і студентів бачити речі з точки зору інших людей, і таким чином зробити комунікацію та взаємодію більш ефективними [2, с. 90].

- Теорія МІ: МІ означає Multiple Intelligences (множинний інтелект), концепцію, введену психологом Гарвардського університету Говардом Гарднером. У своїй книзі FramesofMind він припустив, що ми володіємо не одним інтелектом, а набором «інтелектів». Він перерахував сім із них: музичний/ритмічний, вербальний/лінгвістичний, візуальний/просторовий, тілесний/кінестетичний, логічно-математичний, внутрішньоособистісний та міжособистісний. Усі люди мають усі ці інтелектуальні здібності, сказав він, але в кожній людині один (чи більше) з них більш виражений. Це дозволило йому передбачити, що типовою професією (або «кінцевим станом») для людей із сильним логічним/математичним інтелектом є вчений. Спортсмен може бути типовим кінцевим станом для людей із сильним тілесним/кінестетичним інтелектом тощо. Пізніше Гарднер додав восьмий інтелект, який він називає натуралістичним інтелектом, щоб пояснити здатність розпізнавати та класифікувати закономірності в природі; Деніел Гоулман додав дев'ятий «емоційний інтелект». Це включає здатність співпереживати, контролювати імпульси та самомотивуватись.[2, с. 90]

Таким чином, якщо ми визнаємо, що в різних людей переважає різний інтелект, це означає, що одне й те саме навчальне завдання може не підходити для всіх наших учнів. У той час, як люди з сильним логічним/математичним інтелектом можуть добре реагувати на складне граматичне пояснення, іншим учням, які мають сильний міжособистісний інтелект, може знадобитися більш інтерактивний клімат, щоб їх навчання було ефективним.

Отже, беручи до уваги все вище сказане, викладач повинен брати до уваги необхідність застосування різноманітних видів діяльності, щоб допомогти з засвоєнням матеріалу різним типам студентів. І, хоча, неможливо весь час

приділити навчанню кожного окремого студента, можливо застосовувати види діяльності з візуалізацією, з можливістю студентам працювати самостійно, з можливістю фізичного руху та ін. Спостерігаючи за різними людьми, ми можемо спрямувати їх на навчальну діяльність, яка найкраще відповідає їхнім індивідуальним схильностям.

Список використаних джерел

1. Деркач Т. Л. Засвоєння хімічних знань студентами з різними стилями і стратегіями навчання: вплив комбінації станів. *Педагогіка і психологія професійної освіти* . 2012. №2., С. 59-66
2. Harmer, J. How to Teach English. Pearson Education Limited, 2007. 448 p.
3. Nunan, D., Wong, L.L.C., The learning styles and strategies of effective language learners. *System. Volume 39, Issue 2*, June 2011. P.144-163.
4. Scrivener J. Learning Teaching. The Essential Guide to English Language Teaching. Macmillan.1994.411p.
5. Williams M., Mercer S., Ryan S., Exploring Psychology in Language Learning and Teaching. Oxford University Press, 2019. 171 p.

**РЕЦЕПЦІЯ ЛІБЕРАЛЬНИХ ІДЕЙ У ТВОРЧОСТІ МИХАЙЛА
ДРАГОМАНОВА**

Свищо Вікторія

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Шандра Богдана

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри філософії,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Лібералізм сьогодні є однією із найбільш впливових ідеологій у світі, проте в українській суспільно-політичній думці він до наших днів сприймається вкрай неоднозначно. Це, значною мірою, зумовлено пережитками радянських стереотипів, у підсумку чого «лібералізм», з притаманною йому інтенцією на реалізацію абсолютної свободи особистості, видається «гнилим» (М. Рябчук), адже впровадження його принципів підриває традиційні цінності, формуючи підвалини для утвердження нової аксіологічної сітки, що нерідко стає підґрунтям для зміни ідентичності.

Названі зміни, для вкрай консервативного українського населення, значна частина якого, навіть живе у світоглядній системі премодерну, видаються загрозливими – вони руйнують «одвічні» цінності, змушуючи людину брати відповідальність не тільки за власне життя, а й саме суспільство. Ще більш загрозливим наступ ліберальних цінностей міг видаватися у період їх зародження та розвитку. Зокрема, на відміну від Європи, де лібералізм постав як цілком логічний наслідок індустріалізації та породжених нею світоглядних та соціокультурних трансформацій періоду модерну, суспільний і економічний устрій українського народу, як цілком слушно зауважує С. Рудницький, був

вкрай примітивним [1, с.120] – натуральне господарство, феодальний спосіб виробництва, а з ними й премодерні цінності, серед яких провідне значення вочевидь відіграло інтенція на підпорядкування окремої людини колективному цілому – родині, громаді, етнокультурній групі або державі, визначили не тільки специфіку тогочасного національного відродження, а й інтенції суспільно-політичної думки. Зокрема, свідомо українська інтелігенція, розуміючи вкоріненість у суспільній свідомості премодерних цінностей використала їх для конструювання спільноти модерного типу, тобто нації, конструювання якої відбувалося на світоглядному тлі премодерного світогляду, у підсумку чого націоналісти (як приміром Д. Донцов) обґрунтовували підпорядкованість окремого індивіда загальній справі та спільноті загалом. Згадана обставина в історії українського національного відродження відіграла вкрай амбівалентне значення: з одного боку, українська культурна еліта, підкреслюючи етнічну своєрідність українського народу, заклала підвалини для політизації національного руху, що, незважаючи на всі колізії і перипетії національного руху у ХХ ст. забезпечило постання сучасної української держави в її етнічних межах. З іншого боку, український національний рух зосередив свою увагу на свободі спільноти, яка повністю поглинала і підпорядковувала окремого індивіда, що, звичайно, формувало підвалини для ототожнення українського національного руху з ідеологіями тоталітарного зразка. Підкреслюючи пріоритет національних принципів, все ж було б помилково вважати, що вказана ідеологія безроздільно панувала у суспільно-політичній думці другої половини ХІХ ст.

Стверджуючи пріоритет особистості, М. Драгоманов, апелюючи до історії, підкреслює необхідність зменшення примусу держави, що дає підстави І. Лисяку-Рудницькому вбачати у поглядах мислителя анархічні інтенції, які слугували своєрідним дороговказом на шляху утвердження ліберальних принципів в українському суспільстві. Їх утвердження, як стверджує мислитель у «Передньому слові громади», вже неодноразово проглядалося в історії у спробах створення добровільних товариств, серед яких одними із найпомітніших є братства. Звичайно, братства можна вважати спілками, що

склалися з «вільних людей, котрі по волі походились для спільної праці й помочі» [2]. Між тим, на наш погляд, згаданий вченим приклад, не варто розглядати як прояв ліберальних принципів, як мінімум тому, що братства формувалися на релігійній основі, тобто були трансляторами премодерної свідомості, яка в Україні, не мала такого дискримінаційного характеру як у західних державах. Братства, так само боролися за свободу православного обряду, і в цьому, звичайно, можна вважати зародки лібералізму, водночас вони не передбачали такої свободи для особистості, яку проповідували ліберали.

Апеляція М. Драгоманова до премодерних спілок під час обґрунтування пріоритету ліберальних цінностей, постала даниною часу та обставинам у яких жив та працював мислитель. Більшість лібералів, як стверджує сам мислитель були представниками дворянства, тобто стану, вкрай далекого від західноєвропейський ідеалів рівності та братерства, тим паче із простонароддям, яке щойно було звільнене із кріпацтва. Відповідно, апеляція до премодерних спілок, ймовірніше за все була зумовлена своєрідністю тогочасного лібералізму, зокрема, його спробами встановити конституційний устрій.

Незважаючи на суперечності, все ж немає підстав сумніватися в тому, що саме ліберальне ядро світогляду М. Драгоманова, породило один із найбільш відомих та найбільш критикованих аспектів його суспільно-політичний поглядів – федералізм. Адже, як стверджує І. Лисяк-Рудницький, для мислителя, «який за висхідну точку бере незалежність особи і відкидає будь-яку форму авторитаризму, федерація – прихильність рівноправних осіб до груп та громад і співпраця останніх у більших спілках – єдиний шлях подолати атомізацію суспільства» [3, с.302]. Саме тому, мислитель неодноразово наголошував на тому, що у сфері практичної політики «поважну політичну свободу мають у Західній Європі тільки федеративна Швейцарія та Англія з її спільністю станових, корпоративних, земських і міських привілеїв» [4, с.382].

Підкреслюючи непересічне значення федералізму у справі практичної реалізації обґрунтованої мислителем анархії з метою реалізувати максимальну свободу особистості, М. Драгоманов різко критикує пануюче у тогочасних

західноєвропейському та українському інтелектуальному дискурсі вчення про «народну волю», а з ними й ідеології національного толку. Він вважає, що поняття «народна воля» протилежне поняттю «політична свобода». Доктрина «народної волі», здатна призводити, і зазвичай призводить до диктаторських режимів, в межах яких людина позбавляється не тільки власної самоцінності, а і базових прав.

Загалом немає підстав сумніватися в тому, що незважаючи на усі суперечності, які сьогодні виникають при оцінці політичних поглядів М. Драгоманова, його без сумніву можемо називати українським лібералом, для якого найвищою цінністю виступала свобода. Звичайно, на відміну від європейських лібералів, у творчості М. Драгоманова у рудиментарній, зазвичай опосередкованій формі, есплікується ідея всезагальної рівності, що однак не применшує значення вчення мислителя. Адже, наявні в його вченні суперечності, були зумовлені не стільки відступом від ліберальних принципів, як умовами часу та соціокультурних обставин в межах яких тільки визрівали ідеї свободи та рівності усіх громадян.

Список використаних джерел

1. Рудницький С. До основ нашого націоналізму / С. Рудницький. [2-ге видання]. Відень-Прага, 1923. 162 с.
2. Драгоманов М. «Передне слово» [до «Громади» 1878 р.] [Електронний ресурс] / М. Драгоманов. URL: <http://litopys.org.ua/drag/drag11.htm>
3. Лисяк-Рудницький І. Драгоманов як політичний теоретик / І. Лисяк-Рудницький // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе : в 2 т / [пер. з англ. М. Базік, У. Гавришків, Я. Грицака та ін.]. Т.1. К.: Основи, 1994. с.299-347.
4. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876-1895) / зладив Михайло Павлик ; видав Лев Когут. Чернівці : З друкарні т-ва «Руська Рада», під зар. Ів. Захарка. Т. 3 : (1879-1881). 1910. 519, XI с.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Стойка Олеся

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Для даного дослідження доцільно визначити, що таке система післядипломного навчання вчителів в Республіці Польща. Сьогодні у системі післядипломної педагогічної освіти в Польщі проводиться педагогічна підготовка до професії вчителя, яка призначена для осіб, які вже здобули вищу освіту, закінчили університет (або інший тип закладу вищої освіти) і бажають розширити свої професійні компетентності педагогічною кваліфікацією, необхідною для роботи в школі чи в іншому типі закладу освіти [1, с.76].

Навчання в системі післядипломної освіти Республіки Польща передбачає, що випускники цього виду здобуття освіти отримують диплом або свідоцтво після закінчення навчання в установі, яка надає освітні послуги з післядипломної освіти. Навчання триває не менше одного навчального року (2 семестри), і здобувачі освіти можуть пройти не менше 60 кредитів ECTS протягом навчання. Навчання на студіях післядипломної освіти організовують установи, які є університетами, а також професійно-технічними школами, які можуть бути за формою власності як державними, так і приватними [3, с.11].

Навчання в системі післядипломної освіти здійснюється для педагогічних та науково-педагогічних працівників, яке організовують та проводять лише заклади вищої освіти відповідно до освітніх програм та які мають на це уповноваження, а саме, проводити професійну підготовку вчителів у певній

галузі (наприклад, біологія, де пропонується навчальна програма, що дає право викладати цей предмет).

Вчителі також можуть здобути педагогічну кваліфікацію в системі післядипломної освіти, зокрема як другий предмет викладання (наприклад, вчитель географії може після закінчення відповідної післядипломної студії отримати ліцензію на викладання предмету економіка тощо) [3, с.12].

Підготовка до педагогічної діяльності в системі післядипломної освіти має таку організацію:

- Змістовна підготовка до викладання нової навчальної дисципліни – 4 модулі;
- Психолого-педагогічна та дидактична підготовка для випускників напрямів підготовки за спеціальністю, відмінною від педагогічної – 2-3 модулі. У разі наявності диплому про вищу освіту рівня бакалавр (за непедагогічною спеціальністю), ці особи можуть отримати право викладання лише на посаді вчителя початкових шкіл і дитячих садків. Випускник магістратури за непедагогічною спеціальністю, який закінчив відповідну студію з післядипломної педагогічної освіти, може викладати предмет у всіх типах закладів освіти;
- Модуль інклюзивної педагогіки для осіб з педагогічною кваліфікацією [3, с.13-14].

Для даного дослідження доцільно проаналізувати нормативно-правові документи щодо формування цифрової грамотності вчителів у системі післядипломної освіти Республіки Польща. Відповідно до § 3 розд. 1 Постанови Міністерства національної освіти Республіки Польща від 23 серпня 2019 року «Про співфінансування підвищення кваліфікації вчителів» [5, с.25] були визначені конкретні завдання з галузевої підготовки та порядок і умови направлення вчителів на галузеву перепідготовку та підвищення кваліфікації на кожний навчальний рік. Згідно цієї постанови директор школи визначає потреби з підвищення кваліфікації педагогічних працівників, враховуючи результати педагогічного спостереження за професійною роботою вчителів;

- результати навчання, які показують здобувачі освіти особливо підсумкові (за семестр, на кінець навчального року);
- результати виконання завдання, які пов'язані з реалізацією навчального плану закладу освіти;
- виконання вимог, які ставляться перед навчальним закладом державою.

Крім того, у 2019/2020 – 2027/2028 навчальних роках керівнику закладу освіти необхідно враховувати результати попередніх іспитів вчителів на підтвердження кваліфікації за професією (§12 п.2 Положення). Для проходження підвищення кваліфікації вчителю необхідно заповнити документи згідно положення [4,с.8] .

Положення не визначає шаблон документів, але вказує, які дані має містити заява (§ 3 розділ 3):

1. Прізвище та ім'я вчителя;
2. назву форми навчання та джерела фінансування процесу підвищення кваліфікації;
3. найменування закладу, який буде здійснювати цей навчальний процес;
4. сума витрат, які зазначені у § 2 розділу 2 або гонорари, зазначені в § 2 розділу 3, на які вчитель подає заявку для фінансування процесу підвищення кваліфікації;
5. обґрунтування доцільності даної форми підвищення кваліфікації вчителя для його подальшої професійної роботи ;
6. підпис вчителя [4, с.12].

Таким чином, вимогою сучасного часу є перекваліфікація та підвищення цифрових компетентностей вчителів у системі післядипломної освіти в Республіці Польща. Здобуття такої освіти необхідно багатьом педагогічним працівникам, а заклади та установи освіти у складній ситуації економічної кризи не зможуть дозволити собі виділяти додаткові кошти, які будуть спрямовані на програми навчання і підвищення кваліфікації вчителів та збереження їхніх робочих місць. Тому сьогодні в Республіці Польща відбувається активні процеси формування цифрової грамотності вчителів у системі післядипломної освіти Республіки Польща.

Список використаних джерел

1. Євтушенко Н. В. (2020). Польський досвід підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів та можливості його застосування в Україні. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 75. С.76–79.
2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Digital Education Action Plan. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:22:FIN>
3. Raport z systemu kształcenia nauczycieli: Polska. Pod. Red. A. Wieczorek. Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej. URL:https://www.entrepreneurialteachers.eu/wp-content/uploads/2020/04/ITE-Framework-ReportPoland_Polish.pdf
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2019 r. w sprawie dofinansowania doskonalenia zawodowego nauczycieli, szczegółowych celów szkolenia branżowego oraz trybu i warunków kierowania nauczycieli na szkoleniabranżowe. URL:<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001653>
5. Ustawa z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2018 poz. 2245. URL:<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20180002245>

ОСВІТНІ РЕФОРМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Фізеші Октавія

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової
освіти та освітнього менеджменту,
Мукачівський державний університет*

Фізеші Йосип

*студент 4-го курсу
спеціальність - «Міжнародні економічні відносини»,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Процес інтеграції України до світового освітнього простору зумовлює необхідність проведення системних трансформаційних змін та реформування всіх ланок української системи освіти, яку розглядаємо як «існуючу в масштабі країни структуру освітньо-виховних закладів» [3, с. 304]. Зауважимо, що поняття «освітня система» та «система освіти» широко використовуються в різних контекстах у педагогіці та історії педагогіки, філософії та соціології освіти тощо. Проте, як зазначає А. Євдотюк, ці поняття не є синонімічними чи тотожними, оскільки «система освіти в країні є лише одна (макросистема), а освітніх систем, як різних креативних варіантів системи освіти, – багато. ... кожна із освітніх систем у системі освіти має свою оригінальну основу, інваріантну для неї (освітньої системи), яка і є запорукою її розвитку. ... Освітня система – це системоформуюча підсистема національної системи освіти, наділена специфічними функціями; впорядкована, структурна, самоорганізована цілісність історично зумовлених і взаємопов'язаних поглядів, переконань, ідеалів, національних традицій та практикуючих дій, об'єднаних спільними мотивами, задачами і цілями, спрямованими на навчання й

виховання людини задля досягнення нею певного рівня освіченості як ступеня становлення особистості» [4, с.4-5].

Важливою характеристикою освітньої системи є її здатність до руху. Рух самої системи або всередині системи можемо називати як «процес», «розвиток», «зміна», «перетворення» тощо. Під поняттям «процес» слід розуміти «послідовну зміну станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком; хід розвитку чого-небудь» [6]. Для дослідження освітніх процесів та перетворень найчастіше використовуються поняття «реформування освіти», «освітня реформа» (В. Андрущенко, Л. Березівська, А. Бойко, А. Василюк, К. Гаращук, В. Лутай, А. Сбруєва, О. Фізеші, А. Ярошенко та ін.). Вітчизняна дослідниця тенденцій реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації кінця ХХ – початку ХХІ століття – А. Сбруєва – виокремлює «освітню реформу» у вузькому значенні як «процес політико-адміністративних змін, що ініціюється «згори» і передбачає здійснення певного кола структурних перетворень на різних рівнях освітньої системи, що можуть мати як частковий, так і радикальний характер» та в широкому значенні як «процес політико-адміністративних, педагогічних та суспільних змін, що передбачає здійснення широкої сукупності перетворень освітньої системи в цілому та кожного навчального закладу зокрема, ініціюється та поширюється як «згори-вниз» (політико-адміністративний процес), так і «знизу-вгору» (педагогічний процес), враховує взаємні впливи чинників «зсередини» та «ззовні» (соціальний процес), включає як структурний (організаційний), так і культурний (функціональний, педагогічний) аспекти» [5, с.10-11]. А. Василюк у контексті дослідження реформи шкільної освіти в Польщі під визначенням поняття «реформа освіти» розуміє «сукупність цілеспрямованих дій державних та громадських органів (через закони, нормативно-правові акти, інструкції, рекомендації тощо)», головна мета яких полягає в узгодженні освіти «зі зміненими політичними та соціально-економічними умовами життя суспільства» [2, с.13].

При описі змін в освітній системі також використовується поняття «трансформація», не зважаючи на те, що на початку ХХІ століття воно

найчастіше використовувалося (О. Брусиловська, С. Катаєв, С. Кримський, І. Курас, М. Михальченко, Ю. Шайгородський та ін.) у контексті вивчення суспільно-політичних, економічних та соціальних перетворень у суспільному житті. Наприклад, О. Брусиловська поняття «системна трансформація» розглядає в контексті «наявності всіх сторін суспільно-політичного життя ... й наголос на тому, що ці трансформації мали системний характер, тобто впливали одне на одного» [1, с.13]. Вже згадувана вище вітчизняна авторка компаративних студій А. Василюк зауважує на системності трансформаційних процесів, адже «освіта може бути реформована завдяки досягненню й використанню досвіду трансформаційних процесів, яким сама підлягає. ...Перебудові підлягають політичні, економічні, суспільні, соціальні й, навіть, релігійні системи. Неминучість трансформаційних процесів, пов'язаних із життям і діяльністю людини, становить чинник, який зумовлює освітні реформи. Основа трансформації освітньої системи випливає з потреби певної «рівноваги» між усіма сферами, охопленими її процесами» [2, с.19-20]. Трансформація не дає готових рішень щодо змін в освітній системі, вона тільки усвідомлює необхідність таких змін у системі освіти, результатом яких є підвищення загального рівня знань людини, її підготовленості до життя в динамічно змінюваних умовах і системах цього світу.

Як зауважує О. Хомерікі, «за останні 10-15 років глобалізація значно посилила вплив на трансформацію національної системи вищої освіти», ба більше – «глобалізація є найфундаментальнішим викликом, з яким зіткнулася вища школа за всю понад тисячолітню історію існування» [7, с.36]. Сьогодні актуалізується необхідність розв'язання проблем сучасної освіти в контексті глобалізації та при цьому «не загубити» національні освітні традиції. Відтак, наріжним каменем трансформації, реформування вітчизняної системи освіти в умовах глобалізаційних викликів має стати не копіювання закордонних освітніх систем та їх перенесення на вітчизняні, а навпаки – «долучення до найкращих освітніх наукових досягнень країн глобального світу, поєднання їх з традиційними основами української освіти» [8, с.93]. На наше переконання, освітні реформи в нашій країні набудуть ефективності за умови узгоджених

системних і комплексних впливів як з боку держави, так і з боку демократичного суспільства на всі ланки структури системи освіти в Україні з урахуванням передового досвіду світової педагогічної спільноти та узагальнення позитивного досвіду вітчизняної освітньої теорії та практики.

Список використаних джерел

1. Брусиловська О. Системні трансформації посткомуністичних країн Європи. 1989-2009: навч. посібник. Одеса: Астропринт, 2011. 448 с.
2. Василюк А.В. Реформи шкільної освіти в Польщі: історія та сучасність: Монографія. Ніжин: Вид-тво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 340 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Євтодюк А.В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем: автореферат дисертації на здобуття наук. ст. канд. філософ. наук (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії). Київ, 2002. 21 с.
5. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англосовітських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.). Суми: ВАТ Сумська обласна друкарня; Вид-тво «Козацький вал», 2004. 500 с.
6. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980): Онлайн-версія. URL: <http://sum.in.ua>
7. Хомерікі О.А. Українська вища освіта в умовах глобалізації: крок назад перед стрибком уперед, або шлях по замкненому колу? Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах. 2015. №4 (120). с.36-40. DOI: <https://doi.org/10.15421/1715076>
8. Чупрінова Н. Трансформація вищої освіти України в умовах глобалізації: виклики та перспективи. Вісник Львівського університету. Серія філос. – політолог. студії. 2019. Випуск 26. с.87-94. DOI: <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.11>

Розділ 3.

УКРАЇНА В СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ПРОЦЕСАХ

TAKFIRISM IN SALAFIST IDEOLOGY

Danics Štefan

Doc. Ing, Ph.D.

Šadlák Peter

MGR. in Political Science

Department of Political Science,

Alexander Dubček University of Trenčín (SK)

Introduction

Takfir is a term that plays an essential role in the ideology of Salafist jihadists. Takfir is a method that allows someone to be declared an infidel. At the same time, it precisely defines who is a Muslim. It began to take its modern form in the eighties and nineties of the twentieth century and crystallised into its current state after the American invasion of Iraq.

For Salafists, takfir serves to excommunicate those Muslims who do not follow the literal Salafist understanding of the doctrine of al-wala' wa-al-bara'. The idea of excommunicating governments that do not follow Sharia came from a well-known member of the Egyptian Muslim Brotherhood, Sajjid Qutub, who declared all governments in Muslim countries that follow secular laws to be infidels. According to Sajjid Qutb, Muslim states had fallen into a form resembling Jahiliyya, i.e. ignorance, which Muslims associate with the time of polytheism before Muhammad began to spread Islam. Such a society needs a complete overhaul and a return to Sharia and Koran-based governance. According to Salafists, individuals who do not live in

accordance with the Koran and Sharia can be excommunicated. Governments of secular states that are not based on Sharia are also subject to excommunication.

Abstract

The term takfir is understood as a religious practice that makes it possible to declare someone a non-believer. It allows Salafists who apply a literal interpretation of Islam to kill the person against whom takfir was asserted. The murder of a person who has been declared an infidel is understood as cleansing the earth of unbelievers and has made it an integral part of their ideology. Terrorist organisations such as the Islamic State justify killing alleged infidels precisely by applying takfir. For example, Abu Musab al-Zarquawi used this principle to justify killing Iraqi Shiites. For Salafist jihadists, it is crucial because it allows defining who is and who is not a Muslim. Takfir can be performed against apostate rulers and members of the security forces who support such rulers and heretics with their activities - for example, Shiites. Rulers who do not follow the Koran and Sharia are referred to as Tāghūt, which means tyrant. Those who work for such rulers directly support tyranny; therefore, violence against them is justified. Participating in democratic processes is the same sin. Therefore, Muslims should refrain from any action that would support the government of the infidel and his regime. If they do not, they become apostates.

Keywords: Sharia, Quran, Tawhid, Shirk, Takfir, Sharia

Takfir

Tawhid is the indivisible oneness concept of monotheism in Islam, separating Islam from the age of polytheism known as jahiliyyah. This principle embodies monotheism and the omnipotence of God inherent in Shahada-declaring belief in the oneness of God, because the believer accepts that there is no god but God. Regarding the fact that it is a part of Shahada, this is no specific Salafi doctrine, but it is typical for all Muslims. This is why it is the central point of the creed for every Muslim. It is forbidden to associate with God or anything else. This should prevent the believer from committing shirk- sin.

Wahhabists and Salafists believe they are the only ones who consistently defend this principle and have the right to use violence against people who don't share the same opinion. Tawhid is the central point of Salafi theology, this is why the believer is considered to adapt his everyday behaviour to this principle, and every deviation from the proper practice is meant to be a sign of insufficient belief. In justifying this approach, they use Kitab al tawhid, written by Mohamed ib abd al Wahháb, who argued that man was made to adore God and that it is forbidden to associate with him. He dismissed the adoration of saints, using amulets, faith in magic, and mediation between God and man. Those who committed this are considered idolaters -people who commit shirk. Islam should be purified from such people. The enduring of pre islamic practices on the Arabian peninsula influenced his ideas. He tried to prevent the believers from falling into the state of jahiliyyah – the time before Arabs converted to Islam. Therefore he concentrated on ritual chastity. Shahada is not enough to make God fond of a believer, and he must subordinate his daily doing in every possible detail with strictly respecting religious instructions. He believed that tawhid could not be realised because people understood only one or two of his principles.

For example, Sufis and their veneration saints, who are mediators between God and man, are crippling the tawhid uluhiyya, which says that only God has the right to be worshipped. The work of Ibn Abd al Wahhab is essential for contemporary jihadi Salafists, and because of financial coverage is given by Saudi Arabia and other Gulf states for re-editions of his book Kitab al tawhid it is a book which can be found in all bookshops all over the arab world. In the end, the only assurance of proper worship of God, which should prevent all. Because of this, the prominent takfir ideologist Abu Muhammad al –Maqudisi accent the importance of l-wala' wa-l-bara' , which expresses the loyalty towards believers on one side and disapproval and abandonment of polytheists and polytheism, in combination with other essential elements of Salafi ideology like shirk-denying the oneness of God and kafirr- unbeliever. Muslims can be charged with breaking the tawhid. Taking part in elections or accepting Israel are examples of such behaviour. Thus, the principle of Al-Wala' wal-Bara presupposes a definition towards non-believers. The Jordanian Al-Maqdisi added the idea of takfir, i.e. excommunication, to this idea. At the same time, in his understanding, this process

should be directed primarily against those rulers of Muslim countries who follow secular laws and thereby deny God's sovereignty.

Takfir is another term of great importance in the ideology of the Salafi jihadist. Takfir is a method which allows declaring someone being an infidel. In classical Islamic jurisprudence, this is considered a grave decision to which only a person with religious education is qualified. These constraints are imposed to prevent private persons from arbitrarily declaring somebody an unbeliever, which could lead to chaos and division in the Muslim community. This is why the word takfir has negative connotations for most Muslims, and they associate it with extremism. Thomas Hegghemmer identifies the three most common situations in which takfir is used:

1. When an opposition group seeks to topple what they as a politically illegitimate Muslim regime. By declaring the ruler infidel, they justify the use of violence against him.
2. When official or self-appointed representatives of a conservative majority seek to intimidate holders of minority views on religion, usually individual progressive intellectuals.
3. When a small sect views Muslims around them as so morally corrupt that it considers them infidels and seeks to isolate itself from the rest of society [2, p. 247].

Salafists are using takfir to excommunicate other Muslims who aren't following their Salafi interpretation of al-wala'wa-l-bara. Salafists emphasise that compliance with Sharia is mandatory for every Muslim; therefore, from their point of view, anyone who refuses to obey Sharia is an infidel. In praxis, it excuses acts of violence against persons who have been proclaimed infidels with the idea of scouring the earth from the enemies of Islam. This concept can also be used against governments that aren't ruling according to sharia law. But Salafists distinguish two types of infidels: kafir I'tiqadi and kafir kafir 'amali. In the first case, it is a non-believer at the level of faith, who no longer considers himself a believing Muslim, in the second case, it is a non-believer at the level of religious practice, who thus commits a sin. Those actively practising takfir against unbelievers can be divided into those who are doing this against individuals and those who are doing this against whole social groups—for

example, Shiites and Sufis, which they proclaim to be unbelievers. Its importance for contemporary jihadist Salafists lies in the fact that it allows defining who is a Muslim and who is an infidel-kafir. At the same time, however, Salafists must consider that the Koran and the Hadiths already show that this is a severe matter that Muhammad warns against. Because if someone is wrongly identified as a non-believer, this is an act of blasphemy. Even Abu Muhammad al-Maqdisi states that takfir should be performed with utmost caution.

The idea that governments can be excommunicated if they are not following the Sharia comes from a prominent Egyptian, a Muslim brotherhood Sajiid Qutb member who went with the idea that governments in Muslim countries who prefer secular law before the Sharia are infidels. According to Qutb, back into the jahiliyyah, the age of ignorance identified in Muslim belief with the age of polytheism before Muhammad started to spread Islam. Such a society requires complete reconstruction based on the Quran and shariah. The younger brother of Sajiid Qutub, who was active in the 80s, brought his brother's idea of al – Hākimīya- God's rule on earth, to Saudi Arabia and it quickly became a part of Salafi ideology. In the doctrine of Salafist jihadists, takfir can affect three categories of persons:

- 1) Tyrannical-ṭawāgīt or apostate-murtadd, rulers
- 2) Minions of tyrannical rulers. For example, the secret police
- 3) Heretics - e.g. The Shiites

Salafist scholars mostly criticise the rulers for their corruption. But jihadist preachers claim that hold their rulers to higher standards, and therefore any ruler who does not rule on the basis of Sharia is considered an infidel. Even people who work for the state are directly responsible for supporting a tyrannical government, and Muslims must avoid any support for a regime that does not rule based on Sharia. In this case, however, to prevent the unnecessary shedding of Muslim blood, many theorists, such as Abu Muhammad al-Maqdisi, Abu Basir al-Tartusi, or Abu Hamza al-Masri, encourage that because takfir is a serious matter, it is necessary to consider the case of every civil servant, whether his activity in the position he performed was aimed at bullying Islamist activities or not. But Ayman al-Zawahiri, the former leader of al Qaeda, argued that where there may be a conflict between conducting jihad

against a tyrant and shedding the blood of potentially innocent Muslims, jihad takes precedence.

The concepts of Sayyid Qutb became popular among students at Saudi universities. Students like Said al Quachtani or much more known Safar al -Hawali, a prominent member of the sahwa movement. This movement started in the 80s and became known during the first Gulf War, when king Fahd announced the deployment of US troops in Saudi Arabia. According to Hawali and other members of the sahwa movement, this was a desecration of the Arabian peninsula's soil. Because of this, he and his followers addressed the Saudi government in 1991 and 1992 petitions in which they opted for full Islamisation of society.

Summary

Takfir is a fundamental feature of contemporary jihadist movements. The practice of takfir creates the possibility of declaring any Muslim an infidel; therefore, it was treated with great seriousness in the past. This concept was essential for Al Qaeda in Iraq. Takfirism makes it possible to justify the rejection of every Muslim who has fallen away from the true faith, even though, as we saw in the study, jihad theorists are also aware of the importance of every Muslim life and therefore define apostates according to the seriousness of their offence. Salfists believe that Islam has been corrupted by centuries of arbitrary human interpretation and that believers should return to the religious practice of the first believers, the so-called Salaf. Advocates of revolutionary jihad claim to apply the method of takfir against those Muslim rulers who deviated from traditional legislation and began to practice secular legislation, which leads to the right to overthrow such rulers. At the same time, they justify their right to attack the USA and other Western countries that support such apostates at the head of Muslim countries. The practice of takfir creates the possibility of declaring any Muslim an infidel; therefore, it was treated with great seriousness in the past. But for the Salafist jihadists, jihad represents the possibility of solving such problems of Muslim society as apostasy and un-Islamic legislation. This is a problem for their opponents because they see the danger of fitna-schism in such an arbitrary interpretation of takfir.

References

1. Farshid, O. Salafismus als politische Ideologie: in Salasismus auf der Suche nach dem wahren Islam, Freiburg im Breisgau, Germany. 2014. P. 160-192
2. Hegghammer, T. Jihadi –Salafis or Revolutionaries ? On Religion and Politics in the Study of Militant Islamism. In Global Salafism Islam's New Religious Movement, London, United Kingdom. 2009. P. 244-266.
3. Husain Ed: The House of Islam A Global History, London, United Kingdom. 2018. P. 145.
4. Kučera, R. Islám a politika: vznik a vývoj islamistické ideologie, Ústí nad Labem, Czech Republic. 2017. P. 198.
5. Lohlker, R. Die Salafisten: Der Aufstand der Frommen, Saudi-Arabien und der Islam, München, Germany. 2017. P.205.
6. Maher Shiraz: Salafi-Jihadism The History of an Idea, Great Britain, 2017. P. 256.
7. Mohammad Gharaibeh: Zur Glaubenslehre des salafismus, in Salasismus auf der Suche nach dem wahren Islam, Freiburg im Breisgau, Germany. 2014. P.106-131.
8. Nedza Justyna: Salafismus Überlegungen zur Schärfung einer Analysekatgorie, in auf der Suche nach dem wahren Islam, Freiburg im Breisgau, Germany. 2014. P. 80-105.
9. PISOIU Daniela & Hummel Klaus: Das Konzept der „Co-radikalisierung“ am Beispiel des Salafismus in Deutschland . In: Klaus Hummel, Michail Logvinov: Gefährliche Nähe. Salafismus und Dschihadismus in Deutschland, Stuttgart, Germany. 2014. P.183-197.
10. Reuven Paz: Debates within the Family: Jihadi-Salafi Debates on Strategy, Takfir, Extremism, Suicide Bombings and the Sense of Apocalypse. In Global Salafism Islam's New Religious Movement, London, United Kingdom. 2009. P. 267-280.
11. Ťupek Pavel: Salafistický Islám, Praha. 2015. P.161

12. Wagemakers Joas: Salafistische Strömungen und ihre sicht auf al-wala` wa-l-bara` in Salasismus auf der Suche nach dem wahren Islam, Freiburg im Breisgau, Germany. 2014.P. 55-79
13. Wagemakers Joas: The Transformation of a Radical Concept: al-wala- wa-l-bara in the ideology of Abu Muhammad al –Maquidsi. In Global Salafism Islam's New Religious Movement, London, United Kingdom. 2009. P. 81-106

CHANGES IN EU FOREIGN POLICY IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

Prof. Horga Ioan PhD

Department of International Relations and European Studies

University of Oradea

The instability of the international society from a political-military point of view, corroborated with the expansion of the market economy on a global scale, contributed to the formation of the Post-Cold War Order in which the tendency of the multiplication and diversification of the actors that compose it and the complexity of the relations between the actors of the international system, resulting in both increased interdependence and fragmentation, the European Union seeks to define its role as a major global actor and at the same time to be perceived by the other actors as a partner/challenger in defining the International Order of the XXI century.

One of the most important and dangerous event for the definition of EU as global actor is the war against Ukraine of Russia. In a short time the EU must reconsider entire her strategy in all fields, special in the Foreign Policy and Security.

First, EU is forced to adjust to new geopolitical realities. In this sense a Crisis Group laid out in its latest statement on the war. Also, the EU has helped Ukraine resist the invasion by alongside Kyiv's other Western allies (Norway, UK, Switzerland, Iceland). EU mobilize the EU Members States against Moscow to activate the strongest sanctions in its history and sending a surge of direct bilateral military assistance to Kyiv.

In the second place, the EU and member states have thrown several longstanding policies overboard and taken steps that under normal circumstances would have met with strong opposition from various corners: decisions for the EU to finance for the first time the delivery of lethal weapons to a third country; decisions to boost its defence cooperation in the face of new threat perceptions; decisions to send (somewhat mixed) signals of openness to EU membership for the bloc's eastern neighbours after years of enlargement fatigue; decision to trigger, also for the first

time, its 2001 Temporary Protection Directive, granting temporary residency to Ukrainian refugees.

In the third place, the EU take the decision to use the European Peace Facility (EPF)³ to finance delivery of lethal equipment to Ukraine. That is the major foreign policy shifts prompted by the war, because EU itself has no experience handling the risky implications of such military assistance.

For comparison when it came to assisting Kyiv, EU member states had taken a long period of negotiation and the level of the EPF package for one year was €31 million Euros. But in the week after the invasion of Ukraine, the military aid granted to Ukraine amounted to 500 million euros (50 million in non-lethal aid) to provide the Ukrainian army with non-lethal military, medical and logistics equipment. Two weeks later, the European Council doubled that initial commitment, bringing overall military aid to Ukraine to more than €1 billions.

The war in Ukraine has set in motion significant changes for the EU's future defence role, and maybe even gradually increase the EU's ability to intervene as a military player in complementarity with NATO. The Strategic Compass that the EU adopted on 21 March-2023 provides a shared threat analysis and greater direction for the bloc's security and defence activities until 2030. Also, European leaders have agreed to reach by 2025, the development of a 5,000 soldier "rapid deployment capacity" with contributions from various member states that, on the EU command. Strategic Compass decided to increased interoperability between EUMS forces and flexible arrangements for deployments alongside NATO's.

One of the most important event was the new German the position concerning the war. Olaf Scholz deciding to supply Ukraine with 1,000 anti-tank weapons, 500 anti-aircraft Stinger missiles and 500 Strela rockets from the Bundeswehr's stockpile. More importantly, he accompanied this decision with the announcement that Berlin would invest €100 billion in German rearmament.

³ EPF is a fund for military and defence support for third countries and coalitions that was established only a year ago

In the fourth place the Large-scale Sanctions become a New Policy Tool of EU in the situation when exist a threat of her security. The EU's imposition of far-reaching economic, financial and trade sanctions on Russia is another major departure for the EU bloc. Ten comprehensive sanctions packages adopted by the EU, the union's member states are systematically cutting all economic ties. The speed and scale of the measures surprised even European decision-makers.

In other way the EU will have to find ways to use the limited leverage that sanctions offer to best effect and develop ways to mitigate as much as possible their global fallout, linked to trade disruptions and the impact on energy and commodity prices. The EU had developed a sanctions policy that includes a careful assessment of the goals that sanctions can and should realistically achieve

Also, EU had build a consensus within Europe and with other NATO allies or Other Western Democracies (Japan, Republic of Korea, Australia) around what conditions would lead to the lifting of some of the sanctions intended to choke Russia's economy

One of most important task learned is the similar situations by EU's diplomacy is requiring some coercion to become more effective.

Finally, EU must meet three big challenges with regard to Russia today and in the future. EU must build a foreign and security policy vis-à-vis Russia on the basis that the union is now a geopolitical actor and Russia is the major threat to European security;

EU must devise more proactive policies to integrate the Eastern neighborhood outside Russia such Ukrain, Moldova and Georgia. after the shock of aggression of Russia in Ukrian the questions of enlargement to other possible countries become more imperative for boths sides (UE and parteners countries). In this context, the question of the New Enlargement and implicate the integration of Ukrian in EU, even is a probleme for long-terme the developments around this topic have given new impetus at the political, academic, economic level to discussions on the strategic value of the EU's enlargement policy more broadly. Also the discution about New Enlargement must include also the states from Balkans. From the perspective of the New Enlargement, it must be upgraded the EU's neighbourhood policy - the EU

requires a strategy to strengthen its role and goals in Eastern Europe, the Western Balkans, the South Caucasus, and the Black Sea Region

The EU must design a new Russia policy that is maximally tough on the regime of President Vladimir Putin while keeping alive the idea of a post-Putin Russia that is part of Europe. The first step in the new design of the relations with Russia is to put Ukraine first. In this way EU do not abandon Russian civil society, the EU must reduce its dependencies on Russia and deprive Moscow of the possibility of using energy as a weapon against European states and the common neighbours.

In conclusion, on one side, the changes of EU Foreign Policy and Europe's security architecture will depend in no small part on what happens in Ukraine, though Western capitals can continue exploring what future arrangements might look like, particularly in terms of European Union (EU) and NATO relations with Ukraine, Georgia and Moldova, as well as controls on weapon deployments and military activities.

On the other side, the war in Ukraine and the shift of the world in a pro-Western support of Ukraine and a Neutral position in the Big South demonstrated to the EU policy decision makers that the time of the gentlemen's behaviour with the competitors in the Big South, special with Russia, but also China is over! EU to achieve her Global role must be more active in this area!

References

1. Confort, Ero, Global Politics in the Shadow of Ukraine, EU Crisis Group *Newsletter*, 22 March 2023
2. Dempsey Judy, Judy Asks: Is the EU Doing Enough for Eastern Europe?, in Carnegie Europe - Carnegie Endowment for International Peace, 16.03.2023
3. Dempsey Judy, *Russia's War on Ukraine Is Changing Germany*, in Carnegie Europe - Carnegie Endowment for International Peace, 7.03.2023
4. Fama, Giuseppe, Lisa Musiol, The War in Ukraine Raises New Questions for EU Foreign Policy, in EU Crisis Group *Newsletter*, 5 April 2022

THE PROHIBITION OF THREATS AND USE OF FORCE IN INTERNATIONAL RELATIONS⁴

Hraníková Pytel'ová Klaudia

Assistant Professor

Department of International Law

Faculty of International Relations,

University of Economics in Bratislava

The prohibition of the use of force and the threat of force in international relations is one of the main principles on which the so-called modern international law is based. Together with the principles of territorial sovereignty and the independence and equality of states, it constitutes a fundamental framework of the international legal order. The context of the principle of the prohibition of the use of force and the threat of force implies the obligation of states "not to resort to force", but to find solutions based on agreement, consensus, reciprocity or so-called good faith. "The use of force is undoubtedly one of the most debated topics in international law as well as in international relations." (Värk, 2003, p. 27)

Prior to the founding of the United Nations, states had "freedom" to decide whether or not to wage war against another state, as there was no legal norm governing the use of force in international relations. The only exception could be considered Art. 1 of the 1907 Hague Convention governing the Restriction of the Employment of Armed Forces for the Recovery of Contractual Debts, also known as the Drago-Porter Convention. However, this restriction on the freedom to use force was insignificant, as it applied only to the recovery of contractual debts and was conditional on the debtor State agreeing to and complying with the arbitration settlement. Within the League of Nations system, somewhat more comprehensive efforts have been made to limit the use of force in international relations. War and its control became one of the

⁴ (The paper was developed as a result of research carried out through the VEGA project No. 1/0842/21/ „Development of Cooperative Security and Position of the Slovak Republic“)

pillars of the post-war international legal order in 1919. Article 11 of the League of Nations Convention explicitly declared war and the threat of war to be of concern to the entire League. However, any of the specific legal rules of the League's legal system did not include a general prohibition on the use of military force. On the basis of Art. 12 of the mentioned Convention, states were obliged to "prioritize" the submission of a dispute for a peaceful settlement, and only three months after the arbitral or judicial decision could states resort to war. In this regard, it can be stated that it was a kind of war "moratorium". In any case, although the system set up by the League of Nations legal framework failed (as the international community reached World War II), these were at least the first efforts of the international community to somehow limit the use of force in international relations.

"In the current international legal system, the prohibition of threats and the use of force is primarily and last but not least a contractually enshrined principle and rule found both in the United Nations Charter and in various other international treaties not only of regional scope." (Corten, 2005, p. 803). Article 2 (4) of the Charter of the United Nations declares the following: "All Members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations." This rule is generally applicable. And even the few non-UN states are bound by it, as it is an international custom and a mandatory norm. The mentioned provision of the UN Charter lacks the term "war" and uses the term "threat and use of force". In international law, the term "war" has a more technical meaning, as states now resort to various forms of "attacks" using different intensities of the state's armed forces, from essentially insignificant border incidents to large-scale military operations.

The difference between war and some types of attacks can be noticed especially in relation to the immediate consequences. In the event of a state of war, diplomatic relations and certain international agreements between the warring parties are automatically terminated, and the state of war changes certain aspects of the national law of both states (such as the institute of expulsion of an enemy alien or a ban on trafficking in enemy aliens, etc.). It should be noticed that Article 2 (4) of the UN Charter

is applicable to all forms of threat and use of force, whether or not there is a technical war as such. As regards that provision, it expressly states that the threat or use of force may not be used against "the territorial integrity or political independence of any State, as well as in any other manner incompatible with the purposes of the United Nations". This terminological indication gives the states certain maneuverable interpretive possibilities. And it can be described as a shortcoming of a given provision or, in essence, "unnecessarity" (but therefore not for the states themselves). States in the context of this formulation can argue the use of force for a variety of reasons, e.g. for the protection of human rights or for the enforcement of the legal claim of the State concerned. However, it is important to note that states should not overlook the fact that even if the threat and use of force on their part are not directed against the territorial integrity or political independence of another state, it is not possible within the meaning of the Article 2 (4) of the Charter of the United Nations to use force or threat of force in any other manner incompatible with the purposes of the United Nations.

The purposes of the United Nations are, in principle, to be found in Article 1 of the Charter of the United Nations, which provides, *inter alia*, that the United Nations is to observe international peace and security, in accordance with justice and international law. It is necessary to state that a violation of international peace is automatically contrary to UN principles. The interpretation of Article 2 (4) of the UN Charter is therefore reinforced by other provisions of the UN Charter. In addition to the aforementioned Art. 1, for example, the Preamble to the UN Charter contains the basic purpose of the UN, namely "to protect the next generation from the scourge of war", and Art. 2 (3) obliges the Member States to resolve their international disputes by peaceful means, in such a manner that international peace and security, and justice, are not endangered. In this case, the UN Charter is based on understanding that international law will not be enforced at the expense of international peace.

Every professional and scientific discussion on the use of force in the international legal system today focuses almost exclusively on Article 2 of the UN Charter and its interpretation in case law, legal doctrine and practice. The International Court of Justice (ICJ) has identified this provision as "the cornerstone of the UN

Charter". What needs to be emphasised is the fact that, although a relatively large proportion of academics mention only the contractual basis of the principle (with reference in particular to the Article 2 of the UN Charter), this is also an international customary rule, which is ultimately confirmed by the ICJ judiciary practice. At the same time, the ICJ bases its decision-making on the assumption that the contractual and customary provisions of this rule have the same content. Although the ICJ is often criticized for this direction of its decision-making in this matter (especially by the academic and scientific elites), the international practice of states essentially confirms this statement. The contradiction that has been possible to observe lately does not concern the principle itself, but the scope and content of the exceptions to it.

The UN Charter not only defines the prohibition of the threat and the use of force in international relations, but also logically sets out precise exceptions within which the principle may not be applied. However, exceptions to this prohibition are considered legal only if all criteria are met. States currently use force, in particular to invoke the exceptions to the prohibition of threats and the use of force. "Thus, international practice, by relying on and discussing various exceptions to the rules, seems to reinforce in principle the rule that the use of military force between countries is generally prohibited." (Dörr, 2019) The UN Charter contains only two exceptions to the prohibition of the use of force, namely the use of force authorized by UN Security Council (hereinafter referred to as the "UNSC") and the state's self-defense. "After no experience with the League of Nations, they (states) have decided to create a more advanced and modern system of collective security in order to enforce international peace and security and to punish violators of the prohibition of the use of force." (Värk, 2003, p. 6) For this reason, the UN Security Council within the meaning of Art. 24 of the UN Charter is understood as a "protector of peace" with the primary responsibility for maintaining international peace and security in the world. The original intention of the treaty provisions of the UN Charter on the Control of the Use of Force in International Relations was to create a permanent UN army which would be still available, but this plan was never implemented and the original UN collective security scheme changed primarily because of the using different (than planned) practices.

"The idea of deploying a world police force against perpetrators remained „a dead letter“ - no member state of the United Nations has made troops directly available to the Security Council. Unfortunately, there is no sign that this should change in the near future.” (Kress, 2019) The institute of veto rights, used by permanent members of the UN Security Council, has become a mechanism for promoting individual interests, and is a real obstacle to effective action with UNSC approval. As Gareth Evans noted in 2004, "it was one thing to create a new legal order, but it is quite another to ensure that it works." (Evans, 2004)

The direction of the international community against the use of force in international relations has also been confirmed in various international "written institutes", whether of a binding or non-binding nature, e.g. in the 1970 Declaration of Principles for International Law on Friendly Relations and Cooperation, which recalled "the obligation of States to refrain from military, political, economic or any other form of coercion against the political independence or territorial integrity of any State". In the international community, despite the prohibition, the use of force by state and non-state actors is still present, although the nature of the use of force has changed recently and is directed, for example to combat terrorism, to control maritime areas, to restore order in failing states or to protect human rights.

References

1. VÄRK, René (2003): The Use of Force in the Modern World: Recent Developments and Legal Regulation of the Use of Force. In: Baltic Defence Review 2003, no. 10, vol. 2/2003, pp. 27-44.
2. The Hague Convention respecting the Limitation of the Employment of Force for the Recovery of Contract Debts, adopted on 18 October 1907, entered into force on 26 January 1910.
3. CORTEN, Olivier (2005): The Controversies Over the Customary Prohibition on the Use of Force: A Methodological Debate. In: The European Journal of International Law, 2005, vol. 16, no. 5, pp. 803-822.

4. The Charter of the United Nations is the founding statute / international treaty of the said international organization. URL: <https://www.un.org/en/sections/un-charter/un-charter-full-text/>
5. Judgment in the case of Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda). URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>
6. E.g. Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua Case: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19841126-JUD-01-00-EN.pdf> or the case of Israel Wall Advisory Opinion (Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory). URL: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf>
7. DÖRR, O. (2019): Use of Force. In: Max Planck Encyclopedia of Public International Law / Oxford Public International Law. [online]. August 2019 [cit. 22-10-21]. URL: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e427>
8. KRESS, K. (2019): On the Principle of Non-Use of Force in Current International Law. In: Just Security. [online]. 30. 09. 2019 [cit. 22-10-21]. URL: <https://www.justsecurity.org/66372/on-the-principle-of-non-use-of-force-in-current-international-law/>
9. EVANS, G. (2004): International Law and the United Nations: The Use of Military Force. In: The Role of International Law and the United Nations in a Globalizing World, 5th Annual Foreign Policy Conference, 2004. [online]. 24.06. 2004 [cit. 22-10-21]. URL: <http://gevans.org/speeches/speech106.html>
10. The Declaration of Principles for International Law on Friendly Relations and Cooperation was adopted by the UN General Assembly and is therefore non-binding.

**INVESTMENT DETERMINANTS MODELING FOR TERRITORIAL
DEVELOPMENT OF SOUTHERN UKRAINE: INTERNATIONAL
SUPPORT**

Karpenko Lidiia

*Doctor in Economics, Professor,
Professor of the Local Self-Government and
Territorial Development Department*

Izha Mykola

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Honored Educator of Ukraine,
Director of Institute of Public Service and Administration,
Odesa Polytechnic National University*

Investigating the mechanisms of public administration in Ukraine, the target, functional, methodological, information-analytical and instrumental parts are need to be identified. Giving the positive assessment of this proposal, we note that the mechanism of systematic management of development processes in the region should have a structure, correlate with the structure of tasks and functions, be systemically integrated, take into account their purpose and content, strengthen its flexibility and adaptability to systemic transformation changes and present it as a mechanism for systematic management of regional development processes. Numerous economic studies, the implementation of joint business projects and the mentality of Ukrainian society have proven the need to attract foreign investment for the progressive future of Ukraine and the achievement of European living standards. Foreign capital can significantly influence the introduction of technical innovations and advanced technologies in the area of production, provision of financial and non-financial services and the quality of management in the real and financial sectors of the economy. The current state of economic and social development of Ukraine requires an understanding

of the effective role of investment policy in the economic system of the state. Foreign direct investment (hereinafter referred to as FDI) plays an important role in the global economy. According to statistics, over the past 30 years, foreign direct investment flows have increased 26.3 times, while the world gross domestic product has increased only 5.8 times. The main driver of global growth, according to “UNCTAD” [1], is the sharp increase in international mergers and acquisitions. There is huge competition between countries for foreign direct investment, since FDI has a positive effect on the economy of the recipient country. In addition to direct effects, such as an increase in GDP, budget revenues, decrease in unemployment, an increase in the quality of products and, as a result, an expansion of relations with foreign markets, FDI also indirectly has a positive impact on the host country, in the form of new knowledge, transfer of experience, dissemination technologies, increasing demand for local goods and services, staff training, etc. Foreign investment also allows accelerating the process of adaptation for local enterprises to world standards. Thus, foreign capital is quite attractive not only for the economy of the host entity, but also for society. After analyzing the data on FDI inflows to Ukraine, we can conclude that their volume has declined sharply. Analysts say that the sharp decline in foreign investment was caused by the depreciation of the UAH, energy prices [2].

The first step of modelling for territorial development is the Empirical Solutions. A data-driven empirical approach asks whether the capital premium is correctly measured given the data researchers have available to study. For example, perhaps a century ago, investors believed that investing in stocks was a very risky prospect and demanded adequate compensation for holding stocks. A century later, their equity investments have done well, at least according to historical US stock market data. Economist Thomas Reitz (1998) argues that past investors could correctly predict crashes that never occurred in the data, but that doesn't mean they couldn't happen, just that we were lucky to avoid such disasters [3].

The second step in the modelling of territorial development is represented by the Theoretical Solutions. Theoretical solutions to the equity premium puzzle, on the other hand, have led to the development of more sophisticated models of investor utility functions and risk attitudes. For example, one class of theoretical solutions assumes that

rational investors do not like to see their standard of living decline, even if it has recently risen. They are so opposed to even small dips in their wealth. It is called "habit formation" or "banning consumption". This way of modelling preferences means that no matter how much wealth an investor has accumulated, he has an extreme aversion to a small decline in his current level of wealth or his wealth relative to the wealth of everyone else. These models are theoretically correct, but they have some difficulty explaining the average level of participation in the stock market: they predict large equity investments by people early in life, a pattern not observed in surveys of household finances.

The development and implementation of an effective investment policy strategy occupies an important place among the main factors of effective management of the state economy. Therefore, there is a need to develop and implement a strategy for socio-economic development under proper control and evaluation, which in the long run will increase the effectiveness of strategic management of the economy and lead to economic growth based on modern tools of modelling and management [3].

Ukraine is a potentially rich country that is self-aware and externally perceived as a political and economic state. The National Strategy for Increasing Foreign Direct Investment in Ukraine was developed at the request of the Government of Ukraine with the support of the USAID Competitive Economy of Ukraine EY Ukraine in cooperation with the National Investment Council Office, the Ministry of Economy and the Ukraine Investment Promotion and Support Office. The strategy provides recommendations for the development of promising industries to attract investment and ways to increase the inflow of foreign direct investment in Ukraine. The document was created primarily for the international investment community and Ukrainian institutions whose activities are focused on attracting investment.

The strategy is built around cross-sectoral (privatization, export promotion, education, digital transformation, etc.) and sectoral incentives to increase foreign investment. The strategy contains specific recommendations on how to make the country more attractive to potential foreign investors - both in terms of relocation of production capacity and in terms of starting activities in Ukraine. The strategy is divided into 3 sections: a macro view of FDI, sectoral analytical documents and a directly

proposed Action Plan and Vision to 2030.

The mechanism of formation and implementation of the socio-economic development strategy of the state should be based on the principle of systemic integration, as it is based on a cyclical planning process based on the principles of event management in the direction of achieving goals through monitoring; repeated cycles of analysis of decision-making, planning and implementation of tasks with specific goals and a deadline for their solution; continuous monitoring and evaluation of the achievement of goals according to the content of the strategy and selected measures; facilitating the coordination of the actions of the strategy implementers with the use of monitoring, analysis and availability of sources of funding for certain activities [4].

The team of the Advantage Ukraine investment platform, operating in partnership with the Ministry of Economy of Ukraine, prepared and directed the first investment projects for consideration by the American Development Finance Corporation (DFC) regarding the financing and insurance of war risks. This was announced by the Deputy Minister of Economy of Ukraine, Oleksandr Hryban, during a speech at a business meeting organized by the American Chamber of Commerce in Ukraine. The first five projects have been accepted for consideration by the DFC. In particular, these are projects of Ukrainian investors in the sectors of construction, production, e-commerce and residential real estate - totalling 430 million dolls USA. Each of them will be evaluated separately. Also, the project of lending to a foreign investor for the production of construction materials for several million. Separately, there are several projects in the early stages of development that Advantage Ukraine hopes to hand over to DFC soon, including projects in the logistics, deep agro-processing, energy, animal husbandry and construction materials sectors. Recently, the American Development Finance Corporation (DFC) announced its readiness to mobilize more than 1 billion dolls USA of private capital to support the economy of Ukraine. The Ministry of Economy and DFC cooperate on the preparation and formation of a list of investment projects with the help of Advantage Ukraine. The project team of the initiative works with the support of the USAID Program "Competitive Economy of Ukraine" and carries out a preliminary selection of projects, cooperating with applicants [5].

In response to Russia's full-scale war in Ukraine, USAID provided 13 billion dolls USA in direct budget support, helping the Government of Ukraine; 1.4 billion dolls USA in humanitarian aid to save lives and meet the urgent needs of the Ukrainian people; and more than 800 million dolls USA for development initiatives.

In the work authors proposes to improve the mechanisms of the state's investment policy based on the institutional quality and economic growth. The issue of improving the investment climate and business conditions has been and remains the most relevant for any country, especially the developing one. Lack of stable economic development, low level of product competitiveness, depreciation of fixed assets by 90% in virtually all sectors of the economy and a number of other factors, exacerbated the investment attractiveness of the state, especially in the context of recent events. Discussions in the area of European integration processes are impossible without a detailed assessment of the investment attractiveness and competitiveness of the Ukrainian economy.

References

1. UNCTAD. Trade and Development Report (2020): URL: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2020_en.pdf
2. KARPENKO, L. IZHA, M, RACHYNSKYI, A. (2020): Structural and Wave Analysis Energy Policy of Ukraine in the Context of European Integration. In Lidiia Karpenko, Mykola Izha, Anatoliy Rachynskyi (eds.). *Proceedings of the 5th International Conference on European Integration 2020*. Ostrava: VSB-Technical University of Ostrava, 2020, pp. 391-405. / ISBN 978-80-248-4455-8 (print). ISBN 978-80-248-4456-5 (on-line). ISSN 2571-029X.
3. KARPENKO, L. (2022): Investment Determinants Modeling for Territorial Development of Southern Ukraine: Institutional Quality and Economic Growth. *Journal of Political Science and International Relations*. Vol. 5, No. 4, 2022, pp. 117-126. doi: 10.11648/j.jpsir.20220504.14.
4. LIPKOVA, L. (2012): Innovation Policy of the European Union. In: *Proceeding of the 1st International Conference on European Integration 2012*. Ostrava: VSB-

Technical University of Ostrava, 2012, pp. 171-178. ISBN 978-80-248-2685-1.

5. UKRSTAT (2022). *Statistics* [online]. [cit.2023-03-18]. URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/>

**DIRECTIONS FOR IMPROVING ANTI-CORRUPTION MECHANISMS IN
THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM UNDER MARTIAL LAW AND
THE POST-WAR PERIOD**

Karpenko Lidiia

*Doctor in Economics, Professor,
Professor of the Local Self-Government and
Territorial Development Department,*

Verbitsky Dmitry

*Post Graduated Student of the Local Government and
Territorial Department Development
Institute of Public Service and Administration,
Odesa Polytechnic National University*

In Ukraine, as in the whole world, corruption is classified as one of the main political, economic and social problems. It is recognized as one of the most threatening phenomena of our time, which affects the efficiency of the state authorities, inhibits economic development, threatens many elements of the constitutional and social order, as well as the national security of the state. Corruption undermines the foundations of democratic system, trust in the government, violates the principles of the rule of law, justice and equality before the law, responsibility for the committed act, fair competition; leads to the growth of the shadow economy and the decline of the state's authority in the international community. In the absence of systemic opposition to corruption on the part of the state and society, it is capable of spreading and taking root in social relations and in the state system as a whole.

Corruption issues today are the global trend, and the area against corruption is a kind of “fashion” of the 21-st century. Corruption embodies its shadowy, secretly sinister essence in the corrupt elements of political, social and economic destruction. Preventing and combating corruption is one of the most discussed issues at the

international level, namely: the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development, the Independent non-profit organization Global Integrity, the World Bank, the International Monetary Fund, the United States Agency for International Development (USAID), etc. Each of these institutions deals with a wide range of issues in the area of corruption: an analysis of the causes, scope and consequences of this ominously destructive phenomenon, the implementation of regulatory imperatives to combat corruption [1].

During the study on the perception of corruption in Ukraine, which was carried out in the public sector of Ukraine within the framework of the implementation of the Threshold Program of the "Millennium Challenges" corporation, the first four causes of this phenomenon were highlighted. These included, in particular:

- overly complex and imperfect legislation of Ukraine (10.9%);
- abuse of office among public officials (17.4%);
- imperfection of the system of control over corruption and its prevention or imperfection of tracking and punishment methods (14.7%);
- for a long time, corruption was so common that it is now difficult to eradicate (9.2%) [2].

In the document of the Recovery Plan of Ukraine, it is emphasized that even in the conditions of the legal regime of martial law, it is necessary to develop and make balanced decisions that will allow the full application of anti-corruption legislation in the conditions of martial law on the way to establishing the systematic work of all state authorities in the fight against corruption. So, in particular, on June 20, 2022, the Supreme Council adopted the Anti-Corruption Strategy for 2021-2025. The latter, first of all, is designed to significantly reduce the level of corruption in areas that Ukrainians consider to be the most corrupt (customs and taxation, courts and law enforcement agencies, state regulation of the economy, construction and land relations, the defense sector, health care and social protection). The law envisages changes that will help improve the work procedures of anti-corruption institutions. The document defines the following five main principles of anti-corruption policy for 2021-2025:

- 1) the optimization of the functions of the state and local self-government, in particular, the elimination of duplication of powers by various institutions;
- 2) the digital transformation of the exercise of powers by state authorities and local self-government institutions, transparency of activities and data disclosure;
- 3) the creation, in contrast to existing corrupt practices, of more convenient and legal ways of meeting the needs of individuals and legal entities;
- 4) the ensuring the inevitability of legal responsibility for corruption and corruption-related offenses;
- 5) the formation of public intolerance to corruption, establishment of a culture of integrity and respect for the rule of law [3].

Some of the urgent problems that prevent the full implementation of anti-corruption activities under martial law include:

- 1) lack of a transparent mechanism for receiving and using funds for reconstruction and humanitarian aid, a public open platform for publication and monitoring by the government, donors and civil society of receipts and expenditures of funds and humanitarian aid;
- 2) the inadequate level of provision of anti-corruption bodies and institutions with personnel and material resources to fulfil their tasks (during and after martial law);
- 3) the inconsistency of some norms of anti-corruption legislation with international and EU standards, as well as some relaxations of anti-corruption legislation during martial law.

The recovery plan under the direction of "Anti-corruption policy" provides for:

- 1) the ensuring compliance with Ukraine's international obligations in the fight against corruption, in particular those related to the process of European integration (bringing national legislation into line with international standards and best practices for preventing and countering corruption, its proper implementation, increasing the effectiveness of the activity control system political parties and conducting election campaigns, improving the effectiveness of prevention of corruption and conflict of interests);

- 2) the ensuring the independence and effective work of anti-corruption bodies for the prevention, detection and punishment of manifestations of corruption and the creation of an effective system for the search and return of assets obtained through corruption, as well as the use of these assets for the post-war reconstruction of Ukraine;
- 3) the promoting a culture of integrity in the public and private sectors;
- 4) elimination of corruption risks arising during recovery measures during the period of martial law and post-war reconstruction: planning, receipt, distribution, use of funds (prevention of corruption abuses during the provision, receipt and use of aid during martial law, creation of special mechanisms for minimization of corruption manifestations during Ukraine's receipt of international aid for post-war reconstruction, improvement of the state audit and monitoring system to minimize corruption manifestations during Ukraine's post-war reconstruction.

The strategic goal "Implementation of a comprehensive anti-corruption policy and elimination of conditions, including at the level of legislation, that contribute to the commission of corruption offenses" provides for the use of such measures as:

- to introduce a unified system of collection, processing and publication of statistical information on the detection of corruption and corruption-related offenses, the implementation of proceedings in relation to them, searches and return of assets obtained from corruption and other crimes;
- to create a single online system for collecting, processing and publishing statistical information on the detection of corruption and corruption-related offenses, the implementation of proceedings in relation to them, searches and the return of assets obtained from corruption and other crimes;
- to present a final report on the effectiveness of the state anti-corruption policy, which will also contain recommendations on the priorities of the anti-corruption policy for the following years;
- prepare with the participation of interested parties and approve the anti-corruption strategy for 2026-2030 and the state program for the implementation of the anti-corruption strategy for 2026-2030 [4].

Insufficient institutional and operational independence and the capacity of specialized bodies to prevent, detect and punish manifestations of corruption are among the problems that need to be solved in the specified area. The following are the goals that must be achieved to solve the problem:

- ensuring the independence and effective work of anti-corruption bodies for the prevention, detection and punishment of manifestations of corruption;
- to ensure periodic external independent evaluation (including implementation of recommendations, informing about the status of implementation of recommendations, review of evaluation criteria and methods);
- to ensure the division of powers between the Central Executive Committee and the National Agency for the Prevention of Corruption regarding control over the financing of political activities and pre-election campaigning;
- ensure risk-oriented monitoring of declarations of civil servants (including using IT tools).

Therefore, based on the results of the research, it can be noted that the mechanisms for the implementation of anti-corruption policy require further improvement in the conditions of martial law and the post-war period. State policy in this direction should be focused on developing a new conceptual approach with preservation of the best domestic practices and taking into account the European integration vector of development.

References

1. VOLOSHENKO, A. V. (2015): Ways to timely detection and neutralization of corruption risks / *Actual problems of the economy*. 2015, No. 12 (174). P. 312-321.
2. UGUR, M. & DASGUPTA, N. (2011): Evidence on the economic growth impacts of corruption in low income countries and beyond: *A systematic review*. London: EPPI-Centre, Social Science Research Unit, Institute of Education, University of London

3. TRANSPARENCY INTERNATIONAL (2023). *The Global Anti-Corruption Coalition*. [online]. [cit.2023-03-10]. URL: <http://www.transparency.org/>
4. KARPENKO, L. & IZHA, M. (2023). International Retrospective of the Anti-Corruption Standards Development in the Economic Security System of Ukraine. *Journal of Public Policy and Administration*. USA. Vol. 7, No. 1, 2023, pp. 18-24. DOI: 10.11648/j.jppa.20230701.13

INTERCULTURAL DIALOGUE IN INTERNATIONAL CONTEXT: THE PATH TO COOPERATION AND THE ELIMINATION OF HOSTILE EXPRESSIONS

PhDr. Kozár Patrik

PhD. student

Faculty of International Relations,

University of Economics in Bratislava

Introduction

Countries are becoming more culturally diverse, and demography is changing. As a result, daily contact with people of different nationalities, races and cultures in social situations and organisations is a reality. The increase in immigration, expatriation and international organisations outsourcing their business activities to different parts of the world in order to increase and streamline economic parameters makes daily interactions with people from different cultures essential. Working and interacting with people from different cultural backgrounds can be a difficult process for individuals as cultural barriers can cause misunderstandings and disrupt intercultural interactions [9, p. 2]. Cultural intelligence and multicultural personality are essential competencies for successful intercultural interaction. Both allow the assessment of multicultural competence and provide useful information about strategy, motivation, performance, and effectiveness of adaptation in different cultural contexts.

Empirical research has shown that intercultural adaptation is greatly facilitated by cultural intelligence and various dimensions of multicultural personality [8, p. 737]. Cultural diversity has created new challenges for both society and the workplace, in particular "the acquisition of cultural competencies that allow for a better understanding of the values, practices and social norms associated with the new wave of immigrants" [7, p. 11]. Such cultural competences undoubtedly include the ability to engage in effective and appropriate intercultural dialogue, which is a prerequisite for successful cooperation and communication between partners from

different cultures. Therefore, in this paper we will take a closer look at intercultural dialogue in an international context and, based on a literature review, we will try to highlight its importance, especially in today's global world, where, despite unlimited access to information, the opportunity to travel and get to know new cultures, conflicts and hate speech towards members of other cultures are intensifying.

The need for intercultural dialogue

Our cultural environment is changing rapidly and becoming increasingly diverse. Cultural diversity is a fundamental condition of human society, brought about by international migration, cultural consequences of globalisation, increasing interdependence between different regions of the world, and advances in information and communication technologies and the media. As the Council of Europe's Intercultural Dialogue website states, "More and more people live in a "multicultural" normality and have to come to terms with their multiple cultural affiliations" [2]. At this point, we would like to emphasise that cultural diversity is also an economic, social, and political asset that needs to be developed and managed in an appropriate way in order to achieve maximum results. On the other hand, increasing cultural diversity brings with it new social and political challenges. Cultural diversity often provokes fear and rejection due to a fear of the unknown. Stereotypes, racism, xenophobia, intolerance, discrimination, and violence can threaten peace and the very nature of local and national communities. Dialogue between cultures, which can be considered the oldest and most fundamental form of democratic conversation, is a powerful tool against rejection and violence. Its aim is to allow us to live together peacefully and constructively in a multicultural world, and to develop cooperation between people that contributes to well-being, safety, and a sense of belonging. However, the term "intercultural dialogue" is still only vaguely defined in political parlance [2]. For this reason, it needs to be brought to the attention of professionals, academics, politicians and, above all, ordinary citizens who meet representatives of other countries on a daily basis. The secondary objective of this paper is to motivate lecturers to expand intercultural competence and intercultural dialogue in students in

order to become more effective, successful, empathetic, humane and socially armed in a world characterised by interaction between cultures.

The role of intercultural dialogue in overcoming differences

In general, it can be claimed that the purpose of intercultural dialogue is to learn how to live together peacefully and constructively in a multicultural world and to develop cooperation at different levels and a sense of belonging. Intercultural dialogue can also be a tool for conflict prevention and resolution through strengthening and respecting human rights, democracy, and the rule of law. Specifically, the following objectives have been identified [2]:

- to exchange views on the world, to comprehend and learn from those who do not perceive the world from the same perspective as we do;
- to identify similarities and differences between different cultural traditions and perceptions;
- agreeing that disputes should not be resolved by violence;
- helping to manage cultural diversity in a democratic manner by making required adjustments to all kinds of existing social and political arrangements;
- bridging the gap between those who see diversity as a threat and those who see it as an enrichment;
- exchanging best practices, particularly in the areas of intercultural dialogue, democratic management of social diversity and the promotion of social cohesion;
- joint development of new projects, equal dignity of all participants, voluntary commitment to dialogue, an attitude (on both sides) characterised by openness, curiosity and determination, the absence of a desire to "win" the dialogue, the ability to find a common language to understand and respect cultural differences.

In 2008, the Council of Europe published a document entitled "White Paper on Intercultural Dialogue". "For the purpose of this White Paper, intercultural dialogue is understood as a process that comprises an open and respectful exchange of views between individuals and groups with different ethnic, cultural, religious and linguistic backgrounds and heritage, on the basis of mutual understanding and respect. It requires the freedom and ability to express oneself, as well as the willingness and

capacity to listen to the views of others. Intercultural dialogue contributes to political, social, cultural, and economic integration and the cohesion of culturally diverse societies. It fosters equality, human dignity, and a sense of common purpose. It aims to develop a deeper understanding of diverse world views and practices, to increase co-operation and participation (or the freedom to make choices), to allow personal growth and transformation, and to promote tolerance and respect for the other." [3, p. 17].

In this definition, "open and respectful" means "based on equal value of partners"; "exchange of ideas" means any kind of interaction that reveals cultural characteristics; "groups" means any kind of collective that can act through its representatives (family, community, associations, nations); "culture" includes everything related to ways of life, customs, beliefs and other things that have been handed down from generation to generation, as well as various forms of artistic creation; "worldview" means values and ways of thinking.

Benefits of intercultural dialogue and intercultural competence

The problems of intercultural conflict are particularly acute in today's world. The increase in international travel for work, study or leisure, the migration of people seeking work in other countries and the development of international trade have naturally led to an increase in contacts across national and ethnic boundaries, together with the serious communication problems and conflict situations that accompany encounters with different cultures. Learning to communicate effectively with people from different cultures is a developmental advantage. Individuals who are exposed to only one culture, or who are taught that only their culture is valuable, are at a disadvantage in school, work, community, and social settings [6, p. 107]. Earley and Ang have introduced the concept of cultural intelligence. The authors define it as an individual's ability to function effectively in situations characterised by cultural diversity [4, p. 8]. One acquires intercultural competence by interacting with people from different cultures in a way that leads to positive relationships and honest and open conversations. Although the context of such interactions can be predominantly cooperative, competitive, or individualistic, it is only in a cooperative context that

such interactions and the development of intercultural competence can take place [6, p. 107].

Dialogue has become a common term in everyday use and in the language of various fields such as communication, social psychology, education, and international relations. However, dialogue is more than just everyday conversation. Rather, according to Broome, it is a specific type of interaction that has defined characteristics [1, p. 538]. From a communicative perspective, dialogue is a form of discourse that emphasises listening and exploration in order to foster mutual respect and understanding. Dialogue enables communicators to become aware of the different ways in which individuals interpret and make sense of their experiences. Dialogue is a dynamic, transactional process and particular emphasis is placed on the quality of the relationship between participants. It is important to note that dialogue does not preclude disagreement; rather, it provides an opportunity for individuals to manage their differences in ways that can help them better understand the complexity of their perspectives [1, p. 538].

Although dialogue has the potential to transform interpersonal relationships, it requires specific attitudes and efforts on the part of those involved. Individuals must be willing to take risks, especially the possibility that their perspectives and worldviews may change. It is also important for dialogue participants to be aware that engaging in dialogue may affect their identity, as the view of themselves that they bring to the dialogue and the view of themselves that emerges during the interaction may not always coincide. Dialogue can challenge how people perceive the world and their place in it. Among other things, participants should be aware of the unpredictable nature of dialogue. Because it is a non-linear, emergent process, meanings are constantly being revised. Dialogue participants need to keep in mind that tensions are inevitable [1, p. 538]. As ideas, values and interests collide, individuals in dialogue will inevitably struggle to manage the tension. Fortunately, all these aspects of dialogue, while sometimes uncomfortable, can lead to creative ideas or new ways of approaching problems. In recent years, scholars and practitioners of intercultural dialogue have emphasised a transformative approach that focuses on the larger social system in which the conflict is embedded. The goal is the long-term transformation of

a society in turmoil into one characterised by political and economic participation, peaceful relations, and social harmony. Recognising that decades or occasionally centuries of hostility cannot be eradicated overnight, transformative approaches emphasise a systematic, long-term series of dialogues that may last for many years [1, p. 539].

In a culturally diverse world, it is important to create new opportunities for mediating cultural dialogue. According to Helmová, one of the basic requirements for such mediation is to take into account the ways in which different cultures enter into a communicative relationship [6, p. 121]. Awareness of cultural similarities and common goals, as well as recognition of the challenges of reconciling cultural differences. Cultures are not static, separate entities. One obstacle to intercultural dialogue is the notion that cultures should be understood as something immutable [6, p. 121]. The mixing of cultures has manifested itself in different forms and practices throughout history, ranging from cultural exchange to the imposition of cultures through war, conquest, and colonisation. The processes of globalisation are leading to a systematic form of cultural encounter and exchange. These new transcultural links are powerful mediators of cultural dialogue. In intercultural dialogue, historical awareness and understanding of cultural codes are key to overcoming cultural stereotypes. Intercultural dialogue relies heavily on intercultural competence, which, according to the author, can be defined as a set of skills needed to deal appropriately with people who are culturally different [6, p. 122]. These skills are primarily communicative. But they are also about reshaping one's own views and understanding of the world. It is not so much cultures that are involved in the process of intercultural dialogue, but people - individuals and groups with a different sense of belonging.

Conclusion

The objective of this paper was to highlight the importance of intercultural relationship building and intercultural dialogue between foreign cultural partners. Today, however, there is also a need for greater appreciation and willingness to dialogue in order to reconcile cultural differences. In order to increase the willingness for dialogue and trust in an intercultural context, this can start at the individual level

as well as at the group level. Intercultural communication leads to a learning process in which people learn with and from each other. It should also be noted that no culture is better or worse, it is just different. Finally, cultures evolve and change over time. This means that what people consider a criterion or a rule today may not be perceived as such by the next generation. There needs to be a constant, conscious effort to open up to the unknown, the different, the incomprehensible, and to understand it in a sense of mutual satisfaction and mutual benefit, because intercultural encounters are not just about perceiving, getting to know and tolerating the unknown. It is much more than that, it is about cooperation and partnership, about achieving common goals that come from respect and tolerance for people from other cultures. Today, more than ever, there is a need for recognition and dialogue to reconcile cultural differences.

References

1. Broome J., Benjamin (2015): *Intergroup Dialogue*. In: Janet M. Bennett (2015): *The SAGE Encyclopedia of Intercultural Competence*, p 538-542. ISBN: 978-1-4522-4428-0.
2. Council of Europe: *Intercultural Dialogue* (online). URL: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp.
3. Council of Europe (2008): *White Paper on Intercultural Dialogue "Living Together As Equals in Dignity"*, Launched by the Council of Europe Ministers of Foreign Affairs at their 118th Ministerial Session, pp. 61.
4. Earley, C., Ang, S. (2003): *Cultural Intelligence: Individual Interactions Across Cultures*. Standford: Standford University Press, 2003, pp. 400. ISBN: 9780804743129.
5. Helmová, M. (2017): *Durch gegenseitiges Vertrauen zum zufriedenstellenden Interkulturellen Dialog*. In: Seresová K. et all (2017): *Sprache und interkulturelle Kommunikation: Interdisziplinäre Perspektiven in der Sprachforschung*. Brno: Tribun EU, pp. 117 – 130.

6. Johnson W. David & Johnson T. Roger (2015): *Competition and cooperation*. In: Janet M. Bennett (2015): *The SAGE Encyclopedia of Intercultural Competence*, pp. 107-109. ISBN: 978-1-4522-4428-0.
7. Malheiros, J. (2011). *Promoção da interculturalidade e da Integração de Proximidade – Manual para técnicos*. Lisboa: ACIDI, pp. 120. ISBN: 978-989-685-011-1.
8. Peltokorpi, V. & Froese, F. J. (2012). *The impact of expatriate personality traits on crosscultural adjustment: A study with expatriates in Japan*. *International Business Review*, 21(4), 734-746.
9. Sousa, C., Gonçalves, G., Santos, J., & Orgambídez-Ramos, A. (2019). *THE RELATIONSHIP BETWEEN MULTICULTURAL COMPETENCIES AND INTERCULTURAL CONTACT: MULTICULTURAL PERSONALITY AND CULTURAL INTELLIGENCE*. *Psicologia & Sociedade*, 31(Psicol. Soc., 2019 31), p. 1-17. DOI: <https://doi.org/10.1590/1807-0310/2019v31166867>

CIVICS AS A TOOL IN THE FIGHT AGAINST FAKE NEWS IN THE CONTEXT OF DISINFORMATION ABOUT THE WAR IN UKRAINE

Laczko Martin

PhD student of the Department of Political science,

“Alexander Dubček University of Trenčín”

Lincényi Marcel

Associate professor,

“Vysoká škola ekonómie a manažmentu v Bratislave”

Introduction

The three decades of the development of the democratic system in the Slovak Republic have been a thorny journey, complicated by countless circumstances. However, now more than ever, there is a need to find increasingly effective ways of defending the democratic order, the rights and freedoms it entails, not only in Slovakia. Over the last 10 to 15 years, we have witnessed a variety of crisis events around the world, which, among other things, have significantly shaken confidence in the democratic system of governance, its structures, principles and institutions. Similarly, people's trust in the European Union, its decision-making processes and its interference in the governance of the Member States has been eroded. The financial crisis, the war in Syria, the fight against international terrorism, the immigration crisis in Europe, Brexit, the annexation of the Crimean Peninsula and the conflict in eastern Ukraine, the global pandemic of Covid-19, and currently Russia's fierce aggression in Ukraine, which has been going on for more than a year, are all events that induce fear in people. It is this fear that authoritarian regimes like Russia are able to use as a hybrid weapon against countries they consider their enemies. Inducing fear, hatred or prejudice is manipulating people to trade their democratically guaranteed freedoms for the false security guarantees of anti-system populists or extremists. Disinformation, hoaxes, conspiracies or propaganda are playing an increasingly important role in undermining faith in democracy, and the context of an era of unprecedented reach and speed of information dissemination, particularly through the

internet and social networks, is a major contributing factor. This is also due to the relatively high looseness and weak regulation of the dissemination of information on the internet or social networks, which is mainly exploited by alternative media that spread false information or, currently in the context of the war, Russian propaganda. The role is, for example, to downplay the crimes committed by the Russian army in Ukraine, or to dampen people's willingness to support Ukraine in its efforts to defend itself, or to paint a picture of the decline of a democratic society.

1. Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine

One of the best examples to demonstrate Russia's use of disinformation in the conflict in Ukraine is the tragic massacre in Bucha. After the liberation of this town Ukrainian authorities announced that they had found hundreds of civilian bodies in the streets, proving that Russia committed war crimes. „The information provided by Ukrainian officials went around the world, sparking a global outcry over the attitude of the Russian military. In response, the Moscow authorities officially denied any connection with the events in Bucha, and even tried to question the veracity of the images that appeared in the public space by propagating on social media short videos of questionable quality played in slow motion, giving the viewer the idea that the whole thing was just a show, well-directed, and the corpses were actually actors playing the role.“ (Stănescu, 2022) To prove this, Russians showed images in which one of the corpses was allegedly moving, indicating that the illustration in Bucha was faked. In reality, all the events at Bucha turned out to be real, and the information could be proved by the original version of the film, as well as satellite images were taken two weeks before the Russian troops withdrew, which showed that the bodies were still on the streets. (Stănescu, 2022)

Another example shows how the latest technologies or artificial intelligence help to create disinformation. „In the early days of the Russian invasion of Ukraine, President Zelenskyy warned the world that Russia's digital disinformation machinery would create a deep fake of him admitting defeat and surrendering. A few weeks later in mid-March of 2022, a deep fake of Zelenskyy appeared with just this message.“ (Boháček, Farid, 2022) Ukraine's president spoke and called on Ukrainian soldiers to

surrender their weapons, saying Ukraine was surrendering to Russia. The deep fake was quite well done, but on close inspection, one could see that the tone of the Ukrainian president's voice was much lower than usual, plus his head seemed to be oversized. The Ukrainian Centre for Strategic Communication announced that the Russian government might use such clips in the future to gain advantages on the battlefield and to demoralize Ukrainian soldiers. (Stănescu, 2022)

This is why it is now increasingly important to ask whether schools, with their current curricula, can effectively explain the basics of media literacy to their pupils and students, and whether the topics of subjects such as Civics or Media Education are sufficiently up-to-date to cover the phenomena related to today's extremely fast-paced era full of digital technologies and the massive amount of media content on the Internet. Media education in Slovak primary and secondary schools is a cross-cutting theme through which students acquire competences regarding media literacy and critical assessment of media content. Its aim is to teach them strategies for competent handling of different types of media and their products.

2. Media education as a tool against disinformation and propaganda

Media education is part of the subject of Civic Education, which as a whole can be an important tool for building defence or prevention against misinformation in the younger generation. Through this course, students acquire basic knowledge about society, the establishment and functioning of the state, their rights and duties as citizens, and are encouraged to acquire media literacy.

We live in a time when digital technologies are an essential part of our lives and can make them much easier. The Internet and social media have enabled information to be disseminated on an unprecedented scale and faster than ever before. We also know that the Internet and social media are home, in particular, to a generation of young people, i.e. secondary and university students, as well as primary school pupils. In 2019, the Reuters Institute for the Study of Journalism at the University of Oxford showed that young people are increasingly using social media platforms to follow news and political information. The survey results showed that 50% of citizens in different countries between the ages of 18 and 24 use Facebook, YouTube, Instagram,

Twitter or Snapchat to access and discuss political information. (Newman, Fletcher, Kalogeropoulos, Nielsen, 2019)

Media education topics should therefore be adapted to current social events and should be appropriately challenging for the age of the students. For example, high school and grammar school students encounter media of all kinds at every turn, therefore, at the Media Education they discuss topics such as the media industry, the history of media and film, the development of the media field in Slovakia, the opinion-forming and tabloid press, the impact of media on human life, the analysis of television and radio broadcasting, the analysis of the latest films, media stars, advertising, the digitalization of the media and so on. (Adamcová, 2011)

However, in the context of prevention and efforts to eliminate the susceptibility to believe misinformation or to fall prey to extremist ideas among adolescents and young adults, the spread of fake news via the Internet and social media is the most important topic, especially nowadays.

„Today, the main source of the vast majority of disinformation is cyberspace, the internet and social media. This is primarily because social networks mean low costs of information dissemination, different target groups, global reach and unprecedented speed of information flow.“ (Laczko, 2019)

Unverified and misleading information is spread on the internet not only through social media statuses or internet news articles, but also through videos and images. The main risk of videos is the linking of information through the direct involvement of the viewer's perceptions. In particular, the use of dramatic music and images that follow in rapid succession in the videos can enhance the apparent logic of the arguments and stories presented. (Králik et al., 2018) Although the younger generation is undoubtedly very technically gifted and understands modern technologies, software, applications and social media very well in principle, children and young adults are less likely to be led to media literacy or to critically verify the content circulating on the Internet and social media. This fact poses a serious problem.

Conclusion

Media education must therefore effectively expose students to the latest trends in fake news, the tools used to produce it and the strategies used to disseminate it in the virtual world. As part of this cross-cutting theme, they should be introduced to how journalists work, how they secure their sources, what rules or code of ethics they have to follow and what the difference is between established opinion media and alternative, disinformation media. Teachers should also talk to students about why misinformation arises, what different forms it can take, what consequences or damage it can cause not only in the education of young people, but also in society as a whole. On the topic of disinformation, it is now imperative to use interactive tools, the internet, computers and various practical exercises where students can actually practice their media literacy and critical thinking, even in the context of the rise of artificial intelligence or tools such as modified Deepfake videos.

The use of different applications or even computer games can also contribute to the teaching of this topic. A good example is the Slovak Play for Ukraine initiative. It focuses on creating simple video games that aim to help understand experiences and situations that the player may never have gone through in real life, and to introduce the situation in Ukraine to as large an audience as possible. For example, one of these simple games is Disinfo-Checker. It is a short quiz in which the player can test whether he or she can verify the truth of claims about the Ukrainian-Russian conflict and distinguish legit information from propaganda. Another good example is a game called Three Words. The game takes player through a day that began with the discovery that war had broken out in a neighbouring state. Players can try a simulation of a hoax, a difficult conversation with parents and reconciliation with their own feelings. The aim of the game is to help people process such a mentally challenging situation as war.

References

1. Adamcová, I. Mediálna výchova - Príloha ISCED 2 (*Media education Annex ISCED 2*). Bratislava: The State Pedagogical Institute. 2011.

2. Boháček M. Farid H. Protecting President Zelenskyy against Deep Fakes. 2022. DOI: <https://doi.org/10.48550/ARXIV.2206.12043>
3. Králik D. et al. InfoKompas – kritické myslenie a informačná gramotnosť (*InfoKompas - critical thinking and information literacy*). 2018. URL: <http://infokompas.stratpol.sk/wpcontent/uploads/2018/02/InfoKompas.Brozura.pdf>
4. Laczko M. Disinformation, hoaxes as a tool for the destruction of a free democratic society. *Collective monograph Education for democratic citizenship in the Slovak Republic*. Nové Zámky: Katedra politológie TnUAD v Trenčíne. 2019. ISBN: 978-80-8075-861-5
5. Newman N. Fletcher R. Kalogeropoulos A. Nielsen R. K. Reuters Institute Digital News Report 2019. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. 2022. ISBN: 978-1-907384-61-5.
6. Stănescu G. Ukraine conflict: the challenge of informational war. *Social sciences and education research review* 2022. № 9 (1), P. 146-148. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6795674>

REGIONAL CULTURAL AND EDUCATIONAL ORGANIZATION SLOVAK MATICA IN UKRAINE⁵

PhDr. Mindár Matej, PhD.

*Doctor of Political Sciences in Public Administration
Assistant Professor, Department of Political Science,
Alexander Dubček University in Trenčín,
Trenčín, Slovakia,*

Abstract

The regional cultural and educational organization Slovak Matica in Ukraine was founded in 1992. The aim of the translated paper is to analyze its history and activities. As a cultural institution of Slovaks living in the Transcarpathian region, it maintains and cultivates their national consciousness, language and traditions. As a research file, we have selected monographs and scientific-journalism articles. Based on this article, we would like to point out the fact that on the territory of Western Ukraine lives a small group of inhabitants of Slovak nationality who, despite their national self-identification, are loyal citizens of the Ukrainian state.

Key words: Slovak Matica in Ukraine, Slovak minority in Ukraine, Transcarpathia

Introduction

Slavic Maticas or Maticas of Slavic Nations are national-cultural associations of individual Slavic nations gradually formed since 1826, first in the Habsburg monarchy, later also outside it. According to Michal Eliáš, a former scientist at Slovak Matica, maticas are a Slavic phenomenon that has no analogues in other European nations. During the long period of performance, they have gone through a difficult development. In the history of individual Slavic nations, maticas had an extraordinary

⁵ This research was funded by Cultural and Educational Grant Agency of the Slovak Republic: "Creation of digital didactic aids to the subject Civics Education for the needs of secondary education in distance form", Project registration number
Project No. 009 TnUAD-4/2021

cultural and political significance. The first Slavic matica was Serbian Matica (Serbian nation) formed in Pest in 1826. Other associations were also named after her. The term nut is from the Serbian language and means a fountain, spring, but also a beehive, respectively a queen bee. The symbol of the beehive was chosen by Serbian Matica as its emblem. Each member of the nut was to contribute to the national culture as bees do when laying honey. Maticas were associations of oppressed Slavic peoples and therefore their main task was national-defensive. At the same time, they contributed to the development of culture, literature, science and publishing. Many maticas also had to solve the language issue – the formation of literary language, spelling reforms, etc., which were decisive for the formation and unification of national communities. In times of national non-freedom, Slavic maticas also fulfilled a national-representative role, established cooperation with other cultural, especially Slavic associations, exchanged editions with them, met at cultural and scientific events, were members and honorary members of other matrices – they made their national culture visible and strengthened Slavic belonging. This cooperation pursued only cultural, not political, objectives. After Serbian Matica (1826), other Slavic maticas were founded: Czech Matica – Czech nation (1831) – in addition to it, School Matica existed in Czechia from 1880, Illyrian Matica – Croatian nation (1842) (since 1874 Croatian Matica), Lusatian-Serbian nation Matica (1847), Galician-Russian Matica – Ukrainian nation (1848), Moravian Matica – Moravian nation (part of the Czech crown countries) (1849), Dalmatian Matica – Dalmatian-Croatian nation (1861), Slovak Matica – Slovak nation (1863), Slovenian Matica – Slovenian nation (1864).

Two were established in the Czech part of Silesia – Opavian Matica (1877) and Enlightenment of the people for the principality of Teschen Matica (1898), from which the common Silesian Matica was formed in 1968. There were three Polish maticas – Polish Matica in Lviv (1882) – which was one of the matrices operating within the Austro-Hungarian Empire – School Matica for the Principality of Teschen (1885) – within Prussia and Polish School Matica in Warsaw (1905) operating in the territory occupied by Russia. In 1909, Bulgarians living in the Ottoman Empire founded Bulgarian Matica in Constantinople. Some Slavic matrices ceased to exist

after gaining national freedom, others in shift conditions still operate today and fulfill a number of diverse roles (Eliáš 2013).

Research Methodology

The aim of the translated article is to analyze the history and activities of the Regional Cultural and Educational Organization Slovak Matica in Ukraine. As a cultural institution of Slovaks inhabiting the Transcarpathian region since 1992, it has maintained and cultivated their national awareness, language and traditions. As a research file, we chose monographs and scientific and publicistic articles describing the history and activities of Slovak Matica in Ukraine. Based on this article, we would like to point out the fact that on the territory of Western Ukraine lives a small group of inhabitants of Slovak nationality who, despite their national self-identification, are loyal citizens of the Ukrainian state.

Results

At the turn of the 19th. and 20th. centuries, Transcarpathia or former Subcarpathian Russian was a colorful multinational region of the former Kingdom of Hungary. In the years 1918-1939 it was part of the first Czechoslovak Republic. From 1939 to 1945 it was occupied by Horthy Hungary. After World War II in 1945, it was incorporated into the Soviet Union. At present, it is a firm and internationally recognized part of Ukraine. Since 1918, the number of Slovaks there has been a gradual decline. While in 1921, for example, their share in the Uzhhorod district was 25 percent, in 1959 less than 15,000 people in the whole of Transcarpathia claimed Slovak nationality. In 1989, according to statistics, it was only 7329 persons (0.6% of the population). Nevertheless, according to Michal Eliáš, today their number is estimated at 15 000 to 17 0000. One of the means of supporting Slovak national identity became Slovak Matica in Ukraine (Eliáš 2010).

The regional cultural and educational organization Slovak Matica in Ukraine was founded in 1992. According to its long-time chairman, Jozef Hajniš, its greatest success was the renewal of the Slovak education system, as well as significant work and results in the cultural and educational field. Other important activities of Slovak

Matica in Ukraine included the establishment of the editorial office of Slovak regional broadcasting on radio and television in 1996, the publication of the monthly magazine *Podkarpatský Slovák*, the establishment of folklore ensembles and the organization of children's summer camps in Slovakia. Members of Slovak Matica in Ukraine also organized several scientific conferences in cooperation with the Department of Slovak Philology of the Uzhhorod National University on the topic "Slovak-Ukrainian Mutuality" and "Perspectives of the Development of Slovak Studies in Ukraine" (Hajniš 2007).

It currently covers several local unions and has around 4,000 members. These are local unions in Slovak centres, such as: Užhorod, Veľký Bereznyý, Turie Remety, Hlboké, Seredné, Antalovce, Storožnica, Mukačevo, Rodnikova Huta and Dlhé. In 1996, Slovak Matica in Ukraine initiated the opening of a school with Slovak language of instruction in Uzhgorod and developed a conceptual project of this school, which would allow all interested people to learn Slovak language and literature, history, Slovak realities, etc. Since 1997, the school has successfully developed. Matica slovenská in Ukraine made huge efforts to provide separate premises for this only school with Slovak language of instruction in Ukraine. Finally, in 2008, the city of Uzhhorod assigned it the building of the former school No. 4 on Zupanato Square No. 10. However, the building needed extensive renovation. At the request of Slovak Matica in Ukraine, the Slovak Republic participated in co-financing the reconstruction of this building. On September 1, 2008, the school with Slovak language of instruction was finally moved to a new building, where the Centre of Slovak Culture was inaugurated, which brought a significant revival of Slovak national life in Transcarpathia. According to Jozef Hajniš, the Centre of Slovak Culture and the school with Slovak language of instruction is the pride of the Slovak community in Ukraine and the greatest success of Slovak Matica in Ukraine (Hajniš 2020).

Jozef Hajniš is convinced that Slovak Matica in Ukraine has a firm place in the current Slovak community in Ukraine. In his opinion, the history of the Slovak diaspora in Transcarpathia goes deep into the past, while at the same time it is closely connected with the culture of Slovakia, but also with Ruthenian and Ukrainian traditional culture (Hajniš 2020). "It is the history of compatriots who, despite

undesirable conditions, managed to preserve their original ethnic and cultural features and demonstrated their cultural and ethnic vitality. After 1989, everything they preserved from the cultural heritage was restored and grew into a new form of material and spiritual culture of the Slovak minority in Transcarpathia and at the same time it is an enrichment of the cultural traditions of the Slovak nation." (Hajniš 2020, p. 123) Today, according to Jozef Hajniš, Slovaks in Transcarpathia are learning to be a national minority under the auspices of the cultural and educational organization Matica slovenská in Ukraine, with significant help and support from the governments of the Slovak Republic and Ukraine. In his opinion, Slovak national awareness in Transcarpathian Ukraine is still growing stronger and in new, more favorable conditions is a guarantee of the future national life of this community (Hajniš 2020).

Conclusion

Based on our results, we can conclude that the Regional Cultural and Educational Organization Slovak Matica in Ukraine positively influenced the national-cultural life of the Slovak minority in Ukraine. Despite this, Ukrainian Slovaks retained their loyalty to the Ukrainian state. This positive fact can be a good example for peaceful coexistence of nations within the Slovak-Ukrainian border. On the occasion of the 25th. anniversary of the founding of the Regional Cultural and Educational Organization Slovak Matica in Ukraine, the director of the Compatriot Museum of Slovak Matica in Martin (Slovakia), Zuzana Pavelcová, presented its chairman Jozef Hajniš the Silver Prize of Slovak Matica for the previous activities of the Cultural and Educational organization Slovak Matica in Ukraine. In her speech, she thanked the countries for many years of excellent work of the members of Slovak Matica in Ukraine, conveyed greetings from the headquarters of Slovak Matica in Martin (Slovakia) and expressed s pride of Slovak Matica (Martin – Slovakia) in the work of compatriots in this territory (Pavelcová 2018).

References

1. HAJNIŠ, J. (2007): Matica slovenská na Ukrajine a identita v 21. storočí. In: *Pamätnica (I. európsky kongres Matíc slovanských národov)*. Martin: Matica slovenská, 2007, ISBN 978-80-7090-865-5, pp. 94-97.
2. HAJNIŠ, J. (2020): *Príspevok Jozefa Hajniša, predsedu Oblastnej kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská na Zakarpatsku, Ukrajina – 25. rokov so slovenskou komunitou na Ukrajine*. In: PAMÄTNICA zo 4. kongresu matíc slovanských národov a inštitúcií slovan- ských národov, konaného pri príležitosti 100. výročia oživot- vorenia Matice slovenskej a podpísania Memoranda národa slovenského (Zborník Krajanského múzea Matice slovenskej). Martin: Matica slovenská, 2020, ISBN 978–80–8128–251–5, pp. 113-123.
3. ELIÁŠ, M. (2010): *Z dejín matíc slovanských národov*. Martin: Matica slovenská, 2010, 192 p. ISBN 978-80-7090-970-6.
4. ELIÁŠ, M. (2013): Matica slovenská a slovanské matice. In: *Matica slovenská v národných dejinách (Proceedings of the international scientific conference Matica slovenská in national history 26. - 27.2. 2013 Martin)*. Martin: Matica slovenská, 2013, ISBN 978-80-8128-086-3, pp. 20-28
5. PAVELCOVÁ, Z. (2018): Jubilujúca Kultúrno-osvetová organizácia Matica slovenská na Ukrajine oslávila 25. výročie. In: Matica slovenská. [online]. [Cited 10. 5. 2023.]. URL: <https://matica.sk/jubilujuca-kulturno-osvetova-organizacia-matica-slovenska-na-ukrajine-oslavila-25-vyrocie/>

THE NEED FOR UTOPIA IN A WORLD OF GLOBAL CAPITALISM

Mgr. Ondrejka Matúš

PhD student of The Institute of Political Science of the Slovak Academy of Sciences

The Institute of Political science of the Slovak Academy of Science / Pavol Jozef

Šafárik University in Košice

Introduction

In political science, we distinguish between descriptive and normative approaches to issues. In this case, it means that in the sphere of descriptive approach, we describe the situation and try to explain its causes, course, results, functioning, etc. In the present study, however, I understand political philosophy as a normative science. "That is, it attempts to bring and offer to society its norms, rules, ideal set-ups and models of behaviour. In this, it differs from descriptive disciplines. The latter attempt to describe the state of affairs as they are. The normative discipline attempts to find out how things ought to be, that is, what is right and just." (Jahelka,2019,2-3) It is the need for a normative function that I want to highlight in this study, thus emphasizing the need to search for the "ideal" of social order. Utopia, based on the Greek word "Utopos" and therefore "non-existent place", will be further understood in this original meaning and not in its ordinary meaning as an unrealistic and unrealizable idea. Utopia, in my view, begins to take shape at a time when the actual functioning of the system is not entirely in line with the imagination of individuals and society. So, I will start from there, since we are living in an era of global capitalism, it is necessary to create a utopia of a better order of society that we can work towards.

Capitalism as the realisation of utopia - the need for a new ideal.

Not so long ago liberal capitalism itself nurtured its own utopia of the end of history (Francis Fukuyama), which expressed the conviction of reaching the pinnacle of the development of society, culminating in the global establishment of liberal capitalism as a planet-wide system of governance. Following Leibnitz's notion of the

'best possible world', contemporary capitalism can be said to embody just such a notion. The idea has reached a state of absolute spirit and is embodied in the Concept. In the triumphal period of victory, capitalism, according to Slavoj Žižek, pretends to be "the embodied antithesis of utopia, and today's neoliberalism pretends to be the harbinger of a new era of humanity that renounces the utopian projects caused by the horrors of 20th-century totalitarianism." (Zizek, 2009) However, this will not last long. The sobering up and the realisation of the many shortcomings of the realisation of the liberal-capitalist idea reopens the door to a utopianism that would legitimise the actions (even negative ones) of the current system. Such a "reserved" rejection of utopias ends up imposing its own market-liberal utopia, which, if the mechanisms of the market and the legal mechanisms of respect for human rights are consistently applied, is to be transformed into reality. Behind it all lies the worst totalitarian nightmare, the vision of a new man who has thrown off the old ideological baggage." (Zizek, 2009)

One of the possible, and perhaps most significant, utopian elements of contemporary capitalism is precisely its self-understanding as the most perfect (if not the most perfect at least the best possible) system, to which there is no alternative. Dissatisfied individuals and groups should come to terms with this state of affairs and realise that this is indeed the truth. There is a strong tendency in the above-mentioned 'capitalocentrism' to evaluate the past, and the present and to predict the future based on the status quo or the basis of current values and beliefs. I believe that such an attitude stems from a strongly rooted inner conviction that contemporary society is on a higher moral plane than, for example, pre-World War II society. Such closed-mindedness and the historical finitism of contemporary capitalism is also constitutive element of the fatalism of the broad masses who see no possibility of changing the social system. It is precisely utopias that they miss. Utopias would create visions that we can pursue and that are our goals. The presence of an idea whose realization is in permanent postponement would be quite sufficient. This is Derrida's idea, presented by Michal Hauser as follows: "When Derrida says that the idea of communism is what must be kept alive but must never be realized, he is trying to prevent historical content from entering into this idea. If we look at it from the point of view of utopia, Derrida

seeks nothing more than to ensure that the idea of communism has a utopian potential that does not turn into a dystopian nightmare." (Hauser, 2011)

Another utopian element is the belief in broad rights and freedoms across the social spectrum. What is missing from that belief, however, is the addition of the subordination of rights and freedoms to capital. The hallmark of capitalism should be political democracy. However, as we know, development is inexorable and its trajectories take different directions depending on people's actions. Why, then, could not even the supposedly best and freest system degenerate into the rule of a few corporations or a few individuals? The issue of rights and freedoms can be included the division and entrenchment of the public and the private. This is illustrative in the conclusion of a contract in the field of labour law. The producer who has been separated from the means of production must go "freely" to the capitalist who owns the means of production. To this owner of the means of production, he gives his time, while the capitalist offers him a wage in return. This act is regarded as a private sphere based voluntarily. However, once the contract is signed, the capitalist is the worker's superior. He loses his mutual equality with the capitalist and becomes a subordinate of capital. Here the capitalist or capital becomes the "master of time" and can dispose of the worker's time as it sees fit. The contractual relation is described as private. Whereas public relation is, for example, the relationship between the people and a political representative whom the people can elect and recall. This is one of the perversions of the capitalist system. Slavoj Žižek sees the problem with freedoms through the prism of the individual, where "In liberalism, there is from the beginning a tension between individual freedom and the objective mechanisms that determine the behaviour of the crowd - a tension that was already clearly articulated by Benjamin Constant: in the world of the individual everything is moral, but in the crowd everything is physical; everyone is free as an individual, but in the crowd, he is just a cog in the machine" (Žizek, 2009).

This is how the current system creates and indirectly keeps the masses under control. It presents them with a situation where it is better to be an atomized individual who is free than to be part of a mass or a group where one is only a fraction of a part of the whole. This is most evident in the market act, where individuals are supposed

to behave predatorily to succeed in the market, they are not supposed to consider others. Conversely, when it comes to matters that affect the broader strata and not just the individual's bank account, people are supposed to be solidaristic, sociable and empathetic. However, in matters of possible -now still utopian- system change, this observation is quite important. It tells us in which sphere the nexus of common interests and values can be sought, for bringing people together. Today, when we know and see the many negative effects of the current system, we need an alternative utopia to the liberal-capitalist utopia that is defacto being realised and thus becoming a historical event and not just a desired goal to be approached. Endless progress is impossible and the spiral has to end somewhere. What is certain is that its end is shared with the depletion of the planet's natural resources. Likewise, it is impossible (at least not dignified) to live without work in the present system, which seems to be a problem with the eventual robotization and the advent of artificial intelligence. In many ways, humanity seems to be going against itself. The world is beginning to resemble Karel Capek's play R.U.R. (Rossum's Universal Robots). This play is often referred to as a dystopia. I think it is high time to create a new utopia.

Conclusion

The inevitability of seeing an ever better and fairer world is an essential element of improving the environment for living and life itself. Man can be described as a creature who is perpetually discontented and it is this discontent that makes him constantly evolve. Only human activity can bring about the improvement of society as an environment for life. As Marx writes: "Men themselves make their history, but they do not make it as they please, in circumstances of their choosing, but in circumstances which were there before them, which are immediately given to them, and which they have inherited from the past." (Marx, 1950, 248)" In creating a vision of a better "world", we must therefore start from the status quo and the possibilities that are open and can be exploited within it. However, this requires primarily intellectual work, which is where the role of the humanities can be placed, which should not fall into the fatalism of the inevitability of the current system as fixed, with all its faults. It is the determination and desire for a better, fairer and safer world for

future generations that should be the aspiration and vision of us scholars in the humanities. Let us not invoke the outmoded 'ghosts of the past' as criticised by the aforementioned Marx in his 18. Brumaire Let us look forward, into the future, to a better world, which may nowhere be realized exactly as we construct it in our works but we can still approach sub-goals that are demonstrably beneficial to society as a global community.

References

1. MARX, K.- ENGELS, F. 18. Brumaire Ludvíka Bonaparta In: Vybrané spisy I. Praha: SVOBODA. 1950. 715 s.
2. Hauser M. Návrat utopie. 2011. URL: <https://sok.bz/clanky/2011/michael-hauser-navrat-utopie>
3. Jahelka T. Kapitoly z politickej filozofie. 2019. URL: <https://ff.truni.sk/sites/default/files/publikacie/kapitoly-z-politickej-filozofie.pdf>
4. Žižek S. Utopie liberalismu. 2009. URL: <https://sok.bz/clanky/2009/slavoj-zizek-utopie-liberalismu>

PERIPHERAL AREAS IN TIME OF WAR AND THEIR CHANCE TO DEVELOP AS POLES OF ATTRACTION

Pop Irina

*Assistant Professor in Political Communication,
Department of Political Science and Communication Sciences,
Oradea University, Romania.*

Țoca Constantin-Vasile

*Associate Professor in International Relations
Department of International Relations and European Studies,
Oradea University, Romania.*

Introduction

We addressed the problem of peripheries and the possibility to change their fate nowadays. We focus specifically on the Bihor-county (Romania), as a zone situated in the proximity of the war – the war in Ukraine – and influenced also by the context of large international solidarity with Ukrainians in the war and in the reconstruction of the civilizational process there. We elaborate on the concept of attractiveness-to live-in as a key concept in constructing a strategy for the development of the zones traditionally seen as peripheries. Its main components were Domestic factors (Better Quality of living comparatively with concurrent spaces; No major risks for life, the risk of war, risks for natural disasters and catastrophes, ecological catastrophes; A Trustful, Democratic, and Stable Polity; Pro community and inclusion social culture). External factors (War and Migration) and Professional Communication factors (- ensuring permanent, systematic, and systemic communication, between all the participants and stimulating the welcome the everyone's creative contribution to the project; - boosting the general the proudness of belonging to this specific community; - preventing the transformation of intra-community solidarity into exclusion; - carefully supporting the inclusive socio-political atmosphere in the community.)

Our concept operationalized should include also the instruments of transborder cooperation as the most effective ways to internationalize the peripheries situated on the borders and to promote their development into poles of attraction.

The main question of the paper is divided into four parts:

What were the significant main movements of Bihor inhabitants in the last 50 years?

What were their main effects regarding the perspectives as sociodemographic, economic and health, and cultural (linguistic, educational, religious, books and media productions, fine arts, and urbanistic, the harmony in the public sphere)?

What effects are predictable for the next 50 years?

Will the dynamic of the population of Bihor county – a county that faced multiple waves of migration - result in a place that is prosperous, enduring, and hospitable, free from xenophobia and violence?

The methods to which we resort are:

- a) the documentation of the past – using official data collection plus interviews with experimented experts - to figure out a pattern of the county's dynamic in the external stability;
- b) figuring out the future of the county - appealing to the data and knowledge regarding the current international situations – to configure two other scenarios, differentiated by the conditions of regional and global instability.

Two scenarios on the proximity of war's influence on the transforming peripheries into poles of attraction

The two scenarios of analysis. We operate with two scenarios regarding the socio-demographic dynamic in the region – the region regarded as Carpathia Euroregion – and this dynamic influence on the periphery's transformation here into a pole of attraction.

Scenario no. 1. The dynamic of the county in the internal and external stability conditions, with the Ukrainian war ending victoriously in no more than one year, and with the intense international reconstruction support there, will boost the development in the entire area will reinforce the democracy and rule of law in the entire region;

Scenario no. 2. The dynamic of the county in the external instability conditions, when the Ukrainians supported by the Free World, win a clear and definitive victory, but the threat of the atomic wars persists and will prevent the accelerated development and full democratic life in Ukraine and the internal instability is systematically fueled.

The scenario of internal and external stability, Scenario no. 1. From the data collected and produced and from the philosophy adapted – “Man is the measure of all things!” –, we consider the first hypothesis: the major recent past (2012 – 2022)’ trends in global and local security, EU development, and large public consensus will continue and will result in the county's accelerated development.

The local conditional factors – as the past showed – are

- a) wise and strong local political leadership, oriented to create a prosperous, specifically attractive, and enduring region;
- b) fresh very highly qualified labor able to compete in a new economy of creativity and innovation, labor that must be significant as a proportion of the country's population, Obviously, it shall be recruited from inside and from outside of the county, region, or country;
- c) constant and coherent public communication asking positively the question: “Do we share the same views on our future?” and assuming the responsibility for fair, inclusive, and inspirational content delivering in the public sphere,

In these conditions, -in the next sociological generation - the Bihor-county

- will become more diverse and larger socio-demographically, receiving more and more migrants; an area of large interest for investments, especially, with the Ukrainian reconstruction progress;

- will get access to the Schengen area with an important driving effect on local development and on interest to live here.

- will become a magnetizing pole of attraction for foreign students after Oradea University’s involvement in searching for solutions for global issues, in global perspectives, and internationalized programs proposed;

- will attract more and more external migrants – highly qualified and simply hard workers willing to contribute, but also with a changed ethical, religious, and linguistic balance, to be wisely managed.

It will do it, due to its proximity to the West and in spite of an accelerated aging and peripheral position within the EU at large.

In the generation after, the Bihor-county, if it will be able to find ways to avoid the isolation of people in ethical, religious, and linguistic isles, to manage the diversity, and the possible clash of cultures

- will continue the development;
- will expand its socio-demographic diversity;
- will be a source of investments – not only a recipient;
- will better know and valorize its resources;
- will find niches of uniqueness;
- will become creative.

The scenario of internal and external instability, Scenario no. 2. takes into consideration the dynamics of the county in the external instability conditions, when the Ukrainians supported by the Free World, win a victory, but the threats of the atomic wars persist and will prevent in Ukraine, the accelerate development, the fully democratic life, and the internal instability is systematically fueled from abroad – the Bihor County will keep and possibly accentuated its current tendencies of demographic decrease, of limited interest for migrants' arrivals here, with lesser investments; the access to the Schengen area will not drive the county's development and interest to live here; the University will become to a limited extent a pole of attraction for foreign students and will remain un-involvement in searching for solutions for global issues; will be not challenged by the changed ethical, religious, and linguistic balances;

In the generation after, the Bihor-county, if it will simply continue the trends out of the global play, risks and gains

- will continue the negative dynamic;
- will not be challenged by the socio-demographic diversity and creativity;
- will be a source of investments in raw materials exploitation only;
- will continue to develop imitating ways exhausted.

Single a daring approach, proposed by the very devoted to their county, highly creative and publicly influent persons, could change the negative fate into development.

Conclusions

Reflecting on the periphery fate's changing (when it is situated in the war proximity), under the influence of the victory of the forces favorable to opening, it results that in the first scenario, the simple influence of the victory in the war of the pro-democratic forces will lead to enormous chances to transform periphery nature. Good management, based on a good knowledge of the Bihor resources and issues, and on the philosophy, every zone can develop, is enough to put an end to the fate of the periphery of the zone and to establish here a pole of attraction. It will be more accelerated in the first generation, and continue with temperate rhythms in the next one.

Of course, betting on a creative approach, with a creative team focused on the country's attractiveness, the development will be even more accessible and sustainable.

In the opposite conditions, only the very devoted to their county, creative and publicly influential persons can bring a positive fate to the county situated in the proximity of war.

The main recommendation that results is that a periphery is not a destiny forever. Creativity can transform it at any time – even in the worst conditions – into a pole of attraction. In favorable conditions, such as the post-war reconstruction, the proximity county can develop into a pole of attraction when it benefits from a wise policy, a trustful public, and good management.

References

1. Crisp, J., and Long, K., (2016): Safe and voluntary refugee repatriation: from principle to practice, in the “Journal on Migration and Human Security”, no. 4 (3), pp. 141 – 145.
2. Crisp, J., (2003): A New Asylum Paradigm? Globalization, Migration and the Uncertain Future of the International Refugee Regime, UNHCR (2003) at12. URL: <https://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/research/opendoc.pdf>
3. Fontinelle, A., (2022): Standard of living vs. Quality of Life: What's the Difference? available Standard of Living vs. Quality of Life: What's the Difference? (investopedia.com) consulted February 2023.
4. Lăzăroiu, S., (2003): Romania: More “Out” than “In” at the Crossroads between Europe and Balkans, Vienna, International Organization for Migration.
5. Shah, S. (2021). The next great migration: The beauty and terror of life on the move. New York: Mcmillan.
6. Shah, S. (2020). Why people move? In Lapham's Quarterly, 14(3), April-May 2022.

THE ATTITUDE OF DIE-HARD FANS IN THE V4 COUNTRIES TOWARDS THE WAR IN UKRAINE

Struhár Pavol

*Assistant Professor,
Assistant Professor at the Department of Political Science,
"Alexander Dubček University of Trenčín"*

Bušša Marián

*Assistant Professor,
Assistant Professor at the Department of Political Science,
"Alexander Dubček University of Trenčín"*

Introduction

Ultras or football hooligans attract the attention of the media and the public with their expressive speech and often violent nature. Academic literature focuses on different perspectives of football hooliganism, be it historical, sociological or social-psychological [1, p.142]. However, the political dimension of fandom is gaining importance due to the involvement of ultras or hooligans in political issues. Activity of Ultras during the organization of marches in Slovakia in 2015 (against immigration) and 2021 (against anti-pandemic measures) or participation of football fans in 2011 revolution in Egypt [2] are just a few examples of spillover of football fandom into political and social relations.

With reference to the political perspective of football fandom, the aim of the paper is to find out how, if at all, ultras/hooligans of the V4 countries react to the conflict in Ukraine. The paper represents just a survey of selected Facebook pages dedicated to ultras or football hooliganism. The intention is to raise possible questions for further research about this topic. The following sites were examined:

Name of FB page	Number of Followers	Country of Origin
Ultras Magazine	22 000	Slovak Republic
Hooligans.cz	96 000	Czech Republic
Ultras-Tifo.net	991 000	Unknown (probably Germany)
Hooligans TV	534 000	Unknown (probably UK)
Ultras World	1 200 000	Poland
Hungarian Fanatics	50 000	Hungary
Polscy Kibice	144 000	Poland

All the pages are very active and add more than one post per day except Ultras Magazine. Five out of seven pages come from V4 countries and pay special attention to the domestic ultras/hooligan scene. The popular pages Ultras-Tifo.net and Hooligans TV were included in the list because they have administrators from different countries who also cover events in Central Europe or the Balkans. Facebook's search engine was used to search for specific content. In the period from February 24, 2022 (the beginning of the Russian invasion of Ukraine) to April 30, 2023, posts with the keywords Putin, Ukraine and Russia (in English, Slovak, Czech, Hungarian and Polish language versions) were searched.

Attitudes of fans towards the Russian invasion of Ukraine

The attitudes of ultras/hooligans regarding the Russian invasion of Ukraine are determined by various historical, political and cultural factors. The specific attitudes of die-hard fans are influenced by historical experience and the ethnic or cultural proximity of their country to Ukraine or Russia. For example, pan-Slavism emphasizes the closeness of the Slavic peoples, but this has no effect on Hungary's perception of Russia or Ukraine. However, even cultural proximity among Slavic nations does not overcome historical grievances or long-standing conflicts that occurred between countries (e.g., strained relations between Russia and Poland). That is why relations between individual countries are also important. For example, the attitude of Hungary (and possibly also Hungarian fans) towards Ukraine may be affected by the tense relations between the states due to the more than 150 thousand

Hungarian minority, supported by various controversial measures (e.g. distribution of Hungarian passports) of the Hungarian government.

In this context, it is also important whether ultras/hooligans identify with any ideology or are strictly apolitical. Although we have registered the interaction of football hooliganism with politics since at least the 1960s and 1970s [3, p. 63], many fans reject the presentation of any attitudes towards the Russian invasion of Ukraine as an undesirable connection between politics and sports. On the other hand, some ultras and hooligan groups sympathize with nationalist or neo-Nazi ideas, which affects also the formation of their attitudes in politics (e.g., nationalism, conservatism, anti-communism, anti-liberalism, anti-globalism).

Hungary

As already indicated above, Hungary has a specific position in the conflict between Russia and Ukraine. The attitude of the Hungarian government elites towards the military support of Ukraine or the imposition of sanctions on Russia is restrained. Therefore, it is not surprising that the Hungarian ultras/hooligans did not comment on the conflict in Ukraine at all at the stadiums. In the discussions, they explain that they are not connected to Ukraine by Slavic mutuality, as in the case of other V4 countries and specifically Poland.

Poland

Compared to Hungary, Poland plays a significant role in supporting Ukraine not only within the V4 countries, but also within the European Union or NATO. It looks the same in football stadiums, where the support for Ukraine is presented by fans of the strongest clubs, such as Legia Warsaw or Ruch Chorzow. For example, a huge banner with the hanged Russian president Vladimir Putin in the jersey of Spartak Moscow came to the attention of the media. It was carried by Legia Warsaw fans on April 9, 2022 at the stadium in Poznań⁶. Banners with the words 'F*ck Putin' or 'Putin Ch*jlo' appear quite often. However, some fans refuse to support Ukraine and recall

⁶ To some extent, however, it could be a provocation of the rival fans from Poznań, who have good relations with the Russian club Spartak Moscow.

past grievances, especially the slaughter of tens of thousands of Poles by the Ukrainian Insurgent Army (the so-called Volhynia massacre) during the Second World War.

Czechia

Although up to 51% of Czech citizens consider the aid to Ukraine to be too large, the government actively supports Ukraine (even military), especially after Petr Fiala became prime minister. Among football clubs and fans, Slavia Praha with some Ukrainian players in its team, presented the strongest support for Ukraine. On the day of Russia's invasion of Ukraine, Slavia played the match of the European Conference League with Fenerbahçe Istanbul in yellow T-shirts with the inscription 'We stand with Ukraine', and Ukrainian footballer Taras Kacharaba was the captain of the team. Fans applauded for a long time and shouted vulgarisms at Vladimir Putin. Support for Ukraine was presented also by ultras from Baník Ostrava, Hradec Králové and Zbrojovka Brno, whether in the form of banners at stadiums or even collections for soldiers in Ukraine. In this context, it is worth to mention that the FB page hooligans.cz openly supported 'all hooligans in the fight in Ukraine, who defend their country from terror.' They even produced a special edition of t-shirts with the likeness of two hooligans from Ultras Kharkiv, killed during Russian shelling.

Slovakia

The government of the Slovak Republic strongly supports Ukraine, but the opposition is restrained. The population does not support rather than supports Ukraine's humanitarian, financial or military aid (49% to 47%). In football, the Union of League Clubs launched an apolitical initiative against war and violence in February 2022. Before each match that day, the players of the teams were supposed to stand with the banner 'Stop the war', which, however, was also communicated as support for the invaded Ukraine. However, two clubs, DAC Dunajská Streda and ŠK Slovan Bratislava, did not join, arguing that they do not want to mix sports with politics. Slovan fans even whistled when the opponent team was holding the banner. The strongest support from Slovak clubs and fans was presented by AS Trenčín. The players not only stood up with the Stop the War banner, but together with the players

of the opponent team from Liptovský Mikuláš, they wore yellow and blue t-shirts in the color of Ukraine. Likewise, the fans of AS Trenčín, belonging to the left-wing ultras, were the only ones to present their support for Ukraine when they hung the 'STOP PUTIN' and 'STOP WAR' banners.

Conclusion

In general, it can be stated that ultras/hooligans in the V4 countries commented on the conflict in Ukraine to a lesser extent. Most ultras/hooligan groups are apolitical or unable to take a clear position on the issue due to various historical or political factors. However, if banners or shouts appeared during matches, it was always in support of Ukraine, we do not record open support for Russia in or outside the stadiums. Polish groups are the most active in supporting Ukraine, followed by Czechs and Slovaks, while Hungarian fans do not comment on the topic at all. It also turns out that for many fans the mobilizing factor of support for Ukraine was solidarity with the Ukrainian ultras/hooligans, who must fight and often die in defense of their homeland. For that reason, some of the FB pages used in research supported Ukraine. This, by the way, must be considered when evaluating the outputs.

In the future, it proves useful to investigate in depth the attitudes of fans and the background of their political positions. It is also worth investigating the relations (or friendships) of V4 ultras/hooligan groups with Ukrainian or Russian groups, which may shape their positions on this issue. Finally, it is also necessary to focus on the relations between the club and the fans, as they have a fundamental influence on the behavior of either the fans or the clubs.

References

1. Dunning, E. Towards a Sociological Understanding of Football Hooliganism as a World Phenomenon. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 2010, p. 141-162. URL: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1008773923878>
2. Bartkowski, M. & Volkava, E. The Ukrainian soccer ultras: allies of the resistance. *Open Democracy*. 2014. URL: <https://www.opendemocracy.net/en/civilresistance/ukrainian-soccer-ultras-allies-of-resistance/>
3. Smolík, J. *Futbalové chuligánství. Historie, teorie a politizace fenoménu*. Karlovy Vary: Vydavatelství Zdeněk Plachý, 2008. 280 pp. ISBN 978-80-903556-3-7.

SLOVAKIA'S SCHOOL SYSTEM AND UKRAINIAN CHILDREN ONE YEAR AFTER THE CONFLICT BEGAN

Mgr. Valášková Kristína, PhD.

doctoral student of Political Science,

Institute of Political Science of Slovak Academy of Science

February 2022 was when the world turned upside down for the people of Ukraine, and for everyone, this moment meant awakening. Since I am a resident of a neighbouring country, I remember my fear and concern about the situation in Ukraine. I also perceived it with dread because I am a history and civics teacher, and the problem seemed even more absurd and shocking. As a teacher, my first thought was: What about the children from Ukraine who are running away from us? What will happen to them?

The Ministry of Education of the Slovak Republic reacted quickly to the new situation in Ukraine, and already on 27.2.2022, it responded by issuing the Instructions for Children and Pupils on How to Cope with the Situation Associated with Ukraine [6], gave bilingually in the Slovak language as well as in the Ukrainian language. Furthermore, in the following days, several documents were added, such as Help for directors of kindergartens, primary and secondary schools [1], Guidelines - Admission of children from Ukraine to schools in Slovakia [7], The Educational system of Ukraine [8], Methodological guidelines for the inclusion of children and pupils with special educational needs from Ukraine [3], as well as others. All these official documents were supposed to help solve the situation as quickly as possible. From personal experience, the schools also reacted relatively rapidly. They started preparing Slovak school teachers for the changing situation through training and discussions, but it needed to be training focused directly on practice. Also, many organizations, TV shows, and Internet servers developed auxiliary materials for teachers to teach children. So, the integration of Ukrainian children into Slovak schools went smoothly. But is it so?

The School Inspectorate [2], Comenius Institute, and the Centre for Educational Analysis [5] prepared analyses on integrating children from Ukraine into the educational system. One of the often-mentioned problems was insufficient preparation for the education of children of foreigners even before the conflict. The war in Ukraine showed the unpreparedness of Slovak teachers to teach in a multicultural and multilingual environment, which is based on insufficient support for these programs in the past [1].

Another problem is that Ukrainian children who have found temporary refuge in the territory of the Slovak Republic do not attend our schools. According to the analysis, only 45% of Ukrainian children between 6 and 14 attend Slovak schools (10,447 children as of May 31, 2022). Of this number, only about 18.2% attend kindergartens [5]. Therefore, we cannot say that the problem is the need for more interest of Ukrainian children in the school education system; the problem, in most cases, is the capacities of individual schools. A school can accept a child only if it has sufficient power, the lack of which Slovakia has been struggling with for several years. Due to capacity limitations, approximately 18.7% of schools educating children from Ukraine could only accept some of the students who applied to the given schools, and only in the Bratislava region, due to capacity reasons, they could not accept up to 51.7% of students [4].

Of course, another problem is the language barrier, as language is critical when studying in a foreign country. State language courses in Slovakia are intended only for children from 6 to 16 years of age; in the case of educational courses in preschool or later period, these courses are not supported by the state. Moreover, the time allowance for these courses is relatively short (24 weeks) and takes place in the afternoon, as it is organizationally impossible to include it directly in the teaching process. In the 2021/2022 school year, only 31.4% of the schools participating in the survey conducted a state language course for children from Ukraine [5].

Even though initially, the Ministry of Education of the Slovak Republic issued documents guiding the integration of Ukrainian children into the school system, it turned out that these documents needed to be revised. Moreover, the teachers mostly lacked methodological manuals for teaching Slovak as a foreign language, bilingual

teaching materials, financial security for newly hired teaching and professional staff, financial support for extracurricular activities (trips, excursions, outdoor schools, school clubs), material and technical equipment (desks, books, notebooks) and payment of catering costs, in the personnel area there was a lack of school teachers, psychologists, coordinators for expatriates from Ukraine, interpreters and administrative staff who would help with the admission of new pupils from Ukraine to the Slovak School. So where was the problem? [8]

From the description of the individual problems, it is already clear that the majority problem is the unpreparedness of the Slovak education system not only for the situation in Ukraine but in general for the current multicultural world. Another aspect that was intertwined in the case of several problems was the financial aspect, where financial support for courses and education for teachers needed to be improved, as well as financial support for material equipment and ensuring comfort for pupils. The last such perceptible was the need for didactic and material support in the form of teaching materials, often missing not only in Ukrainian but also in the Slovak language [2], [3]. So, what else can be done?

Slovakia has been dealing with insufficient school capacity and a lack of teachers for a long time, shown not only by the war in Ukraine. The solution would be to increase these capacities, increase the number of schools and make teaching more attractive for future applicants. For current teachers, help from the state would be welcome in the form of sufficient teaching materials, interpreters, or special teachers who would help them in the teaching process. Another solution would be to optimize the education of Slovak as the state language for foreigners and include it in the regular school curriculum, possibly modifying the curriculum itself for children from Ukraine. And, of course, the most important is the method of training future teachers, which should be based on the support of multiculturalism and tolerance and build on the general and language education of individual graduates of teaching unions.

The war in Ukraine showed that the school system of the Slovak Republic is in dire need of changes and modernization that would enable it to assert itself in the world. These are long-lasting problems that can only be eliminated by long-term reforms, training of new teachers, and a general change of the teaching system. As a

teacher from practice, I did not personally feel a lack of materials, as I work at a school where some subjects are taught in English, but this only applies to some schools. Slovakia should realize after COVID and the war in Ukraine that it is not enough to benefit from the past and maintain a dysfunctional system. However, it is necessary to reform and prepare it for the present time.

References

1. *Čo mám ako riaditeľ školy spraviť?* Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. 28.2.2022. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/22334.pdf>.
2. Dianovská, A. Š., Vykydalová, A., Ružeková, M, Holická, A., Uváčková, I., Habodászová, L., Ilievová, Z. *Pripravenosť škôl na vzdelávanie detí odídenčov z Ukrajiny. Tematická správa.* URL: https://www.ssi.sk/wp-content/uploads/2022/06/Sprava_odidenci_all7_tlac_final_20_6.pdf. Used 25.3.2023.
3. Metodické usmernenie k zaradovaniu detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami z Ukrajiny. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. 4.4.2022. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/22877.pdf>.
4. Ostergátová, Alexandra, Rehúš, Michal. *Nové údaje ukázali, že školy pri začleňovaní detí z Ukrajiny do vzdelávania potrebujú výrazne viac podpory.* SME, 24.3.2023. URL: <https://dennikn.sk/3298114/skolsky-tyzden-nove-udaje-ukazali-ze-skoly-pri-zaclenovani-deti-z-ukrajiny-do-vzdelavania-potrebuju-vyrazne-viac-podpory/>.
5. Ostergátová, Alexandra, Rehúš, Michal. *Začleňovanie detí z Ukrajiny do vzdelávania* URL: https://www.vzdelavacieanalyzy.sk/wp-content/uploads/2022/07/Vzdelavanie-deti-z-Ukrajiny-hlavne-zistenia-a-odporucania_CVA.pdf.

6. *Rady pre žiakov ako zvládnuť situáciu spojenú s Ukrajinou.* Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. 27.2.2022. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/22396.png>. Used 25.3.2023.
7. *Usmernenie – Vstup deti z Ukrajiny do škôl na Slovensku.* Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. 10.3.2022. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/22491.png>.
8. *Vzdelávací systém Ukrajiny.* Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. 11.3.2022. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/22496.pdf>.

CRISIS OF SOCIETY. CIVIC EDUCATION AS A POSSIBLE SOLUTION TO THE PROBLEMS?

Vojtovič Tomáš

*graduate student at The Institute of Political Science,
Slovak Academy of Sciences*

In the opinion of certain experts from various branches of social research, our society is at a turning point of civilization, and it is necessary to strive for a renaissance of the value dimensions of humanity, solidarity or responsibility, which has different aspects - political, economic or social. According to the author of this article, the formation of a self-confident and conscious citizen is one of the ways for our society to overcome this crisis.

Sigmund Baumann says that society is in a post-democratic phase, where the rule of law and parliamentary democracy are being replaced by a network of effectively lobbying power groups whose aim is to assert themselves in a utilitarian-oriented negotiation of the rules of the game, it is logical that in a world set up in this way, whoever is the strongest wins, not whoever's idea is the best - the most beneficial.

Our society is going through a deconversion, which is related to the transition from an industrial to a post-industrial society. Social disparities are growing, international companies, the owners of vast financial wealth, properties and the richest elites no longer want to contribute to the expenditure of the welfare state, and solidarity and cohesion in society are declining as a result. [1, p. 257]

Wieslaw Sztumski speaks about several phenomena which, according to him, are symptoms of the crisis we are going through:

- There is growing hostility and aggression in society.
- Conflicts in society are often deliberately exacerbated by people pursuing their own selfish goals, and this can also be seen in international politics. On the one hand, states try to eliminate conflicts with the help of international organisations and, on the other hand, by their actions they create conflict situations that may suit their political interests.

- The common interest takes a back seat to individual interests, which weakens the connection between individuals in society. Social systems are disintegrating, and social instability is occurring.
- Experts are beginning to outnumber philosophers in society. Sztumski argues that because of the drive to maximise performance and profit, there is a tendency for workers to be required to have a deep knowledge of a single issue, but only a narrow slice of a certain broader topic. A philosopher is a person who has a broader view of the world and is therefore more likely to see global problems. By focusing on the experts and ignoring the philosophers, we are impoverishing ourselves as a society, but also endangering ourselves.
- The current state of society is encouraging the formation of a mentality of "robots" - individuals without a critical and reflective view of the world. The robot mentality is more advantageous for government and power organisations because robots are easier to control. Likewise, such a robot mentality is also advantageous for the masses of people because they are freed from the obligation to think critically and expand their intellectual horizons, which leads to intellectual laziness.
- Educational, legal, and ethical systems are in crisis. Schools are failing to reflect promptly on the problems that plague society. They are preparing pupils for life in conditions that were the norm in the past. Upgrading comes at best several years late. There is a breakdown of ethical systems today; what was unacceptable and bad in the past is now desirable and good. The desire to maximise performance and profit is reflected in the legal system of society, for example in ambiguous legal norms or in the emphasis on arbitrary interpretation of the law rather than its content, an approach that helps lobby groups to circumvent the law and thus maximise profit.
- The psychological burden on individuals is increasing. Individuals are being pushed to earn more to ensure a higher standard of living, which is reflected in a decline in time for rest, and in an increase not only in mental illnesses, but also in an increase in working-age mortality.

- In society, the collective decision is decisive. Institutions, companies, corporations, or parties decide; the opinions of individuals are secondary. Which gives rise to a situation where a general entity, which is difficult to hold legally accountable for the consequences of its decisions, makes the decisions.
- The development of a deadly civilization is linked to the crisis of the ethical system. The development of the arms industry has made it very easy today to take someone's life without having to look them in the eye, killing has become more anonymous and human life, as the supreme asset, is losing its value. Killing has become obsolete, the mass media show it daily in drastic detail, just for entertainment and distraction. [4, p. 48-58]

As we can see, our society finds itself in an unenviable situation. To the above-mentioned aspects of the social crisis, the author would like to add that a large part of our society is prone to believe hoaxes and lies, military propaganda. EDMO (European Digital Media Observatory) in its report From the pandemic to the war in Ukraine: one year and a half of countering disinformation from February 2023 identifies a number of topics about which various disinformation is circulating in society. The three main topics they name are the Covid-19 pandemic, the war in Ukraine and Climate Change. They specified migrant troubles, European Union institutions and the LGBTQ+ community as subsidiary topics that are subject to misinformation. [3, p. 3-9]

The concept of Civic Education has had different meanings in different historical periods. In interwar Czechoslovakia, Klement David, in his work *Občanská nauka a výchova na podklade kulturně- historickém*, named five values on which civic education is based. The highest value is morality (including the religious one), the human psyche, the third value is the way of life, rules, customs, and traditions. The fourth value is the fulfilment of human needs and activities. This includes legal protection, health care, protection of the homeland. David argues that the satisfaction of the needs can only be achieved through mutual cooperation, which he considers to be the fifth value. [2, p. 1] Pedagogical documents in Slovakia specify Civic Education as a subject that contributes to the orientation of pupils in the family and school environment. It leads them to learn about their municipality, region, homeland and the

European Union. It enables pupils to understand themselves and helps them in their socialisation process. It teaches them to think and act democratically, to know their rights and duties and to defend the rights of others. It provides pupils with a basic knowledge of the state and the law and leads them to active civic engagement and enables them to understand the economic life of society. [5, p. 2]

It is the author's strong conviction that one of the ways to change these unfavourable trends is to work systematically with pupils in the field of Civic Education. It should be emphasized that the author fills the concept of Civic Education with an effort to form a self-confident and conscious citizen. The current content of this formative process is insufficient. It is necessary to be inspired by the experience of Czechoslovakia and to perceive Education for Citizenship more broadly than it is perceived today. Finally, it is necessary to work on new issues such as digital literacy and working with information (fact-checking). Society, through its school system, should build awareness of how democracy is supposed to work, then we can develop social awareness skills and knowledge for everyday life, this includes working with information. The individual as a citizen must be aware of his role in society, his relationship to it, he must take an active approach to it, make decisions in the public interest, and take responsibility for them, only then can we say that we are working to form a confident and aware citizen, which should be the subject of a broad social order.

References

1. Bauman Z. Individualizovaná spoločnosť. 2004.
2. David, K. Občanská nauka a výchova na podklade kulturně-historickém. 1926.
3. EDMO. From the pandemic to the war in Ukraine: One year and a half of countering disinformation. Special edition brief – EDMO fact-checking network. URL: <https://edmo.eu/wp-content/uploads/2022/09/English.pdf>
4. Sztumski V. Kríza ľudského sveta a filozofia krízy. *Filozofický zborník*. 1998. No. 9. P. 47-59.

5. Štátny vzdelávací program. Občianska náuka (Vzdelávacia oblasť: Človek a spoločnosť). Príloha ISCED 2. URL: https://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/obcianska_nauka_isced2.pdf

МІЖМУНІЦИПАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО – ОСНОВА СТРАТЕГІЇ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Андріїв Богдан

аспірант кафедри міжнародної політики,

ДНУЗ «Ужгородський національний університет»

Питання парадипломатії та міжмуниципального співробітництва міст в Україні є надзвичайно актуальним сьогодні. На це вказує і те, що 6 березня 2023 р. в м. Київ відбулося засідання Конгресу місцевих та регіональної влад, утвореного в Україні в 2021 р. як консультативно-дорадчий орган при Президенті України, якого визначено Головою Конгресу. Виконавчим секретарем президії Конгресу призначено О. Кулебу. Ця нова деліберативна структура включає палати: 1) Палату місцевих влад (голови районних рад, міські, селищні, сільські голови, голови районних (районних у містах) державних адміністрацій) та 2) Палату регіонів (голови обласних рад, голови обласних державних адміністрацій). Значимість цього органу підкреслює і те, що на засіданні 6 березня були присутні представники Кабінету Міністрів, Верховної Ради, Офісу Глави держави, сил безпеки та оборони, а також представники держав – партнерів.

Слід підкреслити і те, що серед завдань Конгресу є: сприяння налагодженню взаємодії державних органів, зокрема місцевих органів виконавчої влади, з органами місцевого самоврядування; моніторинг процесів, що відбуваються в державі на регіональному та місцевому рівнях; вироблення пріоритетів державної регіональної політики і механізмів забезпечення сталого розвитку громад та регіонів; сприяння завершенню реформи місцевого самоврядування, інших реформ із децентралізації влади; вивчення та узагальнення міжнародного досвіду у сфері територіального розвитку, розвитку місцевого самоврядування та здійснення заходів щодо його практичної

реалізації, зокрема з урахуванням стандартів Європейської хартії місцевого самоврядування.

Під час Конгресу, були визначені найактуальніші питання місцевого розвитку: 1) «Ми зберегли функціональність держави... держава повертає людям все необхідне для життя, інфраструктуру... Понад 1,5 трлн грн. було спрямовано на торік для забезпечення оборони, 768 млрд. грн спрямували на соціальні виплати» (Президент України В. Зеленський); 2) «Агресор зруйнував понад 81 тис. об'єктів цивільної інфраструктури. З них понад 62 тис. – житловий фонд. Понад 2 тис. навчальних закладів. Майже 0,5 лікарень Велика відбудова стане мегапроектом на багато років ..., і сприяння співпраці влади на всіх рівнях на тлі війни стало ще актуальнішим завданням. Україна розраховує на фінансову допомогу США та ЄС, а через ініційовану Президентом фандрейзингову платформу United24 зібрано понад 500 млн грн на швидке відновлення» (Керівник Офісу Президента України А. Єрмак); 3) «В питанні формування механізмів компенсації збитків, завданих агресором, особливу роль мають відігравати регіони... Правильні підходи до реєстру завданої шкоди, правильне розпорядження фондами – це і є складова успіху». (Голова Верховної Ради Р. Стефанчук); 4) «В межах урядової програми з релокації у 2022 р. було переміщено понад 790 потужностей, ... вдалося зберегти 35 тис. робочих місць та створити 7 тис. нових. В поточному році пріоритетом буде тимчасова інтеграція переміщених осіб на нових місцях проживання та підготовка до повернення їх на місця постійного мешкання, а це фактично 7 млн ВПО, і близько 5 млн українців, які знайшли прихисток за межами країни» (Віце-прем'єр-міністр – міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України І. Верещук); 5) «Від окупантів звільнено 20 тис. кв. км території країни. ...близько 30% території є небезпечними з погляду мінного забруднення, а робота з гуманітарного розмінування може зайняти десятиліття» (міністр внутрішніх справ Ігор Клименко) [2]. До учасників засідання Конгресу у відеоформаті звернулися: Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, президент Асоціації муніципалітетів Австрії, мер м. Графенвер Альфред Рідель, міський голова Лондона Садік Хан Аман та мер Парижа Анн Ідальго.

Як бачимо, національна стратегія управління післявоєнним відновленням країни орієнтується в тому числі на міжнародну підтримку, розвиток транснаціональних мереж та зв'язків в контексті державних реформ муніципальним управлінням, що актуалізує дослідження сучасних можливостей муніципальних інтернаціоналізму та парадипломатії в умовах глобальної революції деволуції. На це вказує науковий доробок П. Бонгерса та Д. МакКаллума [3], М. Бонтенбала та П. Ван Ліндєрта [4], Р. Кремера та А. де Брюїна [6], С. Евена та М. Хебберна [8], Н. Кларка [5], М. Томпсона [9], які досліджували історію та форми співпраці між містами, міжнародне партнерство та парадипломатію в умовах подолання розриву між глобальним та місцевим.

Новітній муніципалізм – це всесвітній рух, який формується як спрямованість на демократичні перетворення національної держави та економіки [9]. В 2017 р. в Барселоні відбулася перша міжнародна зустріч мережі «Безстрашні міста» (Fearless Cities network), яка зібрала 700 учасників зі 180 міст та 40 країн, з метою відродження демократичної автономії муніципалітетів як «авангарду, агента глобального управління» [9]. Р. Догліані зазначає, що становлення муніципалізму як ідеології транснаціоналізації співробітництва міст відбулося в першій половині ХХ ст. [7], коли було утворено Міжнародний союз місцевих органів влади (1913, м. Гент), коли в 1928 р. Міжнародний союз міст став Міжнародним союзом місцевих органів влади. З 50-х рр. ХХ ст. відбувалося зростання міжмуніципального співробітництва: 1) було створено Всесвітню федерацію поріднених міст (1957 р., перейменовану в Міжнародну федерацію об'єднаних міст у 80-ті роки; 2) було створено організацію Метрополіс (1985 р.), яка об'єднала 14 міст-засновників, а пізніше, в 2004 р. на основі Метрополісу, Міжнародного союзу місцевих органів влади та Міжнародної федерації об'єднаних міст було утворено глобальну мережу 138 великих міст, що працює як секція Всесвітньої організації об'єднаних міст, що ставлять ціль посилення глобального лідерства в дипломатії та адвокації у великих містах.

Сучасний міжнародний муніципалізм – це рух міжміських мереж і асоціацій, таких як Глобальна конференція URBAN FUTURE, європейський

портал для міст і громадян TheMayor.EU, інноваційний аналітичний центр в Брюсселі з питань розвитку міської політики Friends of Europe, європейська програма розвитку міст URBACT (об'єднує 83 мережі міст, 678 міст-партнерів в ЄС), онлайн-платформа розвитку міст – USE, мережа «Євроміста» та Всесвітня організація «Об'єднані міста та органи самоврядування». В період 2014–2020 рр. міське вимірювання було розміщене в самому центрі «політики згуртування» ЄС: понад 115 млрд євро з ресурсів Європейського фонду регіонального розвитку було інвестовано в міські райони, 17 млрд євро були виділені на стратегії стійкого розвитку міст. Понад 900 міст отримали можливість реалізувати ці комплексні стратегії стійкого розвитку. Політика згуртування в ЄС у 2021–2027 рр. передбачає інвестування місцевих реформ за цілями: більш розумної, більш екологічної, згуртованої та соціальної Європи.

Міжнародні співпраця важлива для міст України, щоб допомогти протистояти агресії росії. Уряди країн погоджують надання зброї, ухвалюють пакети санкцій та підтримують українських біженців за кордоном. Цінною є й допомога партнерських та братніх міст, що надають гуманітарну підтримку. За час війни 25 міст України 65 разів отримали гуманітарну допомогу від своїх побратимів з-за кордону. Найбільше допомоги цим містам надіслали Польща, Німеччина, Латвія і Литва [1]. Найбільше випадків отримання допомоги мають Львів, Дубно, Київ та Тернопіль. Тільки до Львова за перші 50 днів війни доставили 3400 тонн гуманітарної допомоги. 71% від усієї допомоги надані містами країн Балтії та Центральної Європи. Допомагають українським громадам не лише міста побратими (наприклад, польські міста Ополе та Радом). Деякі іноземні міста просять допомогу у своїх дружніх міст чи партнерських організацій, щоб потім передати її українським містам (польське місто Гіжицько передало Дубну пожежну машину, яку отримало від німецького партнера – міста Кверфурта; Грубешів (Польща) за сприяння компанії Amer Pharma передав вантаж Володимирській міській раді. З початку війни нові міжнародні угоди підписали Житомир (з Плоцьком та Малагою), Дрогобич (з Сабле-Сюр-Сарт), Київ (з Парижем та Гамбургом), Львів (з Вюрцбургом) [1]. 7 березня 2023 угоду про побратимство між містами підписали Вараш Рівненської

області та Ловійса (Фінляндія) (в ході VIII Європейського конгресу місцевого самоврядування).

Для укладання угод про побратимство міста користуються рекомендаціями «Міжнародне муніципальне партнерство», на основі яких Міністерством розвитку громад та територій України розроблено розділ «Партнерство задля відновлення та розвитку» національного порталу «Децентралізація», за підтримки швейцарсько-українського проєкту «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» DECIDE та Програми «U-LEAD з Європою». Ці рекомендації базуються на методології Ради Європи City to City Cooperation, їх підготовлено Радою Європи в рамках Програми «Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні» на запит Міністерства розвитку громад та територій України.

Відтак, міжмуніципальне співробітництво залишається важливою формою парадипломатії, на яку має бути зроблена ставка в післявоєнному відновленні України.

Список використаних джерел

1. Допомога міст-побратимів – Україні: хто і як підтримує наші міста *Transparentcities*. 20 травня 2022 р. URL: <https://transparentcities.in.ua/articles/dopomoha-mist-pobratymiv--ukraini-khto-i-yak-pidtrymuie-nashi-mista>
2. Конгрес місцевих та регіональних влад при Президентові України активізує свою роботу. Децентралізація да можливості. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16203>
3. Bongers P. & McCallum D. Partnership for Local Capacity Development: Building on the Experiences of City-to-City Cooperation. HS(02)/P273.. New York. Nairobi: UN-HABITAT, WACLAC, 2003. 56 p.
4. Bontenbal M. & Van Lindert P. Transnational city-to-city cooperation. *Habitat International*. 2009. Vol. 33, P. 131–133.

5. Clark N. Town twinning in Cold-War Britain: (Dis)continuities in twentieth-century municipal internationalism. *Contemporary British History*. *Contemporary British History*. 2010. Vol. 24, Is.2. P. 173–191.
6. Cremer R., de Bruin A., Dupuis A. International sister cities: Bridging the global-local divide. *American Journal of Economics and Sociology*. 2001. Vol. 60, Is. 1. P. 377–401.
7. Dogliani P. European Municipalism in the First Half of the Twentieth Century: The Socialist Network. *Contemporary European History*. 2002. Vol. 11, Is. 4. P. 573–596.
8. Ewen S. & Hebbert M. European cities in a networked world during the long twentieth-century. *Environment and Planning: Government and Policy*. 2007. Vol. 25. P. 327–340.
9. Thompson M. What's so new about New Municipalism? *Progress in Human Geography*. March 9, 2020. URL: <https://livrepository.liverpool.ac.uk/3093982/1/0309132520909480.pdf>

РЕАКЦІЯ МІЖНАРОДНОЇ РЕЛІГІЙНОЇ СПІЛЬНОТИ НА РОСІЙСЬКУ ВІЙСЬКОВУ АГРЕСІЮ В УКРАЇНУ

Бокоч Вікторія

*доктор політичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Проблема повномасштабного російського військового вторгнення в Україну, що відбулося 24 лютого 2022 р., відразу почала набувати міжнародного звучання. Українській владі та дипломатії з перших днів війни вдалося консолідувати світову спільноту на боротьбу проти російської окупації.

На російську агресію гостро зреагували як світські організації та діячі, так і релігійні. Проти неї насамперед рішуче виступили церкви та релігійні організації, що діють в Україні.

Непримириму позицію щодо російського збройного нападу на Україну зайняла Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій. Прийняті нею заяви і звернення, спрямовувалися на захист від російської агресії. Зокрема, в одному із її звернень до ООН, НАТО, ЄС, ОБСЄ, ПАРЄ містилося прохання про надання Україні військових засобів забезпечення протиповітряної оборони.

Релігійні діячі України порушували перед Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців, Європейським Парламентом, Міжнародним комітетом Червоного Хреста та іншими міжнародними організаціями питання про створення гуманітарних коридорів для евакуації цивільного населення, насамперед жінок і дітей, з окупованих територій України.

Члени Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій одностайно підтримали ідею Генерального секретаря ООН Антоніу Гутерреша щодо припинення бойових дії під час святкування великих релігійних свят християнського Великодня, іудейського Песаха та мусульманського Рамадана.

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій у зверненні до білоруських релігійних діячів закликала їх докласти зусиль до недопущення втягування Білорусі у війну проти України [1].

Патріотичні позиції та велику активність у боротьбі із російськими загарбниками виявляли Православна церква України, Українська греко-католицька та Римсько-католицька церкви, протестантські, мусульманські, іудейські та інші релігійні організації, що діяли в Україні. Їхні очільники та послідовники постійно молилися за перемогу України над російськими окупантами, матеріально та фінансово підтримували її захисників, допомагали потерпілим від війни, надавали притулок біженцям та вимушеним переселенцям тощо. Чимало священнослужителів стали волонтерами. Значну допомогу Збройним силам України надавали військові капелани.

Військове вторгнення Росії в Україну засуджували не лише вітчизняні, а й світові релігійні організації та діячі. З перших днів війни ця проблема посіла важливе місце у діяльності папи Римського Франциска. І хоча спочатку його позиція щодо оцінки російської агресії була не досить чіткою, в подальшому вона стала цілком визначеною. Він однозначно визнав Росію агресором, засудив анексію нею українських територій. У спеціальному листі до українського народу, папа назвав війну «абсурдною» і «божевільною», а українців - «сміливим» і «сильним» народом.

Папа активно спілкувався з представниками України: неодноразово мав розмови з Президентом України В.Зеленським, зустрічався з посадовими особами, військовими, релігійними діячами, паломниками з України та ін.

У своїх публічних виступах і заявах Папа Римський Франциск значну увагу приділяв проблемі досягнення миру в Україні, пропонував своє посередництво у врегулюванні військового конфлікту, сприяв обміну полоненими. Він висловлював співчуття жертвам військового вторгнення в Україну, надавав їм матеріальну допомогу [2].

Проти російської агресії в Україну рішуче виступив Вселенський патріарх Варфоломій. Він різко засудив військове вторгнення Росії на українські терени, здійснював молитви за перемогу України, залучав ієрархів

Константинопольського патріархату до збору коштів для надання допомоги потерпілим від війни українцям [3].

Переконливим підтвердженням солідарності з українським народом в його боротьбі з російським агресором було відвідання Києва главою Англійської церкви Великої Британії архієпископом Кентерберійським Джастіном Велбі [4].

У складній ситуації умовах війни опинилася Українська православна церква. Устами свого очільника митрополита Онуфрія вона засудила російське військове вторгнення в Україну [5]. Однак частина ієрархів та священнослужителів цієї церкви стали на шлях колабораціоналізму та співпраці з російськими окупантами, що призвело до значної втрати її довіри серед православних віруючих, всього українського народу. У хоча Українська православна церква останнім часом все частіше заявляє про свою незалежність від Московського патріархату, насправді залишається під її омофором. Це дає підстави патріарху Московському і всієї Русі Кирилу втручатися у справи української церкви.

Серед релігійних організацій у світі військове вторгнення в Україну відкрито підтримала лише Російська православна церква, яка тісно пов'язана із кремлівською владою. Патріарх Кирило благословив російських загарбників на військову агресію в Україну, схвалив мобілізацію. Такі дії цієї церкви та її очільника призвели до погіршення відносин з іншими церквами та релігійними організаціями світу.

Таким чином, російсько-українська війна позначилася на позиціях багатьох церков та релігійних організаціях різних конфесій в Україні і світі. Вони та їхні лідери, за винятком Російської православної церкви, всіма доступними їм засобами і методами включилися у боротьбу за припинення війни і перемогу України над російськими загарбниками.

Список використаних джерел

1. Звернення Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій у зв'язку з військовою агресією Росії проти України. ВРЦіРО. 24.02.2022. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-address-regarding-russian-military-aggression-against-ukraine>; Рада церков закликає створити гуманітарні коридори в Україні для евакуації дітей і жінок. ВРЦіРО. 03.03.2022. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-calls-to-create-humanitarian-corridors-in-ukraine-for-evacuation>; Рада церков закликає білоруських релігійних діячів не допустити залучення їх армії до війни проти України. ВРЦіРО. 09.03.2022. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-statement-on-belarus-role-in-war-against-ukraine>; Звернення Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій про надання засобів протиповітряної оборони для України та гуманітарних коридорів для порятунку цивільного населення. ВРЦіРО. 01.04.2022. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-on-necessity-of-no-fly-zone-over-ukraine-and-humanitarian-corridors>; Звернення Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій щодо безпеки під час вшанування релігійних свят. ВРЦіРО. 15.04.2022. URL: <https://vrciro.org.ua/ua/statements/uccro-appeal-on-security-during-religious-holidays>
2. Незвичний жест: Папа Римський відвідав посольство РФ через війну в Україні. Європейська правда. 25.02.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/25/7134669/>; Ватикан закликає РФ припинити війну та пропонує посередництво. Європейська правда. 12.03.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/12/7135838/>; Папа Франциск різко засудив війну в Україні. Європейська правда. 27.03.2022. URL: Папа Римський: допомагати Україні зброєю – морально прийнятно. Європейська правда. 15.09.2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/09/15/7146880/>; Папа

- Римський: Думки «декого» про застосування ядерної зброї – божевілья. Європейська правда. 21.09.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/09/21/7368468/>; Папа Франциск і війна в Україні. Римсько-католицька церква в Україні. 29.09.2022. URL: <https://rkc.org.ua/golovna/obrane-golovna/papa-franczysk-i-vijna-v-ukrayini/>; Папа Римський закликав Путіна зупинити війну, а Зеленського - відкритись пропозиціям миру. Українська правда. 02.10.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/2/7370037/>; Лист Святішого Отця до українського народу у дев'ятий місяць після початку війни. Українська греко-католицька церква. 25.11.2022. URL: <https://ugcc.ua/data/lyst-svyatishogo-ottsya-do-ukraynskogo-narodu-u-devyatyy-misyats-pislya-pochatku-viyny-1506/>
3. Вселенський Патріархат зібрав для України понад \$5 млн. РІСУ. 04.10.2022. URL: https://risu.ua/vselenskiy-patriarhat-zibrav-dlya-ukrayini-ponad-5-mln_n132797; Вселенський патріарх Варфоломій назвав війну в Україні «диявольською». Твоє місто. 28.01.2023. URL: https://tvoemisto.tv/news/vselenskyy-patriarh-varfolomiy-nazvav-viynu-v-ukraini-dyyavolskoyu_142906.html
4. Архієпископ Кентерберійський прибув із візитом до Києва. УКРІНФОРМ. 30.11.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3625173-arhiepiskop-kenterberijskiy-pribuv-iz-vizitom-do-kieva.html>
5. Звернення Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Онуфрія до вірних та до громадян України. Українська православна церква. 24.02.2022. URL: <https://news.church.ua/2022/02/24/zvernennya-blazhennishogo-mitropolita-kijivskogo-vsijeji-ukrajini-onufriya-virnix-ta-gromadyan-ukrajini/#2023-03-20>

ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК НАПРЯМУ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Гаращук Олена

*доктор економічних наук, професор
кафедри менеджменту ім. І. А. Маркіної,
Полтавський державний аграрний університет*

Куценко Віра

*доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
головний науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України», м. Київ*

Кудерова Анастасія

*студентка програми політика та уряд
Університету Св. Джона м. Нью-Йорк, США*

Анотація. Розглядається проблема визначення загального напрямку здійснення європейської інтеграції України, яким визнається сталий розвиток. Відтак доводиться обумовленість успішної реалізації завдань сталого розвитку від рівня сформованості економіки знань як нового об'єктивного етапу прогресу людства. Виходячи з того, що нові знання генеруються людьми маючими необхідний освітній рівень, відповідно провідна роль в економіці знань закономірно належить освіті. Вказане слугує підставою для визнання освіти фундаментом сталого розвитку як стратегії європейської інтеграції України. Надалі обґрунтовується пріоритетність забезпечення інноваційного розвитку освітньої галузі. При цьому розкривається важливе значення для успішного розвитку освіти як технологічних, так педагогічних інновацій. Наголошується

на особливому місці в процесах інноваційного розвитку галузі освіти яке посідає вища освітня ланка. Адже саме у вищій школі відбувається безпосереднє поєднання передових наукових інновацій та освітньої діяльності. Багато закладів вищої освіти мають значні досягнення не лише у застосуванні інноваційних технологій, але також у розробках науково-технічних і технологічних новацій, представлених на ярмарках інтелектуальної та інноваційної продукції. Все це потребує посилення інноваційної творчої діяльності як студентського, так і професорсько-викладацького складу, яким при цьому мають бути притаманні самостійність, ініціативність, цілеспрямованість, здатність розробляти та впроваджувати новаторські освітні ідеї, а також знаходити нетрадиційні підходи до вирішення соціально-економічних проблем сталого розвитку.

Ключові слова: європейська інтеграція України, сталий розвиток, освіта, технологічні інновації, педагогічні інновації.

*Освіта – це мистецтво, вдосконалювати
яке має кожне наступне покоління.*

I. Кант

Україна здійснила свій цивілізаційний вибір, ставши на шлях входження в Європейський Союз – об'єднання країн з розвиненими та найбільш розвиненими, а отже й з одними з найзаможнішими, економіками світу, що цілковито відповідає національним інтересам нашої держави, оскільки фактично переведе її на новий, найвищий в сучасному світі, рівень розвитку людської цивілізації.

Європейська інтеграція України зумовлює необхідність трансформації усієї системи суспільно-економічного життя в нашій країні. Багатоплановість та масштабність цього завдання вимагає вибору визначеної стратегії яка б слугувала керівним принципом направляючим зусилля в різних соціально-економічних сферах щодо перетворень в напрямі європейської інтеграції. І такою стратегією треба визнати концепцію сталого розвитку, що саме в найбільш розвинених країнах ЄС нині набуває свого практичного втілення.

Ідея сталого розвитку полягає, як відомо, в досягненні такої якості економічного зростання, коли, матеріальне виробництво та споживання відбувається в межах, які визначаються здатністю соціо-еколого-економічних систем відновлюватися, підтримувати життєдіяльність нинішніх і майбутніх поколінь. Ця ідея, зародившись на ґрунті європейської цивілізації, нині фактично набула статусу світоглядного орієнтиру для усього людства.

Принципи сталого розвитку можуть реалізуватись повною мірою тільки в тій країні, яка досягла певного високого соціально-економічного рівня, що забезпечує як належну техніко-технологічну базу виробництва мінімізуючи його шкідливий вплив на довкілля, так і відповідного рівня громадянської свідомості у суспільстві згідно якого хижацьке ставлення до природи є неприпустимим. Вказаний рівень суспільно-економічного розвитку сьогодні досягається на основі економіки знань, знань, в якій більшу частину валового внутрішнього продукту забезпечується діяльністю з виробництва, оброблення, зберігання і розповсюдження [1]. Оскільки нові знання генеруються людьми маючими відповідний освітній рівень, то провідна роль в економіці знань закономірно належить освіті, яка забезпечує розвиток людини як носія і генератора знань. Безумовна провідна роль освіти й у формуванні в суспільній свідомості високого рівня екологічної культури, яка відповідає засадам сталого розвитку.

Отже, фундаментом сталого розвитку як стратегії європейської інтеграції України слід визнати саме освіту. Тому входження української освітньої системи в європейський освітній простір має надзвичайно важливе значення. І в цьому напрямі на сьогодні вже зроблено немало. Так, Україна, приєднавшись до Болонського процесу спрямованого на реформування національних систем вищої освіти європейських країн, узяла на себе зобов'язання щодо приведення якості вищої освіти у відповідність до європейських стандартів. У цьому контексті, здійснюючи курс на інтеграцію у європейський освітній простір, було ухвалено Положення про Український центр оцінювання якості освіти.

Про розвиток української освіти в дусі сучасних завдань йдеться і у ухваленій на початку цього століття Національній доктрині розвитку освіти [2].

Також сьогодні за умов широкомасштабної російської агресії проти України освіта має надати потужний імпульс для суспільної згуртованості та усвідомлення єдиної культурної ідентичності усіх українських громадян у їх спротиві ворогу.

Поряд із тим, надзвичайно важливим, у контексті здійснення європейської інтеграції України на шляхах реалізації завдань сталого розвитку та формування економіки знань, є інноваційний аспект освітньої діяльності. Адже нинішні перші десятиліття XXI століття – це період четвертої технологічної еволюції, що характеризується активним упровадженням інформаційних технологій, комп'ютеризацією всіх сфер людської життєдіяльності [3].

Тому пріоритетом розвитку освіти визнається впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [2]. Комп'ютер вносить у сучасну освітню сферу істотні зміни, являючи собою засіб індивідуалізації навчання та засіб колективної комунікації яким є Інтернет, а також відкриває шлях до знань.

У цьому зв'язку, поряд із впровадження технічних інновацій в освітню діяльність, необхідним є забезпечення широкого використання інноваційних педагогічних технологій. Серед найперспективніших інноваційних технологій можливо виділити «кейс стаді», тобто навчання з використанням конкретних навчальних ситуацій, тренінгові технології – тренінг ділової комунікації, особистісного розвитку, комунікативних умінь тощо [4].

Досягнення суттєвого покращення результатів освітньої діяльності при переведенні її на інноваційний шлях розвитку, в свою чергу, потребує: оволодіння науково-педагогічними кадрами сучасними інноваційними технологіями; активного розвитку в учнів, студентів, слухачів креативного творчого мислення, а також аналітичних навичок; впровадження тренінгових технологій у навчальний процес; розвитку комунікативних якостей, уміння професійно спілкуватися та мистецтва перенавчання тощо.

Особливе місце в процесах інноваційного розвитку галузі освіти посідає вища освітня ланка. Адже саме у вищій школі відбувається безпосереднє поєднання передових наукових інновацій та освітньої діяльності. Багато закладів вищої освіти мають значні досягнення не лише у застосуванні інноваційних технологій, але також у розробках науково-технічних і технологічних новацій, які відтак представлено на ярмарках інтелектуальної та інноваційної продукції. Зазначеному сприяє створення при закладах вищої освіти науково-технологічних парків. У вказаному контексті освіта в цілому і вища зокрема, потребує посилення інноваційної творчої діяльності як студентського, так і професорсько-викладацького складу, яким при цьому мають бути притаманні самостійність, ініціативність, цілеспрямованість, здатність розробляти та впроваджувати новаторські освітні ідеї, а також знаходити нетрадиційні підходи до вирішення соціально-економічних проблем сталого розвитку. І як свідчать наші дослідження, має місце посилення кореляційної залежності між інноваційним навчанням у закладах вищої освіти та особистісними досягненнями їх випускників у подальшій професійній діяльності [5].

Таким чином, сталий розвиток являє собою загальну стратегію європейської інтеграції України. При цьому ключовим моментом названого процесу визнається забезпечення інноваційного розвитку освіти в аспектах технологічних та педагогічних інновацій.

Список використаних джерел

1. Маслак О.І., Данилко В.К., Гришко Н.Є., Скрипнюк К.О. Економіка знань: еволюція наукових уявлень, складові та чинники формування в новітніх умовах. Ефективна економіка. 2020. No 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8457>.
2. Про Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті. Указ Президента України від 17 квітня 2002 року No 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.

3. Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи четверту промислову революцію; перекл. з англ. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 416 с.
4. Янковська Л.А. Формування нової парадигми інноваційного освітнього розвитку та менеджменту // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук. пр.: У 2 ч. К.: РВПС України НАН України, 2009. Ч. 1. С.43-47.
5. Гаращук О.В., Куценко В.І. Якісна освіта – інструментарій сталого розвитку (питання теорії та практики). К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2019. 144 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ УРЯДОМ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ В КОНТЕКСТІ ВСТУПУ УКРАЇНИ ДО ЄС

Даниляк Олександр

*кандидат наук з державного управління,
провідний науковий співробітник відділу політичної системи центру
внутрішньополітичних досліджень,
Національний інститут стратегічних досліджень*

Стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі закріплено в Конституції України у 2019 році. 23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. На практиці це означає, що діяльність усіх органів державної влади країни має бути націлена на здійснення реформ, необхідних для отримання повноцінного членства в ЄС, та відповідати принципам Євросоюзу.

Голова Національного агентства України з питань державної служби Н.Алюшина зазначає, що «отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС є стимулом до рестарту публічної служби... І головне – у новій публічній службі не має бути місця кулуарним рішенням за зачиненими дверима. Все, що її стосується, – це завжди прозорість, відкритість та підзвітність» [1].

Для країн-кандидатів та інших потенційних кандидатів на вступ до ЄС Програмою SIGMA⁷ розроблено Принципи державного управління [2] (далі – Принципи ДУ). Серед іншого, Принципи ДУ передбачають, що підготовка до вступу і членства в Європейському Союзі має підкріплюватися організаційними заходами та спроможністю до планування, розвитку, координації і реалізації

⁷ Програма SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management — Програма підтримки вдосконалення врядування та менеджменту) є одним із найпрестижніших аналітичних центрів Європейського Союзу, який було започатковано 1992 року за ініціативи Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу.

політики. Ключовою вимогою, що висувається до таких заходів, є те, що рішення і законодавчі акти уряду є прозорими, відповідають закону і доступні громадськості.

Зокрема, шостий принцип державного управління [3, с.20] передбачає, що підготовка рішень уряду відбувається прозоро на основі професійних знань керівництва; забезпечується відповідність рішень закону, а саме:

- встановлюються чіткі граничні строки процедури підготовки, що надають достатньо часу для проведення консультацій і контролю якості. Всі зацікавлені сторони дотримуються цих строків;
- порядок денний і матеріали засідань поширюються серед учасників заздалегідь і своєчасно. Порядки денні офіційних засідань уряду доступні громадськості;
- апарат уряду (в Україні це Секретаріат Кабінету Міністрів України) регулярно і прозоро звітує перед громадськістю про роботу уряду, його цілі, ключові рішення і результати діяльності [3, с.28].

У цьому контексті варто зазначити, що частина перша статті 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» також передбачає, що «діяльність Кабінету Міністрів України ґрунтується на принципах ... відкритості та прозорості» [4].

Натомість після ухвалення ЄС рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС на Урядовому порталі у розділі «Засідання Уряду та урядових комітетів» не відновили оприлюднення проектів порядку денних засідань та проектів нормативно-правових актів, які після початку повномасштабної збройної агресії російської федерації перестали оприлюднювати. Останній порядок денний засідання Уряду, що розміщено на сайті КМУ, датовано 23 лютого 2022 року [6]. Також не відновилася багаторічна практика трансляції засідань КМУ наживо (онлайн). Зараз на Youtube-каналі КМУ викладається лише запис вступного слова Прем'єр-міністра України.

Очевидно, що причиною відходу від принципу прозорості став прорив значного контингенту військ держави-агресора в передмістя Києва та можливості ворога використати завчасного оприлюднену інформацію про час

та місце проведення засідань КМУ для атак ДРГ чи нанесення ракетних ударів по урядовому кварталу.

Однак війна, попри те, що територію Київської області вже декілька місяців як деокуповано ЗСУ, може тривати ще не один місяць чи рік. Але дипломати країн ЄС в дискусіях з українським урядом наголошують, що «у нас є спільна мета: щоб Україна залишилася демократичною і під час війни» і «потрібно перейти в більш відкритий простір» [5]. Очевидно, що фраза «у нас є спільна мета: щоб Україна залишилася демократичною і під час війни», сказана в інтерв'ю Надзвичайним і Повноважним Послом Федеративної Республіки Німеччина в Україні А. Фельдгузен, стосувалася більш загальних речей, ніж відключення трьох «непроросійських каналів» і «єдиного марафону новин». Те ж саме стосується і необхідності переходу України до більш відкритого простору навіть під час війни.

Зважаючи на це, вважаємо за необхідне:

- відновити оприлюднення на Урядовому порталі проектів порядків денних засідань урядових комітетів та засідань Кабінету Міністрів України та проектів нормативно-правових актів, які планують розглянути на засіданнях Уряду. При цьому заради забезпечення членів КМУ від завдання російською федерацією ракетних ударів по будинку Уряду в пункті 3 § 17 Регламенту Кабінету Міністрів України доцільно передбачити, що «в умовах воєнного стану проект порядку денного засідання Кабінету Міністрів, а також включені до нього проекти актів Кабінету Міністрів, що мають важливе суспільне значення і стосуються прав та обов'язків громадян, розміщуються на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів (Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади) із зазначенням тижня місяця (без зазначення конкретного часу та дати) такого засідання». Наприклад, проект порядку денного засідання Кабінету Міністрів України з 3 по 9 жовтня 2022 року;
- до відновлення практики запрошення на засідання Кабінету Міністрів України представників засобів масової інформації (медіа) та проведення трансляцій таких засідань наживо (онлайн) розглянути, зважаючи на

безпекові ризики, можливість розміщення на Урядовому порталі запису засідань Уряду впродовж тижня після їх проведення;

- пришвидшити підготовку до розгляду Верховною Радою України у другому читанні проекту закону «Про публічні консультації» (реєстр.№4254)

Список використаних джерел

1. Алюшина Н. Рішельє-Форум. Якою буде нова архітектура публічної служби України? URL: https://lb.ua/blog/natalia_alrushyna/529996_rishelieforum_yakoyu_bude_nova.html
2. Principles of Public Administration for EU candidate countries and potential candidates. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/principles-public-administration-eu-candidate-countries-and-potential-candidates.htm>
3. Принципи державного управління. URL: <https://www.sigmaweb.org/publications/Principles-of-Public-Administration-2017-Ukrainian.pdf>
4. Закон України «Про Кабінет Міністрів України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
5. Посол Німеччини: У НАТО зараз щодня обговорюють те, як відповісти у разі ядерного удару. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2022/09/28/7147648/>
6. Урядовий портал / Таймлайн / Засідання Уряду та урядових комітетів. URL: <https://www.kmu.gov.ua/timeline?&type=meetings>

РЕЗУЛЬТАТИ САМІТУ УКРАЇНА-ЄС: МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ

Діп Ігор

Надзвичайний і Повноважний Посол України,

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри міжнародної політики,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

3 лютого 2023 року у Києві відбувся 24 саміт Україна-ЄС. У заході з боку ЄС взяли участь Голова Європейської Ради Шарль Мішель та Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн [1].

На саміті обговорювали наступні теми, за результатами яких було оприлюднена спільна заява:

1. Процес вступу України до ЄС.
2. Відповідь ЄС на повномасштабну військову агресію Росії проти України.
3. Бачення України щодо мирного врегулювання конфлікту.
4. Співпраця у процесі відбудови України та енергонезалежність України.
5. Глобальна продовольча безпека [2].

Україна подала заявку на вступ до ЄС 28 лютого 2022 року й отримала статус кандидата 23 червня. За результатами лютого саміту представники ЄС відзначили докладені Україною зусилля на її шляху до вступу. Проте, Україні так і не було озвучено якихось конкретних дат щодо початку переговорного процесу по членству [3].

З огляду на повномасштабну війну ЄС повністю підтримав Україну у питанні створення Міжнародного центру з переслідування злочинів агресії у Гаазі (Нідерланди) [4], оскільки: «...військові злочини, вчинені під час війни, є грубим порушенням міжнародного права» [5]. У ЄС також наголосили, що обмежувальні заходи, запроваджені протягом останнього року, мають помітні наслідки для економіки Росії.

Лідери ЄС у спільній заяві наголосили про свою готовність підтримати ініціативу України щодо врегулювання конфлікту: «..ми готові підтримати

мирну формулу Президента Зеленського та активно співпрацювати з Україною щодо відповідного плану з десяти пунктів» [5].

Крім того, ЄС продовжуватиме надавати військову підтримку, яка передбачає більш ніж 3,6 млрд євро допомоги у рамках Європейського фонду миру, а також запуск Місії військової допомоги, яка включає тренування 30 000 солдатів у 2023 році. У загальному ж майже за рік війни ЄС виділив Україні майже 12 млрд військової допомоги. Варто також відзначити, що на початку війни неможливо було уявити, що 27 держав-членів ЄС зможуть досягти консенсусу у виділенні військової допомоги для третьої країни. У січні Україна вже отримала 3 млрд євро з 18 млрд макрофінансової допомоги на 2023 рік, 303 млн євро - на швидке відновлення інфраструктури та 105 млн євро - на гуманітарну допомогу, яка включає також розмінування територій [5].

На додачу, за результатами саміту було оголошено про новий пакет фінансової допомоги. Загальна допомога Україні, яку обіцяв ЄС, як на рівні організації, так і на рівні окремих держав-членів, станом на лютий 2023 року становила майже 50 млрд євро. Також ЄС продовжує допомагати біженцям з України, починаючи з 4 березня 2022 року, коли було задіяно директиву про тимчасовий захист – особливий механізм ЄС, який дозволяє тимчасово переміщеним особам отримати ряд прав ЄС. Цим механізмом користуються наразі 4 млн українців.

Ще однією темою, яка обговорювалася на саміті стосувалася відбудови України. Лідери ЄС вкотре наголосили, що продовжать надавати гуманітарну допомогу та допомогу цивільному населенню, зокрема:

- допомога у відновленні критичної інфраструктури: відбудова шкіл для дітей, надання генераторів та світлодіодних ламп. . З метою зменшення збитків, завданих Росією ударами по електромережах України, поставлено 5 400 генераторів та 35 млн світлодіодних лампочок;
- крім того, у ЄС вкотре наголосили про взяті на себе разом із партнерами зобов'язання стосовно швидкого відновлення та відбудови України.

ЄС продовжує підтримувати Україну на міжнародних конференціях, платформах, заходах тощо, закликаючи партнерів до солідарності з Україною та приєднання всіх країн до обмежувальних заходів, прийнятих Євросоюзом.

Не минула саміт і тема експорту Україною продовольчих товарів. Вкотре було наголошено: «...Росія у використовує продовольство як зброю у своїй війні. Це призводить до світових збоїв у сільськогосподарському виробництві, ланцюгах поставок та торгівлі, що у свою чергу призводить до безпрецедентного зростання цін на продукти харчування та добрива» [5].

Створені Шляхи солідарності – ініціатива, яка покликана сприяти експорту зерна з України. У рамках даної ініціативи з України до країн Африки, Близького Сходу та Азії було експортовано понад 23 млн тонн сільськогосподарської продукції за період з травня по грудень 2022 року [5].

Отже, 24 саміт Україна-ЄС, що проходив 3 лютого 2023 року у Києві, засвідчив непохитну підтримку України як керівництвом Європейського Союзу, так і всіма його державами-членами. Це стосується військової, гуманітарної, фінансової допомоги тощо. Разом з тим, відповіді на ключове питання щодо початку переговорів про вступ України до ЄС так і не було надано. У зв'язку з цим, Уряд України має здійснити всі необхідні заходи з метою досягнення цієї мети.

Список використаних джерел

1. Emerson M., Blockmans S. The Impressive EU-Ukraine Summits - Alongside the Inadequate Enlargement Methodology. *Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels.* URL: <https://www.ui.se/globalassets/ui.se-eng/publications/sceeus/the-impressive-eu-ukraine-summits---alongside-the-inadequate-enlargement-methodology.pdf?fbclid=IwAR1ssjAXCMWxHyz-NTDJ7ZAwGftKiKBjCISG4T0Q0EHjrwR5ybGd3KSayXU>.
2. European Council. *Joint statement following the 24th EU-Ukraine Summit.* URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/02/03/joint-statement-following-the-24th-eu-ukraine-summit/>

3. President of Ukraine. The 24th EU-Ukraine Summit takes place in Kyiv. *Official web-site*. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-kiyevi-trivaye-24-j-samit-ukrayina-yes-80761>
4. Офіс Генерального Прокурора. Міжнародний центр з переслідування злочинів агресії РФ розпочне свою роботу у Гаазі влітку. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/miznarodnii-centr-z-peresliduvannya-zlociniv-agresiyi-rf-rozpocne-svoyu-robotu-u-gaazi-vlitku>
5. European Council. EU-Ukraine summit, 3 February 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2023/02/03/>
6. European Commission. Commission disburses first €3 billion to Ukraine of the up to €18 billion Macro-financial Assistance+ package. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_228.

СВОБОДА СОВІСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: РЕФЛЕКСІЇ ВІЙНИ

Добродум Ольга

*доктор філософських наук,
професор кафедри журналістики та реклами,
Державний торговельно-економічний університет*

Мартинюк Едуард

*кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології,
мистецтвознавства та філософії культури гуманітарного факультету,
Національний університет «Одеська політехніка»*

Никитченко Олена

*кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології,
мистецтвознавства та філософії культури гуманітарного факультету,
Національний університет «Одеська політехніка»*

Розглядаючи проблематику рефлексій війни, слід зазначити, що вона має як релігієзнавчий, так і політико-цивілізаційний, соціально-антропологічний, соціально-психологічний, історико-культурологічний аспект. Її актуальність не викликає сумнівів: важливо констатувати, що політична агресія історично притаманна людському суспільству, а людська історія – це переважно військова історія.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, несподівано актуалізувалася військово-політична тематика, стали широко обговорюватися питання першопричин війни та теорій справедливої війни, відносин між людською природою та війною, політичної теології та етики війни. Вочевидь, релігія відіграла певну роль у більшій частині воєн в історії людства, хоча релігія практично ніколи не була основною причиною війни. Соціальна історія в принципі обумовлена взаємодією релігійного та політичного компонентів соціального життя, що розумілося як союз Вівтаря і Трону, Хреста та Корони, Царства Бога і Кесаря,

Граду Божого та Граду Земного, світу горного і світу дольного, сакрального та профанного, небесного і земного, надприродного та природного, божественного і мирського, духовної та світської культур, кліриків і мирян тощо.

Спектр взаємин релігії та політики (чи то доктрини «двох властей», «двох мечів» чи «двох сфер», концепти «цезарепапізму» та «папоцезаризму», моделі імперських, політичних та громадянських релігій) був предметом рефлексій багатьох філософів, теологів та політичних діячів, у тому числі й в Україні. Так, Тома Аквінський стверджував, що солдат, який веде війну за праву справу, все одно, що святий, а Фідель Кастро підкреслював, що революціонерів та християнських святих зближує їх глибока віра у правоту справи, здатність до самопожертви. З давніх-давен мислителі задавалися питаннями про те, що таке справедлива війна, кого можна назвати ворогом і які заходи покарання до нього застосовні. Сьогодні критика військових конфліктів широко поширена, проте людство пройшло довгий шлях, щоб усвідомити деструктивний вплив війни.

Жодна система розуміння соціального устрою не змогла стримати людство від тієї прірви, до якої воно потрапило в період Першої та Другої Світових воєн. Від кризи цієї революції не змогла попередити жодна система, чи то комунізм, християнство, марксизм, фашизм, лібералізм, які не стримали людство від Другої світової війни і виявилися нездатними запобігти війні між Росією та Україною, яку ми вже зараз можемо розглядати як початок Третьої Світової війни. Незважаючи на те, що величезні матеріальні ресурси вже залучені до конфлікту, зараз ніхто не може обґрунтувати приблизні терміни закінчення цієї війни – від двох тижнів до десяти-двадцяти років, оскільки тут є місце політичній випадковості.

Релігійно-політичні відносини в Україні вочевидь модифікуються завдяки пандемії COVID-19 та російсько-українській війні, і через перелічені причини релігія в Україні стала іншою. Значним чином перехід релігійних відносин в Україні в онлайн здійснився ще до війни, в пандемічний період – важливо констатувати, що ці форми існування релігійних організацій, що сформувалися онлайн, очевидно актуалізувалися під час війни. Війна значною мірою вплинула

на релігієзнавство, кинувши його з вогню та в полум'я, оскільки виклик спочатку COVID-19, а потім війни значною мірою мультиплікував біфуркаційні виклики українського суспільства загалом та релігієзнавчої науки зокрема [1].

Відповідно, що більше політичні цілі набували значення, то більше «політизованим» ставало й саме ведення війни: зростала роль інформації у веденні війни. Сучасна інформаційна епоха (умовно кажучи, епоха постмодерну) також має свою теоретичну концепцію війни, яку цілком доречно назвати філософією війни. Ця нова концепція ведення війни отримала назву у популярній літературі «мережево-центрична» - відповідно, інформаційна війна повністю інтегрується у методи та засоби ведення військових операцій. Війна в Україні – це один із найбільших викликів міжнародного порядку, заснованого на Статуті ООН. Крім того, вона викликала світову кризу: через стрибки цін на продукти харчування, енергію та добрива постраждали 74 країни, що розвиваються, із загальною чисельністю населення 1,2 мільярда осіб - про це заявив голова ООН на засіданні Ради Безпеки щодо України [2].

Під час війни представники українського релігієзнавства, як і вчені інших наукових спеціальностей, продовжуючи свої гуманітарні дослідження, природно приділяють багато часу та уваги вивченню проблем, викликаних активною фазою російської агресії, активно включаючись у вивчення питань та констатацію руйнівних акцій щодо культових споруд. Внаслідок російської агресії в Україні повністю знищено, пошкоджено або пограбовано російськими військовими щонайменше 494 релігійні споруди, духовні навчальні заклади та святині. Такі оновлені дані про вплив війни на українські релігійні громади Інститут релігійної свободи представив 31 січня та 1 лютого під час саміту з міжнародної релігійної свободи, що відбувся у Вашингтоні, США. Найбільше церков, мечетей та синагог зруйновано в Донецькій області (щонайменше 120) та Луганській області (понад 70). Також величезні масштаби руйнувань на Київщині (70), де точилися відчайдушні бої на захист столиці України, та на Харківщині – понад 50 зруйнованих релігійних споруд. Російські повітряні атаки, в тому числі з використанням іранських дронів, торкнулися майже всіх регіонів України і тривають досі. Також Інститут релігійної свободи

задокументував чимало фактів захоплення релігійних споруд в Україні та подальшого використання їх як російських військових баз або для прикриття вогневих позицій російських військ. Така тактика російських військових провокує збільшення масштабів руйнування релігійних об'єктів в Україні. Інститут релігійної свободи також задокументував цілеспрямовані атаки російських військових та спецслужб на релігійних діячів та віруючих, передусім на окупованих територіях України [3].

Слід зазначити актуалізацію теоретичних питань військово-політичного характеру серед сучасних українських релігієзнавців та богословів щодо суті справедливої війни. Симптоматично, що українські релігієзнавці нерідко відчують свою діяльність як місію України під час війни, маючи на увазі донесення правди про релігійне життя, аналіз її в умовах воєнного часу. Серед важливих теоретичних питань – питання діяльності українського релігієзнавства під час війни. Чи можна відзначити спектр питань у даному контексті, що задаються теологами всіх часів, від Пап Римських до українських богословів – що таке справедлива війна? Релігієзнавча спільнота розмірковує про можливість допомоги військовим у воєнний час, а також про перехід громад з УПЦ до ПЦУ під час війни. Українські релігієзнавці загалом твердо заявили свою позицію, яка засуджує агресію – зокрема відділення релігієзнавства Інституту філософії Національної академії наук України.

Доля релігії значною мірою йде у слід війни і перемога української свободи совісті залежить від перемоги у війні. Важливо наголосити на тому, що росіяни скрізь, де з'являються, припиняють вільне відправлення релігійних ритуалів (у них заборонено діяльність низки релігійних організацій, серед яких: Свідки Єгови, п'ятдесятники, саєнтологи тощо). Де з'являється РФ, припиняється свобода совісті – так, у Криму було закрито храми ПЦУ. Якщо взяти приклад інших віросповідань, як відомо, мусульмани України досить компактно проживали в Криму та Донецькій області – як можна здогадатися, свобода віросповідання на окупованій території значною мірою порушена, те ж саме стосується і представників інших конфесій та релігій – від католиків і протестантів до буддистів та іудеїв. Багато релігійних споруд України значною

мірою постраждали від російського вторгнення. Можна сформулювати таке припущення: з продовженням військових дій збільшуватиметься кількість православних віруючих, які прагнуть розірвати спілкування УПЦ.

Важко переоцінити вплив військово-політичної тематики на сучасну релігійну реальність. Слід звернути увагу, які теми актуалізувалися під час самої війни – теми конференцій чи не з усіх наук є пов'язані з війною та військовим становищем, осмисленням викликів війни, проблематикою релігійного життя воєнного часу, волонтерською та гуманітарною допомогою, співпрацею релігійних організацій. Релігієзнавці, релігійні діячі, релігійні громади слушно стали зосереджувати увагу на релігійно-політичній тематиці як у теоретичному аспекті, так і суто практичному. Так, деякі з них пішли на війну, підписавши контракт із збройними силами України, надають допомогу військовим, займаються філантропічною, волонтерською діяльністю та соціальною роботою.

Вивчаючи становище релігійних організацій на окупованих територіях, проблеми свободи совісті в Україні, рух переходу громад із УПЦ до ПЦУ, гуманітарну діяльність релігійних організацій, деякі члени Української асоціації релігієзнавців беруть безпосередню участь на фронті у бойових діях, ведуть активну просвітницьку роботу у ЗМІ. Проводяться конференції, спільні заходи як із членами Української асоціації релігієзнавців, так і з представниками релігійних організацій – можна згадати цикл зустрічей із головами релігійних організацій. Як і всі українці, релігієзнавці України бажають якнайшвидшої перемоги нашим військам, стійко переносять труднощі, продовжують викладання в академічних установах, зокрема, за умов повітряних тривог.

Список використаних джерел

1. Війна в Україні та релігія. URL: <https://www.golosameriki.com/a/religion-and-war/6776957.html>
2. Global impact of the war in Ukraine: Billions of people face the greatest cost-of-living crisis in a generation. URL: https://news.un.org/pages/wp-content/uploads/2022/06/GCRG_2nd-Brief_Jun8_2022_FINAL.pdf
3. Майже 500 релігійних споруд зруйновано в Україні внаслідок російської агресії. URL: <https://irs.in.ua/p/139>

РОЗВИТОК ДЕМОКРАТІЇ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Дудінська Іріна

*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри теорії політики,
Пряшівський університет в Пряшеві*

Марадик Наталія

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії політики,
Пряшівський університет в Пряшеві*

Одним із головних наслідків трансформаційних процесів кінця ХХ – початку ХХІ століття стало утвердження демократії як базової моделі глобальної суспільно-політичної системи. У сучасному світі цей процес набуває все більш глобального характеру. Майже всі економічно розвинуті країни зараз є демократичними, або існує стратегія їх демократизації, яку слід реалізовувати з урахуванням національних особливостей і традицій [6, s.361]. Загалом можна сказати, що основна тенденція світового розвитку спрямована до демократії як найкращої форми суспільного устрою. Проблеми та перспективи історичного розвитку демократії можна розглядати в іншому теоретичному контексті, часто на основі цивілізаційних етапів і світового розвитку парадигм. Видається, що демократія є продуктом (західної) цивілізації, а також необхідною стадією історичного та політичного розвитку кожного суспільства. Однак увага дослідників зосереджена на тенденції глобального поширення демократичних інститутів і складності їх укорінення в незахідних суспільствах. Виникнення демократичних інститутів відбулося на відносно пізньому етапі розвитку західної цивілізації - у так звану сучасну епоху. Демократія тут розуміється як сукупність представницького правління, вільних виборів, ідеологічного та політичного плюралізму та сильного громадянського суспільства. У цьому

контексті проблеми сучасної демократії аналізує відомий фахівець Ульріх Бек, який бачить справедливий спосіб їх вирішення без осквернення та підтримки демократичних принципів [1, с.41]. Це означає, що просте відтворення її основ веде до критичного аналізу, а також до постійного експериментування в усіх сферах соціальної діяльності. Пошуки нових форм демократії є характерною рисою сучасної публічної дискусії та різноманітних вимірів суспільної практики. По-перше, йдеться про створення нових форм суспільства, метою яких є заміна традиційних форм соціальних верств, щоб соціокультурні спільноти були більш мобільними і виникали на основі добровільності та зміни конкретних проблем чи ситуацій. Йде пошук «нового комунітаризму», який є соціальним і приймає форму добровільного об'єднання: він виражає зусилля індивідів подолати взаємне відчуження та знайти спільні цінності та прагнення, не жертвуючи власною автономією [2, с.17]. Сьогодні дуже важко сказати, які зміни в демократичних інститутах можуть призвести до такого пошуку. Проте провідною тенденцією є підвищення ролі громадянського суспільства та його впливу на розвиток держави, що, безперечно, потребує розширення його масштабів та збагачення форм його діяльності, проникнення на рівень управління та підтримки прийняття рішень. система. Це сфери професійних політиків, технократів і бюрократичних структур. Можна заперечити, що питання має бути спрямоване на необхідність нового етапу демократії, а не на її еволюцію лише в межах окремої цивілізації – тобто євроатлантичного простору.

Особливістю перспектив поширення демократії у світі є феномен взаємозв'язку демократизації та глобалізації або розвитку демократії в глобальному історичному процесі. Враховуючи, що жодна з нині існуючих цивілізацій, за винятком західної, не створила в цьому процесі демократичних інститутів і демократичних цінностей, можна припустити, що такий проект буде реалістичним лише у випадку нової глобальної цивілізації, яка переймає ці традиційні цінності та інститути та переносить їх в інші сфери суспільства.

З соціально-економічної точки зору перспективи глобальної демократизації відносно оптимістичні. Сучасний етап глобалізації

супроводжується поглибленням економічної диференціації між державами глобальної Півночі та більшістю інших країн. За такої тенденції не слід очікувати швидкого та рівномірного економічного та соціального прогресу, який радикально покращить рівень життя, а отже, і створення соціальних умов для справжньої представницької демократії. У багатьох країнах, де вони створили офіційні демократичні інститути, демократичний прогрес все ще крихкий, і його критичні умови можуть навіть виступати ще одним фактором соціальної та політичної нестабільності або інших процесів політичної трансформації. Головною перешкодою для глобальної демократії, яка не має чітких альтернатив західній моделі, є культурна ідентичність незахідного суспільства, яке не дуже здатне поглинути західну культуру [5, с.169]. У культурному контексті деяких незахідних суспільств вони не цінують особистість, що є фундаментальною духовною передумовою західної культури та передумовою демократії. У незахідних суспільствах особистість сприймається як чужорідний елемент. Навіть якщо процес індивідуалізації розвивається навіть у таких суспільствах, вони все одно дають можливість індивіду «розчинитися» в групі. Це не виключає демократизації принаймні на формальному рівні, але вона не буде такою реалістичною, як у західному суспільстві. Аналіз сучасного міждисциплінарного дискурсу щодо впливу глобалізації на економічну та соціальну сфери показує, що представники соціальних наук поділяються на тих, хто бачить глобалізацію та потенціал постіндустріалізму як деструкцію, і тих, хто бачить дію глобалізації як деструкцію. як позитивна сила [2, с.57].

Економічний розвиток і політичне лідерство часто називають ключовими факторами, від яких залежатиме стабільність і поширення демократії в майбутньому. Соціальний розвиток, розширення світового багатства та освіта є одними з потужних структурних факторів, які сприяють розширенню та поглибленню демократії. Однак вирішальним є політичне керівництво, за умови, що його рішення та дії відбуваються на багатьох рівнях, від покладання обов'язків на державних службовців до політичних партій, груп інтересів та неурядових організацій, як у «молодих» демократіях, так і в діючих

демократіях. Згодом демократія як глобальний і локальний процес поширилася по всьому світу. Демократія як основа правління має більший ефект лише в тих країнах, де є спільні інтереси та базові цінності, яких дотримується переважна більшість громадян. Це те, що дозволяє жити демократичному парламентському правлінню. Занепад демократії настає тоді, коли руйнується єдність цінностей та інтересів, коли є загальна згода в основних принципах і цілях, але прихильники деяких партій не хочуть співпрацювати з державою, а хочуть бути в опозиції [4, с.232]. Отже, природа сучасних суспільних процесів залишається суперечливою та конфліктною. З одного боку, новітні тенденції відображаються в інтерпретації та забезпеченні конвергенції швидкості розвитку, з іншого боку, деформації супроводжуються поглибленням механізмів, які за допомогою подвійних стандартів сприяють розслабленню та перегляд традиційних норм національного та міжнародного права. Але незважаючи на ці недоліки демократії, є вагомі підстави залишатися оптимістичними щодо майбутнього демократичного розвитку. Цей оптимізм ми виправдовуємо тим, що демократична стабільність поступово зміцнюється. Сучасні демократичні інститути здатні вирішувати проблеми між владою та суспільством мирним шляхом, що найбільше підтверджує ефективність демократії порівняно з іншими формами організації суспільства. Незважаючи на всі труднощі, з якими вона стикається, думка, висловлена Робертом Далем, залишається в силі: «...демократична ідея не втратить своєї привабливості для людей у недемократичних країнах, і в міру того, як вони формують динамічне та плюралістичне суспільство в цих країнах. Країн, їхнім авторитарним урядам буде все важче протистояти прагненню розширити демократію» [3, с.28].

Список використаних джерел

1. Beck U. The Reinvention of Politics. Rethinking Modernity in the Global Social Order. Cambridge: Polity Press, 1997, 206 p.
2. Bobbio N. a R. Bellamy. The Future of Democracy: A Defence of the Rules of the Game. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987, 184 p.
3. Dahl R. Democracy and Its Critics. Yale University Press, 1989, 397 p.
4. Helliwell John F. Empirical Linkages between Democracy and Economic Growth. British Journal of Political Science, 1994, No. 21 (2), p. 225-248.
5. Székely G. Hnutie Zapatistov v procese vývoja antiglobalizačných tendencií. In 10. študentská vedecká a umelecká konferencia [online] : zborník plných príspevkov. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2015. s. 165-171. URL: http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak7_subor/Szekely.pdf
6. Székely G. Protestná akcia "N30 - Bitka o Seattle" v retrospektíve. In 11. študentská vedecká a umelecká konferencia [online] : zborník príspevkov. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2016. s. 354-367. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Olostiak8/subor/Szekely.pdf>

ЛОБІЗМ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СПРИЙНЯТТЯ, ВИЗНАННЯ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Євченко Роман

*аспірант кафедри політичних наук і права,
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»*

З другої половини ХХ століття в умовах демократизації політичного процесу, який ставав відкритішим та прозорішим, інституційних форм в політиці набули лобізм як цілісне явище та, безпосередньо, лобістські практики, обтяжені загрозами репутаційних ризиків для їх користувачів. Як вказує лобіст із американської компанії АТ&Т Стів Біллет «тридцять років тому найпопулярніша наклейка на бампері в США містила текст: «не кажіть моїй мамі, що я лобіст. Вона вважає, що я граю на піаніно в публічному домі» [1; 5, с. 68; 4, с. 98]. З тих часів публічного визнання набуло розуміння того, що лобіювання – це вміння продавати посередницькі послуги в політиці на дуже особистісному рівні, яке забезпечується корпоративними структурами – інститутами лобіювання, які, як правило, функціонують як інститути зі зв'язків із громадськістю та адвокатури. Саме ці організації стають об'єктом аналізу дослідників, які досліджують загадкові ефекти «обертових дверей» (відносин між урядами і лобістами) в політиці.

Протягом ХХ століття і до сьогодні розвиток феномену лобізму з позиції розвитку інституціоналізації впливу груп інтересів на законодавців досліджувалися в працях А. Бентлі, Дж. М. Беррі, П. Герінга, А. Гольцмана, К. Грінвальд, Е. Латема, Л. Мілбрайта, Д. Трумена, К. Л. Шлозман та Дж. Тірні, а також – С. Ейнсворта, Д. Остін-Сміта та Дж. Райта, М. Олсона, Ф. Баумгартена, М. Хойнацкі, Д. К. Кімбола та Б. Ліч, К. Гольдштейна, Дж. Беррі, Я. Поттерса та Фр. Ван Віндена, Дж. Тіченора і Р. А. Гарріса, Я. Поттерса та Р. Слуфа та ін.

Проблема професіоналізації лобізму була розглянута в працях К. Ліпсена та С. Лешера. С. Тренто, К. МакГрата та Р. Кесслера, А. Саміша та Т. Боба, А. Бентлі та Д. Трумана, К. Молоні та Дж. Джордана, Е. Ноунеса.

Сьогодні, лобізм розглядається по-різному, як: 1) явище, що «має як «світловий», так і «тіньовий» сенс, де останній нагадує ефект від слів «блат», «протекціонізм», «підкуп», «покупка голосів». «Світловий» сенс характеризує лобізм як нормальне, життєво необхідне явище, інститут демократичного процесу, форма законного впливу «груп тиску» на управлінські рішення державних органів» (М. Росенко); 2) розгалужена систему контор і агентств монополій або організованих груп при законодавчих органах, що чинять тиск (аж до підкупу) на законодавців і чиновників з метою ухвалення рішень на користь організацій, що представляються ними (М. Недюха, М. Федорін); 3) форма представництва групових (державно-управлінських) інтересів, які реалізують свою діяльність в межах нормативно-правової бази країни та міжнародних договорів (А. Стельмах); 4) складова політичної системи, елемент громадянського суспільства та специфічна частина зв'язків організацій з різними групами громадськості (Д. Лавренов); 5) діяльність організацій, що впливають на органи державної влади з метою сприяння власним інтересам, при цьому ці організації, на відміну від партій, не можуть самі взяти відповідальність за владу в країні (С. Файнер); 6) це не протекціонізм, підкуп чи закулісна інтрига, сукупність силових методів та корупційних дій (В. Нестерович), а механізм підготовки та прийняття рішень, вид зовнішньополітичної комунікації, упорядкований законом спосіб впливу та переконання, система аргументації, елемент демократії» (І. Мусієнко); 7) «ефективним інструментом для зацікавлених груп, щоб ...з найбільшою ймовірністю схилити процес прийняття рішення у свою користь, щоб надати інформацію, необхідну виборцям, коли вони вирішують, за кого голосують, і законодавцям, коли вони вирішують, як діяти по конкретному закону» (К. Голдштейн); 8) «це неортодоксальні дії груп інтересів, спрямовані на досягнення бажаних результатів від уряду» (Р. Ван Шенделен); 9) «більш вузьке поняття, як у своєму юридичному значенні, так і у своєму популярному

значенні, що має на увазі тиск... з великою кількістю сумнівних методів. Представництво, з іншого боку, може включати лобіювання, але включає й інші форми обслуговування клієнта» (Р. Нельсон, Е. Лауманн); 10) «це функція та легітимація» (К. Йоос).

У звіті ОЕСР «Лобіювання в ХХІ столітті: прозорість, чесність та доступність» 2021 року зазначається: «Лобіювання у всіх його формах, включаючи адвокацію та інші способи впливу на державну політику, є законним актом політичної участі. Це дає зацікавленим сторонам доступ до розробки та реалізації державної політики... Інклюзивний процес розробки політики надає можливості для більш ефективної політики» [7].

Публічне визнання лобіювання як «природнього в політиці процесу» поступово призвело до його інституціоналізації – становлення в якості формального політичного інституту, який визначається результатом розвитку інституційної основи політичної системи за умов її демократизації. Остання проявляється як зорієнтованість на транспарентність, доброчесність, паритетність, інклюзивність відносин в політичній системі. Передбачається, що політична система, що інституціоналізує лобізм, відкрито демонструє свою спрямованість на публічне узгодження різнорідних інтересів, ефективно винайдення компромісних рішень в умовах конфліктів інтересів на основі визначених та визнаних правил.

Наприклад, у 2010 р. витрати на лобіювання на федеральному рівні в США досягли рекордної цифри в 3,5 млрд. доларів США. У 2013 р. кількість зареєстрованих лобістів на федеральному рівні в США становила 11,4 тис., що трохи менше порівняно з рекордною кількістю 14,8 тис., зафіксованою в 2007 році. У Канаді кількість лобістів на федеральному рівні перевищила 5 тисяч [6]. З моменту свого створення в ЄС Реєстр прозорості також зростає: станом на 27 лютого 2023 р. у реєстрі 12,548 зареєстрованих осіб [2], з яких: 3541 – «групи, що не представляють комерційних інтересів», 681 – «лобістські групи, що просувають інтереси своїх клієнтів», 8300 – «групи, що просувають власні інтереси або колективні інтереси своїх членів» [9], при цьому, 82,5% зареєстрованих мають головні офіси в країнах ЄС, з них 18,2% – в Брюсселі.

Лобіювання – це світова практика, однак, за даними ОЄСР лише третина країн ОЄСР (тобто 1/3 від 37 багатих країн світу, які виробляють 2/3 світових матеріальних цінностей та послуг) мала його державне нормативно-правове регулювання [6]. З 1946 р., коли відбулася «піонерська» інституціоналізація лобізму в США, визнання лобістських практик як «демократичної норми» в Європі став «новою нормальністю». З 2005 р. процес інституціоналізації лобіювання значно прискорився. В 2014 р. правила лобіювання були розроблені в 15 країнах світу, в: 1) США (з 1946 р.); 2) Німеччині (1972 р.); 3) Австралії (1983 р.); 4) Канаді (1989 р.); 5) Польщі (2005 р.); 6) Угорщині (2006 р.); 7) Ізраїлі (2008 р.); 8) Франції (2009 р.); 9) Мексиці (2010 р.); 10) Словенії (2010 р.); 11) Австрії (2012 р.); 12) Італії (2012 р.); 13) Нідерландах (2012 р.); 14) Чилі (2014 р.); 15) Великій Британії (2014 р.).

За останні кілька років регулювання лобізму продовжувало розвиватися, і в різних країнах було вжито різних заходів. Деякі з змін у сфері регулювання лобізму в Європі за період 2014-2023 рр. включають: 1) Ірландія: в 2015 р. було ухвалено закон про регулювання лобізму (Lobbying Act), який запроваджує більш жорсткі правила реєстрації та обов'язкової декларації діяльності лобістів, зобов'язує зареєстрованих лобістів; 2) Франція: у 2016 р. ухвалено новий закон про прозорість, який розширив дію правил регулювання лобізму, встановлених раніше. 3) Німеччина: в 2022 р. прийнято новий закон про встановлення обов'язкового реєстра лобістів; 4) Італія: у 2018 р. ухвалено новий закон про лобіювання, який розширив сферу регулювання і встановив суворіші правила етики поведінки для лобістів; 5) Бельгія: в 2018 р. ухвалено новий закон про лобіювання, який встановив суворіші правила етики поведінки для лобістів [9]; 6) Іспанія: в 2020 р. ради обох палат іспанського парламенту ухвалили Кодекс поведінки членів Конгресу та Сенату, який вимагає публікувати порядок денний сенаторів та депутатів, включно з їхніми зустрічами з лобістами, а в 2022 р. Рада міністрів Іспанії представила закон про підвищення прозорості взаємодії між державними службовцями та лобістами [8, с. 17]. Реєстри лобістської діяльності були введені також в Литві (2001, 2018, 2021), Латвії (2023), Угорщині (2006, скасовано в 2011), Македонії (2008) [3].

В ЄС на 2019 р. сім держав-членів (Австрія, Франція, Ірландія, Литва, Польща, Словенія, Велика Британія), а також два регіони (Каталонія, Шотландія) запровадили законодавчі правила щодо лобіювання (обов'язкове регулювання). В 2022 р. до цієї групи доєдналася Німеччина, в 2023 р. – Латвія. Ряд держав-членів запровадили державні добровільні системи реєстрації лобістів (м'яке регулювання) (Бельгія, Італія, Нідерланди, Румунія) [9]. З держав-членів, які не мають правил щодо лобіювання, щонайменше сім мають механізми саморегулювання, створені спільнотою фахівців у сфері зв'язків з громадськістю з метою сприяння прозорості їхньої лобістської діяльності; у кількох інших державах-членах тривають дискусії щодо доцільності запровадження нормативних актів (Болгарія, Хорватія, Чехія, Данія, Фінляндія, Естонія, Іспанія, Швеція, Мальта, Португалія, Словаччина) [9]. В процесі обговорення законодавства про лобіювання знаходяться Боснія та Герцеговина, Бразилія, Норвегія, Швейцарія, Туреччина та Україна.

Отже, дискурс навколо феномену лобіювання та поняття «лобізм» з другої половини ХХ ст. демонструє зсув у сприйнятті та визнанні. По-перше, йдеться про визнання непереборності самого явища та загрози його існування в латентному неконтрольованому стані, і по-друге – йдеться про раціоналізовану політику його професіоналізації, легалізації, регламентації та інституціоналізації. Історично недавня низько репутаційна діяльність, пов'язана з політичним тиском та використанням сумнівних форм переконання з другої половини ХХ ст. була фактично обґрунтована як «мистецтво», «представництво», «маркетингова взаємодія», «професійна діяльність в сфері політичної комунікації та розвідки». Традиційні негативні конотації визначення лобіювання як корпоративної практики латентного асиметричного впливу на органи влади з метою забезпечення ефекту від перерозподілу ресурсів, вказують на негативну тенденцію розвитку політичних систем, дистрибутивна політика в яких залишається «негласною» і орієнтованою на сприяння концентрованим інтересам, що може призводити до потенційно тривожних нормативних наслідків як для вхідних, так і для вихідних параметрів представницької демократії.

Список використаних джерел

1. Dweck J. M. Don't Let Your Daughters Grow Up To Be Lobbyists. *SLATE. The XX factor*. Aug 20, 2010. URL: <https://slate.com/human-interest/2010/08/mamas-dont-let-your-daughters-grow-up-to-be-lobbyists.html>
2. EU. Annual report on the functioning of the Transparency Register 2021. Presented by the Transparency Register Management Board to the European Parliament, the Council of the European Union and the European Commission. URL: https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/staticPage/displayStaticPage.do?locale=en&reference=ANNUAL_REPORT
3. Holman C. Luneburg W. Lobbying and transparency: A comparative analysis of regulatory reform. *Interest Groups & Advocacy*. 2012. Vol. 1. P. 75–104.
4. Kessler R. *Inside Congress: The Shocking Scandals, Corruption, and Abuse of Power Behind the Scenes on Capitol Hill*. NY: Pocket Books, 1998. 312 p.
5. McGrath C. The Ideal Lobbyist: Personal Characteristics of Effective Lobbyists. *Journal of Communication Management. JCOM*. 2005. Vol. 10 (1). P. 67-79.
6. OECD. 10 Principles for Transparency and Integrity in Lobbying. 2013. 6 p. URL: <https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>
6. OECD. Lobbying in the 21st Century. Transparency, Integrity and Access. OECD Publishing, Paris, May 20, 2021. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/c6d8eff8-en/index.html?itemId=/content/publication/c6d8eff8-en>
7. OECD. Regulating Corporate Political Engagement: Trends, Challenges and the Role for Investors. *OECD Public Governance Policy Papers*. 2022. No.13. 55 p. URL: <https://www.unpri.org/download?ac=15729>
8. Transparency of lobbying in Member States. Comparative analysis. Brussels.: EU. 2019. 47 p.

МІСЦЕ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Казакова Людмила

*Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

В ХХІ столітті транспортування є ключовою комплексною діяльністю, в основі якої лежить переміщення матеріальних ресурсів, людей за допомогою транспортних засобів в логістичному ланцюгу. Загальновідомо, що транспортна логістика – це функціональна галузь логістики, яка використовує транспортні засоби для оптимізації логістичних операцій, потоку матеріалів від постачальників до кінцевих споживачів. Безперечно, саме транспорт є основою логістичної системи, оскільки є не лише невід’ємною частиною основної функціональної галузі логістики, а також надаючи транспортні послуги, отримує від такої діяльності прибуток. Проблеми транспортної галузі поглиблюються за рахунок підприємств - основних споживачів транспортних послуг, які не здатні забезпечити достатні обсяги перевезень, відповідний сучасним потребам рівень дохідності. На вибір типу транспортної складової логістичних систем впливають такі фактори, як вид вантажу, вартість перевезень, мета транспортування, відстань, якість транспортних шляхів. У сучасних умовах роль транспортного обслуговування визначається не інтересами окремого відправника, а оптимальним співвідношенням витрат і прибутку, а також у мінімізації загальних логістичних витрат.

Сьогодні економіка нашої країни долає надскладні випробування, що зумовлює необхідність приділенню прискіпливої уваги з боку представників органів державної влади до питань розв’язання логістичних проблем, до з’єднання розірваних логістичних ланцюжків в постачанні товарів, до питань вдосконалення нормативно-правової бази, приведення останньої до

відповідності вимогам європейського законодавства в сфері перевезення вантажів, людей, багажу.

До основних завдань логістики в транспортній сфері відноситься забезпечення безперервності переміщення товарів і транспортних засобів від пункту відправлення до пункту призначення, предметом транспортної логістики є такий транспорт загального користування як залізничний, автомобільний, водний (морський та річковий), повітряний та трубопровідний. При цьому, до основних специфічних завдань транспортної логістики крім інших належить і створення міжнародних транспортних систем, транспортних коридорів та транспортних мереж [1].

Всі гравці ринку мають прагнути зниження логістичних витрат, підвищення ефективності роботи транспортного комплексу, що сприятиме оптимізації схем доставки вантажів з використанням новітніх технологічних досягнень, сприятиме об'єднанню ринків збуту товарів, сприятиме консолідації держав, особливо враховуючи непрості умови, в яких опинилися держави-члени ЄС, що межують з Україною, транспортно-логістична система якої з 24 лютого 2022 року зазнала суттєвої руйнації. Як перед нашої державою, так і перед приватними компаніями постало питання вироблення заходів, які б призвели до підсилення ролі логістики. Саме тому Україна, як частина європейського економічного та політичного простору (в рамках Угоди про асоціацію Україна–ЄС), вживає заходи в напрямку розвитку і вдосконалення сфери транспортно-логістичного співробітництва, що є стратегічно важливим в контексті європейської інтеграції та подолання проблем економічного розвитку, з якими Україні довелося зіштовхнутися в період пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року.

В середині 2018 року Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430 (із змінами, внесеними згідно з Розпорядженням КМ № 321-р від 07.04.2021 р.) було схвалено Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року, в якій на нормативному рівні було підкреслено важливу роль України як транзитного транспортного мосту, що поєднує країни Європи та Азії, оскільки через територію України проходить ряд міжнародних

транспортних коридорів: Пан'європейські транспортні коридори № 3, 5, 7, 9; коридори Організації співробітництва залізниць (ОСЗ) № 3, 4, 5, 7, 8, 10; Транс'європейська транспортна мережа (TEN-T), коридор Європа - Кавказ - Азія (ТРАСЕКА) [2]. Реалізація Стратегії має сприяти перетворенню України на розвинену, високотехнологічну та інноваційну країну завдяки розвитку сфери транспорту та інфраструктури, застосуванню новітніх технологій. Ціла низка українських інфраструктурних проєктів, що передбачені Стратегією, включені до Індикативного плану розбудови Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T). План підготовлено Європейською комісією та Світовим банком з метою розвитку транспортного сполучення в країнах Східного партнерства [3].

Практично, для України існують низка можливостей співробітництва з іншими державами Європейського Союзу в сфері розвитку транс'європейських транспортних мереж (TEN-T), транснаціональних осей в рамках вищеназваної програми ЄС «TRANS-EUROPEAN TRANSPORT NETWORK POLICY (TEN-T)», яка спрямована на утворення окремої мультимодальної мережі, що об'єднає наземний, морський, повітряний транспорт, оскільки на протязі більш ніж десяти років ЄС здійснила реалізацію понад 30 пріоритетних проєктів (осей) [4].

Погоджуємося з думкою експерта в галузі логістики В. Андріанова, що всі проєкти мають бути переглянуті з урахуванням поточних реалій, а саме потреб післявоєнного відновлення енергетичної, транспортної, цивільної інфраструктури, при чому мова йде не про латання дірок у старій інфраструктурі, а про новий підхід, що передбачає створення нової, сучасної та енергоефективної інфраструктури. Для найбільш інтегрованих і глобалізованих галузей транспорту – як-от водний (морські та річкові порти), автомобільний, авіаційний – розвиток та інтеграція на цьому етапі залежать переважно від юридичних аспектів, лібералізації ринків, прийняття спільних регламентів тощо. Необхідно максимально наблизити наше законодавство до законодавства ЄС у цих сферах, прийняти всі можливі директиви для лібералізації та відкритості ринку, ухвалити всі можливі антикорупційні та інші закони, які

гарантуватимуть захист інвесторів тощо. При цьому кожний можливий проєкт має сприяти розвитку зовнішньої торгівлі України. Тобто всі євроінтеграційні та інші проєкти, здатні вплинути на конкурентність українських перевезень у майбутньому, мають реалізовуватися з зазначених основних моментів.

Таким напрямом можна назвати мережу контейнерних терміналів усередині України, поява яких в будь-якому регіоні зумовить появу доступу до світової логістики для власників вантажів у цьому регіоні. Важливими є річкові перевезення, в тому числі і через Дунай, розвиток наявних портів Дунайського регіону, створення річкового порту, мультимодального терміналу в дунайському регіоні.

Україна має і далі розвивати свій транзитний потенціал, зокрема мова йде про транзит для залізничного вантажопотоку «Шовкового шляху» Китай – ЄС – Китай, який активно розвивався в попередні роки, зокрема, у 2021 році через територію України було перевезено контейнерів більше, ніж за попередні 5 років. А протягом січня 2022 року лише в напрямку Словаччини через територію України проходило по одному контейнерному потягу на день. Тенденція до збільшення цього потоку є колосальною, особливо у світлі процесів розвитку термінальної інфраструктури, оскільки ринок контейнерних перевезень з 2015 року демонструє стабільне зростання.

До основних заходів, які сприятимуть розвитку логістичного потенціалу України як європейської транзитної держави експерти відносять врегулювання діяльності автоперевізників через запровадження прозорої регламентації їх роботи, забезпечення від впливу людського фактору з боку владних структур, спільна з сусідніми державами-членами ЄС розробка нормативних актів і процесів для спрощення контролю на кордонах, прозора тарифна політика та реформування Укрзалізниці відповідно до *acquis* ЄС, формування та закріплення на законодавчому рівні процедури підготування та реалізації проєктів державно-приватного партнерства [5].

Вже очевидним позитивом називають ваговий контроль, а також запровадження з червня 2022 року «транспортного безвізу» (Дія Угоди про лібералізацію вантажних автоперевезень між Україною та Європейським

Союзом пролонгована до 30 червня 2024 року), який скасував для українських перевізників необхідність отримувати дозволи для виконання двосторонніх і транзитних перевезень територією ЄС.

Список використаних джерел

1. Грицина Л.А., Кошівська М.В. Сучасний стан та перспективи розвитку транспортної логістики в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 18. С. 11-18.
2. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 травня 2018 р. № 430-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>
3. Реформа інфраструктури. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/reforma-infrastrukturi>
4. «Щодо перспективних напрямів співробітництва України з країнами ЄС у реалізації потенціалу транспортної системи України». Аналітична записка. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-perspektivnikh-napryamiv-spivrobotnictva-ukraini-z-krainami-es-u/>
5. Андріанов В. Можливості сьогодення та що очікує на логістику України. *EBA*. 19.01.2023. URL: <https://eba.com.ua/mozhlyvosti-sogodennya-ta-shho-ochikuye-na-logistyku-ukrayiny/>

СОЦІАЛЬНА ДОВІРА У СУСПІЛЬСТВІ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Кальницька Марина

*доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Економічні системи можуть кардинально відрізнятися одна від іншої не просто за особливостями інституційного устрою, але за самими світоглядними принципами. Спектр цих відмінностей коливається від систем, побудованих на колективістських, комунітарних засадах до індивідуалістських. Бурхливий розвиток цілої низки країн Сходу демонструє можливість ефективного пристосування до функціонування в умовах ринкової економіки альтернативних індивідуалізму настанов соціальної взаємодії.

Навколо довіри вибудовується успіх систем, що спираються як на пріоритет індивідуального інтересу, так і на акценті на цінностях колективізму. Ключового значення набуває комплементарність, єдність і взаємодоповнюваність елементів інституціональної системи, у тому числі й тих їх складових, які стосуються забезпечення міжособистісної довіри в суспільстві [1].

Особливості довіри, як регулятора соціально-економічної взаємодії, елементу інституціональної архітектури соціально-економічних систем є те, що вона може проявлятися й як ціннісна установка, й як базовий інститут, може втілюватися у великому різноманітті інституціональних форм (інституцій, як норм соціальної взаємодії та інститутів, як організаційних форм її забезпечення). Зазвичай дослідники не звертають увагу на цю інституціональну багаторівневість довіри.

Соціальна довіра - це віра людей у те, що їхні соціальні та культурні співгромадяни можуть діяти добросовісно та відповідально в різних сферах життя. Це є ключовою передумовою формування громадянського суспільства, оскільки воно побудоване на взаємодії та довірі між людьми [2].

У суспільстві, де існує високий рівень соціальної довіри, співгромадяни можуть більш ефективно співпрацювати та спільно працювати над розвитком громади. Вони можуть легше домовлятися, обмінюватися ідеями та здібностями, та розвивати нові проекти, які будуть відповідати потребам та інтересам громади.

Крім того, у суспільстві з високим рівнем соціальної довіри, люди більш схильні до добродесного поведіння та толерантності до інших людей, їхніх поглядів та ідеологій. Це сприяє формуванню здорової та різноманітної культурної сцени, де кожна людина може вільно виражати та розвивати свої ідеї та творчість.

У суспільстві з високим рівнем соціальної довіри, люди також більш схильні до участі в громадських і політичних рухах. Це сприяє побудові громадської і культурної освіти, забезпечує активну участь громадян у прийнятті різноманітних рішень, та допомагає забезпечувати демократичний процес у країні.

Крім того, у суспільстві з високим рівнем соціальної довіри, люди більш схильні до добродесного поведіння та толерантності до інших людей, їхніх поглядів та ідеологій. Це сприяє формуванню здорової та різноманітної культурної сцени, де кожна людина може вільно виражати та розвивати свої ідеї та творчість.

Люди також більш схильні до участі в громадських і політичних рухах у суспільстві з високим рівнем соціальної довіри, Це сприяє побудові громадської і культурної освіти, забезпечує активну участь громадян у прийнятті різноманітних рішень, та допомагає забезпечувати демократичний процес у країні [3].

Отже, соціальна довіра є дуже важливою для формування громадянського суспільства. Це сприяє розвитку демократії, громадських та соціальних ініціатив, участі громадян у прийнятті рішень та забезпечує рівні можливості для всіх. Тому дуже важливо дбати про формування та розвиток соціальної довіри у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Luhmann N. (1979) *Trust and Power: Two Works* / N. Luhmann. Chichester: John Wiley&Sons.
2. Gambetta, G. (1988) *Trust, Marketing and Breaking Cooperative Relations* / G. Gambetta ed., Oxford. Cambridge: Polity Press.
3. Sztompka P. (1999) *Trust. A Sociological Theory* / P. Sztompka. Cambridge: University Press.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Карпенко Лідія

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій*

Заржицький Богдан

*аспірант кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій,
Інститут публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка»*

Перехід в нову якість системи охорони здоров'я в Україні супроводжується масштабними трансформаціями сфери публічного управління, що передбачає узгодження всіх механізмів, що забезпечують доступність та високу якість медичної допомоги для громадян. Ефект від медичної реформи безпосередньо залежить від використання сучасних механізмів публічного управління, побудованого на кращих світових принципах управління стратегічним потенціалом системи охорони здоров'я. Вони становлять основу запровадження загальнодержавної політики в галузі демографії, охорони здоров'я, підвищення доступності та якості медичної допомоги. Для підвищення результативності механізму публічного управління системою охорони здоров'я важливо дотримуватися принципів законності та прозорості, симетричності та оптимальності, передбачуваності та пріоритетності, ефективності та соціальної відповідальності.

Стосовно методів реалізації механізму публічного управління системою охорони здоров'я, то їх можна представити у вигляді сукупності певних способів, прийомів, інструментів, за допомогою яких держава виконує свої регуляторні функції та досягає поставлених цілей розвитку медичної галузі.

Кожна країна має власну систему охорони здоров'я, незалежно від того, наскільки вона є фрагментарною, чи наскільки несистемною була і є її фінансова діяльність. В залежності від ступеня урядового та регулятивного втручання держави у сферу охорони здоров'я можна виділити декілька моделей управління. Трансформування відбувається у всіх процесах та механізмах державного управління у сфері охорони здоров'я. Одночасне проведення децентралізації в країні дещо ускладнило проведення реформи сфери охорони здоров'я. Так 1 січня 2021 р. в Україні змінився адміністративний устрій, що мав на меті трансформацію середовища для мешканців, а це неможливо без медичної складової. Були створені територіальні громади чийм пріоритетом значився розвиток медичної інфраструктури в регіоні.

Все більше міжнародних організацій приділяють увагу показникам ефективності формування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я, оцінюючи згідно них рівень розвитку різних країн світу, в цілому. Підхід міжнародних експертів базується на аналізі та порівнянні ефективності політичної, економічної та медичної галузі, яка відповідає політичному та економічному становищам у країні. Для формування механізмів публічного управління системою охорони здоров'я користуються стратегічними напрями, що були висвітлені на 17 та 35 сесіях ВООЗ.

На основі проведеного аналізу, можна визначити три кращі країни за основними показниками здоров'я (середня тривалість життя, дитяча смертність та інші) серед яких: Японія, Німеччина та США [1].

У Японії існує чотири рівні управління охороною здоров'я: уряд, префектури, медичні центри та місцеві (міські та сільські) органи влади. Вони координуються МОЗ і міністерством соціального забезпечення. На місцевому рівні створюються відділи охорони здоров'я, відповідальні за управління місцевими програмами розвитку здоров'я. У префектурах та великих муніципалітетах створюються медичні центри (кожен центр обслуговує близько 100 000 жителів), що фінансуються як національними, так і місцевими органами влади.

У Японії превалює «сильна» система державного регулювання сфери фінансування охорони здоров'я та медичного страхування. Уряд виступає регулятором майже всіх аспектів системи загального медичного страхування, встановлюючи прайси на медичні послуги, субсидіює органи місцевого самоврядування, страхові компанії та постачальників, встановлює для них правила. Префектури Японії моніторять та регулюють обіг лікарських засобів, що відпускаються національним урядом. Муніципалітети опікуються заходи щодо зміцнення здоров'я на місцевому рівні, а, також, відповідають за довгострокове страхування на вигідних умовах. Міністерство фінансів щорічно формує для Кабінету Міністрів Японії бюджет на охорону здоров'я та на медичне страхування. Японська система охорони здоров'я надійно спирається на роботу місцевих органів влади [2].

Для Сполучених Штатів Америки приватна форма фінансування охорони здоров'я є типовою. Близько 90% американців користуються приватними страховими компаніями, витрачаючи на їх послуги більше 10% сімейного доходу. У переважній більшості американці страхуються через роботодавців, а кількість медичної допомоги корелюється із сумою внесків. Ця система існує вже кілька десятиліть. США витрачають 16,4% ВВП на охорону здоров'я. Це майже найбільший показник у світі. Проте це не є запорукою абсолютної доступності допомоги, адже вартість страховки є достатньо високою. До 15% американців у 2018 році не мали страховки через її високу вартість, втрату роботи тощо. Не застраховані американці можуть звернутися до невідкладних стаціонарів де оцінять їх стан та стабілізують його, але лікувати такого пацієнт не будуть. Навіть застраховані пацієнти не можуть необмежено отримувати необхідні ліки. Приблизно 30% американців користуються послугами програмами страхування «Медікейр» та «Медікейд», що фінансуються платниками податків.

«Медікейр» – це національна програма страхування для людей, старших 65 років, та деяких людей, які знаходяться «за межею бідності». Розглядаючи організацію охорони здоров'я у США, варто зазначити, що головним недоліком її системи механізмів публічного управління - вибір приватного медичного

страхування як основного джерела фінансування, оскільки, стали можливим серйозні фінансові розбіжності в охороні здоров'я, що суттєво знизило доступність та рівність отримання медичної допомоги [3].

Система механізмів публічного управління охороною здоров'я Німеччини базується на добре структурованому медичному страхуванні, що складається з державного медичного страхування та страхування приватних фондів. Державне страхування має близько 89% населення; приватне страхування – 9% німців; 2% населення отримують медичну допомогу за спеціальними державними програмами (військові, поліцейські). Витрати держави на медичного страхування від загальних витрати на охорону здоров'я становить понад 60%. Кошти також надходять із фондів пенсійного страхування, страхування від виробничих травм і державної скарбниці. Внески до державного медичного страхування збираються незалежними органами самоврядування - лікарняними фондами, що контролюються та керуються урядовими агентствами [4]. Державно-правове регулювання засноване на Соціальному кодексі. За федеральним законодавством планування роботи механізмів публічного управління системою охорони здоров'я покладається на федеральні землі. Тому, країна розробляє своє законодавство про охорону здоров'я з урахуванням специфіки регіону, його соціального, економічного розвитку тощо, що призводить до суттєвої різниці у характері, обмеженнях та методах планування медичних програм у регіонах.

Усі лікарні є некомерційними організаціями. Серед переваг німецької системи охорони здоров'я – висока якість наданої допомоги, сучасне медичне обладнання, належна кваліфікація медичних працівників і, що найголовніше, доступність медичної допомоги для всіх.

Організація належної системи охорони здоров'я є пріоритетним завданням держави, адже рівень розвитку медицини це один із основних індикаторів успішності державної політики у розвинених країнах світу. Таким чином, наведена міжнародна практика дозволяє надати практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів публічного управління стратегічним потенціалом системи охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Baral, P. Health Systems and Services During COVID-19: Lessons and Evidence From Previous Crises: A Rapid Scoping Review to Inform the United Nations Research Roadmap for the COVID-19 Recovery. *International Journal of Health Services*. 2021. Vol.51(4). Pp. 474-493.
2. Karpenko L. Development of the financial mechanism for providing the state guarantees of population medical service: foreign practice. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2022. №1(302). С. 290-295. DOI: 10.31891/2307-5740-2022-302-1-48.
3. Гавриченко Д.Г. Теоретичні підходи реформування механізмів публічного управління у сфері охорони здоров'я. *Теоретичні підходи реформування механізмів публічного управління у сфері охорони здоров'я*. 2022. №1. С.68-85.
4. Україна: огляд реформи фінансування системи охорони здоров'я 2016–2019. Спільний звіт ВООЗ та Світового банку. URL: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0018/425340/WHO-WB-Joint-Report_UKR_Full-report_Web.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОПАГАНДИ В КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ ТА ЗМІ

Комар Юлія

студентка 4-го курсу,

група ПЛБ1-19-04 Од.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник: Лавриненко Ганна

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології

Політична пропаганда є однією із ключових інструментів психологічного впливу на масову свідомість в сучасних політичних реаліях, що зазнає постійної модернізації та має особливий вплив на геополітичні процеси. Сучасна пропаганда загалом спрямована на те, щоб сконструювати себе як благородну, сильну політично-соціальну інституцію, з якою прості громадяни можуть відчутти прямий зв'язок. З початком повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації в Україну, політична пропаганда набуває більшого значення в веденні гібридної війни та стає надважливим об'єктом дослідження багатьох політичних аналітиків, а отже вивчення особливості її застосування є актуальним питанням і на сьогодні.

Мета даного наукового доробку: дослідити особливості застосування політичної пропаганди в комунікаційних технологіях та засобах масової інформації.

Дане питання досліджували такі науковці як Є. С. Герман, Н. Хомський, Р. Гюнтер, Е. Муган. Дж. Кімбл, О. Хакслі, Ч. Сіпман, М. Шабо, Ж. Еллюль.

Якщо описати феномен політичної пропаганди у засобах масової інформації, то слід зазначити, що її основна дія покликана маніпулювати переконаннями різних політичних суб'єктів і спонукати їх до дій в інтересах поширювача, вбиваючи необхідні повідомлення в голови слухачів. Це передбачає використання зображень, гасел і символів для гри на упередженнях і емоціях. Мета пропаганди полягає в тому, щоб спонукати одержувача

інформації «добровільно» прийняти позицію пропагандиста як свою власну. Політична пропаганда в країні може бути спрямована як на своє населення, так і на представників інших груп, конфесій, інших країн, тощо. Ця маніпулятивна система заходів може бути спрямована, як на схвилювання населення, так і на його заспокоєння. Як правило, пропаганда має на меті заспокоїти тих, хто вже вірить в певні неправдиві наративи, зацікавленої політичної сили. Віра в неправду може спричинити когнітивний дисонанс, який люди прагнуть усунути. Тому пропаганда часто спрямована на тих, хто вже відчуває сумніви, відносно правдивості бачення сучасного стану політичних процесів, щоб допомогти подолати цей дискомфорт [3].

Пропаганда сама по собі є підкатегорією політичної комунікації, яка охоплює широкий спектр комунікативної поведінки, яка має приватні цілі. Одним з елементів є проведення ефективної виборчої кампанії, поширення авторитету кандидата та протистояння бачення опонентів. Пропагандистська модель медіа Хомського та Германа[1] «зображує медіасистему як систему з п'яти послідовних фільтрів, через які має пройти «необроблений матеріал новин», залишаючи «очищений осад» того, що «придатно для гласу та друку», демонізуючи інакомислення та дозволяючи уряду та панівній приватним інтересам доносити свої повідомлення до громадськості". Коротко перефразовуючи дану думку, ці фільтри зосереджені на прибутковості все більш концентрованої галузі, яка має зв'язки з домінантною політичною силою і в змозі придушити опозиційні ЗМІ.

Такі дослідники, як Р. Гюнтер та Е. Муган стверджують, що подібні маніпулятивно-комунікаційні технології, що розвиваються, а також методи реклами та маркетингу, завдають шкоди демократичній парадигмі, замінюючи вдумливе обговорення спрощеними провокативними фрагментами та маніпулятивними повідомленнями [2].

Отже, можна зробити висновок, що політичні кампанії грають на найглибших страхах і найбільш ірраціональних надіях, в результаті чого ми маємо спотворене бачення політичної ситуації. Вплив політичної пропаганди в комунікаційних технологіях є продуктом різних типів медіатехнологій,

структур медіаринку, законодавчої та нормативної бази, природи політичних інститутів і характеристик окремих рис громадян. Основою у використанні політичною пропагандою стають психологічно-маніпуляційні технології, саме через них відбувається втручання і вплив на свідомість, поведінку та почуття окремих осіб, груп, населення. Найчастіші технології політичної пропаганди: міфологізація, символізація, імідж-мейкінг, фреймінг. До вищезгаданих технологій відносять, як залякування та навіювання, так і гру на почутті боргу та провини перед благородними, канонічними символізмами державної політики.

Список використаних джерел

1. E. S. Herman, N. Chomsky. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. New York: Pantheon, 2002. p. 281.
2. R. Gunther, A. Mughan. *Democracy and the Media*. Cambridge University Press, 2000. p.72-23.
3. Kimble J. J. "Whither Propaganda? Agonism and 'The Engineering of Consent.'" *Quarterly Journal of Speech* 91.2. Cambridge University Press, 2000. p. 203.

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА

Кропова Анастасія

*аспірант кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства,
Київський університет права НАН України*

За визначення Оксфордського словника «принципи міжнародного права» - це частина правової системи, яка формується на основі договору чи принципу (наприклад, принцип суверенної рівності держав) [1]. Оскільки міжнародне інвестиційне право (МІП) є частиною міжнародного публічного та приватного права [2], то за думкою ряду дослідників, частина принципів, на яких формується міжнародне інвестиційне право, є похідним від загальних принципів міжнародного права. Наприклад, така складова як виплата компенсацій за експропріацію іноземної власності ґрунтується на загальних принципах міжнародного права. Крім того, коли спори, які виникають між інвесторами, розглядаються в арбітражних судах, то за основу беруться саме принципи міжнародного права. На загальних принципах міжнародного права базуються правила у сфері захисту прямих іноземних інвестицій (ПІІ), які були сформовані ще у ХІХ столітті [3].

Проте, після виокремлення МІП в окрему галузь права (після Другої світової війни) [4] почали формуватися і принципи МІП, які характерні виключно для даної галузі права. До таких принципів слід віднести:

1. Принцип суверенної рівності. Найбільш важливий принцип, який був вперше зазначений у статті 2 Хартії економічних прав та обов'язків держав, прийнятій ООН у 1974 році, й у якій наголошується: «...Кожна держава має право на суверенітет, включаючи володіння, користування та розпорядження всім своїм багатством, природними ресурсами та ведення господарської діяльності» [5]. Відповідно до МІП ця стаття трактується як те, що кожна держава може регулювати залучені ПІІ у межах своєї юрисдикції відповідно до своїх законів та звичаїв, а також те, що жодна держава не може бути змушена надавати преференції для ПІІ, якщо вона того не бажає.

Вплив цього принципу на ведення економічної діяльності був неодноразово відзначений різними міжнародними організаціями та багатонаціональними підприємствами (БНП) при утворенні концесій у промислово розвинутих країнах чи наданні особливих прав іноземним інвесторам. Наприклад, концесії, що були утворені іноземними інвесторами, можуть легко оскаржуватися державою відповідно до принципу суверенної рівності. Але в той же час згідно з міжнародним економічним правом промислово розвинуті країни несуть відповідальність за створення концесій та їх впливу на навколишнє середовище.

2. Принцип співробітництва. Це новий принцип, який був сформований Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) на зустрічі країн G 20 у Шанхаї 2016 року. Відповідно до даного принципу: «...Політика із залучення та вкладення ПІІ та галузь, яка може тільки виграти від тісної міжнародної співпраці. Державам слід докладати більших зусиль для залучення ПІІ у найменш розвинуті держави. Держави-інвестори при здійсненні ПІІ повинні сприяти сталому розвитку» [6]. Так, наприклад, розвинуті країни надають гарантії щодо політичних ризиків по відношенню до інших країн, надають кредити БНП, які здійснюють ПІІ у такі країни. Крім того, Багатостороння агенція з гарантій інвестицій (БАГІ) на міжнародному рівні пропонує страхування інвестицій.

Застосування цього принципу необхідне з точки зору того, що все більше країн, регіонів та міст конкурують між собою за залучення ПІІ, пропонуючи інвесторам більш привабливі умови. У зв'язку цим деякі країни удаються до різного роду протекціоністських заходів, тому для уникнення цього явища необхідно, щоб держави співпрацювали між собою. Крім того, міжнародна співпраця також створить ефект синергії, коли співпрацюючи держави, зможуть реалізовувати більш вартісні інвестиційні проекти.

3. Принципи пов'язані з режимом і захистом іноземних інвестицій. Це важлива сукупність принципів, яка є важливим політичним інструментом із залучення ПІІ, яка включає як національний, так і міжнародний компонент. Національний компонент складається з верховенства права, свободи укладання

договору, а також можливість у судовому порядку вирішувати будь-які спори. Щодо міжнародного компоненту, то він включає принцип недискримінації, режим найбільшого сприяння, захист у разі експропріації та ефективне врегулювання судових процесів.

4. Інші принципи, пов'язані з міжнародним правом іноземних інвестицій. Серед інших важливих принципів МІП слід виділити: принцип самовизначення, принцип незастосування сили, принцип мирного врегулювання розбіжностей, принцип добросовісного дотримання міжнародних зобов'язань (*pacta sunt servanda*), принцип прав дотримання прав людини та основних свобод, принцип захисту навколишнього середовища, принцип захисту, принцип щодо застосування режиму найбільшого сприяння, принцип взаємності тощо [7].

Отже, міжнародне інвестиційне право як частина міжнародного приватного та публічного права ґрунтується, як на загальних принципах міжнародного права, так і на власних. До основних власних принципів МІП слід віднести: принцип суверенної рівності, принцип співробітництва, принципи, пов'язані з режимом і захистом ІІІ, а також ряд інших не менш важливих принципів, що пов'язані з міжнародним правом ІІІ.

Список використаних джерел

1. Oxford Bibliographies. General Principles of Law. *Oxford Bibliographies*. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0063.xml>.
2. Кропова А. Поняття «міжнародного інвестиційно права». / Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Полтава, 8 червня 2022 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2022. – 114 с. с. 49-52.
3. Surya P. Subedi. *International Investment Law Reconciling Policy and Principle*. Portland: Oxford and Portland, 2008. 253 p.
4. Collins D. *An Introduction to the International Investment Law*. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 350 p.

5. United Nations. Charter of Economic Rights and Duties of States. *United Nations*. URL: https://www.aaas.org/sites/default/files/SRHRL/PDF/IHRDArticle15/Charter_of_Economic_Rights_and_Duties_of_States_Eng.pdf
6. UNCTAD. UNCTAD facilitates G20 consensus on Guiding Principles for Global Investment Policymaking. *UNCTAD*. URL: <https://investmentpolicy.unctad.org/news/hub/508/20160711-unctad-facilitates-g20-consensus-on-guiding-principles-for-global-investment-policymaking>
7. Popa C. E. Principles of international law of investments, recognition and trajectory. *Juridical Tribune*. Volume 7, Special Issue. P. 153–163.

ЖИТТЯ В ОКУПАЦІЇ ЯК ПОТЕНЦІЙНИЙ КРИТЕРІЙ ПІСЛЯВОЄННОГО ПОДІЛУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Лавриненко Ганна

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології та соціології,

Київський університет імені Бориса Грінченка

Військові дії та життя в окупації стали надскладним досвідом для мільйонів українців. Вони отримали різні суспільні оцінки та здали тест на витривалість. Різні життєві ситуації та обставини, вплив зовнішніх та внутрішніх чинників сформували різноманітні сценарії розвитку подій. При цьому саме окупація стала розглядатися в якості індикатора рівня сформованості політичної свідомості громадян. Одні виїхали на підконтрольну українську територію, оскільки не могли примиритися з перспективами спільного життя з окупантами, зі зрадою Батьківщини та власних принципів і цінностей або ж спасали власне майно та хвилювались тільки за себе та свою родину. Інші залишилися в окупації та отримали психологічну травму і не змогли вчасно оговтаритися або вирішили, що для них це нагода покращити своє матеріальне становище.

Мета дослідження – проаналізувати життя українців в окупації як потенційний критерій післявоєнного поділу суспільства.

Розв'язанню зазначеної проблематики присвячені праці В. Дем'яненка, Н. Каліної, А. Колодія, О. Майбороди, І. Поліщука. Проте питання виникнення можливих критеріїв поділу українського суспільства після завершення війни потребує подальших наукових пошуків.

Поділ суспільства на «своїх» та «чужих», особливо в розпал російського вторгнення, зумовив поширення у суспільно-політичному дискурсі питань взаємовідносин між громадянами на окупованих і неокупованих територіях та використовуваних ними моделей поведінки. Найбільш поширеними у даному

контексті виступають: «жертва» - «зрадник», «герой» - «жертва», «зрадник» - «герой».

«Жертва» - «Зрадник»

Походження громадян з територій так званих «ДНР» і «ЛНР» само по собі стало обтяжливою обставиною в очах українців, які воювали проти Російської Федерації. Соціологи фіксували випадки погіршення відносин між місцевими та переселенцями [1]. Достатньо обережну позицію також займали окремі українські політичні сили: «Сьогодні на Галичині з обіймами приймають переселенців і з Криму, і з Донбасу. Проте наша щирість мусить дружити з великою пильністю! Оскільки велика кількість терористів і бойовиків зі Сходу, знаючи про швидку ескалацію боїв з метою утворення «коридору» від кордону до Дніпра, вже відсилають не лише родичів, а й власні сім'ї на Захід України, то й серед гостинно прийнятих вашими земляками родин уже є певна кількість людей, родинно пов'язаних із сепаратистами. Оселившись серед вас, вони можуть виконувати й таємно агентурні функції...» [2]. В даному випадку тільки довіра один до одного може стати консолідуючим фактором для українського суспільства. А наратив про «переважання зрадників» навпаки ускладнює повернення територій під контроль України та загрожує зміцненню єдності.

«Герой» - «Жертва»

У суспільстві завжди існує певний відсоток громадян, котрі вважають себе поза політикою. Залишившись на окупованій території, вони вичікували, що все владнається само собою. Більше того, багато хто вважали себе, навіть, «героями», які не залишили малу Батьківщину. А сусідів, що виїхали, піддавали осуду за боягузтво та втечу. Саме політична малодушність так званих «героїв» використовувалася окупантами для пропаганди та публічного висвітлення необхідної їм ситуації. Маніпуляція фактами, заангажована подача інформації, а найчастіше й відверта брехня ставали найбільш розповсюдженими інструментами поширення «зручних» для окупантів ідей у суспільній свідомості. У головах людей на окупованій території відбувалася підміна

понять. Проте політичне усвідомлення українців на захопленій території, що вони стали жертвою пропаганди, настало після створення цілої системи фільтрації для сортування населення в районах окупації (затримання, допит та обробка українських цивільних осіб). За даними звіту Єльської лабораторії гуманітарних досліджень [3], на захоплених територіях в Україні було облаштовано 21 фільтраційний табір [4], а з березня по жовтень 2022 р. у Херсонській області задокументовано 226 випадків затримання та зникнення осіб. Окрім цього була наведена ціла низка доказів цілеспрямованої кампанії терору з боку Російської Федерації: «Це широке застосування під час ув'язнення тортур і жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження; пограбування затриманих; сексуальне насильство; примусова участь у пропагандистських відео; насильницькі зникнення; потенційні затримання з метою помсти; погрози родичам; а також моніторинг чи вилучення електронних пристроїв» [5].

«Зрадник» - «Герой»

Незважаючи на те, що під окупацію попадають різні території України, їх мешканці проходять схожі етапи сприйняття ситуації. Спочатку з'являється віра у швидке закінчення окупації та повернення до колишнього життя. Із затягуванням ситуації та на фоні кровопролитних бойових дій у мешканців окупованих територій зростає готовність прийняти будь-яку стабілізацію ситуації. До того ж збільшення часу перебування в окупації змушує все більшу кількість громадян взаємодіяти з окупантами, що провокує страхи за ймовірність нести за це відповідальність та виникнення в подальшому непорозумінь з мешканцями неокупованих територій. Сили РФ за допомогою дезінформації активно підживлюють ці страхи, переконуючи громадян у їх запламованості перед Україною та, відповідно, безальтернативності нинішнього стану справ. Згодом, незалежно від того, підтримують громадяни нові правила гри чи ні, вони адаптуються та приймають їх. Крім того, достатньо розповсюдженою є практика, коли після деокупації громадяни інакше оцінюють динаміку свого життя в окупації. Після звільнення українських

земель вони вступають до лав Збройних сил України, а згодом, навіть, отримують нагороди за відзнаку в боях. Це дає розуміння, що їх вибір залежав не від прихильності до тієї чи іншої сторони конфлікту, а від ситуації, якій у військових умовах було властиво змінюватися.

Підсумовуючи, слід зазначити, що сама суть окупації, як наслідок вражого вторгнення, передбачає, що громадяни, які перебували на окупованій та неокупованій територіях, ставляться один до одного насторожено й навіть вороже. Важливий вплив на соціальну адаптацію українців, що мешкали на окупованій території, здійснюють засоби масової інформації, які здатні міфологізувати ситуацію, не надаючи достовірних відомостей про реальні події.

Війна змінила українців і цей процес уже незворотний. Після війни з великою ймовірністю можна буде спостерігати певний оновлений поділ населення. І він буде стосуватися скоріш за все не мовного або територіального питань, а фактичного місця перебування громадян під час воєнних дій на території України. Тому вже зараз вкрай важливо почати розробляти механізми співіснування з мешканцями українських окупованих територій після їх деокупації, а також безпосередньо шляхи примирення українців.

Список використаних джерел

1. Соціологи зафіксували в Україні погіршення відносин між місцевими та переселенцями. *УНІАН*. 6 березня 2017. URL: <https://www.unian.ua/society/1810482-sotsiologi-zafiksuvali-v-ukrajini-pogirshennya-vidnosin-mij-mistsevimi-ta-pereselentsyami.html>.
2. Прикарпатцям радять бути пильними. *Галичина*. 1 липня 2014.
3. Khoshnood, Kaveh, Nathaniel A. Raymond and Caitlin N. Howarth et al, Extrajudicial Detentions and Enforced Disappearances in Kherson Oblast, 18 November 2022. Humanitarian Research Lab at Yale School of Public Health: New Haven. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/heritage-1>.

4. Стало відомо, скільки фільтраційних таборів створили окупанти. *Lenta.UA*. 26 серпня 2022. URL: <https://lenta.ua/stalo-vidomo-skilki-filtratsiynih-taboriv-stvorili-okupanti-124358/>.
5. Дослідники Єльського університету навели докази «цілеспрямованої кампанії» терору сил РФ на Херсонщині. *Радіо Свобода*. 19 листопада 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-viyska-rf-kherson-terror-doslidnyky/32137459.html>.

УРБІЦИД УКРАЇНСЬКИХ МІСТ 2022-2023 РОКІВ У СВІТЛІ ПОСТКОЛОНІАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ

Михайлова Ольга

кандидат політичних наук,

головний консультант відділу суспільних процесів центру

внутрішньополітичних досліджень

Національного інституту стратегічних досліджень

Агресія РФ проти України, що тривала від 2014 р. як гібридна агресія, у 2022 р. перейшла у фазу повномасштабної війни. Важливою її складовою стала агресія проти українських міст. Вона набула вираження через численні обстріли міських громад, акти руйнації житлової забудови та міських підприємств, інфраструктури життєзабезпечення міст, депортацій містян тощо. Таким чином російський агресор задіяв проти України стратегію урбіциду.

Поняттям «урбіцид» описується намір знищення міст чи насильства щодо них, причому метою цих дій є не лише знищення чи занепад конкретних міст, але й знищення міського способу життя та урбаністичного середовища.

Міста є символічними та культурними осередками націй, центрами організації та управління держав, а також інших функцій, критичних для існування та розвитку націй. Тому атака на міста – болючий удар по нації, її спроможності відтворюватись та захищатись. Насильство щодо міста підважує доступ нації, яка вважає місто своїм, до модернізації, освіти, технологій та інших аспектів цивілізованого життя.

Міста набувають особливого значення у процесах вивільнення націй з-під влади імперій. Осмислення цих процесів відбувається в рамках такого дослідницького напрямку, як постколоніальна теорія (постколоніальні студії). Не можна не погодитися з класиком постколоніальних студій Г. Співак, яка вважає доцільним творче застосування моделі «колонізатор-колонізований» у

дослідженнях пострадянського простору, що, на її думку, дасть новий імпульс розвитку постколоніальної теорії [1, с. 19–21].

На стику постколоніальних досліджень та урбаністики працювали/працюють такі науковці як С. Гредем, Т. Джазіл, Е. Кінг, А. Мбембе, Дж. Робінсон, А. Рой, О. Трубіна та ін. Зокрема, провідна дослідниця цього напрямку Дж. Робінсон у роботі «Звичайні міста: поміж модерністю та розвитком» ініціювала постколоніальну дискусію в урбаністичних дослідженнях, заявляючи, що «постколоніальний перегляд того, як розуміються міста і як уявляється їхнє майбутнє, давно було треба почати» [2, с. 2].

Сам термін «урбіцид» виник при аналізі облоги міста Сараєво сербськими військами в Югославській війні. Ця облога – класичний епізод реакції на вихід з-під імперського домінування. Адже імперський дискурс, як правило, заперечує державотворчу спроможність колонізованих націй, їх право на самостійний доступ до благ цивілізації, який забезпечують міста.

Офіційна ідеологія сучасної РФ пішла ще далі, заперечуючи саме існування української нації та українську ідентичність. Повномасштабна агресія РФ 2022-2023 років покликана була втілити ці ідеологічні настанови, які варто кваліфікувати як намір геноциду. Серед інших способів реалізації цього злочинного наміру, РФ задіяла урбіцид. Недарма сучасний теоретик постколоніалізму А. Мбембе зауважив, що при урбіциді насильство завжди метонімічно, тобто спрямовано на весь соціальний організм [3, с. 82]. Таким чином і насильство проти українських міст має на меті нанести якнайбільшої шкоди українській політичній нації, підважити перспективи її розвитку.

В процесах і, конкретніше, процедурах колонізації міста традиційно відігравали надважливу роль. Вони, як правило, ставали форпостами імперій на колонізованих землях, забезпечували силове та управлінське домінування. В розвиток таких міст інвестувались не лише фінансовий капітал, але також освітні можливості, кадровий потенціал тощо. За посередництва міст імперія позиціонувала себе як благодійник та просвітник підкорених народів, здійснюючи водночас нормування їхнього життя відповідно до власних зразків (релігійних, мовних, культурних тощо).

Роль урбанізації в процесах підкорення та асиміляції України Росією окреслив політолог М. Рябчук: «поглиблення цивілізаційної межі між переважно російськомовним містом і україномовним селом; підсвідоме, а часто й свідоме ототожнення українського світу з сільським – злиденим, малоосвіченим і «малокультурним»; формування на цій основі в міських (російськомовних) жителів глибокої погорди щодо відсталіших, недорозвиненіших і неповноцінніших сільських (україномовних) співгромадян та сінекдохічне перенесення цього ставлення на все українське; врешті, інтерналізація цього ставлення сільськими жителями та формування на цій основі глибокого комплексу неповноцінності» [4, с. 51].

Постколоніальні студії зосереджуються передовсім на наслідках колоніального домінування і стосуються періоду, що слідує за домінуванням колоніалізму у тих країнах чи регіонах, що деякий час були під управлінням зовнішньої сили [5]. Цим зумовлений і погляд на роль міст у процесах деколонізації.

Цю роль, без перебільшення, можна вважати ключовою. Від того, наскільки містяни (передовсім мешканці столиці країни, що вивільнюється) приймуть нову пост-імперську ідентичність, залежить успіх і темпи деколонізації країн, утворених на руїнах імперій. Міста стають фактично форпостами деколонізації.

Відповідно, вони опиняються у фокусі уваги політичних суб'єктів, що надалі уособлюють імперію (це не лише державні утворення, але й партії, рухи, збройні формування). Колишні форпости імперій отримують в імперській політичній риторичі тавро «зрадників». Їх існування (чи принаймні благополуччя) є викликом імперському ресентименту, оскільки вони виступають гарантами стабільності і розвитку вже нових державних утворень.

Саме оптика постколоніальних студій дозволяє краще розуміти причини і механізми агресії РФ проти таких українських міст, як Харків та Маріуполь. Населення цих міст на момент агресії було переважно російськомовне, що не убезпечило їх від російської агресії. Невибіркове насильство, якого зазнали ці міста у 2022 р., навряд чи зумовлене лише військовою прагматикою.

Найбільших руйнувань зазнав Маріуполь – найбільш залюднене місто з усіх захоплених РФ у 2022 р. В 2017 р. його населення дорівнювало 446 103 осіб (тоді як населення Херсона складало 289 697 осіб). Тривалий час, від 2014 р., Маріуполь фактично був прикордонним містом. Це не заважало розбудові його інфраструктури та культурного простору. В рамках політики децентралізації місто отримало доступ до коштів на благоустрій, що призвело до потрійного збільшення бюджету міста [6]. Позитивні результати такого розвитку, яким Маріуполь завдячував Україні, контрастували з процесами деградації, яких зазнавав тимчасово непідконтрольний Україні Донецьк.

Восени 2022 р. російська армія дедалі частіше стала вдаватися до руйнувань української інфраструктури, в т. ч. критичної інфраструктури міст. 11 вересня РФ здійснила атаку по кількох ТЕЦ, в результаті чого було знеструмлено кілька областей. Російські пропагандисти пояснили зміст цих дій як демонстрацію готовності заморозити міста України взимку. Здійснивши атаки 10 жовтня, 15 та 23 листопада, 16 та 29 грудня 2022 р., 1-2 січня 2023 р. тощо, РФ вдалося частково дестабілізувати енергетичну систему України.

Залежність від інфраструктур – атрибут міської повсякденності, а разом з тим запорука доступу населення до складних форм соціальної організації, таких, як громадянство та політика. Тому знищення міської інфраструктури робить населення атакованого міста «демодернізованим за задумом» [7].

Підсумовуючи, доводиться визнати, що оптика постколоніальної теорії дозволяє краще розуміти причини і механізми російського урбіциду в Україні. В контексті відношення імперія-колонія урбіцид спрямовано на знищення урбаністичного середовища колишніх колоній. Адже саме це середовище забезпечує складні форми соціальності та інтелектуальний, стратегічний, управлінський потенціал нації чи етносу, що є вирішальною умовою деколонізації.

Список використаних джерел

1. Співак Г. Ч. В інших світах. Київ : Всесвіт, 2006. 480 с.
2. Robinson J. *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. London : Routledge, 2006. 204 p.
3. Mbembe A. *Necropolitics*. Durham & London : Duke University Press, 2019. 224 p.
4. Рябчук М. Відміни колоніалізму: про застосовність постколоніальної методології до вивчення посткомуністичної Східної Європи. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса*. 2013. Вип. 2 (64). С. 41–58.
5. Трубіна О. Постколоніальна критика та урбаністична теорія. *Пространство*. 2018. URL: <https://www.prostranstvo.media/uk/postkolonialna-krytyka-ta-urbanistychna-teoriya-pereklad/>.
6. Вадим Бойченко: «Децентралізація стала ключем для розвитку Маріуполя та України». *Новини Маріуполя*. 2019. 4 березня. URL: <https://mariupolrada.gov.ua/news/vadim-bojchenko-%C2%ABdecentralizacija-stala-kljuchem-dlja-rozvitku-mariupolja-ta-ukraini%C2%BB> (дата звернення: 2.03.2022).
7. Graham S. *Demodernizing by Design. Violent Geographies: Fear, Terror, and Political Violence* / ed. Gregory, Derek & Pred, Allan. New York & London : Routledge, 2007. Pp. 309–328.

УКРАЇНА ТА ІЗРАЇЛЬ НА ФОРУМІ ООН: ТОЧКИ ДОТИКУ ТА ПРОТИРІЧЧЯ

Мороз Олексій

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної безпеки та стратегічних студій,
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»*

Організація Об'єднаних Націй є тим міжнародним форумом, де знаходять прояв як значні відмінності, так і спільні моменти у державних інтересах України та Ізраїлю. Для Держави Ізраїль в ООН найбільш чутливим є питання про території на Західному березі ріки Йордан та Східний Єрусалим. Позиція України щодо нього загалом окреслилася як близька до позиції ЄС [2, с. 8; 4, с. 18]. Євросоюз, намагаючись зіграти роль посередника у цьому конфлікті, послідовно підтримує створення незалежної палестинської арабської держави, критикує будівництво єврейських поселень та відмовляється визнавати Єрусалим єдиною столицею Держави Ізраїль, [7, с. 159].

Натомість, для України, яка веде важку боротьбу з російською навалою, найважливішим є питання міжнародної підтримки наших зусиль з протистояння агресії. Проте Єрусалим воліє розглядати Москву передусім як впливового міжнародного партнера та уникати загострень у взаємовідносинах з росіянами. За визначенням К. Зарембо, Ізраїль «сприймає російсько-український конфлікт передусім з проекцією на власне безпекове середовище» [2, с. 8].

Російський фактор став на заваді розвитку співпраці між Україною та Ізраїлем у військовій сфер та вплинув на дії ізраїльської дипломатії в ООН. Представник Ізраїлю був відсутній у залі під час голосування 27 березня 2014 р., коли Генеральна Асамблея ухвалила резолюцію № 68/262, у якій констатувала визнання територіальної цілісності України у міжнародно визнаних кордонах та заявила про нелегітимність т. зв. «кримського

референдуму»[2, с. 10]. У червні 2014 р. Ізраїль відмовився увійти до числа співавторів ухваленої за ініціативи України резолюції 26 сесії Ради ООН з прав людини «Співпраця і допомога Україні у сфері прав людини» [11, с. 3]. У березні 2016 р. Єрусалим не підтримав спільну заяву 41 однієї країни (у тому числі усіх країн – членів ЄС) щодо ситуації з правами людини у Криму [12]. Усього протягом 2014 – 2016 рр. Ізраїль не брав участі у 4 з 5 важливих для України голосувань в ООН [10].

Зі свого боку, Україна у своїх голосуваннях в ООН щодо проблеми територій, захоплених Ізраїлем 1967 р., виявляє послідовність та прозору логіку, формуючи позицію у відповідності до норм міжнародного права. Одним з найбільш резонансних стало голосування України, що входила у той момент до числа непостійних членів РБ ООН, 23 грудня 2016 р. за резолюцію РБ № 2334, у якій Рада Безпеки вкотре засудила політику будівництва єврейських поселень на Західному березі річки Йордан та заселення Східного Єрусалиму [9, с. 1]. За резолюцію, яка повторювала ключове положення резолюцій РБ ООН №№ 446, 452, 465, 471, 476 [9, с. 2], проголосували 14 з 15 членів Ради Безпеки, і лише Сполучені Штати утрималися, що й дозволило її ухвалити. Однак дії української дипломатії спричинилися до загострення стосунків з Ізраїлем, а водночас викликали жваву полеміку в Україні [8; 6]. Варто відзначити думку більшості українських експертів – рішення Києва було обґрунтованим, відповідало інтересам нашої держави та спиралося на загальновизнані норми міжнародного права [8; 9; 11].

Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. Єрусалим відповів відмовою на усі звернення українського уряду щодо постачання зброї. Щоправда, не надто це афішуючи, Ізраїль постачав Україні бронежилети та каски, захисні костюми для розмінування, медикаменти, генератори [5; 13].

Водночас, у березні 2022 р. Ізраїль підтримав резолюцію надзвичайної сесії ГА ООН з вимогою до РФ вивести війська з території України [14]. 7 квітня 2022 р. ізраїльська делегація проголосувала за резолюцію Генасамблеї, яка передбачала призупинення членства Росії у Раді ООН з прав людини, ухвалену

ООН після того, як світ довідався про різанину у Бучі та інші російські звірства в Україні [15]. Однак, у листопаді 2022 р. Ізраїль утримався при голосуванні за резолюцію ГА ООН, яка передбачала, що Росія має бути притягнута до відповідальності за порушення міжнародного права, а також необхідність відшкодування Україні та її громадянам завданих діями агресора збитків[16].

Сьогодні у порядку денному українсько-ізраїльських відносин для Києва військова допомога набула значення чинника, потенційно здатного зсунути акценти у голосуваннях української дипломатії в ООН з чутливих для Ізраїлю питань. Саме так виглядав «бекграунд» телефонної розмови президента В. Зеленського з новим/старим главою ізраїльського уряду Б. Нетаньяху 31 грудня 2022 р. [3]. Згодом жестом України у бік Ізраїлю стала відсутність нашої делегації під час голосування щодо резолюції на сесії Генасамблеї [3].

Останнім часом можна відзначити помітну активізацію контактів між Україною та Ізраїлем. 16 лютого 2023 р. Київ відвідав міністр закордонних справ нового ізраїльського уряду Елі Коен, а 20-го – урядово-парламентська делегація на чолі з головою Комітету оборони і міжнародної політики Кнесету Юлієм Едельштейном[1, с. 5]. Під час візиту до Києва очільник ізраїльської дипломатії вказав на можливість додаткової допомоги Україні [18]. Представник Ізраїлю проголосував за резолюцію Генеральної Асамблеї ООН, ухвалену 23 лютого 2023 р., яка містить вимогу до Росії негайно залишити територію України, констатує необхідність повного відновлення її територіальної цілісності. Це рішення ООН підтримали представники 141 однієї країни, а проти голосували лише кілька російських сателітів[17].

Отже, у стратегічних інтересах України та Ізраїлю існують важливі відмінності, які зумовлюють прояви напруженості та непорозумінь у відносинах Києва та Єрусалиму. Об'єктивна зацікавленість Ізраїлю у підтриманні збалансованих відносин з Москвою неодноразово змушувала ізраїльську дипломатію уникати в ООН голосувань за «проукраїнські» рішення організації. Разом із цим, після початку повномасштабної російської агресії Ізраїль підтримав в ООН усі принципово важливі резолюції організації на підтримку України.

Своєю чергою, Україна в ООН формує позицію з найбільш важливого для Ізраїлю питання палестинських територій у відповідності з духом та буквою норм міжнародного права. Водночас, сьогодні негативне відлуння у російсько-ізраїльських відносинах має співпраця Москви з Іраном. У Києві, а також і у Вашингтоні вітали б менш обережну позицію Ізраїлю у підтримці України. З іншого боку, бажана для Ізраїлю відмова України від послідовної позиції щодо окупованих палестинських територій наразила б Київ на звинувачення у подвійних стандартах та мала б несприятливу проєкцію на наші взаємини з багатьма країнами ЄС. Україна має щодо цього вельми обмежений простір для маневру; водночас, він усе ж існує та може бути використаний Києвом.

Список використаних джерел

1. Вишняков Олег. Візити ізраїльських політиків: чи свідчать вони про зміну політики щодо України? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/02/237390616>
2. Зарембо Катерина. Аудит зовнішньої політики: Україна – Ізраїль. Дискусійна записка. Київ, 2017. Інститут світової політики. 35 с.
3. Зеленський і Нетаньяху говорили про ППО в обмін на вигідне Ізраїлю голосування в Генасамблеї ООН. – Axios. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/zelenskij-i-netanjakhu-hovorili-pro-ppo-v-obmin-na-vihidne-izrajilju-holosuvannja-ukrajini-v-henasambleji-oon-axios.html>
01.01.2023
4. Костюк Олег. Зовнішня політика України на Близькому Сході і проблема двосторонніх відносин України з Ізраїлем та Палестиною. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2011. Вип. 53. С. 13–21.
5. Кравченко Володимир. Чому Ізраїль не дає ППО Україні: шість причин. URL: <https://zn.ua/ukr/international/chomu-izrail...28> грудня 2022 р.
6. Лубківський Маркіян. Українська зовнішня політика – непослідовна, розбалансована і неузгоджена. URL: ipress.ua/articles/ukrainska_zovnishnya...lubkivskyy_193213.html. 26 грудня 2016.

7. Магда Євген. Позиція ЄС в урегулюванні арабо-ізраїльського конфлікту від початку XXI ст. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2010. Вип. 19. С. 155–166.
8. Сидоренко Сергей. Дипломатический скандал с Израилем. Почему Киев не мог поступить иначе. 26.12.2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2016/12/26/7059445/>
9. Україна зробила правильно, коли проголосувала за резолюцію про ізраїльські поселення – думка. URL: <https://uainfo.org/blognews/148237914 - ukraina-zrobila-pravilno...Лія Куса. 26.12.2016>
10. Шимон Бриман. Україна – Ізраїль: обмін ляпасами. Новое время. 25. 12. 2016. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/ukrajina-izrajil-obmin-ljapasami-358033.html>
11. Яхно Олеся. Украина – Израиль. Для тех, кто апеллирует к а/симметрии. 25.12.2016. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/yakhno/58602dd10e72d/>
12. 41 країна засудила порушення прав людини у Криму. 22. 03. 2016. URL: <https://voicecrimea.com.ua/main/mainnews/41-kra%20na-zasudila-porushennya-prav-lyudini-v-okupovanomu-krimu.html>
13. Табу на зброю: яку допомогу надав Україні Ізраїль за повномасштабної війни. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/26/infografika/polityka/tabu-zbroyu-yaku-dopomohu-nadav-ukrayini-izrayil-povnomasshtabnoyi-vijny>
14. Wikipedia URL: https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_ES-11/2
15. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_ES-11/3
16. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію про репарації Україні від росії. URL: <https://hromadske.ua/posts/genasambleya-oon-uhvalila-rezolyuciyu-pro-reparaciyi-ukrayini-vid-rosiyi>
17. Генасамблея ООН закликала Росію виплатити репарації Україні. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/oon-uchvalyla-rezoljuciju-shodo-vijny/6976346.html>
18. Глава МЗС Ізраїлю приїхав до Києва: де був Елі Коен і про що домовились URL: <https://lviv.media/ukraina/65523-glava-mzs-izrayilyu-priyihav-do-kiyeva-de-buv-eli-koen-i-pro-sho-domovilis/>

РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ЗАГРОЗИ, ПЕРСПЕКТИВИ, ТЕНДЕНЦІЇ

Нагірний Володимир

*кандидат політичних наук, провідний науковий співробітник відділу
політичної системи центру внутрішньополітичних досліджень
Національного інституту стратегічних досліджень (Україна, Київ)*

Інтеграція до Європейського Союзу – закріплена в Конституції мета України. З червня 2022 року Україна є країною-кандидатом на вступ до ЄС. Для успішної реалізації курсу на євроінтеграцію Україна має завершити реформи, спрямовані на інституційне зближення країни з ЄС. Зокрема, реформу децентралізації, яка реалізується з 2014 року, і оцінюється як одна з найуспішніших – і всередині України, і в ЄС [1, с. 7].

Опосередкованим свідченням успішності реформи децентралізації стало помітне зростання уваги регіональних еліт до виборів у органи місцевого самоврядування. Місцеві вибори 2015 та 2020 років показали, що на локальному рівні відбуваються значні зміни характеру політичних процесів.

Ці зміни були обумовлені кількома факторами:

- Пропорційна система з «відкритими списками» сприяла зростанню політичної конкуренції не тільки між партійно-політичними проектами, а й внутрішньопартійної – між претендентами на мандати місцевих рад від партій-переможниць виборів.
- Фінансова децентралізація та поява у громадах (передусім – великих міст) значного фінансового ресурсу обумовили зміну стратегій локальних еліт, які почали зосереджувати увагу більшою мірою на активності в регіоні проживання, ніж – на боротьбі за вихід на національний рівень.

- Актуалізація локальних порядків денних призвела до появи та розвитку де-факто локальних партій. У виборах-2015 брало участь 39 таких партій. У виборах-2020 – вже 71 партія [2, с. 30].
- Активність локальних політичних проектів спричинила політизацію локальних ідентичностей та зростання місцевого патріотизму. Ці процеси відбувались у неконфліктний спосіб. Локальна ідентичність не заперечувала загальнонаціональну, а місцевий патріотизм не був альтернативою громадянському. Усереднений образ майбутнього для регіону країни можна сформулювати так: «успішний регіон в успішній Україні».
- Незавершеність реформи, зокрема – невирішеність питання про повноваження та статус інституту префектів, обумовила потенціал конфлікту між регіональними та центральними елітами.

В цілому, регіональні політичні процеси в Україні, за своїм змістом та характером, близькі то тих, які дещо раніше відбувались в країнах ЄС. Європейська політика сталого розвитку орієнтована на реалізацію регіонального потенціалу. Значною мірою вона базується на концепції good governance [3]. Ця концепція передбачає залучення до виконання функцій урядування не тільки номінальних управлінців чи виборну владу, а й соціальні групи, актив, групи за інтересами. Для good governance характерна прозорість, консенсусність, результативність і ефективність [4].

Українська реформа децентралізації базується на схожих принципах. Її реалізація дозволила розширити залучення громадян в процеси урядування. І це також суттєво вплинуло на характер політичних процесів в регіонах. Групи локальних еліт, реагуючи на нову тенденцію, поступово трансформувались у нове явище – регіональні групи впливу (РГВ).

Ключова відмінність РГВ від неформальних об'єднань еліт за регіональною ознакою (такі об'єднання є традиційною для України формою політичної комунікації та взаємодії) у тому, що вони є виразниками інтересів великих соціальних груп регіонів, а не тільки, власне, еліт. Саме РГВ стали ключовим суб'єктом регіональної політики. На місцевих виборах 2015 року

РГВ в більшості регіонів здобули провідні позиції у місцевому самоврядуванні. А на виборах-2020 – захистили їх.

Політичні процеси в регіонах після початку реформи децентралізації можуть бути оцінені як задовільні з точки зору національної безпеки. Поява сильних регіональних груп стала одним з факторів стійкості України перед російською агресією. РГВ, отримавши владу в регіонах, об'єктивно не зацікавлені у підтримці агресора. З цієї причини, серед іншого, колабораціонізм на окупованих територіях не став масовим явищем.

З початком повномасштабного російського вторгнення політичний процес в Україні зупинився. Однак, тенденції, які проявились на локальному рівні в 2014-2022 роках, мають потенціал відновлення.

Центральна влада декларує намір продовжувати реформу децентралізації навіть під час війни. Відтак, умови для розвитку довоєнних політичних процесів на місцевому рівні зберігаються.

Політична ситуація в регіонах має потенціал як ризиків, так і значних можливостей для прискорення відбудови та модернізації країни.

Ризики:

- Перехід дискусії довкола питань про внесення змін до Конституції, якими має бути закріплено результати децентралізації, і про статус та повноваження інституту префектури у відкрите протистояння між центром на регіональними елітами.
- Становлення регіональних політичних режимів [5] закритого типу, з повним контролем однієї або кількох РГВ над регіонами активності, згортання міжрегіонального співробітництва, дистанціювання від центру, поява авторитарних тенденцій на локальному рівні та зниження участі громадян в урядуванні.
- Деструктивні зовнішні впливи на політичні процеси в регіонах. Невдача РФ в інспіруванні міжрегіональних суперечностей в Україні не убезпечує регіони від подібних впливів у майбутньому.

Можливості:

- Подальша реалізація європейської моделі регіональної політики, закріплення позитивних тенденцій у локальних політичних процесах, що сприятиме відбудові України та прискоренню інституційного зближення з ЄС.
- Створення умов для подальшого розширення участі громадян в урядуванні на місцевому рівні. Посилення інститутів громадянського суспільства.
- Формування на базі РГВ та локальних партій бази для оновлення національної партійно-політичної системи. Відповідний запит суспільства підтверджується даними соціологічних досліджень, проведених у 2023 році [6, 7].

Від того, які тенденції стануть домінуватимуть після відновлення політичного процесу, значною мірою залежить, наскільки Україні вдасться розвиватись у рамках сучасних європейських та глобальних трендів, наскільки успішним і швидким буде шлях країни до повноправного членства в ЄС.

Список використаних джерел

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Brussels, 2022. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>
2. Нагірний В., Васильченко С., Мироненко Є., Денисенко В. Партії регіонів: у що і як грають регіональні групи впливу на полях незавершеної децентралізації. Доповідь. Київ: Український інститут майбутнього, 2021. 80 с. URL: <https://uifuture.org/publications/dopovid-vidnosyny-kyyeva-i-regioniv-perezavantazhennya/>
3. Promoting Good Governance. European Social Fund Thematic Paper. Luxembourg: Publications Office of the European Union? 2014. 11 pp.
4. 12 Principles of Good Governance. URL: <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles>

5. Кармазіна М., Бевз Т., Ротар Н. Регіональні політичні режими в Україні: підстави формування, специфіка функціонування, особливості трансформації. К. ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2018. 248 с.
6. Можливості та перешкоди на шляху демократичного переходу України.
URL:
https://www.ndi.org/sites/default/files/January_2023_Ukraine_wartime_survey_UKR.pdf
7. Комплексне дослідження: Як війна змінила мене та країну. Підсумки року.
URL:
https://ratinggroup.ua/research/ukraine/kompleksne_dosl_dzhennya_yak_v_yn_a_zm_nila_mene_ta_kra_nu_p_dsumki_roku.html

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ МІЖ МІГРАЦІЄЮ ТА ФІЛОСОФСЬКОЮ, СОЦІАЛЬНОЮ ТА КУЛЬТУРНОЮ АДАПТАЦІЄЮ: АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ІНТЕГРАЦІЮ МІГРАНТІВ У СУСПІЛЬСТВО

Нечипорук Кірілл

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

Кіфор Генріх

*студент 3-го курсу,
спеціальність – МЕН,
факультет міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,*

«На думку археологів, майже всі люди на Землі є мігрантами, оскільки людство виникло в Африці близько 200 тисяч років тому, а потім розповсюдилося по всьому світу — до Європи, Азії, Австралії та Південної Америки. На сьогодні зафіксовано близько 200 мільйонів мігрантів у всьому світі. Проблеми і можливості, що пов'язані з міграцією, активно обговорюються політиками і простими людьми в усьому світі. Ми могли б назвати XXI століття віком мігрантів.», -Борис Альтнер, журналіст [1].

Один з ключових факторів, що впливає на інтеграцію мігрантів, це рівень попередньої освіти та професійних навичок. Мігранти, які мають вищу освіту та професійні навички, здатні швидше знайти роботу та адаптуватися до нової культури. Також, важливо бути вільним від стереотипів та дискримінації, що може заважати мігрантам успішно інтегруватися в нове суспільство.

Культурні відмінності також можуть бути фактором, що впливає на інтеграцію мігрантів. Наприклад, мовні бар'єри можуть бути перешкодою в соціальній взаємодії мігрантів та місцевого населення. Також, різні культурні

норми та цінності можуть призводити до незручностей і конфліктів в соціальній взаємодії [2].

До інших важливих факторів, що впливають на інтеграцію мігрантів, входять економічні умови, доступ до служб охорони здоров'я та освіти, забезпечення соціального захисту та політична стабільність в країні-хості. Успішна інтеграція мігрантів також вимагає зусиль з боку уряду та громадськості, включаючи розробку програм та політики, спрямованих на полегшення інтеграції мігрантів.

Загалом, інтеграція мігрантів у нове суспільство є багатоаспектною проблемою, яка вимагає уваги та зусиль з боку всіх зацікавлених сторін. Ключові фактори, що впливають на інтеграцію мігрантів, включають рівень освіти та Професійних навичок, культурні відмінності та доступ до соціальних та економічних умов в країні-хості.

Культурна відмінність - ще один фактор, який може вплинути на інтеграцію мігрантів. Інші цінності, норми та традиції мігрантів можуть не співвідноситися з культурою країни - хазяйки. Це може викликати конфлікти та незручності в соціальній взаємодії з місцевим населенням. Тому важливо знати та розуміти як міграційні та місцеві культури співіснують; проводити культурно - освітні програми, які допомагають зменшити культурні відмінності та навчитися спілкуватися та розуміти інші культури [3].

Інтеграція мігрантів є складним та неоднозначним процесом. Взаємовідносини між міграцією та філософською, соціальною та культурною адаптацією важливі для розуміння суті цього процесу та розробки ефективних стратегій інтеграції.

Одним з ключових факторів, які впливають на інтеграцію мігрантів є Мовна бар'єра. Невміння спілкуватися повноцінно з місцевим населенням ускладнює інтеграцію та створює бар'єри для соціальної та культурної адаптації. Тому важливо, щоб мігранти мали можливість навчатися мові країни, куди вони переїжджають.

Крім того, економічні умови також можуть впливати на інтеграцію мігрантів. Недостатність робочих місць на місцевому ринку праці та високий

рівень безробіття можуть втручатися в інтеграцію мігрантів та створювати виняткові умови та економічну нерівність між місцевим населенням та мігрантами.

Крім цього, взаємодія міграції та політики також може впливати на інтеграцію мігрантів. Наприклад, політика дискримінації може складно інтегрувати мігрантів у суспільство. Водночас, національна політика, що забезпечує інтеграцію мігрантів, може допомогти створити сприятливі умови для їхньої соціальної та культурної адаптації [4].

Отже, інтеграція мігрантів у суспільство є багатоаспектною проблемою, яка потребує уважності та реалістичного налаштування. Фактори, які впливають на інтеграцію мігрантів включають мовні бар'єри, культурні відмінності, економічні умови та політику. Для успішної інтеграції мігрантів важливо враховувати ці фактори і працювати над вирішенням ключових проблем, що виникають при їхній адаптації до нової культури та соціального середовища.

Список використаних джерел

1. Борис Альтнер. Вік мігрантів (російською мовою). URL: <http://www.rosbalt.ru/main/2006/06/28/258300.html>
2. Європейський комітет з питань міграції, домашня сторінка. URL: http://www.coe.int/t/dg3/migration/European_committee_on_Migration/default_en.asp
3. Внесок УВКБ ООН у Глобальний форум з міграції та розвитку (Брюссель, 9–11 липня 2007 року). URL: <http://www.unhcr.org/468504762.pdf>
4. Глобальні тенденції 2009 року: Біженці, шукачі притулку, депортовані, переміщенці в межах країни та особи без громадянства, УВКБ ООН. URL: <http://www.unhcr.org/4c11f0be9.html>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Палінчак Микола

*доктор політичних наук,
професор, професор кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Комарницький Володимир

*аспірант кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Сучасний стан системи місцевого самоврядування (далі – МСВ) у світі свідчить про еволюційних шлях її розвитку. У процесі зародження і становлення змінювалися такі обставини, як зрілість суспільства, розвиток політичних інститутів, геополітичні чинники, а головне – визнання природних прав людини та вплив цього фактору на рівень свободи у різних її проявах. Унормування можливості втілити у державному механізмові принципи свободи і рівності стало чи не найважливішим кроком до побудови дієвого інституту місцевого самоврядування. Важливо мати на увазі, що шлях такої еволюції вимірюється кількома тисячами років. Також слід зважати на те, що еволюція концепту й інституту не завжди відбувалися синхронно – описова частина теорії переважно відставала від емпіричної її реалізації.

Етапізація розуміння сутності самоврядування, зокрема, й місцевого, хронологічно збігається із загальною періодизацією історії – від Античності до Новітнього часу. Умовно із цього ланцюга виключено додержавницький, або доісторичний період, адже документальні підтвердження формування рис самоврядності у ті часи відсутні. Наука послуговується певними висновками на основі археологічних розкопок і виявлених під час них артефактів. Так, у монографії вітчизняної дослідниці С. Краснопорової зазначається, що, за етнологічними даними, у родовій общині мезоліту (10-7 тис. років до н. е.) діяв

принцип народовладдя. При цьому кожна община обирала собі ватажка – найдосвідченішого й найавторитетнішого чоловіка, хоронителя звичаїв роду [1, с. 10]. За даними вчених, на території сучасної України досліджено близько 1000 мезолітичних стоянок.

Концепт самоврядності як такої сягає своїм корінням часів Античності, основоположні її постулати сформувалися у контексті полісної демократії і були альтернативою владі монархів та аристократів. Однак не можна стверджувати, що тоді йшлося саме про самоврядування у його сучасній інтерпретації, це скоріш було уособленням певної форми державного управління, як правило, просторово обмеженого містом. Отже, апологетів полісної демократії (Платона, Арістотеля та ін.) можна вважати одночасно й концептуалістами побудови теорій державного управління, й теоретиками ідеї місцевого самоврядування. Варто також наголосити й на емпіричній спадщині Стародавнього Риму, де римські муніципії володіли правом на самоврядність, а їхні громадяни користувалися усіма політичними та громадянськими правами Риму [5].

Член Національних установчих зборів Франції Г. Туре у доповіді «Про реформу місцевого самоврядування» (1790 р.) виокремив два важливі елементи для реалізації системи МСВ: по-перше, «власні громадські справи», що за своєю природою притаманні виключно місцевому самоврядуванню; по-друге, «державні справи», що можуть бути делеговані державою органам місцевого самоврядування [2, с. 5]. У наявності таких елементів простежується тогочасне бачення самоврядних компетентностей, адже відстоювання власних справ громади без участі державних інституцій передбачає наявність знань, досвіду та відповідних механізмів. Також йдеться про розподіл повноважень і, відповідно, сфер відповідальності, де відкритим залишається питання меж: чи вони вимірюються конкретною територією, де проживає громада, чи ж йдеться про межі спроможності самої громади. Показово, що ці питання й досі лишаються актуальними, зокрема, й для України, яка провадить реформу децентралізації й адаптує до неї законодавство.

Австрійський учений Л. фон Штейн, який у рамках державницької теорії розвивав юридичний її напрямок. Він виокремив два види функцій органів місцевого самоврядування:

- природні (вільні) функції, що виходять із самостійності суб'єктів самоврядування;
- службові, або державні, – тобто ті, що впливають з органічних стосунків з державою органів місцевого самоврядування [3, с. 515].

Специфіку місцевого самоврядування Л. фон Штейн вбачав у тому, що самокеровані територіальні громади є суб'єктами права, які через виконання певних службових функцій включені в юридичні відносини з державою. У свою чергу, саме ця обставина відокремлює органи місцевого самоврядування від державних органів, які діють від імені і виключно в інтересах держави [3, с. 243]. Натомість дослідник наголошував, що, на відміну від центрального державного керівництва, локальне самоуправління здійснюється місцевими жителями, які безпосередньо зацікавлені в результатах цього управління, чого не можна сказати про державних чиновників, які не залежать від місцевого населення, не підконтрольні йому і не завжди проявляють ініціативу та самостійність у вирішенні тамтешніх питань. Враховуючи нерозривний зв'язок місцевого самоврядування із процесами життєдіяльності міста, останнє у концепції Л. фон Штейна мало за допомогою вибраних органів завідувати своїми справами як суспільство, яке має власне життя і складається із загалу громадян. Погоджуючись із українським громадським діячем і правником Ю. Панейком, вбачаємо у теоретичному обґрунтуванні Штейна намір притягти міських громадян до участі у публічній адміністрації, адже через суспільну діяльність у громадському самоврядуванні громадянин мав уважати себе членом державного організму [4, с. 52].

Поняття ж «міське самоврядування» у науковий обіг ввів у ХІХ ст. німецький ученим Р. Гнейст, який використав його для позначення такого управління на місцях, за якого територіальні громади, що історично склалися, були наділені правом самостійно вирішувати місцеві справи. Йшлося про поняття «selfgovernment», тобто міське управління, яке держава делегувала

общинним союзам і яке діє у галузі юстиції, адміністрації та податків за законами держави [6, с. 41]. Серед думок, висловлених Гнейстом, є й така, що зводить місцеве самоуправління як частину державного до його здійснення почесними членами громади (скажімо, старійшинами) на безоплатній основі. Це вважалося певним запобіжником у питанні втручання уряду у діяльність чиновника.

Сучасний концептуальний вимір місцевого самоврядування поєднує державну та суспільну течії, у рамках яких виникли і дістали розвитку такі концепції, як локалістська (Дж. Джонс, Р. Родс, Дж. Чендлер), що заснована на ідеях ліберальної демократії; неомарксистська (С. Дункан, М. Тудвін, С. Кокбері), в основі якої лежить марксистський аналіз; дуалістична (П. Сандерс, А. Косон), яка декларує самостійність у місцевих справах і здійснення певних державних функцій на місцевому рівні; суспільного вибору та соціального обслуговування (Н. Нісканен, Дж. Таллок), в основі якої лежать базові цінності свободи й індивідуалізму.

У підсумку ж місцеве самоврядування як політичний інститут дістало відносно усталеного визначення у двох важливих міжнародних документах кінця ХХ ст. – Всесвітній декларації місцевого самоврядування та Європейській хартії місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Краснопорова С. Теоретико-методологічний зміст професіоналізації служби в органах місцевого самоврядування: монографія. К.: НАДУ, 2010. 268 с.
2. Гронский П. Децентрализация и самоуправление. М.: Т-во скоропеч. А. А. Левенсон, 1917. 40 с.
3. Штейн Л. *Учение об управлении и право управления со сравнением литературы и законодательства Франции, Англии и Германии.* СПб.: Типография В. В. Пратцъ, 1987. 594 с.

4. Панейко Ю. *Теоретичні основи самоврядування*. Львів: Літопис, 2002. 196 с.
5. Нечай Ф. М. Рим и италики. М.: Рипол Классик, 2013. 202 с.
6. Гнейст Р. Правовое государство и административные суды Германии. СПб.: Тип. В. Безобразова и Ко, 1896. 379 с.

ІСТОРИЧНА ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Палінчак Микола

*доктор політичних наук,
професор, професор кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Лешанич Мирослав

*кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної політики,
факультету міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Поняття інституціалізації політичних партій, є актуальною темою дослідження. Історична інституціалізація політичних партій – це процес еволюції політичних партій у історичному контексті від їх виникнення до сучасних моделей функціонування. Варто зазначити, що історична еволюція політичних партій як політичного інституту залежить від багатьох умов, але найбільш значущими є характеристика епохи та конкретного середовища їх розвитку, яке обмежене рамками національних держав.

Багато вчених досліджувало особливості та характеристики історичної інституціалізація політичних партій. Серед українських вчених, дослідник Г. Шипунов який вважає, що виникнення того чи іншого організаційного типу партії та її ідеологічної платформи, відповідає пануючій на цей момент системі суспільно-політичних відносин. Така система формується під впливом домінуючих соціальних конфліктів та особливостей розвитку основних інститутів демократії, насамперед інституту виборів.

Тобто можна зазначити, що політичні партії є безпосереднім відображенням суспільно-політичного духу певної історичної епохи. І до трансформації цього політичного інституту неодмінно призводить його зміна. Зважаючи на те, що для партії найважливішою метою є перемога на виборах, то

зміни в партійній організації й ідеологічній платформі розглядаються також як наслідок прагнення партій до електорального виживання [1, с. 74].

Зокрема, поняття «модернізована (оновлена) кадрова партія» Р. Кул, запропонував використовувати для позначення тих політичних об'єднань, які побудовані на основі поєднання низки невід'ємних атрибутів масових і кадрових партій [3, с. 279].

Значимі зміни у культурно-ціннісній системі суспільств (надання пріоритету постматеріальним цінностям) при переході від індустріальної до постіндустріальної стадії розвитку привели до формування так званої «нової політики». Партії, які будують свою діяльність на засадах «нової політики» характеризується таким ознаками: 1) для них першочергової ваги набувають проблеми нематеріального характеру; 2) все більшої легітимності та використання набувають неконвенційні типи політичної участі: бойкоти, демонстрації, блокади, пікети тощо; 3) соціальна основа партій «нової політики» – молоді люди з вищою освітою, новий середній клас; 4) політична діяльність, пов'язана з реалізацією ідеологічних установок [5; 2].

Важливо відзначити, що під впливом низки чинників відбувається процес інституціалізації політичних партій і партійних систем, серед них: інституційних, соціокультурних та процедурних. Дослідивши ці чинники детально, можна виокремити, що до соціокультурних чинників відносимо: соціально-економічні характеристики соціуму; історичні традиції та культуру; етнічні характеристики; особливості демократичного транзиту; геополітичні фактори соціально-політичні розмежування; та інші. Інституційні чинники можна виокремити такі: нормативно-правова основа функціонування політичних партій; форма правління; виборча система. Що ж до процедурних чинників, то вони пов'язані з особливостями внутрішньопартійної організації та функціонуванням політичних партій, та із особливостями взаємовідносин між політичними партіями в рамках партійної системи.

Такі чинники виокремлюємо тому, що процес інституціалізації політичних партій і партійної системи відбувається у соціокультурному та інституційному середовищі, які й обумовлюють його параметри. Реагуючи на виклики

зовнішнього середовища політичні партії організують і своє внутрішньопартійне життя (процедурні чинники). У методологічному аспекті це у роботі «Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті» дослідив Ю. Якименко. Цю методологію називають синтетичною, з огляду на те, що вона поєднує елементи різних підходів та передбачає урахування трьох складників, які охарактеризовують партійну систему та/або впливають на неї. По-перше, це процеси в політичних партіях. До характеристик, які можуть розглядатись як «індикатор» певних змін, передусім слід віднести інтенсивність утворення нових партій; спосіб утворення і характер партій, що утворюються; інтенсивність внутрішньопартійних процесів (розколи, злиття, зміни керівництва); зміни в ідеології провідних партій. По-друге, це процеси в оточенні партійної системи. До них можна віднести виборче законодавство, форму правління та конституційно визначене місце партій у процесі формування органів влади, характер політичного режиму, поділи та проблемні виміри, що структурують партійну систему, інші особливості, зумовлені внутрішніми процесами в країні (зокрема, вплив бізнес-структур) та зовнішніми чинниками. По-третє, це процеси в партійній системі та її характеристики: кількість суб'єктів партійної системи; величина партій; кількість «центрів» (полюсів) партійної системи та інше [4, с.10–11].

Перетворення політичних партій із звичайної асоціації у повноцінний конституційно-правовий інститут можна трактувати як процес інституціалізації політичних партій. Процес результатом якого є не тільки становлення політичних партій як повноцінного інституту політичної системи, але й у набуття стійкості (інституціональності) відносин і зв'язків між самими партіями, можна визначити як інституціалізацію партійної системи. Тобто це процес, у результаті якого моделі міжпартійної конкуренції і взаємодії стають стабільним, передбачуваним явищем. Варто зазначити, що такі ознаки притаманні інституціалізованим партійним системам, а саме: довіра до них з боку виборців, укоріненість партій у суспільстві, регулярна повторюваність

міжпартійних змагань, легітимність в очах виборців, наявність розгалужених партійних організацій.

В межах процесу історичної інституціалізації політичних партій, виокремлено основні етапи цього процесу: кадрові партії – масові партії – всеохоплюючі / картельні партії – партії «нової політики» / партії постматеріальних цінностей / мережеві партії.

Список використаних джерел

1. Шипунов Г. Принципи концептуалізації ідейно-інституційної еволюції лівих політичних партій. *Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.01. – історія та теорія політичної науки*. Львів, 2018. 532 с.
2. Шипунов Г. Політичні партії «нової політики»: основні підходи до концептуалізації й індикатори визначення. *Вісник Львівського університету. Серія Філософсько-політологічні студії*. 2018. Випуск 17. С. 248–255.
3. Koole R. The Vulnerability of the Modern Cadre Party in the Netherlands. *How Parties Organize: Change and Adaptation in Party Organizations in Western Democracies*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage, 1994. P. 278–303.
4. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті / За ред. Ю.Якименка. Київ: Центр Разумкова, 2017. 428 с.
5. Шипунов Г. Партії «нової політики» як феномен постіндустріального суспільства: ідейно-інституційні особливості. *Панорама політологічних студій. Науковий вісник РДГУ*. 2016. Випуск 14. С. 211–218.

**ФІНАНСУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ. ПОРІВНЯЛЬНИЙ
АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ ФІНАНСУВАННЯ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В
КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА США**

Палінчак Микола

*доктор політичних наук,
професор, професор кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Стебляк Діана

*доктор філософії, доцент кафедри міжнародної політики
факультету міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Протягом довгого часу вчені досліджують поняття «модель державно-церковних відносин», види моделей державно-церковних відносин та моделі фінансування релігійних організацій. Залежно від правових та історичних традицій існує кілька моделей фінансування (рис. 1.).

Рис. 1. Моделі фінансування релігійних організацій.

Джерело: [1, с. 139-140]

Православна церква в Греції з 1833 р. має статус державної. З огляду на це церква користується важливими фінансовими привілеями. Також в Греції держава виплачує заробітну плату православним священникам, а єпископи повністю утримуються за рахунок держбюджету [1, с. 140].

В Італії згідно з прийнятим у 1984 році податком «Eight per thousand» дозволяє італійцям спрямовувати частину своїх податків — 0,8 відсотка — на державні соціальні проекти, католицьку церкву чи одну з 12 інших релігійних організацій. Варто зазначити, що релігійні організації, які отримують внески, підлягають перевірці.

«Згідно з фінансовим звітом, оприлюдненим Конференцією єпископів, з 1,1 мільярда євро (1,2 мільярда доларів), отриманих у 2019 році, майже 40 відсотків — приблизно 535 мільйонів доларів — було використано на пастирську опіку італійських єпархій, на збереження релігійних та об'єктів культурної спадщини.» [2].

Майже 90 відсотків заробітної плати священника надходить від податку «Eight per thousand»; інше надходить від єпархіальних установ, які підтримують духовенство [2].

Що ж до моделі фінансування церкви та релігійних організацій у Франції. Франція є світською державою відколи Закон 1905 року остаточно відокремив церкву від держави і гарантував свободу віросповідання в країні [1, с. 141]. Конституція та закон захищають право людей вибирати, змінювати та сповідувати релігію. В Франції, згідно опитування приблизно 47 відсотків респондентів вважають себе католиками [7]. Що ж до особливості моделі фінансування релігійних організацій в Франції, то спеціальні норми діють в «трьох східних департаментах. Від часів Наполеона церкви в цьому регіоні фінансуються державою із загального податкового кошика. На решті територій Франції домінуюча католицька церква фінансується самостійно». Більша частина доходів надходять зі зборів та пожертва, а також певна частина надходить з добровільних «культових внесків» [1, с. 141].

В Данії Конституція гарантує право людей на свободу віросповідання. Конституція проголошує Євангелічно-лютеранську церкву національною церквою, надаючи їй привілеї. Міністерство у справах церкви відповідає за надання офіційного статусу релігійним групам, шляхом визнання королівським указом (для груп, визнаних до 1970 р.) або шляхом офіційної реєстрації. Громади не зобов'язані реєструватися згідно із законом, хоча реєстрація необхідна для отримання податкових пільг [3]. В Данії близько 88% належать до Євангелічно-лютеранської церкви. В країні формується підтримка церкви державними засобами. Державою виплачуються 3/5 від заробітної плати священників, заробітну плату церковних службовців, церковних музикантів. Також державою виплачується вагома частина матеріальної допомоги для церковних будівель. В країні, крім того, існує церковний податок. Розмір церковного податку складає до 7% і стягується з тих, хто підлягає оподаткуванню [1, с. 141]. В Данії, як і раніше, більшість населення підтримує традицію сплати податків релігійним установам, згідно з даними

дослідницького центру «Pew Research Center», 80% респондентів в Данії сплачують церковний податок [8].

В Норвегії свобода віросповідання та світогляду, Конституція захищає право обирати, сповідувати чи змінювати свою віру чи життєву позицію. В країні є державна церква [4]. В країні державною є Норвезька євангелічно-лютеранська церква. До неї належить переважна більшість населення. З огляду на те, що «лютеранське віросповідання в країні закріплене конституційно, тому народна церква утримується за рахунок державної соціальної програми» [1, с. 142].

У Норвегії 68 відсотків населення (червень 2020 року) належать до євангельсько-лютеранської деномінації, показник на 2,8 відсоткових пункти менше за попередні три роки [4].

Що ж до фінансування церкви та релігійних організацій в США, в країні згідно Першої Поправки держава та церква відокремлені одна від одної. Держава не втручається в справи церкви, а церква в справи держави. Держава не фінансує релігійні організації. Релігійні організації відіграють вагомий роль в США. З огляду на це дискусії, щодо фінансування релігійних організацій є вагомими в США. Три чверті американців кажуть, що церкви сприяють вирішенню важливих соціальних проблем. Приблизно чверть опитаних вважають, що церкви роблять великий внесок у вирішення важливих проблем, і ті, хто дотримується цієї точки зору, швидше за все, рішуче підтримають державне фінансування релігійних програм. Але немає чіткого суспільного консенсусу щодо того, хто найкраще справляється з наданням соціальних послуг потребуючим [5]. В США існує програма «Благодійний вибір», яка направлена на фінансування державою релігійних організацій в країні для надання соціальних послуг. «Благодійний вибір» — загальна назва кількох законів, які президент Клінтон підписав у 1996-2000 роках. Програма «Благодійний вибір» надає релігійним організаціям можливість отримувати державні кошти для проведення соціальної допомоги та роботи [6].

Список використаних джерел

1. Палінчак М.М., Галда П.П., Лешанич М.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр "Ліпа", 2015. 296 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12112/1/%D0%A0%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%B3%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D1%83%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%20.pdf>
2. Junno Arocho Esteves. Italy: Catholic Church distributes \$1.2 billion from annual tax fund. Crux Catholic Media. URL: <https://cruxnow.com/church-in-europe/2020/12/italy-catholic-church-distributes-1-2-billion-from-annual-tax-fund>
3. 2021 Report on International Religious Freedom: Denmark. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/denmark/>
4. 2021 Report on International Religious Freedom: Norway. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/norway/>
5. Faith-Based Funding Backed, But Church-State Doubts Abound. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/politics/2001/04/10/faith-based-funding-backed-but-church-state-doubts-abound/>
6. Charitable Choice: The Facts. URL: <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/government/fbc/guidance/charitable.html>
7. 2021 Report on International Religious Freedom: France. URL: <https://www.state.gov/reports/2021-report-on-international-religious-freedom/france/>
8. In Western European Countries With Church Taxes, Support for the Tradition Remains Strong. Pew Research Center. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2019/04/30/in-western-european-countries-with-church-taxes-support-for-the-tradition-remains-strong/>

КАРПАТСЬКИЙ ЄВРОРЕГІОН: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

Панов Ален

доктор філософії,

завідувач кафедру міжнародної політики,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

14 лютого 1993 року в місті Дебрецен (Угорщина) створено Міжрегіональну Асоціацію «Карпатський єврорегіон» [1]. Нормативною основою для організації стали Декларація міністрів закордонних справ Угорщини, Польщі, України, а також Статут [2].

Передумови створення:

- зміна геополітичної ситуації в Центральній і Східній Європі;
- тимчасовий розрив існуючих двосторонніх економічних, торгівельних та культурних зв'язків;
- прийняття ряду документів, які мали на меті стимулювати міжнародне регіональне співробітництво (Мадридська Конвенція про ТКС).

Мета:

- I. гармонізація міждержавних відносин з метою недопущення виникнення конфліктних ситуацій;
- II. активізація транскордонної співпраці між регіонами-учасниками в різних сферах.

Територіальний масштаб:

На момент утворення державами-учасницями об'єднання були Угорщина, Польща, Словаччина, Україна. Загальна площа складала 53 000 кв. км, населенням 5 000 000 чоловік. Організація охоплювала 17 територіальних одиниць вищого порядку. Максимальний територіальний масштаб структури охоплював 23 територіальні одиниці з Угорщини, Польщі, Румунії,

Словаччини, України із площею 161 000 кв. км, та населенням 16 000 000 чоловік [3].

Особливості:

1. це перша транскордонна організація, створена на терені країн колишнього соціалістичного табору;
2. всі регіони, які є учасниками Карпатського єврорегіону, мають спільне історичне минуле і пов'язані між собою тісними культурними, геополітичними, економічними зв'язками;
3. регіони-учасники Карпатського єврорегіону володіють різним потенціалом та досягли різного рівня економічного розвитку;
4. майже всі учасники Карпатського єврорегіону є депресивними територіями у власних країнах, з точки зору рівня економічного і соціального розвитку;
5. Регіони-учасники Карпатського єврорегіону належать до сусідніх фізико-географічних областей - Карпатських гір та долини ріки Тиса.

Роль Закарпаття:

- а. Закарпаття – засновник організації, решта областей України були включені якості учасників;
- б. Ужгород – штаб-квартира міжнародного секретаріату Карпатського єврорегіону з 1995 по 1997 роки;
- в. Представництво України в Карпатському єврорегіоні, що базувалося в Закарпатті, ініціатор сучасної версії Статуту організації, ухваленої всіма її учасниками консенсусом у 2002 році.
- г. Ужгород – рекордсмен з кількості проведених засідань Ради Карпатського єврорегіону, яка є його найвищим органом, саме тут було проведено 8 із 40 її засідань
- д. Закарпаття єдиний регіон, який межує з усіма країнами-учасницями.

Перспективи розвитку:

1. Зміна геополітичної ситуації у зв'язку з розширенням Європейського союзу та інтеграційними процесами в Європі
2. Фактичне досягнення Карпатським єврорегіоном своєї головної мети
3. Необхідність корегування мети та основних напрямків діяльності

Асоціації:

- Необхідність перетворення КЄ в міст між країнами-членами Європейського Союзу та Україною;
 - Використання існуючої системи співробітництва для зниження негативного ефекту нової “залізної завіси”;
 - Розвиток “місцевої дипломатії”; встановлення побратимських зв'язків між регіонами і муніципалітетами;
 - Участь у вирішенні проблем вільного переміщення громадян через кордони;
 - Реалізація конкретних міжнародних регіональних проектів (виставок, симпозіумів, семінарів) задля сприяння налагодженню міжнародних зв'язків між зацікавленими організаціями.
4. Перетворення Карпатського єврорегіону на „парасолькову організацію”
 5. Реформування організаційної структури Карпатського єврорегіону.

Список використаних джерел

1. Stowarzyszenie Euroregion Karpacki Polska. URL: <https://www.karpacki.pl/>
2. Carpathian Euroregion. URL: <https://carpathianeuroregion.org/>
3. Алєн Панов. Персональний сайт. URL: <https://alenpanov.org.ua/ua/article/9/12>

БЕЗПЕКОВА ТА ОБОРОННА СПІВПРАЦЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Пікулик Оксана

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну, питання міжнародного безпекового та оборонного співробітництва набуває особливого значення. Сьогодні міжнародні партнери значною мірою підтримують Україну як в економічній, так і в безпековій та військовій сфері.

Поглиблення співпраці України та ЄС у зовнішньополітичній та безпековій сферах регламентується Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема Розділом II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», де відзначається важливість зближення позицій як з питань безпеки, так і зовнішньої політики. Важливим завданням підкреслено зберігати і зміцнювати мир та безпеку в регіональному та міжнародному вимірі [2].

В рамках виконання Угоди про асоціацію важливими напрямками оборонної співпраці між Україною та ЄС визначено: поглиблення та розширення діалогу між сторонами у військово-політичній та військово-технічній сферах; посилення практичної співпраці у рамках реалізації Спільної політики безпеки та оборони ЄС; залучення до співробітництва з Європейським оборонним агентством та програми Постійного структурованого співробітництва в сфері безпеки і оборони (PESCO); співпраця в рамках «Східного партнерства» [4].

Глобальна стратегія ЄС із зовнішньої і безпекової політики (2016 р.) також визначає важливий напрям співпраці країн-членів – «працювати з ключовими партнерами, державами і регіональними об'єднаннями, які поділяють погляди

ЄС». Україна є важливим партнером для безпеки ЄС в контексті протидії російській агресії, що відзначено у розділі «Європейська система безпеки» [1].

В сучасних умовах повномасштабного військового вторгнення росії в Україну, ЄС підтверджує свою готовність підтримати ініціативу нашої країни щодо справедливого миру, заснованого на повазі суверенітету та територіальної цілісності України. Це також підтверджується намірами ЄС продовжувати співпрацю з Україною, яка в червні 2022 р. отримала статус кандидата на вступ до цієї організації.

ЄС є одним із основних постачальників військової допомоги та підготовки Збройних Сил України через Місію ЄС з військової допомоги на підтримку України (EUMAM Ukraine). Місія спрямована на зміцнення спроможності Збройних Сил України захищати територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також стримувати та реагувати на можливі майбутні військові наступи росії та інших потенційних агресорів [7]. EUMAM Ukraine проводить навчання особового складу Збройних Сил України на базовому та спеціалізованому рівнях з медичної допомоги, розмінування, логістики та зв'язку, технічного обслуговування та ремонту. Вона також забезпечує підготовку молодшого керівництва, оперативну підготовку рот, батальйонів і бригад до колективних маневрів і тактики, а також планування, підготовку та проведення навчань з бойовими стрільбами [7].

3 лютого 2023 р. в м. Києві відбувся 24-й саміт між Європейським Союзом і Україною, за результатами якого сторони підписали спільну заяву. Враховуючи, що це був перший саміт Україна-ЄС від початку російського повномасштабного вторгнення в Україну, учасники обговорили не лише європейський шлях України та процес вступу, але і важливі питання щодо відповіді ЄС на загарбницьку війну росії проти України, співпраці з питань надання допомоги Україні, а також актуальні питання глобальної продовольчої безпеки [6].

Обсяг військової допомоги, яку країни-члени ЄС надають Україні, оцінюється в приблизно в 12 млрд євро. В рамках Європейського фонду миру військова допомога Україні становить 3,6 млрд євро. Також ініційовано Місію

військової допомоги ЄС для тренування 30 тис. українських солдатів у 2023 р. [6].

У березні 2023 р. країнами-членами ЄС досягнуто домовленість про постачання Україні артилерійських боєприпасів, боєприпасів класу «земля-земля» та, при необхідності, ракет. Це вимагає спільних закупівель та мобілізації необхідного фінансування, в першу чергу через Європейський фонд миру, для надання Україні протягом 12 місяців 1 млн артилерійських боєприпасів [5]. Європейський Союз продовжує підтримувати зусилля з відновлення та відбудови України у координації з міжнародними партнерами. У цьому контексті Європейська Рада заявила про повну підтримку ЄС створення міжнародного механізму для реєстрації обсягів шкоди, завданих росією. Разом із партнерами Європейський Союз продовжуватиме активізувати роботу щодо використання заморожених активів Росії для відновлення України відповідно до законодавства ЄС та норм міжнародного права [5].

Попри значущість оборонних та безпекових ініціатив ЄС у співпраці з Україною, важливими для підвищення обороноздатності України є також двосторонні відносини та співробітництво з країнами-членами ЄС щодо військової підтримки, зокрема надання боєприпасів, озброєння, навчання українських військовослужбовців, а також отримання Україною коштів чи кредитів на закупівлю продукції військового призначення [3].

Таким чином, співпраця України з Європейським Союзом має важливе значення для посилення обороноздатності нашої країни. Військова, економічна та гуманітарна допомога, підтримка України військовою технікою, навчання ЗСУ є важливими результатами безпекового та оборонного співробітництва України та ЄС, що в перспективі матиме стратегічне значення для подолання російської агресії.

Список використаних джерел

1. Александров О. С. Развитие спільної зовнішньої та безпекової політики Європейського Союзу. Перспективи для України. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-08/Aleksandrov-91492.pdf>.
2. Кузьо М., Хорольський Р., Черніков Д. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: зміст та імплементація. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/1.pdf>.
3. Максак Г. Нові оборонні рубежі ЄС: перспективи для України. URL: <http://prismua.org/123058635-2/>.
4. Представництво України при Європейському Союзі. Співробітництво у воєнно-політичній, військовій та військово-технічній сферах. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/spivpracya-ukrayina-yes-u-ramkah-spilnoyi-politiki-bezpeki-i-oboroni>.
5. Council of the EU. European Council conclusions on Ukraine. 23 March 2023. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/03/23/european-council-conclusions-on-ukraine/>.
6. Council of the EU. EU-Ukraine summit, 3 February 2023. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2023/02/03/>.
7. The Diplomatic Service of the European Union. European Union Military Assistance Mission Ukraine (EUMAM). URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-union-military-assistance-mission-ukraine-eumam_en

**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОЦІНКИ
ВІДПОВІДНОСТІ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ОБОРОННОГО
ПРИЗНАЧЕННЯ**

Плинокос Дмитро

кандидат економічних наук, доцент,

старший науковий співробітник,

Державний науково-дослідний

інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки

Зройчиков Дмитро

старший науковий співробітник,

Державний науково-дослідний

інститут випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки

В Україні, починаючи з 2016 року, після підписання та ратифікації Угоди про асоціацію з ЄС набув чинності Закон України “Про технічні регламенти та оцінку відповідності”, що визначив єдині правові й організаційні принципи розроблення, прийняття та застосування технічних регламентів і передбачених ними процедур оцінки відповідності, а також здійснення добровільної оцінки відповідності продукції.

Питання стандартизації та оцінки відповідності продукції, запровадження стандартів ЄС, стандартів НАТО (стандартів у сфері оборони держав-членів НАТО) є одним з пріоритетних напрямів розвитку системи стандартизації та сертифікації в Україні, розвитку взаємовідносин Україна-НАТО та підвищення рівня обороноздатності нашої країни.

На сьогоднішній день особливу увагу слід приділити впровадженню стандартів НАТО для подальшої інтеграції України в систему Організації Північноатлантичного договору. Крім того, необхідна подальша конвергенція

правових систем України та країн НАТО, уніфікація законодавства як в рамках колективних міжнародних угод, так і двосторонніх угод.

Першочерговість запровадження стандартів НАТО (так звані критичні стандарти) визначається пакетами Цілей партнерства Україна – НАТО, останній з яких був схвалений 23 травня 2018 року на рівні глав постійних делегацій держав-членів.

Станом на 2021 рік опрацьовано 192 документи, з яких уже запроваджено 128 стандартів НАТО, на основі положень яких розроблено 145 національних і військових нормативно-правових актів і нормативних документів.

Також відносно 52 стандартів ухвалено позитивне рішення щодо їхнього ухвалення та запровадження у 2021–2025 роках. При цьому інші стандарти НАТО на стадії опрацювання [1].

Одним з позитивних прикладів системної спільної роботи з країнами ЄС та НАТО є співробітництво України і Чеської Республіки.

Україною в 2022 році укладено міжурядову угоду з Чеською Республікою, Меморандум про взаєморозуміння та співробітництво у сферах стандартизації, метрології та оцінки відповідності. Одночасно узгоджено план заходів на 2022–2024 роки щодо спільної діяльності. Цим планом зокрема передбачається проведення аналізу відповідності українського законодавства у сфері стандартизації, метрології та оцінки відповідності актам законодавства ЄС. Україна зможе швидше пройти процедури трансформації законодавства використовуючи досвід Чеської республіки в гармонізації свого законодавства до вимог ЄС та НАТО [2]. Цікавим для нас буде і досвід організації системи оборонної стандартизації та державного забезпечення якості продукції оборонного призначення цієї країни.

Так, зокрема в Чеській республіці було створене Управління оборонної стандартизації, кодифікації та державного забезпечення якості (Управління). Цю установу створено відповідно до статті 79 Конституції Чеської Республіки Законом № 309/2000 “Про оборонну стандартизацію, каталогізацію та державну перевірку якості товарів і послуг”. Зазначене Управління було створене в структурі Міністерства Оборони Чеської республіки [3]. В своїй діяльності

Управління керується нормами Закону “Про оборонну стандартизацію, каталогізацію та державну перевірку якості продукції та послуг, призначених для забезпечення державної оборони” та Законом “Про ліцензування торгівлі”. Управління представляє Чеську Республіку у відповідних органах НАТО, міжнародних організаціях і забезпечує виконання завдань, які є результатом діяльності цих органів та організацій для Чеської Республіки.

З точки зору професійної орієнтації Управління бере участь у діяльності Ради з якості Чеської Республіки та Ради з акредитації, також бере участь у діяльності Технічного комітету з акредитації органів сертифікації, що здійснюють сертифікацію систем якості, та Технічного комітету з акредитації випробувальних лабораторій, які є дорадчими органами Чеського інституту акредитації.

Основним завданням Управління є розробка принципів і процедур, пов’язаних із виконанням вищезазначених завдань на користь Міністерства оборони Чеської Республіки.

Незамінну роль у перевірці якості продукції, призначеної для забезпечення оборони держави, яка постачається до Міноборони, а також інших державних органів, відіграють департаменти державного забезпечення якості, що входять до Управління. Впровадження державного контролю якості та вимоги до постачальників у цьому контексті сприяють підвищенню конкурентоспроможності чеських виробників на внутрішньому так і на зовнішньому ринках.

Крім того з 2013 року діє Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Чеської Республіки про взаємний контроль якості продукції оборонного призначення під час здійснення військово-технічного співробітництва. Ця угода надає підстави щодо продовження співробітництва у сфері військової стандартизації та сертифікації продукції оборонного призначення.

Чеська республіка була одна з перших країн Східної Європи що приєдналася до НАТО в 1999 році, тому досвід співпраці у сфері стандартизації НАТО, прийняття та запровадження стандартів НАТО (стандартів у сфері

оборони держав-членів НАТО), становлення системи забезпечення якості продукції оборонного призначення, оцінки відповідності (сертифікації) є необхідним для вивчення в Україні. Досвід Чеської республіки може бути використаний як у сфері застосування технічних регламентів для промисловості України так і в сфері впровадження і використання військових стандартів при здійсненні закупівлі продукції оборонного призначення.

Список використаних джерел

1. Стандарти НАТО: механізм і темпи впровадження, адаптація до українських реалій - Назва з екрану / [Електронний ресурс] // URL: <https://armyinform.com.ua/2021/02/12/standarty-nato-mehanizm-i-tempy-vprovadzheniya-adaptacziya-do-ukrayinskyh-realij/>
2. Україна та Чехія розпочали співробітництво у сфері стандартизації, метрології та оцінки відповідності - Назва з екрану / [Електронний ресурс] // URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=9390671f-0baa-44f1-a7e0-2a1788ce92c0&title=UkrainaTaChekhiiiaRozpochaliSpivrobitnitstvoUSferiStandartizatsii-MetrologiiTaOtsinkiVidpovidnosti>
3. The Defence Standardisation, Codification and Government Quality Assurance Authority [Електронний ресурс] // URL: <https://urosksoj.army.cz/>

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В ПРОЦЕСАХ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ (МІЖНАРОДНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ПРАКТИКИ)

Приходько Андрій

аспірант кафедри політології та державного управління,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Науковий аналіз ролі громадських організацій в протидії російській агресії проти України та світової демократії, практик їх взаємодії з міжнародними партнерами та людьми доброї волі в країнах світової демократії на національному та регіональному рівнях сприяє посиленню суспільної значимості, креативності та практичної результативності неурядового сектора. Це актуально ще й тому, що показники України в черговому Індексі демократії погіршились - з 5,57 до 5,42 балів, що залишає її у переліку гібридних політичних режимів(для порівняння: Білорусія – 1,99; Росія – 2,28; Туреччина – 4.35; Норвегія – 9,81). Автори (аналітичний підрозділ видання The Economist) пояснюють це війною, оскільки довелося заборонити проросійські партії та медіа. Водночас покращилися показники "функціонування уряду", "політична культура" та "політична участь» [1].

Багатоформатний рух національного супротиву громадян у вигляді Євромайдану був згенерований усім попереднім політичним розвитком країни та став вершиною самоорганізації громадянського суспільства. Революційним чином втрутившись у визначення зовнішньополітичної орієнтації країни, Третій Майдан поховав спробу компрадорського правлячого класу України та реваншистської Росії перетворити країну на слухняного кремлівського сателіта та розчинити її в рамках російсько – центричних економічних і політичних союзів, відкрив шлях до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та поширив ініціативу і вплив організацій неурядового сектора на постреволюційний перегляд засад усього суспільного договору.

У період, що хронологічно охоплює події від анексії Криму до ухвалення домовленостей в рамках Мінську-1, середній клас, сформований за роки незалежності, його громадські і добровольчі формування відіграли вирішальну роль у збереженні незалежності та суверенітету, зміцненні Збройних Сил та оновленні правоохоронного сектору, у боротьбі за подолання корупції, деолігархізацію, декомунізацію та десовєтизацію України. На даний час неурядовий сектор України нараховує близько 160 тис. громадських інституцій, спільнот та ініціатив (для порівняння в Польщі – 80 тис.), з яких тільки у 2021 році було зареєстровано близько 20 тис. [2, с.138].

Перейшовши від тривалої гібридної боротьби за підкорення України до прямої військової агресії, російська автократія нападом 24 лютого 2022 р. зробила свій вибір на користь війни, яка за цілями і змістом є:

- імперіалістичною (оскільки має на меті захоплення усієї території України і позбавлення її суверенних прав);
- цивілізаційною (оскільки спрямована проти людино-центричних демократичних цінностей, прав і свобод);
- містить прояви геноциду та етноциду (оскільки не визнає незалежного українського етносу, мови, історії та культури, спричинила цілеспрямоване знищення, насильницьке переміщення і викрадення мас мирного населення і дітей, стирання цивільної економіки та інфраструктури. Задokumentовано тисячі випадків вбивств мирних жителів представниками збройних сил країни-агресора та їх масові поховання).

За роки гібридної війни та у період після початку повномасштабного вторгнення країні – агресору вдалося тимчасово окупувати близько 20-ти відсотків території однієї з найбільших держав Європи, позбавити Україну контролю над 70-ти відсотками природних копалин та третиною найцінніших сільськогосподарських угідь, піддати захопленню й руйнуванням близько 50 відсотків енергосистеми та знищити третину потужності металургії. Не менше 10-ти відомих українських міст та поселень повністю зруйновані. Офіційні доведені втрати серед мирного населення, що оприлюднюються інституціями ООН, не відображають реальної кількості жертв агресії. За підсумками 2022 р.

валовий національний продукт України скоротився на третину, збір врожаю – на чверть, а третина населення країни була позбавлена домівок, зайнятості та доходів і змушена була вдатися до еміграції або тимчасового переміщення в інші регіони країни. З початку великої війни економіка втратила доступ до 5.5 млн. людей працездатного віку або понад тридцяти відсотків довоєнного трудового персоналу[3].

Попри всі спроби країни-агресора локалізувати і камуфлювати війну, перетворити її на регіональний конфлікт «братніх гілок єдиного народу», «громадянську війну в Україні», «спеціальну військову операцію», що нібито переслідує цілі «денацифікації» і «демілітаризації», агресія РФ проти України перетворилася на суттєвий фактор дестабілізації системи міжнародної безпеки. Ще до початку війни світова пандемія та швидкоплинні кліматичні зміни створили труднощі для глобальних ланцюжків постачання та продовольчої безпеки, загострили конкуренцію країн та транснаціональних корпорацій за людський капітал і сировинні ресурси та збільшили економічну нерівність і бідність. Саме ці проблеми педалює РФ, намагаючись разом з іншими автократичними режимами сконструювати вісь «Північ –Південь», залучити до неї провідні багатонаселені країни світу, що розвиваються, та найменш розвинуті країни, протиставити їм розвинуті країни у дусі теорії так званого «золотого мільярда».

Ідеологічною метою цих маневрів є демонтаж світової ліберально-демократичної матриці з її конкурентно-індивідуалістичними та людиноцентричними цінностями, правами і свободами людини і громадянина. У якості альтернативної моделі ефективного нового світового порядку пропонується багатополлярний світоустрій, де за лаштунками керованої (імітаційної) демократії домінують дирижизм, етатизм, патерналізм та непотизм автократичних режимів, а в постійному виборі в політиці між цінностями та вигодами перевага останніх є безумовною.

Згідно з аналізом вже згаданого EIU Democracy Index 2022 позиції світу щодо війни РФ проти України, дві третини усього населення Землі живе у країнах, які з початком війни зайняли нейтральну або схильну до підтримки

агресора позицію. Отже визнаємо, що претензії російських реваншистів на повернення до біполярного світоустрою та відродження радянської імперії матеріалізувалися на тлі агресії проти України саме в той історичний час, коли світ постав перед гострою і закономірною необхідністю докорінного оновлення глобального устрою та його інституцій, починаючи від ООН.

Відзначимо, що виклики прихильників авторитаризму світовій демократії були зауважені вже в ході створення та діяльності Міжнародної коаліції на підтримку незалежності та територіальної цілісності України, яка спирається на Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України № 68/262, яка була підтримана громадськими організаціями 73 країн-членів ООН та 9 міжнародними організаціями і спілками [4].

Після обрання представника Демократичної партії Д. Р. Байдена Президентом Сполучені Штати Америки вдалися до проголошення спеціальної Президентської ініціативи за оновлення демократії [5] та проведення Першого і Другого Глобальних Самітів за демократію [6].

Як суб'єкт міжнародного права держава Україна стала жертвою неспровокованої та цілеспрямованої військової агресії з боку Російської Федерації. Громадянське суспільство в цілому, активні сили національного супротиву та їх міжнародні партнери визначають війну України проти російських загарбників наступним чином :

- як справедливу за своїми військово-політичними цілями, головною з яких є відновлення територіальної цілісності України в межах кордонів станом на 1 січня 1992 р.;
- як «відкладену» в історико-просторовому контексті відносин Русі – України з Московією-Росією та відносин між РФ і Україною після припинення існування Радянського Союзу;
- як прогресивну з точки зору завершення формування української політичної нації та повної реалізації євроатлантичного й євроінтеграційного транзиту.

В умовах війни громадські організації продовжують грати важливу роль у захисті прав людини та демократичних цінностей, активно допомагають

захисникам України в зоні бойових дій, а також тимчасово переміщеним українцям, що залишили свої домівки та потребують допомоги у вигляді продуктів, медикаментів, одягу психологічної та правової підтримки, іншого необхідного. Свідченням цього став Перший Міжнародний Конгрес Громадської організації «Глобальна міжнародна платформа відновлення України «Взаємодія», що відбувся 03.03.2023 в м. Ужгороді (Україна).

До функціонування платформи долучилися близько 100 громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських рухів, органів державної влади, дипломатичних інституцій та інших державних та недержавних представництв у сфері гуманітарних місій, розбудови громадянського суспільства, розвитку інтеграційних процесів, які наближають Україну до членства в Європейському Союзі та розбудовують спроможності захищати демократичні цінності від геноциду та поневолення народів світу. У рамках платформи відбувається активна співпраця з міжнародними партнерами для залучення уваги до проблем, пов'язаних з російською агресією та для підтримки України на міжнародній арені. Загальний обсяг акумульованої гуманітарної допомоги для України в 2022 р. становив близько 12 млрд. євро, вісімдесят відсотків якої вже поступило безпосередньо до зони бойових дій та у прифронтові регіони [7].

З початком війни більшість національних та регіональних громадських об'єднань переглянули напрямки діяльності відповідно до викликів, з якими стикнулася уся держава. Українською спілкою активістів Майдану «Нескорені» в партнерстві з проектом "Ініціатива секторальної підтримки громадянського суспільства" за підтримки Агенства США з міжнародного розвитку та волонтерськими ініціативами України БО "Центр волонтерства та захисту", ССО "Альфа-Захід", Благодійний фонд "125", ГО "Добро. Дій", ГО "Народна самооборона Львівщини", Благодійний фонд Уляни Кузик, БФ "Із янголом на плечі", ГО "Волонтерська сотня Львова", ГО "Спілка учасників та волонтерів АТО", ГО "Родини Героїв Небесної сотні", Волонтерська Група 201, ГО "Країна – це ми" напрацьовано пакет рекомендацій та пропозицій Урядові України та країнам Міжнародної коаліції підтримки України щодо змін до законодавства і міжнародних конвенцій в царині міжнародного гуманітарного співробітництва,

підвищення ефективності системи «Шлях», удосконалення порядку ввезення на територію України товарів подвійного використання та дронів, процедури включення інститутів громадянського суспільства до реєстру отримувачів міжнародної допомоги [8].

Варті підтримки на державному та міжнародному рівнях резолюції Самітів волонтерських організацій України «ЗСУ та волонтери – шлях нескорених», «Взаємодія волонтерів – опора ЗСУ», V Обласного Форуму Громадянського суспільства «Основний елемент-Закарпаття» та Першого Міжнародного Конгресу Глобальної міжнародної Платформи Відновлення України «Взаємодія», в яких запропоновано підвищувати роль волонтерату, змістовність і оперативність інформаційного та інтелектуального спротиву загарбникам, інституціональну сталість та інвестиційну залученість громадянського суспільства. Слід активніше співпрацювати з громадськими організаціями, побудованими на етнічних та конфесійних засадах, громадськими спільнотами внутрішньо переміщених осіб, які на даний час проживають у тилкових регіонах, над розвитком громадянської свідомості та цінностей, які сприяють прискореному формуванню української політичної нації [8].

Список використаних джерел

1. EIU Democracy Index 2022. Щорічний звіт «Індекс демократії». URL: <https://forbes.ua/svit/indeks-demokratii-2022-02022023-11488>
2. Онуфрієнко О. В. Конвергенція публічного сектору з громадянським суспільством і сектором приватним: англо-американський та континентально-європейський полюси універсальної парадигми реформ публічного врядування у XXI ст. : Досвід компаративного дослідження, прогностичні сценарії, стратегії післявоєнної відбудови для України): монографія. / О. В. Онуфрієнко, Дніпро: Вид-во «ГРАНІ», 2022. 530 с.

3. Вирватись з мороку: як виживала та змінювалась економіка України за рік війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/virvatis-z-moroku-yak-vizhivala-ta-zminyuvalas-ekonomika-ukrajini-za-rik-viyni-12157020.html>
4. [General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not To Recognize Changes in Status of Crimea Region \[Генеральна Асамблея приймає резолюцію, що закликає держави не визнавати зміни в статусі Криму\]](#) (хід обговорення) (англ.). ООН. 27.03.2014. Процитовано 29.03.2014. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/802022>. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-nazvav-tri-klyuchovih-napryami-konsolidaciyi-partneriv-ukrayini-chlenstvo-v-nato-aviacijna-koaliciya-ta-sankciji>
5. Fact Sheet: Announcing the Presidential Initiative for Democratic Renewal. DECEMBER 09, 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/12/09/fact-sheet-announcing-the-presidential-initiative-for-democratic-renewal/>
6. The Summit for Democracy. *United States Department of State*. URL: <https://www.state.gov/summit-for-democracy/>
7. Міжнародний конгрес Координаційної платформи «Взаємодія». URL: <https://if.gov.ua/npas/mizhnarodnyi-konhres-koordynatsiinoi-platformy-vzaiemodiia>
8. Резолюція Волонтерських Самітів «ЗСУ та Волонтери – шлях нескорених» «Взаємодія Волонтерів – опора ЗСУ». URL: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSciSxFgN9xzNT4w_M0RwV-TZf5bnnvWAXPTBQRaDIDHaunhg/viewform

ВПЛИВ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС НА ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА ПРИКЛАДІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Радиш Олександр

аспірант кафедри політології і державного управління,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Анотація. Virішення проблем регіональних диспропорцій часто опиняються у фокусі вивчення суспільних та гуманітарних наук і в останні роки є одними з найбільших проблем сучасної Європи. Більше однієї третини бюджету ЄС виділяється на «Політику згуртування», яка спрямована на усунення економічних, соціальних і територіальних диспропорцій. Словаччина, як стратегічний партнер України, країна-член ЄС представляє широкий інтерес для вивчення та перейняття досвіду. На її прикладі можна розгледіти нові напрямки, такі як новий європейський регіоналізм, територіальний поділ, позицію держави щодо усунення регіональних економічних диспропорцій у контексті Регіональної політики ЄС. Метою цієї публікації є короткий огляд цих нових перспектив та допомога Регіональної політики в усуненні регіональних відмінностей менш розвинутих регіонів Європейського союзу на прикладі Словаччини.

Ключові слова: Регіональна політика ЄС, політика згуртування, новоєвропейський регіоналізм, теорія регіональний розвитку, регіональні диспропорції, Словаччина, адміністративний поділ.

Як відомо, регіональна політика ЄС - це спосіб Європейського Союзу боротися з соціальною, економічною та територіальною невідповідністю, яка існує між 28 країнами та 273 регіонами, з яких складається ЄС. Це робиться шляхом підтримки створення робочих місць, сталого розвитку та конкурентоспроможності бізнесу. Регіональна політика передбачає

фінансування проєктів, які будуть впроваджуватися місцевими чиновниками на регіональному рівні, значною мірою в обхід національного уряду. При цьому ця політика є одним із ключових інструментів європейського управління на просторі ЄС, залучаючи більше третини загального бюджету ЄС, або 392 мільярди євро у період 2021-2027 років. Регіональна політика буде реалізовуватися через три основні фонди: 1) Європейський фонд регіонального розвитку – спрямований на допомогу у зменшенні економічних і соціальних дисбалансів між регіонами ЄС. Його інвестиції зосереджені на підтримці інновацій і досліджень, малих і середніх підприємств, цифрових можливостей для людей і бізнесу, а також економіки з низьким вмістом вуглецю. 2) Фонд згуртованості – спрямований на допомогу біднішим державам-членам (тобто тим, чий ВНД на мешканця становить менше 90% від середнього ЄС) у наздоганянні багатших. Наразі право на участь у цьому фонді мають такі країни Центрально-Східної Європи як Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина та Словенія. 3) Європейський соціальний фонд – спрямований на безпосередню допомогу людям, які опинилися на межі бідності, шляхом розширення можливостей освіти, навчання та працевлаштування в усьому ЄС [5].

Безумовно, найбільше фінансування регіональної політики спрямовано на регіони, визначені як менш розвинені. Це перша категорія країн охоплення Регіональної політики, яка охоплює найбідніші регіони Європи, чий валовий внутрішній продукт (ВВП) на душу населення становить менше 75% від середнього по ЄС. Це включає майже всі регіони нових держав-членів.

Друга категорія країн – перехідні регіони, це регіони, ВВП на душу населення яких становить від 75 до 90 відсотків від середнього по ЄС. Таким чином, вони отримують менше фінансування, ніж менш розвинені регіони, але більше фінансування, ніж більш розвинені регіони.

Більш розвинені регіони – це третя категорія країн, яка охоплює всі європейські регіони, які не охоплені в інших категоріях, де ВВП на душу населення перевищує 90 відсотків від середнього по ЄС. Головною метою фінансування цих регіонів є створення робочих місць шляхом сприяння

конкурентоспроможності та підвищення привабливості відповідних регіонів для бізнесу та інвесторів [1].

Категорії регіонів не обов'язково охоплюють всю країну. Наприклад, в Словаччині, за мірками ЄС практично всі регіони підпадають під менш розвинуті. Проте регіон Братислава – одразу до більш розвинутих! Братиславський самоврядний край займає одне з перших місць найбільш розвинених регіонів в усьому Європейському Союзі, тоді як решта західної Словаччини, центральна Словаччина, сільські райони та східна Словаччина стагнують. За останніми даними Євростату Братиславський край досягнув 179 % середнього рівня ВВП ЄС, що поставило його аж на восьме місце в економічних показниках регіонів усього Союзу, тоді як східна Словаччина досягнула тільки 54% від середнього по ЄС, а в цілому Словаччина має показник 61%. Таким чином, серед держав членів ЄС Словаччина посідає третє місце по найбільшим регіональним відмінностям у ВВП на душу населення [2].

Найбільш розвинутими в Словаччині є західні регіони, а найбільше біднішими – східні. Відповідно, у 2020 році найвищий рівень ризику бідності за доходами зафіксовано в Банскобистрицькому та Пряшівському регіонах (18.3 % а 17.2 %). Середній рівень демонструє регіони Кошице та Жиліна. Населення, якому найменше загрожує бідність, продовжує залишатися в Братиславському регіоні зі значенням 3,7%. Усі три регіони західної Словаччини також були нижчими за середній показник по Словаччині – Трнавський, Нітра і Тренчин. Хоча наприкінці 2020 року рівень зареєстрованого безробіття досяг рівня 6,76%, також мають місце значні регіональні відмінності [4]. Загалом, маючи за західними мірками низьку середню заробітню плату, яка станом на 2022 рік становила 1211 євро, Словаччина посіла 5 місце з кінця рейтингу ЄС. У 2022 році серед країн-членів Центрально-Східної Європи економіка зростала найшвидше у Латвії (4.4 %), найгірший показник росту економіки у Хорватії, яка впала на 0,2%, Словаччина продемонструвала зростання на 2% і залишився позаду середнього показника єврозони та ЄС [2].

Маючи такі значні регіональні диспропорції, Словаччина знаходиться під тиском ЄС, щодо забезпечення поступового вирівнювання. У 2022 році ЄС у

рамках Регіональної політики ухвалив виділити Словаччині 12,7 мільярди євро у період 2021-2027 років. 4,2 мільярда євро з Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) і Фонду згуртованості допоможуть Словаччині досягти кліматичних цілей і зменшити енергетичну залежність від російського газу. Це збільшить частку Словаччини у відновлюваних джерелах енергії та зменшить кінцеве споживання енергії та викиди парникових газів. 459 мільйонів євро в рамках Фонду справедливого переходу (JTF) зменшать соціально-економічні витрати енергетичного переходу шляхом підтримки створення нових робочих місць, навчання та інвестицій у зелені технології, а також у збільшенні привабливості відстаючих регіонів для молоді. 1,9 мільярда євро буде виділено на сприяння цифровізації, посилення дослідницького та інноваційного потенціалу та підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу. Особлива увага також приділяється зміцненню співпраці між академічним, приватним та бізнес-секторами. 3,2 мільярда євро з Європейського соціального фонду (ESF+) підтримають реалізацію Європейського рівня соціальних прав. Близько 680 мільйонів євро буде інвестовано в покращення умов життя маргіналізованих ромських громад у Словаччині та внесок у інклюзивну освіту та соціальні послуги в усіх громадах. 203 мільйони євро допоможуть працівникам перекваліфікуватись, що дозволить їм орієнтуватися в потребах сучасного ринку праці, що постійно змінюються. Угода про партнерство також буде спрямована на дітей та молодь: 280 мільйонів євро буде спрямовано на реалізацію молодіжної політики, а 318 мільйонів євро – на підтримку розвитку дитячих програм. Також значні інвестиції будуть спрямовані в напрямки реконструкції та модернізації залізничної мережі [3].

Висновки. Єдина європейська Регіональна політика та підтримка енергоефективних напрямків, зеленої енергетики, ІТ комунікацій, соціальної сфери та розвитку освіти дозволяє скорочувати диспропорції та бути більш підготовленими до нових викликів сьогодення, адже суттєві відмінності між регіонами ЄС заважає сталому розвитку як менш так і більш розвинутих регіонам. Сьогодні регіональні диспропорції зумовлені зростаючими соціально-

економічними проблемами між регіонами все більше виходять на перший план інтересу суспільства як необхідні для вирішення, і на прикладі Словацької Республіки, де вони стали одними з найбільших в рамках однієї країни, ми бачимо успішну діяльність політики згуртування їх «згладжування».

Список використаних джерел

1. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_763
2. EUROSTAT, Euroindicators. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/news/euro-indicators>
3. «European Commission, EU Cohesion Policy: Commission adopts €12.8 billion Partnership Agreement with Slovakia for 2021-2027». URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/newsroom/18-07-2022-eu-cohesion-policy-commission-adopts-eur12-8-billion-partnership-agreement-with-slovakia-for-2021-2027_en
4. JOURNAL OF SECURITY AND SUSTAINABILITY, SCOPUS, 2019 June Volume 8 Number 4 ECONOMIC POLICY FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF SLOVAK REPUBLIC František Vojtech, Michal Levický, Stanislav Filip.
5. "Regional Cohesion in Europe 2021-2022". URL: <https://www.eib.org/en/publications-research/economics/surveys-data/eibis-cohesion-report-2021-2022.htm>

СХІДНЕ РОЗШИРЕННЯ ЄС КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ

Савка Віталій

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародної політики,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Країнам Центрально-Східної Європи знадобилося 15 років, щоб пройти довгий шлях від «оксамитових революцій» та виходу із РЕВ та ОВД до вступу до Європейського Союзу – провідного інтеграційного угруповання Старого Світу.

П'яте розширення Євросоюзу – на Схід – стало найбільш масштабним у його історії. До цього ЄС інтегрував лише розвинені західноєвропейські держави, причому політичний чинник цих етапів розширення зводився до мінімуму. Розширення ж на Схід стало першим, коли політичний та економічний чинник відігравали однакову роль.

Нове розширення - як у політичному, так і в економічному плані - приховувало безліч проблем. Основна складність була в інтеграції двох частин Європи, що розвивалися майже півстоліття в різних політико-економічних системах. За досить короткий термін колишнім членам соціалістичного блоку потрібно було прийняти цінності, принципи, інститути, відносини західної моделі демократії та ринкової економіки.

Втім, не можна сказати, що відносини «двох Європ» у 1989 р. почали будуватися «з чистого паперу». Протягом усього двополюсного світу між ними тією чи іншою мірою зберігалися, хоч і в обмежених масштабах, економічні, культурні, політичні та інші зв'язки. Найбільш зацікавленою стороною у зближенні двох систем була Федеративна Республіка Німеччини, яка прагнула об'єднання зі своєю східною частиною - НДР. Крім цього, Німеччина, яка

історично мала тісні контакти зі Східною Європою, намагалася отримати й реальні економічні вигоди зі зближення двох систем. Власні інтереси у соціалістичній Східній Європі мали також США, які робили ставку на підтримку найбільш самостійних від Москви комуністичних режимів.

Так звані «оксамитові революції», які відбулися 1989 р. на східноєвропейському просторі, визначили новий курс країн Центрально-Східної Європи - у західному напрямі. При цьому насамперед увага була приділена змінам політичного характеру - зміна керівництв та значної частини політичних еліт, відхід від авторитарних засад політичного устрою на користь демократичних, прийняття нових конституцій тощо.

Після цього основна увага реформаторів була повернута в економічну площину та вирішення економічних труднощів. Паралельно з цим продовжувалося формування політичного устрою, партійної системи тощо. Політичні перетворення у Центрально-Східній Європі призвели до виникнення досить подібних систем на зразок парламентської республіки. Разом з тим у плані економічних трансформацій реформи виявились досить строкатими: кожна держава ЦСЄ вибирала найбільш підходящу для себе модель перетворень, успішність яких також виявилася різною. Однак, незважаючи на різноманітність моделей економічних реформ, усі країни ЦСЄ, які приєдналися до Євросоюзу в 2004 р., змогли досить успішно перевести свої економіки з рейок соціалістичного планового господарства на ринкові. Країни регіону різними шляхами подолали кризу початку 1990-х років. і перейшли до стадії сталого зростання з середини 1990-х рр.

Найбільш зацікавленою країною Заходу у розвитку відносин із європейським сходом була ФРН. Крах соціалістичної системи дозволив їй об'єднатися з НДР і створив умови для того, щоб Німеччина стала новим європейським лідером, що має впливові позиції як у Західній, так і Центрально-Східній Європі. Поряд із Німеччиною нові зв'язки з європейським сходом активно налагоджували Італія, Австрія та Фінляндія. Саме ці країни найбільш послідовно відстоювали право держав ЦСЄ на входження до ЄС. У свою чергу,

східноєвропейці бачили в Німеччині того впливового гравця, який зацікавлений у їхній інтеграції до структур єдиної Європи.

На відміну від Берліна, Париж та Мадрид тривалий час скептично ставилися до можливості приєднання держав ЦСЄ до Європейського Союзу. З одного боку, Францію непокоїло нове посилення Німеччини у Європі, зокрема, рахунок сходу Європи; з іншого - в економічному плані Франції завжди був більш цікавий регіон Середземномор'я та Північної Африки. Внаслідок низької активності французьких та іспанських інвесторів у ЦСЄ у перші роки після «оксамитових революцій» європейські представники «південного флангу» вважали, що всі вигоди від розширення на схід отримають лише прикордонні з ЦСЄ держави. Крім того, «жителі півдня» бачили у східноєвропейцях свого прямого конкурента у розподілі субсидій усередині ЄС. Лише активне проникнення французьких, а відтак і іспанських інвесторів в економіку країн ЦСЄ дозволили змінити ставлення до них з боку Парижа та Мадрида.

Хід переговорів показав, наскільки складним є п'яте розширення ЄС: терміни прийому кілька разів відсувалися, змінювався і склад учасників першої хвилі. Вперше Брюсселю довелося вести переговори про вступ із десятком держав, вперше був політичний тиск, який чинився на Євросоюз з метою прискорення розширення. Влада Європейського Союзу та країн Західної Європи обрала правильний варіант, відмовившись від поспішного прийому «нових демократій» ЦСЄ - цей крок міг би підірвати стійкість самого ЄС.

В економічних відносинах Західної та Центрально-Східної Європи виділяються кілька напрямків: це і допомога з боку Заходу, і інвестиції в ЦСЄ, і торговельні та валютні взаємини тощо. У 1989 р. західним співтовариством було запущено кілька програм допомоги - як фінансової, і технічної. Спочатку дана допомога була потрібна для запобігання економічної та фінансової кризи в «нових демократіях», а з середини 1990-х рр. вона вже йшла у форматі передвступної допомоги в ЄС. Вся допомога йшла кількома каналами: як окремими країнами Заходу, так і низкою фінансових організацій.

Одним із найбільш значних напрямів фінансово-економічного співробітництва були прямі інвестиції в економіку ЦСЄ. Західних інвесторів

приваблювали такі чинники, як дешева і водночас кваліфікована робоча сила, близькість до західноєвропейського ринку, низькі податкові ставки. ЦСЄ виявилася привабливим місцем застосування західних інвестицій, хоча спочатку - з 1989 по 1991 рр. - їх обсяг був невеликий. Західні ділові кола сходилися на думці, що нестабільність, можливість повернення Центрально-Східної Європи до соціалізму не дозволяють вкладати гроші у сфери з довгостроковим обігом капіталу, тому вони віддавали перевагу галузям зі швидким і середньостроковим обігом. Найбільшою інвестиційною привабливістю спочатку користувалася Угорщина, її наздоганяла Чехословаччина. А ось у Польщу до середини 1990-х років іноземні вкладення йшли повільно, проте з 1995 р. почалося їх швидке зростання: зіграли роль розміри країни, її ресурси, населення 38 млн чол.

До кінця 1990-х років іноземний капітал у ЦСЄ став чіткіше розподілятися за регіональною ознакою, формуватися у руслі довгострокових проектів. Головним інвестором залишалися країни ЄС: до 2000 р. їхня частка у загальному обсязі капіталовкладень склала 80%. Значно збільшився обсяг вкладень: якщо 1996 р. він оцінювався в 7,5 млрд доларів, то 2001 р. - вже понад 20 млрд доларів. Головними одержувачами залишалися Чехія, Угорщина та Польща.

Важливим кроком у розвитку відносин Західної та Центрально-Східної Європи стали торгівля і зняття торгових обмежень західними державами. Країни ЦСЄ вважали торгівлю найважливішим інструментом відновлення економіки, фактично головною метою приєднання до Спільного ринку ЄС. «Торгівля, а не допомога» стало їхнім гаслом 1990-х років. У розвитку торговельних відносин із ЦСЄ в ЄС були зацікавлені, перш за все, країни, що межують з регіоном: Німеччина, Австрія, Фінляндія та Італія. Вони стали головними прихильниками зняття торгових бар'єрів.

Незважаючи на всі труднощі, з якими зіткнулися як Європейський Союз, так і країни Центрально-Східної Європи, розширення на схід дозволило значно посилитись ЄС як одному із світових економічних та політичних центрів. Тим часом варто звернути увагу на те, що входження новачків із ЦСЄ насамперед

Польщі не зробило Євросоюз більш згуртованим внутрішньо. В економічному відношенні Євросоюз важко уявити без ЦСЄ: тут розміщено безліч виробництв транснаціональних гігантів, східноєвропейські країни утворюють спільний торговий простір зі старими членами ЄС, відновлення економік держав ЦСЄ сприяло зростанню тут реальних доходів населення і, відповідно, товарів, вироблених у Євросоюзі. Розширення на схід сприяло посиленню ролі «східного флангу» у Європейському Союзі та його впливу на політику Єдиної Європи.

Список використаних джерел

1. Барановський Ф. Особливості розвитку та проблеми подальшого розширення ЄС в контексті успішної реалізації євроінтеграційного курсу України / Ф. Барановський. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*. 2007. Вип. 36. С. 161-168.
2. Європейський Союз у ХХІ столітті: функціонування та розвиток: монографія / [В. С. Загорський та ін.]; за заг. ред. чл.-кор. НАН України, проф. В. С. Загорського, проф. О. Я. Красівського; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2016. 631 с.
3. Копійка В. В. Європейський Союз на сучасному етапі: структурні зміни та стратегія розвитку / В. В. Копійка, Т. І. Шинкаренко, М. А. Миронова. К.: Знання, 2010. 94 с.
4. Пендзей І. Процес інтеграції країн Східної Європи у Європейський Союз: історичні передумови, етапи, результати. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2015. Вип. 9. С. 73-79.
5. Junge K. Differentiated European Integration. Cini M. *European Union Politics*. Oxford: Oxford University Press, 2007. P. 28-43.
6. Schimmelfennig F., Winzen T. Eastern Enlargement and Differentiated Integration: Towards Normalization. *Journal of European Public Policy*. 2017. Vol. 24. No. 2. P. 239-258.

РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ ДЖ. КЕННЕДІ ТА ДЖ. КАРТЕРА

Стебляк Діана

доктор філософії,

доцент кафедри міжнародної політики,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Релігійний фактор в США завжди мав вагоме значення, не виключанням є і вибори президента США, яскравим прикладом цього є вибори 1960 р., та вибори 1976 р., коли Дж. Каннеді та Дж. Картер балотувалися на пост президента США.

В США переважаюча більша частина населення є протестантами, тому коли Дж. Кеннеді, який був католик, заявив, про те, що буде балотувати на пост президента США, це викликало багато питань. Адже до того лише тільки один католик, губернатор Нью-Йорка Альфред Е. Сміт, колись був кандидатом у президенти від однієї з основних партій. Під час кампанія Сміта 1928 року, багато хто зазначав, що релігійний фактор буде мати вагому роль в його президентстві. Хоча він наголошував, що він підтримує модель відокремлення держави і церкви. І він програв вибори [1].

Дж. Кеннеді розумів це, і напевно тому, створив неофіційну мережу радників з релігійного питання, до якої увійшли спічрайтер Тед Соренсен, Френсіс Боуз Сейр-молодший та кілька журналістів [1].

Партійні лідери звертали увагу на те, чи не повториться історія 1928 р. Коли Дж. Кеннеді брав участь в попередніх виборах в Західній Вірджинії, де католики склали лише 4% електорату. І коли опитування в Західній Вірджинії показало, що Дж. Кеннеді відстає на 20 пунктів, він зробив одну з своїх історичних промов, перед Американською асоціацією редакторів газет: «Чи збираємося ми визнати перед світом, що єврей може бути обраний мером

Дубліна, протестант може бути обраний міністром закордонних справ Франції, мусульманин може бути обраний до ізраїльського парламенту, але католик не може бути президентом Сполучених Штатів? Чи збираємось ми визнати перед світом — і, що ще гірше, чи визнаємо ми самі собі, — що третина американського народу назавжди позбавлена доступу до Білого дому?» [1].

12 вересня 1960 р. Дж. Кеннеді виступав перед Великою духовною асоціацією Х'юстона, де він обґрунтовував питання стосовно релігії, та його віросповідання, «під час промови Дж. Кеннеді наголосив на тому, що у кампанії 1960 р. є важливіші проблеми від голоду до поширення комунізму, і як він зазначив, «всі ці проблеми не є релігійними» [2, с. 277-278].

Дж. Кеннеді виграв вибори 1960 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Вибори президента США, 1960

Вибори президента США, 1960		
Кандидат в президенти	Політична партія	Народне голосування
Дж. Ф. Кеннеді	Демократична	34,227,096
Р.М. Ніксон	Республіканська	34,107,646

Джерело: [3]

Не зважаючи на те, що релігійний фактор мав вагоме значення під час президентських виборів 1960 р. Дж. Кеннеді завжди підтримував ідею відокремлення держави і церкви, і наголошував, що «Конституція, – дуже чітко говорить про поділ церкви і держави» [2, с. 278].

Іншим прикладом вагомої ролі релігійного фактору в президентських виборах є вибори 1976 р., коли за пост президента США боролися Дж. Картер та Дж. Форд.

Демократ Дж. Картер з Джорджії переміг чинного президента-республіканця Джеральда Форда з Мічигана з невеликою перевагою: 297 голосів колегії виборців проти 240 голосів Форда.

Коли Джиммі Картер балотувався на пост президента, його сильно підтримала група, яка переважно утримувалася від політики: християни-євангелісти.

Картер був баптистом, викладав у недільній школі та називав себе «народженим згори».

Не релігія Картера, а саме релігійність привернула увагу нації. Адже він відверто говорив про свою віру [5].

Попереднім президентом був Річард Ніксон, який переміг на попередніх виборах 1972 року зі Спіро Агню в якості свого напарника, але в 1973 році Агню пішов у відставку, і Форд був призначений віце-президентом. Після Вотергейтського скандалу в 1974 році Р. Ніксон пішов у відставку, Форд став президентом, став першим і єдиним президентом, вступивши на посаду, не будучи обраним ні президентом, ні віце-президентом. Вотергейтський скандал завдав серйозної шкоди всій Республіканській партії та її передвиборним перспективам.

З огляду на це Дж. Картер став ідеальним кандидатом, який став уособленням відновлення віри в політику після Вотергейтського скандалу. Релігійні організації та лідери підтримували Дж. Картера. В нього був імідж релігійної людини.

Вибори 1976 р. зробили релігію центром американської політики, чого не було, з часів кампанії Джона Ф. Кеннеді 1960 року.

Таблиця 2

Вибори президента США, 1976 р.

Кандидат в президенти	Кандидат у віце-президенти	Політична партія	Народне голосування	
Дж. Картер	В. Мондейл	Демократична	40,831,881	50.08%
Дж. Форд	Р. Доул	Республіканська	39,148,634	48.01%

Джерело: [4]

Не дивлячись на велику підтримку релігійних лідерів, Дж. Картер наголошував на тому, що він виступає за відокремлення держави і церкви. «Адже не зважаючи на свою релігійність, у ньому поєднувався релігійно-

моральний консерватизм з ліберальною позицією в багатьох питаннях, і це не подобалося протестантським ортодоксам.» [6, с. 24].

Це викликало негативну реакцію серед деяких релігійних консерваторів [5].

Характер рейтингів схвалення Картера за 18 місяців до його обрання виявився досить цікавим. За вісімнадцять місяців до виборів лише 3 із 10 американців схвалювали Картера. Наприкінці 1979 та на початку 1980 року рейтинг схвалення Картера підскочив до 57%. Однак згодом зменшився. До літа та осені 1980 року рейтинг Картера впав до середини 30%, а до вересня, в останньому передвиборчому рейтингу американського інституту суспільної думки Gallup, рейтинг Картера становив лише 37%. Картер програв республіканцю Рональду Рейгану з відривом 41% до 51% [7].

Список використаних джерел

1. John F. Kennedy and religion. URL: <https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/jfk-in-history/john-f-kennedy-and-religion>
2. Стебляк Д.М. Роль релігійного фактору президентських виборах Дж. Кеннеді. Роль релігійного фактору президентських виборах Дж. Кеннеді. *Scientific, Journal Virtus*, №30, January, 2019. с. 277-280.
3. United States presidential election of 1960. URL: <https://www.britannica.com/biography/Henry-Cabot-Lodge-United-States-senator-1902-1985>
4. 1976 Presidential General Election Results. URL: <https://uselectionatlas.org/RESULTS/national.php?year=1976&f=0&off=0&elect=0>
6. How Evangelical Voters Swung From Carter to Trump. The Washington Post. URL: https://www.washingtonpost.com/business/how-evangelical-voters-slung-from-carter-to-trump/2023/03/01/e43a7112-b833-11ed-b0df-8ca14de679ad_story.html

7. Стеблак Д.М. Державно – церковні відносини в Сполучених Штатах Америки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Регіональні студії.* №13, 2018. с. 21-26.
8. Newport Frank, Carroll Joseph. Reflections on Presidential Job Approval and Re-election Odds. Gallup. June 10, 2003. URL: <https://news.gallup.com/poll/8608/reflections-presidential-job-approval-reelection-odds.aspx>

РОСІЙСЬКА ІНВАЗІЯ В УКРАЇНУ ТА ООН

Тодоров Ігор

*Доктор історичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

В 2014 році РФ порушила всі норми Статуту ООН, що закріплюють основні принципи міжнародного права, нормативний зміст яких розкрито в Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. Однак, порушення Статуту ООН не обмежуються цими положеннями. Блокування роботи Ради Безпеки ООН, перешкоджання прийняттю нею будь-яких рішень, які сприяли б відновленню територіальної цілісності України через використання права вето становлять пряме порушення норми п. 1 ст. 24 про покладення на РБ ООН головної відповідальності за підтримання міжнародного миру та безпеки, положень про розслідування Радою Безпеки спору або ситуації, які загрожують підтриманню миру і безпеки (ст. 33-38), Розділу VII про заходи щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії.

Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України», ухвалена 27 березня 2014 року, стала першою знаковою відповіддю міжнародної спільноти на початок збройної агресії російської федерації проти України. Резолюцію підтримали 100 країн, проти висловились 11 та 58 країн утримались [1].

Проте в 2015 р. Росія перехопила ініціативу в ООН. Після Дебальцево під тиском західних союзників були укладені так звані Мінські угоди-2. За поданням РФ 17 лютого 2015 р. Рада Безпеки ООН одноголосно ухвалила відповідну резолюцію з посиланням на ці угоди. Така резолюція значно обмежила дипломатичні можливості України. В ній йшлося про стурбованість з приводу бойових дій на сході України та необхідність дотримуватися

суверенітету та територіальної цілісності України [2]. Питання російської агресії були майже викреслені з порядку денного ООН.

Упродовж 2016-2021 років ООН щорічно приймала резолюції щодо стану прав людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна). Ці рішення були схвалені відносною більшістю («за» - від 62 до 70 голосів, «проти» – від 22 до 28 голосів, утримувалися – від 55 до 83 країн) та висловлювали стурбованість тим, що російська федерація ігнорує резолюції Організації Об'єднаних Націй, засуджували тимчасову окупацію Російською федерацією частини території України — Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, підтверджували невизнання анексії та факт, що силове захоплення Криму є порушенням міжнародного права і що ці території мають бути повернені. Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини констатувало, що в окупованому Криму відбуваються порушення та утиски прав людини, та вказали на погіршення загальної ситуації з правами людини. З 2014 року російська влада вживала тортур для отримання свідчень під час політично мотивованих судових процесів. Зафіксовані серйозні порушення та зловживання, зокрема позасудові вбивства, викрадення, насильницькі зникнення, політично вмотивовані переслідування, дискримінація, утиски, залякування, насильство, у тому числі і сексуальне [3].

З початком ескалації російської агресії в лютому 2022 року Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію 2623, яка скликала спеціальне засідання Генеральної Асамблеї щодо України. Оскільки це була процедурна постанова, Росія як постійний член Ради Безпеки ООН не змогла в цьому випадку використати право вето. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН прийнята 2 березня 2022 року, засудила агресію Росії. Резолюцію було ухвалено: 141 голос «за», 5 «проти» та 35 утрималися, 12 країн не голосували [4]. 16 березня 2023 р. Міжнародний суд ООН наказав РФ негайно вивести війська з території України і припинити бойові дії. Генеральна Асамблея ООН на спеціальному засіданні 7 квітня позбавила Росію прав у Раді ООН з прав людини через злочиння в Україні [5].

Одинадцята надзвичайна спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН, присвячена вторгненню Росії в Україну, відновила роботу восени. 12 жовтня 2022 р. вона підтримала резолюцію про невизнання псевдо референдумів на окупованих Росією територіях України. Резолюція мала назву «Територіальна цілісність України. Захист принципів статуту ООН». 143 із 193 країн-членів проголосували за резолюцію, 35 утрималися, а 5 проголосували проти [6]. Голосування саме цієї резолюції продемонструвало історичний максимум підтримання справедливої боротьби України.

14 листопада 2022 р. Генасамблея ООН ухвалила проєкт резолюції про створення механізму компенсації Росією збитків, завданих Україні. За резолюцію проголосували 94 країни, проти - 14, утрималися - 73. Проєкт резолюції підготувала Україна за співавторства майже пів сотні країн. У резолюції йшлося про підтримання суверенітету, незалежності, єдності й територіальної цілісності України. Від РФ вимагали негайно припинити застосування сили та вивести всі свої збройні сили з міжнародно визнаної території України. Також у документі йшлося про те, що РФ треба притягнути до відповідальності за порушення міжнародного права та міжнародного гуманітарного права і прав людини, а юридичні наслідки мають включати відшкодування Росією збитків, завданих Україні [7]. Величезна кількість держав, що утрималася під час голосування цієї резолюції, була вмотивована, головним чином, історичними образами африканських, азійських та південно-американських країн.

Наприкінці грудня 2022 р. Україна закликала держави Організації Об'єднаних Націй позбавити російську федерацію статусу постійного члена Ради безпеки ООН та взагалі виключити її з ООН [8].

На надзвичайній сесії 23 лютого 2023 року Генеральна Асамблея ООН переважною більшістю голосів схвалила проєкт резолюції, який містить ключові положення запропонованої Україною восени 2022 року «формули миру» – плану з десяти пунктів, покликаному завершити повномасштабне російське вторгнення в Україну. За резолюцію проголосувала 141 держава-член ООН, ще 32 утрималися під час голосування. Окремо згадана необхідність

«забезпечити відповідальність за найтяжчі злочини за міжнародним правом, скоєні на території України, через проведення належних, справедливих і незалежних розслідувань і судового переслідування на національному або міжнародному рівні» [9].

Проте, як відомо, всі резолюції Генеральної асамблеї ООН носять рекомендаційний характер. Єдина в світі структура – Рада Безпеки ООН може прийняти обов'язкові рішення щодо агресора. Втім, це не є можливим через право вето, яке регулярно застосовує РФ як постійний член РБ.

Отже, діяльність ООН в протидії російській агресії має суперечливий характер. Рада Безпеки довела свою повну неспроможність, через вето агресора, постійного члена РБ. Рішення Міжнародного суду ООН росія показово ігнорує. Під час голосування відповідних резолюцій в Генеральній Асамблеї ООН більшість її членів підтримають українську боротьбу та засуджують агресора. Але доволі багато країн утримуються, або взагалі не голосують. Серед тих, хто ніколи не бере участь в голосуваннях пострадянські Азербайджан і Туркменістан. Особливо прикро, що Азербайджан був оголошений в Стратегії національної безпеки України 2020 року стратегічним партнером нашої держави.

Країни, які не підтримують Україну, – у меншості, втім, на жаль, репрезентують більшість людства (Індія, Китай, В'єтнам, Іран, Казахстан, Шрі Ланка тощо). Їхні мотиви різні, проте, головне – їхнє фактичне свідоме ігнорування Статуту ООН. Значною мірою, сучасна українсько-російська війна має екзистенційний характер для визначення подальшої долі людської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Генасамблея ООН підтримала територіальну цілісність України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/27/7020541/>

2. Резолюція Радбезу ООН - міна уповільненої дії для України. URL: <https://glavcom.ua/publications/128451-rezoljutsija-radbezu-onn---mina-upovilnenoji-diji-dlja-ukrajini.html>
3. UNRIC Library Backgrounder: Ukraine. URL: <https://unric.org/en/unric-library-backgrounder-ukraine/>
4. Russia defends invasion during emergency UN General Assembly. URL: <https://www.dw.com/en/russia-defends-invasion-during-emergency-un-general-assembly/a-60952167>
5. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation)/ URL: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-PRE-01-00-EN.pdf>
6. Генасамблея ООН офіційно засудила спробу Росії анексувати території України. URL: <https://suspilne.media/293856-genasamblea-onn-oficijno-zasudila-sprobu-rosii-aneksuvati-teritorii-ukraini/>
7. Генасамблея ООН ухвалила резолюцію про репарації від Росії за війну проти України. URL: <https://espresso.tv/genasambleya-onn-ukhvalila-rezolyutsiyu-pro-reparatsii-vid-rosii-za-viynu-proti-ukraini>
8. Заява МЗС України щодо нелегітимності перебування Російської Федерації в Раді Безпеки ООН та Організації Об'єднаних Націй у цілому. URL: <https://mfa.gov.ua/news/zayava-mzs-ukrayini-shchodo-nelegitimnosti-perebuvannya-rosijskoyi-federaciyi-v-radi-bezpeki-onn-ta-organizaciyi-obyednanih-nacij-u-cilomu>
9. Генасамблея ООН проголосувала за резолюцію про засудження вторгнення РФ й українську «формулу миру». URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/genasambleya-onn-uhvalila-rezolyutsiyu-schodo-richnitsi-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosii-v-ukrainu-i-zasudila-dii-kremlya.htm>

РОЛЬ ТА ПОЗИЦІЯ ЦЕРКВИ В ВИРІШЕННІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

Юрош Владислав

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин,

(Міжнародної політики),

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Не так давно для більшості людей це було немислимо: війна в центрі Європи. З нападом російських військ на Україну наприкінці лютого ситуація змінилася. Церкви також відіграють важливу роль у цьому конфлікті.

Військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року спричинило найбільшу кризу біженців у Європі з часів Другої світової війни. Майже 8 мільйонів людей з України зареєстровані як біженці в сусідніх європейських країнах, а понад 6,5 мільйона, за оцінками, переміщені всередині країни [4]. Більшість із них - жінки, діти та люди похилого віку, оскільки чоловічому населенню призовного віку дозволено виїжджати з України лише за виняткових обставин. 15,1 мільйона потребують гуманітарної допомоги в Україні та за її межами.

Всесвітня Рада Церков хоче розпочати діалог з православними церквами обох країн через агресивну війну росії проти України. Представники православ'я з України, росії та інших Церков повинні зібратися за круглим столом, заявив в Римі генеральний секретар Всесвітньої Ради Церков (ВРЦ) Джеррі Піллей. Разом з модератором центрального комітету Всесвітньої Ради Церков, баварським протестантським єпископом Генріхом Бедфорд-Штромом, Піллей перебував з інавгураційним візитом у Папи Франциска [3].

"Як церкви, ми весь цей час були стурбовані тим, як ми можемо бути корисними. Ми, як церкви, є спільнотою поза межами національних кордонів", - сказала Бедфорд-Стром після зустрічі з Папою Франциском. Саме тому

неодноразові контакти відбувалися в кулуарах весь цей час, але до круглого столу з усіма церквами справа не доходила. Також щодо церковного ландшафту в Україні зараз відбуваються "складні і важкі фонові дискусії", щоб зробити можливим проведення круглого столу, сказав баварський єпископ. "Ми розраховуємо на те, що російська Православна Церква і українські Церкви будуть до цього готові". Якщо переговори будуть успішними, то круглий стіл може відбутися у травні.

Папа Франциск позитивно сприйняв цю ідею. Як і Всесвітня Рада Церков, він також характеризується глибоким бажанням остаточно подолати це насильство, підкреслила Бедфорд-Стром. "Ми молимося разом, безперервно, за подолання насильства - там, в Україні, але також і в усіх інших війнах світу". Бедфорд-Стром також говорив про "відкритий, екуменічний дух", який Папа Франциск поширював на переговорах зі Всесвітньою Радою Церков. Богослов говорив про "екуменізм серця". Це, за його словами, ключова концепція майбутнього.

"Екуменізм серця" означає, що перед усіма богословськими дебатами стоїть усвідомлення того, що ми об'єднані в Ісусі Христі, а отже, в серці та душі. "Я дуже сильно відчуваю це з Папою Франциском, - сказала Бедфорд-Стром. Коли ми обговорюємо богословські питання, в майбутньому ми завжди повинні пам'ятати про "екуменізм серця" і про те, що Ісус Христос не розділяє нас". Іноді, за його словами, люди залишають цю думку позаду в богословських діалогах і орієнтуються лише на певні елементи традиції у власній конфесії. Цьому треба покласти край [2].

У будь-якому випадку, Папа "дуже чутливий до України", підкреслив священнослужитель. Франциск з великою емпатією говорив про страждання біженців, дітей, жінок і людей похилого віку від війни і таким чином був близьким до народу. "Навіть більше: він промовляє до всього світу" від нашого імені.

Тим часом Папа Франциск наголосив, що продовжуватиме працювати задля миру в Україні. Зустрічаючись у Ватикані з сотнями сімей біженців, серед яких багато з України, він сказав: "Тут також є багато біженців з України. Я

хочу сказати їм, що Папа не перестає шукати миру, сподіватися на мир і молитися за мир. Я роблю це для вашої змученої країни і для всіх інших, зруйнованих війною".

Понтифік говорив про "воєнні злочини" в Україні. На полуденній молитві на площі Святого Петра він сказав тисячам паломників: "Не забуваймо молитися за замучений народ України, який продовжує страждати від воєнних злочинів". Папа неодноразово закликав молитися за Україну в багатьох публічних виступах за останні місяці, але зазвичай він не використовує термін "воєнні злочини".

Німецькі єпископи вкотре засудили агресивну війну росії як таку, що суперечить міжнародному праву, та наголосили на праві України на самооборону. "Ми захоплюємося рішучістю і стійкістю українців, які борються за свою свободу. Ми солідарні з ними", - йдеться в заяві Німецької Єпископської Конференції (DBK), опублікованій в четвер у Дрездені. Прийти на допомогу країні, що зазнала нападу, шляхом постачання зброї та інших військових заходів було законним [1].

Цивільне населення повинно бути захищене, а зброя, заборонена міжнародним правом, не повинна використовуватися. "Сценарії ескалації повинні бути виключені, наскільки це можливо; перш за все, необхідно зробити все, щоб регіональна війна не перетворилася на світову, і щоб застосування зброї масового знищення не стало ймовірним".

Щодо дебатів у Німеччині, єпископи наголошують, що боротьба міжнародної спільноти за належну військову підтримку України не повинна сама по собі бути засуджена як фальшива нерішучість. Обережність і обдумування є частиною відповідального прийняття рішень.

Щодо можливих переговорів єпископи підкреслюють, що "все покликане протидіяти тотальній ворожнечі між воюючими сторонами. Це також включає в себе, і в особливий спосіб, дипломатію". Необхідно використовувати всі можливості для діалогу. Водночас, однак, не слід примушувати Україну до переговорів, які б вели не до справедливого миру, а до покори.

Нещодавно єпископи оголосили, що Католицька Церква в Німеччині зібрала загалом 79 мільйонів євро пожертв для біженців і тих, хто постраждав від російської агресивної війни. "Тут ми маємо найбільший обсяг пожертвувань протягом одного року", - пояснив президент ДВК єпископ Георг Бетцінг.

Список використаних джерел

1. Deutsche Bischöfe betonen Selbstverteidigungsrecht der Ukraine. URL: <https://www.katholisch.de/artikel/43879-deutsche-bischoefe-betonen-selbstverteidigungsrecht-der-ukraine>
2. Fetko, Von Michael. "Ukraine-Krieg: Der Traum von der Freiheit." Nachhaltigkeit und Frieden (2022): 37. URL: https://nachhaltigkeit-ev.de/images/MUTation/MUTation_Band8_Nachhaltigkeit_und_Frieden.pdf#page=38
3. Kurschus: „Das Blut, das in der Ukraine vergossen wird, schreit zum Himmel“. URL: <https://www.ekd.de/www.ekd.de/ekd-ratsvorsitzende-kurschus-auf-friedensdemo-in-berlin-71751.htm>
4. Operational data portal Ukraine refugee situation. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.136460656.1593843472.1679859715-574625096.1679859715
5. Werkner, Ines-Jacqueline, Madlen Krüger, and Lotta Mayer. "Krieg in der Ukraine." URL: <https://upgr.bv-opfer-ns-militaerjustiz.de/uploads/Dateien/PB2022/FEST-kompakt4-20220629.pdf>

Словаччина та Європейський Союз

Людмила Ліпкова

Prof.Ing. Ludmila Lipková, CSc.,

Кафедра політології Тренчіанські Університет Олександра Дубчека Тренчині,

Словаччина

Анотація

Словаччина стала державою-членом Європейського Союзу 1 травня 2004 року. Вона поступово приєдналася до Шенгенської зони, чим громадяни Словаччини найбільше користуються та цінують її як одну з найбільших переваг нашого вступу до ЄС. Згодом Словаччина стала членом єврозони, коли ввела спільну валюту євро. За майже 20 років членства в Європейському Союзі валовий внутрішній продукт країни зріс майже на 250%. Членство в Європейському Союзі має великі переваги для нашої держави та економіки. Незважаючи на це, громадяни Словаччини бачать певні недоліки в нашому членстві в Європейському Союзі. Деякі питання членства Словацької Республіки розглядаються в нашій статті.

Ключові слова: Словаччина, Європейський Союз, переваги, недоліки.

Abstract

Slovakia became a member state of the European Union on May 1, 2004. It gradually joined the Schengen zone, which Slovak citizens use the most and appreciate as one of the biggest advantages of our entry into the EU. Subsequently, Slovakia became a member of the eurozone when it introduced the common currency, the euro. During almost 20 years of membership in the European Union, the gross domestic product of the country increased by almost 250%. Membership in the European Union has great advantages for our state and economy. Despite this, the citizens of Slovakia see some disadvantages in our membership in the European Union. We address some issues of the Slovak Republic's membership in our article.

Keywords: Slovakia, European Union, advantages, disadvantages

1. Введення

Після політичних, соціальних та економічних змін, що відбулися в Чехословаччині, до складу якої також увійшла Словацька Республіка в 1989 році, більшість громадян очікували, що країна стане частиною Європейських Співтовариств. Після успішних передступних переговорів та завершення періоду кандидатства, коли країна мала відповідати всім критеріям для приєднання до Європейського Союзу, 1 травня 2004 року Словаччина стала членом Європейського Союзу і разом з іншими країнами утворила «Європейська 25». З економічної точки зору можна зробити висновок, що членство Словаччини в Європейському Союзі приносить більше переваг, ніж якби Словаччина була за межами Європейського Союзу. Словаччина стала великим об'єднаним ринком збуту, який забезпечує економію на масштабі для всіх його учасників. З іншого боку, слід визнати, що Словаччина, як країна з меншим економічним потенціалом і нижчим рівнем економічного розвитку, ніж «ядро» країн Європейського Союзу, особливо високорозвинені держави Західної Європи – Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди тощо технологічно не здатні конкурувати. Після вступу Словаччини до Європейського Союзу багато іноземних інвесторів почали відкривати свої підприємства. Однак у Словаччині використовують переважно дешеву робочу силу. Обсяг цієї статті не дозволяє нам детально проаналізувати всі переваги та недоліки членства Словаччини в Європейському Союзі. Тому зупинимося лише на деяких із них.

2 Етапи інтеграції Словацької Республіки в інтеграційні процеси в рамках Європейського Союзу

Незалежна Словацька Республіка була створена в результаті поділу Чехословацької Республіки на дві окремі держави 1 січня 1993 року. З цього моменту пріоритетом зовнішньої політики Словаччини стало приєднання до сьогоденного Європейського Союзу. 4 жовтня 1993 року в Люксембурзі було підписано Угоду про асоціацію між Європейськими Співтовариствами та їхніми тодішніми 12 державами-членами та Словацькою Республікою. Угода була

ратифікована Національною радою Словацької Республіки та набула чинності 1 лютого 1995 року¹. Словацька Республіка стала повноправним членом Європейського Союзу 1 травня 2004 року разом з дев'ятьма іншими європейськими державами - Чеською Республікою, Угорщина, Польща, Естонія, Литва, Латвія, Словенія, Батьківщина та Кіпр.² Від т. зв європейська «15» стала європейською «25».

У цей період інтеграційний процес був достатньо поглиблений. До 1 січня 1993 р. Європейські співтовариства завершили «єдиний ринок», що означає «чотири свободи», тобто вільний рух товарів, послуг, праці та капіталу відбувається між державами-членами Європейського Союзу. Ми зупинимося на цих чотирьох свободах, які були частково обмежені навіть для Словаччини в перехідний період протягом семи років, а також Словаччина не надала доступ до всіх чотирьох свобод іншим державам-членам Європейського Союзу. Протягом 7 років Австрія та Німеччина не дозволяли вільне переміщення працівників зі Словаччини на свій ринок праці. Це означає, що громадяни Словаччини могли працювати в цих двох країнах лише з дозволом на роботу до 1 травня 2011 року. З іншого боку, Словаччина на 7 років обмежила купівлю сільськогосподарської землі для фізичних та юридичних осіб з країн-членів Європейського Союзу.

Шенгенська зона є важливою частиною інтеграції в рамках Європейського Союзу. Її перший етап завершився в 1985 році, коли п'ять держав-учасниць - Бельгія, Франція, Нідерланди, Люксембург і Німеччина - скасували прикордонний контроль на своїх спільних кордонах. Інші країни поступово приєднувалися до Шенгенської угоди. На сьогодні лише Ірландія, Кіпр, Болгарія та Румунія не входять до Шенгенської зони. Навпаки, деякі європейські країни, які не є членами, є частиною вільного пересування осіб – Шенгенської зони – Ісландія, Норвегія, Швейцарія та Ліхтенштейн. Словаччина приєдналася до Шенгенської зони 21 грудня 2007 року³. Тут слід підкреслити, що для пересічних

¹ 158/1997 Z.z. <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/158/>

² Kto a kedy vstúpil do Európskej únie
https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_sk.htm

³ členské štáty Schengenského priestoru https://www.minv.sk/?clenske_staty

громадян членство Словаччини в Шенгенської зоні є найбільшою видимою перевагою.

Ще одним важливим інтеграційним кроком стало запровадження єдиної валюти євро в Європейському Союзі. Загальна безготівкова валюта почала використовуватися 1 січня 1999 року⁴, а готівковий обмін євро між державами-членами єврозони почав використовуватися 1 січня 2002 року. Словаччина приєдналася до єврозони та ввела спільну валюту євро 1 січня 2009 року.⁵

3 Розвиток економічної ситуації Словаччини після вступу до Європейського Союзу

У цій частині нашої статті ми порівняємо розвиток валового внутрішнього продукту на жителя всіх десяти нових держав-членів, які приєдналися до Європейського Союзу 1 травня 2004 року. Ми візьмемо 2004 рік, потім 2014 рік і останній рік, як основу можна взяти 2021. Зміни валового внутрішнього продукту на душу населення ми порівняємо зі змінами валового внутрішнього продукту в Німеччині, який ми позначимо як 100%. У таблиці наведено абсолютні значення валового внутрішнього продукту за три згадані роки. У дужках наведено рейтинг десяти держав за цим показником та зміни в рейтингу за роки моніторингу. В останньому абзаці ми наводимо індекс, у якому ми порівнюємо зростання валового внутрішнього продукту в кожній досліджуваній країні у 2004 та 2021 роках. З даних у таблиці ми бачимо, що економічна ситуація в Словаччині покращилася майже за 20 років членства в Європейському Союзі. У 2004 році на Словаччину припадало менше 48% валового внутрішнього продукту Німеччини. Цей показник до 2021 року покращився і досяг рівня 62,5%. Загалом словацька економіка зафіксувала четверте найвище зростання серед досліджуваних одинадцяти країн від вступу до Європейського Союзу в 2004-

⁴ Naša mena <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.sk.html>

⁵ Zavedenia eura v SR. <https://nbs.sk/o-narodnej-banke/medzinarodne-vztahy/nbs-v-eurosysteme/euro-na-slovensku/zavedenie-eura-v-sr/>

2021 роках, коли ВВП на душу населення зріс в абсолютному вираженні в 2,5 рази або на 250%.

Таблиця 1

Розвиток ВВП на 1 жителя в доларах США⁶

	Країна	Рік 2004		Рік 2014		Рік 2021		Рік 2021/2004 Індекс
	Німеччина	27 800	100 %	38 700	100 %	50 800	100 %	1,82 х
1.	Естонія	12 300 (7)	44,2 %	21 700 (5)	56,0 %	31 700 (7)	62,4 %	2,58 х
2.	Кіпр	16 000 (3)	57,5 %	26 800 (4)	69,2 %	37 200 (2)	73,2 %	2,32 х
3.	Латвія	10 100 (10)	36,3 %	18 100 (9)	46,7 %	27 700(10)	54,5 %	2,74 х
4.	Литва	11 200 (8)	40,2 %	21 400 (6)	55,3 %	32 400 (6)	63,8 %	2,89 х
5.	Мальта	17 700 (2)	63,3 %	26 900 (3)	69,5 %	41 900 (1)	82,5 %	2,36 х
6.	Словаччина	13 300 (6)	47,8 %	24 100 (5)	62,3 %	33 100 (5)	65,2 %	2,49 х
7.	Словенія	18 300 (1)	65,8 %	27 800 (1)	71,8 %	34 500 (4)	67,9 %	1,88 х

⁶ GDP per capit(current US\$) <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

8.	Угорщина	13 900 (5)	50,0 %	19 500 (8)	50,3 %	29 600 (9)	58,2 %	2,13 x
9.	Польща	11 000 (9)	39,6 %	20 600 (7)	53,2 %	29 600 (8)	58,3 %	2,69 x
10.	Чеська Республіка	15 700 (4)	56,5 %	27 000 (2)	69,7 %	35 500 (3)	69,9 %	2,26 x

4 Деякі переваги та недоліки членства Словаччини в Європейському Союзі

У референдумі щодо вступу Словаччини до Європейського Союзу взяли участь 51,2% виборців⁷. За вступ Словаччини до Євросоюзу проголосували 92,46% учасників, проти вступу Словаччини до Євросоюзу – 6,2%, недійсними були 1,33%. Із зазначеного результату випливає, що переважна більшість громадян, які взяли участь у референдумі, підтримали вступ Словаччини до Європейського Союзу. Після майже 20 років членства Словацької Республіки в Європейському Союзі 67% громадян Словаччини згодні з нашим членством у Союзі. Зараз громадяни Словаччини найбільшими перевагами нашого членства в Європейському Союзі вважають можливість подорожувати за кордон (46%) та можливість навчатися за кордоном (40%)⁸. Перевагою також слід вважати створення більш сприятливого середовища як для внутрішніх, так і для іноземних інвесторів, оскільки словацька економіка стала частиною великого ринку збуту вартістю майже півмільярда. З іншого боку, словацький ринок збуту став цілком іноземних виробників, які наповнюють його дешевшою та часто неякісною продукцією.

Вступ до Європейського Союзу означав багато очікувань громадян Словацької Республіки. Одним із таких очікувань було підвищення рівня життя. На думку багатьох опитаних, це очікування не виправдалося. Громадяни Словаччини часто

⁷ Výsledky hlasovania oprávnených občanov v referende
<https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/menu.htm>

⁸ Veľký sumár 20 rokov členstva Slovenska v Európskej únii
<https://europske.noviny.sk/2023/05/01/velky-sumar-20-rokov-clenstva-slovenska-v-eu-ako-to-bolo-a-co-nam-to-prinieslo/>

називають використання дешевої робочої сили іноземними інвесторами недоліком нашого членства в Європейському Союзі.⁹ Однак необхідно також відзначити суттєву перевагу членства Словаччини в Європейському Союзі, яка полягає в можливості залучення значних фінансових ресурсів зі спільного бюджету Європейського Союзу. Так, наприклад, у 2020 році Словаччина отримала з бюджету Євросоюзу 2,59 млрд. євро, що становило 2,8% ВВП. Як країна-член Європейського Союзу, Словаччина зобов'язана робити внески до спільного бюджету Європейського Союзу. У 2020 році Словаччина внесла до спільного бюджету 957 мільйонів. євро, що становить 1,03% ВВП. Зі сказаного вище випливає, що Словаччина є нетто-реципієнтом коштів від Європейського Союзу, що однозначно слід оцінювати як перевагу нашого членства.

Висновок

Майже 20 років членства Словаччини в Європейському Союзі слід оцінити позитивно. Ми згадали деякі переваги та недоліки членства Словаччини в Європейському Союзі. Членство в кожній міжнародній організації приносить користь, але й втрату частини суверенітету держави. Справа в тому, що переваги переважають недоліки. Протягом майже 20 років членства Словаччини в Європейському Союзі, Словаччина стала частиною важливого світового економічного комплексу, який приносить незаперечні економічні переваги всьому суспільству. Слід підкреслити, що Європейський Союз забезпечує своїм державам-членам повну лібералізацію обміну товарами та послугами, особами та капіталом, що відображається у високій частці країн-членів Європейського Союзу у зовнішньоторговельному обороті Словаччини, яка в експорті досягає майже 80%¹⁰ через високе розміщення інвестицій з держав-членів Європейського

⁹ Slováci vidia v EÚ výhody aj nevýhody <https://spravy.pravda.sk/europska-unia/clanok/201099-slovaci-vidia-v-eu-vyhody-i-nevyhody/>

¹⁰ Vývoj zahraničného obchodu v januári 2023 https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/products/informationmessages/inf_sprava_detail/164bc8e7-4f65-4870-b40a-05f6903259d6/

Союзу та можливість для громадян Словаччини працювати в країнах-членах Європейського Союзу без обмеже.

Список використаної літератури

1. 158/1997 Z.z. URL:<https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1997/158/>
2. Kto a kedy vstúpil do Európskej únie URL:
https://www.europarl.europa.eu/external/html/euenlargement/default_sk.htm
3. Členské štáty Schengenského priestoru. URL:
https://www.minv.sk/?clenske_staty
4. Naša mena. URL: <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.sk.html>
5. Zavedenia eura v SR. URL:<https://nbs.sk/o-narodnej-banke/medzinarodne-vztahy/nbs-v-eurosysteme/euro-na-slovensku/zavedenie-eura-v-sr/>
6. GDP per capita (current US\$) URL:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
7. Výsledky hlasovania oprávnených občanov v referende URL:
<https://volby.statistics.sk/ref/ref2003/webdata/sk/menu.htm>
8. Veľký sumár 20 rokov členstva Slovenska v Európskej únii. URL:
<https://europske.noviny.sk/2023/05/01/velky-sumar-20-rokov-clenstva-slovenska-v-eu-ako-to-bolo-a-co-nam-to-prinieslo/>
9. Slováci vidia v EÚ výhody aj nevýhody. URL:
<https://spravy.pravda.sk/europska-unia/clanok/201099-slovaci-vidia-v-eu-vyhody-i-nevyhody/>
10. Vývoj zahraničného obchodu v januári 2023. URL:
https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/products/informationmessages/inf_sprava_detail/164bc8e7-4f65-4870-b40a-05f6903259d6/

**Дія чехословацької армії в Словаччині в перші роки після
Другої світової війни**

Йозеф Грдлічка

Екстернат PhD студент

Університет Олександра Дубчека в Тренчіні

Тренчин, Словацька Республіка

ABSTRACT

Professional contribution "The main tasks of the Czechoslovak army in Slovakia after the end of II. of the World War" approximates its activity in the first post-war years. Thanks to the anti-fascist resistance and the Slovak National Uprising, the restored Czechoslovak Republic was included in the side of the winners of World War II. world war. One of the first tasks of the new government was the establishment of the Czechoslovak army. In the conditions of Slovakia, the Military District - 4 was established with its seat in Bratislava. Military units operating in Slovakia were subject to her command. Among their main tasks was the protection of the borders with Hungary and Austria. It was also about ensuring order in these border areas. Among their important tasks was assistance in solving the German and Hungarian question in the conditions of Slovakia.

Ключові слова: армія, допомога, кордони, угорці, німці,

Словаччина приєдналася до післявоєнного світу в рамках відновленої чехословацької державності та як частина держави, що стояла на боці переможної коаліції. Цей факт допоміг Чехословацькій Республіці (Чехословацькій Республіці) визнати правову спадкоємність щодо її кордонів з 1937 року. Нова післявоєнна ситуація поставила перед чехословацьким суспільством ряд завдань, які необхідно було вирішити. Перед новоствореною

чехословацькою армією також постали нові завдання. У роботі описано її основні завдання після закінчення Другої світової війни.

Після Другої світової війни до армії підходили як до організації, основу якої було створено безпосередньо в боротьбі з фашизмом і нацизмом. Це й визначило її характер. Вона мала базуватися на демократичних і антифашистських засадах. Армія мала бути засобом захисту інтересів чехословацького народу. Ці вимоги могли задовольнити лише загони антифашистського опору, передбачені Кошицькою урядовою програмою Чехословаччини 1945 р. Це був 1-й чехословацький армійський корпус в СРСР, чехословацькі авіатори, чеські та словацькі партизани та словацькі повстанські загони. Саме ці частини стали основою нової чехословацької армії [1, с. 7]. Серед його першочергових завдань була охорона кордону. У Словаччині йшлося насамперед про кордони з Угорщиною та Австрією. Після реорганізації 1-го чехословацького армійського корпусу в СРСР у 1-шу чехословацьку армію, 23 травня 1945 року його командувач генерал армії Кароль Клапалек видав оперативний наказ № 10. 127 про переміщення окремих військових частин у прикордонний район, де вони мали виконувати завдання з охорони кордону. [2, с. 56]. 12 червня 1945 р. на підставі рішення начальника Генерального штабу армії був створений 4-й військовий округ (ВО-4) зі штабом у Братиславі. Цим актом також були ліквідовані Східний і Західний військові округи зі штабами в Кошицях і Нітрі, які були тимчасово створені в квітні 1945 року [3]. Крім ВО 4 у Словаччині, вони діяли в складі Чехословацького військового краю I. у Празі, II. в Таборі і III. в Брно. Компоненти ВО-4 включали: 2-гу піхотну дивізію, 4-ту піхотну дивізію, 9-ту піхотну дивізію та 10-ту піхотну дивізію.

Серед першочергових завдань ВО-4 після військової окупації всієї території Словаччини було забезпечення миру та порядку в прикордонній зоні, з наголосом на території, повернуті Словаччині з Угорщини. Крім того, забезпечити мирний розвиток цивільного та економічного життя проти будь-яких руйнівних втручань як з боку жителів переможених держав, так і з боку внутрішніх колабораціоністів. Серед важливих завдань армії в Словаччині була

також допомога в еміграції угорців і німців з території Чехословаччини за державні кордони та в «вербуванні робочої сили» угорської національності на чеське прикордоння, що, природно, викликало напругу і конфлікти, особливо на південному прикордонні Словаччини [4]. У цьому контексті армія забезпечила охорону будинків переселенців, патрулювання сіл і полів для запобігання крадіжці врожаю, а також посилила підрозділи Національної безпеки та Фінансової гвардії (ФГ) у прикордонних пунктах. У рамках виконання завдань із забезпечення безпеки кордонів Словаччини 2-й піхотній дивізії було доручено охорону південних кордонів Словаччини на ділянці Братислава – Кральовський Хлумец. На ділянці від Дачице в Південній Моравії до Братислави охорону кордону забезпечувала 4-та піхотна дивізія [5]. 2-а стрілецька дивізія мала виконувати поставлені перед нею завдання наказом командира від 29 травня 1945 року силами 12-го, 25-го і 26-го стрілецьких полків, 2-го протитанкового артилерійського дивізіону, саперного батальйону і розвідки. компанія [2, с. 56]. Початкова роль 4-ї дивізії була змінена після її переведення з Чехії до Словаччини. На підставі загального оперативного наказу начальника ВО-4. генерала Маркуса від 24 червня 1945 року охорона кордону з Угорщиною та Австрією знову була покладена на 2-у та 4-ту дивізії. Решту території центральної та північної Словаччини захищали частини 9-ї та 10-ї дивізій. Сполучення між 2-м і 4-м дивізіями було сформовано річкою Грон і містом Паркан (сьогоднішнє Штурово). Ділянка від моравсько-словацького кордону до річки Грон була зайнята 4-ю дивізією, а від Паркана (Штурово) до Чопа залишалася під юрисдикцією 2-ї дивізії. Слід зазначити, що підрозділи Другої дивізії відійшли з району Четвертої дивізії лише тоді, коли їх змінила 4-та дивізія. До складу 4-ї дивізії входили 16-й, 17-й і 41-й піхотні полки, а також мінометні батареї в стрілецьких полках, інженерний батальйон, батальйон зв'язку і батальйон кулеметів. [5].

Зі згаданого оперативного наказу начальника ВО-4 від червня 1945 р., крім завдань, пов'язаних безпосередньо з охороною кордону, він передбачав для військових частин, а особливо для 2-ї і 4-ї дивізій, також завдання, пов'язані з

німецькою та Угорське населення. На підставі цього наказу армія протягом усієї війни арештовувала винних німців і угорців. Це були насамперед члени гестапо, підрозділів СС і СА, активні члени НСДАП, нбїли, різні провокатори тощо. Виселення населення німецької, а також угорської національності мало здійснюватися лише там, де для цього були можливості. Армія була змушена здійснювати всю цю діяльність у співпраці з місцевими політичними та безпековими органами, що часто було важко. Проблеми виникали насамперед через те, що окружні національні комітети (ONV) і муніципальні національні комітети (MNV) у районах південної Словаччини часто склалися з угорської національності, а також ненадійних словаків. Необхідно було також врахувати національні економічні інтереси та захистити від розкрадання та знищення майно громадян Німеччини та Угорщини, проти яких застосовувалися заходи.

Армія, а також цивільна влада вже були закликані поважати тих громадян Німеччини та Угорщини, які залишилися вірними Чехословацькій Республіці та брали участь в активній боротьбі та визволенні республіки або якимось чином постраждали від нацистського та фашистського терору [5] . Військова влада не мала права самовільно втручатися у виселення громадян угорської та німецької національності. В обох випадках самим виселенням керував Комітет Словацької національної ради (SNR) із внутрішніх справ разом із Національними комітетами та Національною безпекою. Вищезазначене документує зусилля словацької політичної та військової влади щодо якомога мирнішого вирішення угорсько-німецького питання і водночас визначає масштаби участі армії в даній проблемі. Армія мала виконувати суто допоміжні завдання.

Ситуація в південному регіоні Словаччини в перший післявоєнний рік зображена в звіті командувача 2-ї піхотної дивізії полковника генерального штабу Юліуса Носко від липня 1945 року: *«Угорське населення повільно звикає до ситуація. Він розуміє обставини, що змінилися, і врешті також розуміє, що з приходом чехословацьких військових частин у прикордонну зону зникає попередня м'якість у втручаннях державних службовців і влади, і що починається час законної жорсткості. Деякі угорці навіть намагаються*

розмовляти ламаною словацькою, і випадки провокацій рідші. Триває виселення угорців, які прибули на відновлену територію після 1938 року. Багато виїжджають самі, бо бачать, що відповідна постанова Словацької Національної Ради про виселення виконується жорстко і нещадно завдяки армії» [5]. Ця акція принесла з собою низку проблем, серед яких були головним чином відсутність транспортних засобів, міжнародне втручання на користь меншин у Чехословаччині, а також той факт, що угорська влада не хотіла приймати виселених угорців через факт того, що між ними та СРН не було угоди. Прямим свідченням цього є також звіт полк. Юліус Носк у вересні 1945 року: «Еміграція угорців стикається з великими труднощами. У середині серпня з Левіце було виселено близько 2500 угорців. Усі вони, як і інші з інших районів, знову повернулися до своїх домівок, бо угорці не прийняли їх на свою територію. В результаті наша влада, Національна безпека і, разом з тим, армія, які здійснюють цю акцію виселення, висміюються і втрачають авторитет» [8].

Збройна допомога армії проти угорського та німецького населення була частою проблемою 1945 року. Це був ще період, коли багато представників німецької, але особливо угорської національності думали, що ситуація для них зміниться, і поводитися досить агресивно. Наприклад, 19 вересня 1945 року приблизно за 16 км на південь від Шала-над-Вагом на трьох солдатів 16-го піхотного полку напало приблизно 30 угорців, і двоє з них були вбиті. На підставі цієї події вночі того ж дня 16-й піхотний полк вислав до села взвод допомоги для розслідування справи. На нього також напали озброєні громадяни угорської національності. 20 вересня 1945 року інший взвод допомоги втрутився і захопив усіх чоловіків віком від 15 до 50 років у кількості близько 600 осіб. Після цього акту в селі за згодою з ONV у Шалі-над-Вагом було створено табір для арештантів, а ув'язнених там людей використовували для ремонту мостів. Безпеку та порядок у селі забезпечував відділ допомоги чисельністю близько 60 чоловік. У селах району Галанта була подібна ситуація, тут було оголошено воєнний стан, що автоматично призвело до завдань для безпеки та армії» [9]. Було багато подібних конфліктів та інтервенцій допомоги армії на території

південної Словаччини. Були також конфлікти з німецькою меншиною. Наприклад, маємо повідомлення про рейд військової варти в Голічі німцями з Австрії, які загрожували безпеці жителів, військовій, державній та приватній власності Словаччини на кордоні з Австрією. Навіть ці події вимагали втручання військових частин, що охороняли прикордонну територію [2, с. 57]. Вигнання угорців у 1945 році в основному забезпечувала Національна Безпека (НБ), але ця акція також стосувалася військових частин, які зосереджувалися на обороні кордону. Військовий персонал, якому було доручено вивезення німців та угорців, мав особливий службовий дозвіл на підставі розділу 5 Урядового розпорядження від 23 жовтня 1936 р. № 10. 270 зб. на охороні та обороні держави [6]. Причиною надання цього дозволу військовослужбовцям було припущення, що повноваження військовослужбовців, дійсні для військової охорони та супроводу, якими зазвичай користувався військовий персонал, не будуть достатніми для виконання завдань, пов'язаних із депортацією німців та угорців, тобто, масова депортація в тяжких умовах. Завдяки тому, що військовослужбовці, які брали участь у виселенні, отримали службові повноваження на підставі Закону про охорону та оборону держави, вони могли, у разі необхідності, вжити ефективних заходів проти насильницьких дій конвойованих осіб, а також проти насильницьких дій, спрямованих проти конвойованих осіб. Завдання військових частин, пов'язані із забезпеченням охорони території та кордонів Словаччини, поступово обмежувалися зі стабілізацією ситуації в межах всієї Чехословаччини. Готувалась мирна система охорони кордону, яка в основному забезпечувалася підрозділами Фінансової гвардії (ФГ) і Національної безпеки. Армія продовжувала брати участь у цих завданнях лише надаючи допомогу в разі потреби. Чималу роль у виселенні німців відіграла також армія. Переселення громадян угорської національності до чеського кордону, а також обмін населенням угорської та словацької національностей між Чехословаччиною та Угорщиною значно вплинули на напружену ситуацію в Південній Словаччині.

У дописі ми звернули увагу на той факт, що основа новоствореної чехословацької армії після Другої світової війни. Першої світової війни стали антифашистськими збройними силами. Ми підкреслювали, що в умовах Словаччини армія діяла під командуванням ВО № 1. 4 зі штаб-квартирою в Братиславі. На основі конкретних архівних джерел ми задокументували, що основними завданнями армії в Словаччині були охорона кордонів республіки, забезпечення мирного розвитку, а також допомога у вирішенні угорської та німецької проблем. Твір наближає післявоєнні завдання армії у відновленій Чехословаччині.

Список літератури

1. Кошицька урядова програма. Прага, 1974. С.7.
2. Штайгл Й. Охорона державного кордону Словаччини після Другої світової війни (1945-1950). В: Військова історія, Братислава 2000, №1. С. 53-78.
3. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 7 – Депортація населення 1945 р., вип. 80005, картка. 1.
4. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 7 – Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945 р., вип. 80027/45, карт. 1.
5. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 11 – Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945 р., №. 80027/45, карт. 1.
6. Військово-історичний архів у Празі, Фонд МНО 1945, №. 3018, картка. 8.
7. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 11 – Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945 р., №. 80103, картка. 1.
8. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 11 – Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945 р., №. 80623, картка. 1.

9. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 11 –
Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945 р., №. 80784, картка.
1.
10. Військово-історичний архів Братислава, фонд ВО-4, інв. немає. 11-
Забезпечення території та кордонів Словаччини 1945, № 80623, № 80090,
картка. 1.

Наукове видання

**МІЖНАРОДНЕ СПІВТОВАРИСТВО ТА УКРАЇНА В СУЧАСНИХ
ГЛОБАЛЬНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: АКТУАЛЬНІ
ЕКОНОМІЧНІ, ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ, БЕЗПЕКОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-
ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ**

Матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції
(м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року)

За заг. ред.: М. М. Палінчак, М. М. Король, В. В. Химинець
Технічний редактор: В. О. Співак

Гарнітура Times New Roman.
Формат 60x84/16.
Ум.друк.арк. 29,06. Обл.вид.арк. 21,82.
Зам. № 53. Наклад 100 прим.

Редакційно-видавничий відділ ДВНЗ «УжНУ»
88000, м.Ужгород, вул. Заньковецької, 89
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Видавництво Ужгородського національного університету «Говерла».
88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 18.
*Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 32 від 31 травня 2006 року*

М 58

Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти: матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, М.М. Король, В.В. Химинець. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 500 с.

ISBN 978-617-7825-98-1

У збірнику викладено матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне співтовариство та Україна в сучасних глобальних цивілізаційних процесах: актуальні економічні, політико-правові, безпекові та соціально-гуманітарні аспекти» (м. Ужгород, 18-19 квітня 2023 року), у яких розглядаються розробки конкретних науково-прикладних рекомендацій щодо розв'язання системних проблем, окреслення стратегічних пріоритетів подальшої трансформації суспільства і економіки України в умовах сучасних викликів.

УДК 327(063):323.2(477)